OSEBERGFUNDET

II

EKSEMPLAR NO. LV

Av dette bind er trykt 715 eksemplarer, hvorav 60 eksemplarer numererte med romertal ikke er i handelen. De øvrige eksemplarer er fordelt saaledes:

No.	1—425	norsk utgave	
„	426—555	—„—	med tysk resumé
„	556—655	—„—	med engelsk resumé

OSEBERGFUNDET

UTGIT AV DEN NORSKE STAT

UNDER REDAKTION AV

A. W. BRØGGER, HAAKON SCHETELIG

BIND II

OSLO 1928

DISTRIBUERT VED UNIVERSITETETS OLDSAKSAMLING

COPYRIGHT BY

UNIVERSITETETS OLDSAKSAMLING, OSLO 1928

Dette bind er trykt i A. W. Brøggers Boktrykkeri A/S,
Klichéerne er utført av Kristiania Kemigrafiske Anstalt A/S,
Plancherne av A/S Copia Lithografisk Officin,
Indbindingen ved H. M. Refsum,
Oslo

INDHOLD AV 2. BIND

KONGSGAARDEN AV SIGURD GRIEG

FORORD

KONGSGAARDEN s. 1.

KUNSTHAANDVERK s. 3. — Vognen s. 3. — Paraleller til vognen s. 24. — Slædene s. 33. — Gustafsons slæde s. 33. — Scheteligs slæde s. 42. — Fjerde slæde s. 48. — Slædedragene s. 61. — Det fineste slædedrag s. 61. — Det komplette slædedrag s. 62. — Det brede slædedrag s. 64. — Skaak 338 s. 64. — Dyrehodestolpene s. 65. — Dekorerte træsaker s. 66. — Pragtspand s. 68. — Træspand med rike messingbeslag s. 68. — „Buddhabøtten" s. 62. — Paraleller til Buddhabøtten s. 76.

INDBO s. 81. — Sengene s. 81 — Den store seng s. 81. — Seng 192 s. 89. — Seng 234 s. 91. — Løse sengetiler s. 92. — Sengehestene s. 95. — Paraleller til sengene s. 98. — Stolen s. 105. — Paraleller til stolen s. 110. — Kistene s. 118. — Kiste 149 s. 118. — Kiste 156 s. 120. — Kiste 178 s. 121. Fragmenter av kister s. 124. — Paraleller til kistene s. 126.

KJØKKENET s. 135. — Jernkjelene s. 135. — Stekepanden s. 138. — Traugene s. 139. — Øsene s. 142. — Træfatene s. 146. — Træskaalene s. 149. — Silstokken s. 150. — Bøttene s. 151. — Tøndene s. 158. — Øksene og knivene s. 162. — Kvernstenen s. 163. — Kjøkkenkrakken s. 166. — Lampene s. 168. — Paraleller til kjøkkentøiet s. 168.

KVINDEARBEIDET s. 173. — Vævstolene s. 173. — Vævstolen B s. 173. — Vævstol 204 s. 175. — Sprangvævstol 176 s. 176. — Et vævstolfragment s. 179. — Spjeldvæven s. 180. — Haandtenen og andre spinderedskaper s. 181. — Linarbeidet s. 183. — Naaler av træ s. 186. — Banketrærne s. 186. — Saksen s. 187. — Garnvinden s. 187. — Garnhesplene s. 189. — Tiner s. 192. — Tinefragmenter s. 196. — Fragmenter av skrin s. 198. — Æsker av træ s. 201. — Paraleller til kvindearbeidet s. 203.

PERSONLIG UTSTYR s. 205. — Kammene s. 205. — Glasperlene s. 206. — Skoene s. 207. — Sko 172 s. 207. — Sko 304 s. 208. — Fragmenter av sko s. 209. — Paraleller til skoene s. 210.

GAARDSARBEIDET s. 212. — Den simple slæde s. 212. — Paraleller til den simple slæde s. 220. — Spadene s. 221. — Paraleller til spadene s. 224. — Møkgrepet s. 225. — Grev s. 226. — Brynene s. 227. — Sylene s. 227. — Baarene s. 228. — Baarefragmenter s. 231.

KJØREGREIER OG RIDETØI s. 233. — Ranglene s. 233. — Kroker s. 237. — Sæletøibeslag s. 238. — Hestebrodder s. 241. — Trækopler til tjor s. 241. — Rester av lignende tjor s. 244. — Sadelen s. 246. — Paraleller til sadelen s. 247. — Hundelænker s. 248.

TELTENE OG RAMMEVERKET s. 250. — Det store telt s. 250. — Det lille telt s. 257. — Paraleller til teltene s. 262. — Det gjennembrutte bret s. 263. — Rammeverket s. 263.

ANDRE SAKER s. 270. — Runestangen s. 270. — Endel eiendommelige træsaker s. 270. — Roret s. 270. — „Pilen" s. 271. — Træstykke 240 s. 271. — Bret av ek s. 271. — Træstykke 56 s. 272. — Træstykke OLX a s. 272. — Træstykke OLX b s. 272. — Simpelt bret nr. 12 s. 272. — Klamper s. 273. — Slipset s. 274. — Bastmatten s. 274. — „Fløitepinder" s. 275. — Taugpinder s. 275. — Trænagler s. 277. — Pinder s. 278. — Forskjellige stænger s. 278. — Bruddstykker av træ s. 279. — Smaa bronsebeslag s. 280. — Beslag og ringer av jern s. 280. — Endel smaasaker s. 282. — KONGSGAARDENS UTSTYR s. 283.

OSEBERGFUNDETS RUNEINDSKRIFTER AV MAGNUS OLSEN

Indledning s. 289. — Den første indskrift s. 290. — Den anden indskrift s. 294. — Indskriftenes betydning s. 296.

LITTERATURFORTEGNELSE s. 299.
FORTEGNELSE OVER TEKSTFIGURER s. 303, OVER PLANCHER s. 305.
PLANCHE I—XIX.

KONGSGAARDEN

FORORD

Den fuldstændige beskrivelse av Osebergfundets oldsaker skulde efter planen være skrevet av professor dr. A. W. Brøgger. Da professoren imidlertid var sterkt optat med andre arbeider, blev jeg i 1925 anmodet om at overta beskrivelsen av fundet. Til trods for store betænkeligheter paatok jeg mig arbeidet. Da jeg begyndte, forelaa det fra Brøggers haand en fuldstændig katalogbeskrivelse av ca. 100 nummer, og denne beskrivelse er benyttet i dette bind. Det øvrige materiale fra fundet er beskrevet av mig. Efter planen skulde dette bind først og fremst indeholde en beskrivelse av fundet, mens paralleller og sammenligningsmateriale skulde tildeles en mindre plads, og dette program er søkt gjennemført.

Jeg skylder paa dette sted at takke alle dem som paa forskjellig maate har hjulpet mig i mit arbeide. Først og fremst Universitetets Oldsaksamlings bestyrer, professor dr. A. W. Brøggger, som har fulgt arbeidet med stor interesse og været min raadgiver. Dernæst maa nævnes præparant Paul Johannessen, som deltok i utgravningen i 1904, og hvis oplysninger om præparering og fundforhold har været mig av uvurderlig nytte under arbeidets gang. Desuten skylder jeg at takke godseier G. F. Heiberg, Amble, for talrike oplysninger som er anført i teksten. Endvidere har jeg mottat oplysninger av følgende forskere: Museumsdirektør Hans Aall, Bygdøy, konservator Anathon Bjørn, Oslo, amanuensis Gösta Berg, Stockholm, konservator Johs. Bøe, Bergen, museumsdirektør Hans Dedekam, Oslo, redaktør Hamlander, Elverum, dr. G. J. Hill, London, forfatteren Ivar Kleiven, Vaagaa, konservator dr. Thor Kielland, Oslo, museumsbestyrer Th. Petersen, Trondhjem, museumsdirektør Anders Sandvig, Lillehammer, professor dr. Haakon Schetelig, Bergen, dr. Reginald A. Smith, London, amanuensis H. Stigum, Oslo, museumsdirektør Jens Thiis, Oslo, og generalkonsul W. Werenskiold, Wien.

Fra følgende museer har jeg mottat fotografier til offentliggjørelse i dette bind: British Museum, Department of Coins and Medals og Department of British and Mediaeval Antiquities, London, Victoria and Albert Museum, South Kensington, London, Bibliothèqueet Musée Calvet d'Avignon, Kunstgewerbemuseum der Stadt Flensburg, Nationalmuseet, København, Nordiska Museet, Stockholm, Norsk Folkemuseum, Bygdøy, Oslo Kunstindustrimuseums bibliotek, Provinzialmuseum, Trier, „Rot Skans", Älfdalen, Sverige, Statens Historiska Museum, Stockholm, Nasjonalgalleriets kobberstiksamling, Oslo, Trondhjems Museum, Trondhjem.

Gjennem aarene har en hel række tegnere arbeidet med Osebergfundet; blandt dem maa først og fremst nævnes fru Sofie Krafft, som har utført de fleste tegninger til dette bind, desuten Ola Geelmuyden og C. Nielsen. Opmaalingstegningene til dette bind er delvis utført av ingeniør Just Bing, men de fleste av disse tegninger av tegneren I. O. Steenland, som her har nedlagt et stort arbeide. Fotografiene til dette bind er tat av fotograf O. Væring, Oslo, bistaat av præparant L. Smedstad, Oslo. Blandt dem som har hjulpet mig, maa sidst men ikke mindst nævnes førstebibliotekar A. Kjær, som har foretat en revision av bokens sproglige avsnit og retskrivning og desuten besørget korrekturen, hvorfor jeg bringer ham min ærbødige tak.

Endelig maa nævnes Gustafsons og Scheteligs skissebøker og planer fra utgravningen i 1904, som har været til uvurderlig nytte ved utarbeidelsen av bindet.

Under mit arbeide med Osebergfundet har jeg i endnu høiere grad end tidligere faat forstaaelsen av hvilken stor indsats professor Gabriel Gustafson har gjort ved fundets utgravning og restaurering. Det er hans arbeide som danner grundlaget for det som her er meddelt. Derfor skal ogsaa dette arbeide vies Gabriel Gustafsons minde.

Oslo, 21. april 1927.

SIGURD GRIEG

KONGSGAARDEN

I det foregaaende bind er Osebergfundets historie blit fremlagt, og i et eget avsnit „Haugen" har A. W. Brøgger gjort rede for de topografiske og arkæologiske forhold som knytter sig til Slagendalen, likesom „Graven" og gravskikken er blit behandlet av Haakon Schetelig. Hvad vi her kan tilføie om disse forhold, blir da ikke stort.

Vi har kaldt dette bind av Osebergfundet „Kongsgaarden", fordi vi mener at materialet her bør sees fra et mere kulturhistorisk end arkæologisk synspunkt, likesom det i bind III er blit behandlet fra et kunsthistorisk synspunkt. Vi er selvfølgelig opmerksom paa at fundet er et gravfund og til og med et kvindegravfund, og at dette medfører en begrænsning av materialet, idet f. eks. det meste av vikingetidens vanlige mandsutstyr mangler. Men vi har allikevel valgt at behandle materialet som utstyr for *en kongsgaard* og samle det i større kulturhistoriske grupper fordi vi har ment paa denne maate at naa frem til større oversigt end ved en anden inddeling, som f. eks. efter fundforholdene i skibet. For de sidste er det jo desuten gjort utførlig rede i bind I. Av samme grund har vi ogsaa trukket ind som sammenligningsmateriale en hel del kulturhistorisk stof fra middelalderen og nyere tid; saaledes er f. eks. stolen set i sammenhæng med kasseformede stoler fra middelalderen og nyere tid, og kjøkkenets utstyr er sammenstillet med inventarer fra middelalderske slotter. Likeledes er det kulturhistoriske sammenligningsmateriale i Norsk Folkemuseum og de Heibergske Samlinger paa Amble utnyttet i den utstrækning dette har latt sig gjøre. Paa denne maate har det været forsøkt at vise, hvor længe flere av de redskapsformer har holdt sig i bruk som vi møter alt i Osebergfundet, likesom redskaper fra nyere tid forklarer mange av de redskaper vi møter i fundet. I det hele vil det forhaabentlig vise sig at det kulturhistoriske materiale fra nyere tid som er medtat i dette bind, vil utdype forstaaelsen av Osebergfundet og dettes betydning.

Endelig bør det fremhæves at det indbrud i haugen som fandt sted i tidlig kristen tid (se bind I s. 152 ff.), har virket forstyrrende paa den orden hvori flere av fundets saker var nedlagt, og paa grund av indbruddet mangler vi ogsaa ethvert kjendskap til de smykker som Osebergdronningen maa ha været utstyrt med. Likeledes er vi for al tid berøvet ethvert nærmere kjendskap til den seng som oprindelig maa ha staat i gravkammeret, og som efter oplysningene i bind I s. 45—46 maa ha været utstyrt med store sengetiler med dyrehoder av samme art som ved den store seng som er beskrevet nedenfor (se bind I s. 46 fig. 26 og sengetile 154 og 164 nedenfor). Det kunde nævnes flere eksempler paa indbruddets forstyrrelser, men det er ikke nødvendig. Hovedsaken er at man er opmerksom paa at det i flere tilfælder har bidrat til at forringe vort kjendskap til utstyret paa Oseberg kongsgaard.

Hvor laa selve kongsgaarden? Paa dette spørsmaal kan vi kanske gi et nogenlunde tilfredsstillende svar.

Naar man staar paa det sted hvor Osebergskibet blev fundet, saa undrer man sig over hvor lavt haugen har ligget, men forklaringen paa dette er at haugen skulde ligge saa nær Træla som mulig og samtidig i ensom majestæt nede paa sletten (se bind I s. 125). Men slik likte ikke de gamle at bo, det vet vi, og kongsgaarden har derfor selvfølgelig ikke ligget dernede paa sletten, hvor det til og med i vikingetiden var temmelig sumpig. Efter det vi vet om de gamles valg av bosted, skulde det neppe være tvil om at gaarden maa ha ligget oppe paa høiden nordøst for haugen, omtrent der hvor de to Oseberggaarders hus nu ligger, altsaa paa Store Oseberg.

Til slutning skal vi da bare minde om at A. W. Brøgger har paavist, at den dronning hvis gravutstyr og gaardsutstyr skal skildres i det følgende, var dronning Aasa, Halvdan Svartes mor og Harald Haarfagres bedstemor (se A. W. Brøgger: Borrefundet og Vestfoldkongenes graver. Videnskr. Skr. II Hist.-Filos. Klasse 1916 nr. 1 Kra. 1916 s. 50 ff.).

KUNSTHAANDVERK

VOGNEN

Vognen er utvilsomt Osebergfundets merkeligste stykke. Alene det, at en vogn fra 9. aarhundrede er bevaret til vore dager, er nok til at gjøre den interessant, men hertil kommer at dens eiendommelige konstruktion og utsmykning øker dens værdi som kulturhistorisk og nationalt minde.

Den er bygget dels av *ek* dels av *bøk* og er utstyrt med fire hjul og en vognstang som er kløftet i bakre ende, hertil kommer to drag av *ask*.

Vognens overdel dannes av en firsidig karm med buet tversnit, som er bygget av sammenklinkede ekebord. Hele vognens længde er 2,63 m naar hjulene regnes med. Karmens længde er 1,95 m, og dens bredde ved overkanten er 1,09 m.

Vognen bestaar av følgende hoveddele: Hjulene, akslene, vognstangen, tverstykkene, bukkene, karmen, dragenes løse dekorerte forstykker og dragene.

Hjulene: Vognens hjul er alle ens baade i størrelse og konstruktion. Vi skal derfor her indskrænke os til bare at beskrive ett, nemlig det *høire* bakhjul.

Dette er av bøk og av samme hovedtype som ENGELHARDT: Vimosefundet (Kjøbh. 1869) pl. XV fig. 28, idet felgen er sammensat av i alt 6 træstykker og hjulets eker indfældt i disse og i navet. Hjulet er 1 m i ytre diameter, og dets indre diameter er 50 cm. Felgens bredde er 24 cm, og dens tykkelse er ca. 4—5 cm. De seks træstykker som felgen er sammensat av, er tilskaaret saaledes at de er svakt buet ved ytre og indre kant. (Ifølge ALF TORP: Nynorsk etymologisk ordbok kan *laske* bl. a. bety felg på hjul.)

De enkelte dele av hjulet holdes sammen av trætapper, som er anbragt helt skjult inde i felgen, og som er 12—12,5 cm lange og 3 cm tykke. De har rundt tversnit og er tvert avskaaret i begge ender. Hjulet er utstyrt med seks tapper, som hver er indfældt i to forskjellige dele av det. Ifølge TORP l. c. er *ringvid*, *ringvida* dialektbetegnelsen for felgene i hjul, i svenske dialekter *ringved*: felge og koll. alle felgene (sl. jysk *ringe et*

Endelig bør det fremhæves at det indbrud i haugen som fandt sted i tidlig kristen tid (se bind I s. 152 ff.), har virket forstyrrende paa den orden hvori flere av fundets saker var nedlagt, og paa grund av indbruddet mangler vi ogsaa ethvert kjendskap til de smykker som Osebergdronningen maa ha været utstyrt med. Likeledes er vi for al tid berøvet ethvert nærmere kjendskap til den seng som oprindelig maa ha staat i gravkammeret, og som efter oplysningene i bind I s. 45—46 maa ha været utstyrt med store sengetiler med dyrehoder av samme art som ved den store seng som er beskrevet nedenfor (se bind I s. 46 fig. 26 og sengetile 154 og 164 nedenfor). Det kunde nævnes flere eksempler paa indbruddets forstyrrelser, men det er ikke nødvendig. Hovedsaken er at man er opmerksom paa at det i flere tilfælder har bidrat til at forringe vort kjendskap til utstyret paa Oseberg kongsgaard.

Hvor laa selve kongsgaarden? Paa dette spørsmaal kan vi kanske gi et nogenlunde tilfredsstillende svar.

Naar man staar paa det sted hvor Osebergskibet blev fundet, saa undrer man sig over hvor lavt haugen har ligget, men forklaringen paa dette er at haugen skulde ligge saa nær Træla som mulig og samtidig i ensom majestæt nede paa sletten (se bind I s. 125). Men slik likte ikke de gamle at bo, det vet vi, og kongsgaarden har derfor selvfølgelig ikke ligget dernede paa sletten, hvor det til og med i vikingetiden var temmelig sumpig. Efter det vi vet om de gamles valg av bosted, skulde det neppe være tvil om at gaarden maa ha ligget oppe paa høiden nordøst for haugen, omtrent der hvor de to Oseberggaarders hus nu ligger, altsaa paa Store Oseberg.

Til slutning skal vi da bare minde om at A. W. Brøgger har paavist, at den dronning hvis gravutstyr og gaardsutstyr skal skildres i det følgende, var dronning Aasa, Halvdan Svartes mor og Harald Haarfagres bedstemor (se A. W. Brøgger: Borrefundet og Vestfoldkongenes graver. Vidensk. Skr. II Hist.-Filos. Klasse 1916 nr. 1 Kra. 1916 s. 50 ff.).

KUNSTHAANDVERK

VOGNEN

Vognen er utvilsomt Osebergfundets merkeligste stykke. Alene det, at en vogn fra 9. aarhundrede er bevaret til vore dager, er nok til at gjøre den interessant, men hertil kommer at dens eiendommelige konstruktion og utsmykning øker dens værdi som kulturhistorisk og nationalt minde.

Den er bygget dels av *ek* dels av *bøk* og er utstyrt med fire hjul og en vognstang som er kløftet i bakre ende, hertil kommer to drag av *ask*.

Vognens overdel dannes av en firsidig karm med buet tversnit, som er bygget av sammenklinkede ekebord. Hele vognens længde er 2,63 m naar hjulene regnes med. Karmens længde er 1,95 m, og dens bredde ved overkanten er 1,09 m.

Vognen bestaar av følgende hoveddele: Hjulene, akslene, vognstangen, tverstykkene, bukkene, karmen, dragenes løse dekorerte forstykker og dragene.

Hjulene: Vognens hjul er alle ens baade i størrelse og konstruktion. Vi skal derfor her indskrænke os til bare at beskrive ett, nemlig det *høire* bakhjul.

Dette er av bøk og av samme hovedtype som ENGELHARDT: Vimosefundet (Kjøbh. 1869) pl. XV fig. 28, idet felgen er sammensat av i alt 6 træstykker og hjulets eker indfældt i disse og i navet. Hjulet er 1 m i ytre diameter, og dets indre diameter er 50 cm. Felgens bredde er 24 cm, og dens tykkelse er ca. 4—5 cm. De seks træstykker som felgen er sammensat av, er tilskaaret saaledes at de er svakt buet ved ytre og indre kant. (Ifølge ALF TORP: Nynorsk etymologisk ordbok kan *laske* bl. a. bety felg på hjul.)

De enkelte dele av hjulet holdes sammen av trætapper, som er anbragt helt skjult inde i felgen, og som er 12—12,5 cm lange og 3 cm tykke. De har rundt tversnit og er tvert avskaaret i begge ender. Hjulet er utstyrt med seks tapper, som hver er indfældt i to forskjellige dele av det. Ifølge TORP l. c. er *ringvid*, *ringvida* dialektbetegnelsen for felgene i hjul, i svenske dialekter *ringved*: felge og koll. alle felgene (sl. jysk *ringe et*

hjul i betydningen sætte nye felger paa hjulring). Ifølge samme kilde er *dublung* m. = skjult nagle (i Setesdal, Søndmør m. fl. st.), mens godseier G. F. Heiberg kjender formen *duvlung* fra Sogn netop i betydningen av skjulte tapper i en hjulfelg.

Hvert av vognens hjul er utstyrt med *seks eker*, som holder felgen fast til navet. I de 6 dele som hjulet er sammensat av, er det indfældt to eker i hver paa samme maate som i hjulet fra Vimose. *Ekene* er av *ek* og har en længde av 45—47 cm. Det parti som er helt synlig, er bare 15 cm langt. De er nemlig anbragt saaledes, at to kortere eker med en længde av ca. 45 cm er anbragt mellem to længere som er 47 cm lange, slik at et par kortere eker paa hver side er omgit av en længere eke. I alt blir det saaledes 4 lange eker og 8 korte (se pl. I). Ekene gaar tvers igjennem felgen og er utstyrt med *splint* (aarette) med motgaaende trætap i den ende som er anbragt i felgen. Derimot har ekene ikke splint i den ende som er anbragt i navet. Ifølge Torp l. c. er *eika* f. = hjuleke, *splint* f. = tvernagle, kile til at fæste med (Sogn og Fj.), *aarette* = liten trækile som drives ind i nagle (isl., fær., og sv. dial.).

Navet er skaaret ut i ett stykke bøk. Det er ca. 40 cm langt. Formen er avlang med rundt tversnit. Tykkelsen er størst paa midten, hvor diameteren er 23 cm. Ved endene er diameteren 11—12 cm paa det bredeste sted som er profilert, hvorefter diameteren avtar noget, saa den paa begge sider av profilet blir ca. 10 cm. Midt i navet, omtrent 4 cm fra kantene, er boret et rundt hul, hvori akselens tap er anbragt. Navets utadvendende side er desuten prydet med en ophøiet vulst like ved dets ytre ende. Ifølge Torp l. c. er *huse* = hjulnav (i bruk i Setesdal, Raabyggelag, Mandal og Jæren).

Akslene. Den bakerste av disse er av *ek*. Den er skaaret ut i ett stykke træ og er 1,50 m lang. Midtpartiet dannes av et firesidig stykke, som er 60 cm langt, 10 cm bredt. I begge ender er akselen utstyrt med 45 cm lange tapper, som har rundt tversnit. I tappens ytre ende er det boret et litet hul, og i dette er anbragt en ca. 10 cm lang træplugg, som holder navet i stilling paa akselens tap. I akselens firesidige parti, omtrent 53 cm fra hver ende, er det boret et rundt hul fra bredside til bredside. I dette er den bolt anbragt som holder bukken, tverstykket og vognstangen fast til akselen.

Den forreste aksel, som nu er erstattet med en ny, har likeledes været av *ek*. Den har været skaaret ut i ett stykke og har likesom den bakerste været 1,50 m lang. Akselens midtparti dannes av et firesidig stykke, som er 63—64 cm langt og 8 cm bredt. Akselen er i begge ender utstyrt med tapper, som er skaaret i ett stykke med det øvrige. Overgangspartiet mellem midtpartiet og tappen er svakt buet. Tappene er 44 cm lange. I tappens ytre ende er boret et rundt hul, som er 1,5 cm i diameter. I dette er anbragt en ca. 9 cm lang træplugg, som holder hjulet paa plads paa tappen. I den forreste aksels firesidige del er boret 3 runde huller, fra bredside til bredside. De to huller som er nærmest tappene,

Fig. 1. Osebergskibet færdigrestaurert (Bygdøy 1926).

er anbragt 13 cm fra disses rot. Det tredje hul er anbragt midt imellem de to andre i en avstand fra disse av ca. 14 cm. I hullene har de tre bolter været anbragt som har holdt den forreste bukk, tverstykket, „dragenes løse forstykker" og vognstangen sammen.

Ifølge Torp l. c. er *aksele* m. (= veginde og *skaakaraas*, Innherad og Namdalen) omdannet ved tilknytning til *sele*; — i gln. *øxull* m. = vognaksel, sv. *axel* (dial. aksul ogsaa = skaakaraas), da. dial. *aksel*. Ifølge samme kilde er *limstaka* f. = hjulpind i vognaksel (Østlandet).

Vognstangen er av bøk og forbinder vognens forreste hjulpar med det bakerste. Stangen er dannet av et firesidig træstykke, som er 2,65 m langt, og som bakerst er delt i to, saa vognstangen, som opmaalingstegningen viser, faar form av en togrenet gaffel.

Omtrent 76 cm bak vognstangens forreste ende er det fra bredside til bredside boret et rundt hul, som er 3,7 cm i diameter. I dette hul har det været anbragt en træbolt, som har holdt vognstangen sammen med den forreste aksel. Denne bolt har forøvrig ogsaa gaat gjennem forreste tverstykke. 1,24 m bak vognstangens forreste ende og ca. 6 cm foran det sted hvor det kløftede parti begynder, er boret et rundt hul, som er 2,1 cm i diameter. I dette er det anbragt en trænagle med aarette, som gaar fra smalside til smalside i vognstangen. Naglen er efter al sandsynlighet anbragt der for at hindre den kløftede vognstang i at sprække naar vognen var i bruk. Vognstangens bakerste parti bestaar av to armer, som hver har en længde av 1,34 cm. Bakerst avsluttes gaffelens grener i to firesidige tapformede forlængelser med avrundede hjørner, som er bøiet nedad aldeles som en hale.

Omtrent 1,12 m fra kløftens begyndelse er det i gaffelens to grener boret et rundt hul, som er 3,5 cm i diameter. Gjennem disse huller gaar den træbolt som holder bukken, tverstykket og vognstangen sammen med det bakre hjulpars aksel. Vognstangen er på øvre bredside prydet med tre linjer langs hver kant; forøvrig er den ganske uten ornamenter.

Tverstykkene er anbragt mellem vognstangen og bukkene, ett ved bakerste og ett ved forreste hjulpar. De er begge av bøk. Det *bakerste* tverstykkes form fremgaar av *fig. 2*. Det er skaaret ut i ett stykke. Længden er 80 cm, tversnittet er firesidig. Som det fremgaar av tegningen pl. I, bestaar dette stykke av et firesidig midtparti, som har to utskaarne tapformede forlængelser ved enden, og disse skraaner nedad. Disse endepartier er skaaret ut i samme stykke som det øvrige. Endestykkene er 14 cm lange og har firesidig tversnit. Midtpartiet er utskaaret som et svakt buet felt, som er 28 cm langt. Paa begge sider av dette felt er utskaaret et like stort retlinjet parti, som er 13,7 cm langt. Omtrent midt i hvert av de retlinjede felter er det boret et hul paa tvers fra bredside til bredside igjennem tverstykket. I disse to huller har de træbolter været anbragt som har holdt bukken,



Fig. 2. Vognen set bakfra.

tverstykket og vognstangen sammen med det bakre hjulpars aksler. Det bakre tverstykke har været utstyrt med to slike bolter. Tverstykkets underside har paa midten et tilskaaret aapent felt. Paa begge sider av dette parti er det tilskaaret to retlinjede partier, som er ca. 8,5 cm lange. De ligger ret under de tilsvarende partier ved tverstykkets overkant. De gjennemgaaende huller fra overkanten er anbragt omtrent midt i de retlinjede partier, dog litt nærmere tverstykkets ytre ende. Tverstykkets længde ved underkanten er ca. 49 cm. Derved blir underkanten litt kortere end overkanten, og tverstykkets endeparti er derfor tilskaaret i en svakt buet skraaning fra overkant til underkant. Dette tverstykke er prydet med linjeornamenter paa begge smalsider. De to endepartier og likeledes de nedadgaaende træstykker er prydet med linjer. Endepartiene er prydet med to paralelle linjer på midten og de nedadgaaende stykker med doble vertikale konturlinjer. Selve tverstykket er prydet med et eiendommelig fiskebenformet ornament, bestaaende av en horisontal midtlinje og vertikale skraalinjer paa begge sider av denne. Det hele begrænses av horisontale konturlinjer.

Det *forreste* tverstykke er av samme hovedform som det bakre, men avviker fra dette i detaljene. Det har firesidig form og er skaaret ut i ett stykke træ. Længden er 75 cm, og bredden paa midten er 9,8 cm.

Dette tverstykke er uten ornamenter paa bredsidene og paa den bakre smalside. Den smalside som vender forover, er derimot prydet med linjer og masker. Ved det egentlige tverstykkes ender er det anbragt to paralelle, svakt buede linjer, og likeledes er det buede felt paa midten prydet med doble konturlinjer ved overkant og underkant. Da denne side av tverstykket er daarlig bevaret, kan det hele ornament ikke sees helt klart, men det ser ut til at det i de firesidige endepartier har været utskaaret en maske i hver av de vinkler som dannes av konturlinjene. Desuten har det buede midtparti været prydet med en maske ved hver ende (se avbildningen bind III s. 41 fig. 33). Det buede midtparti er paa midten delt i to halvdele ved to par buede linjer.

De ovenfor nævnte masker er utskaaret med ganske enkle, noksaa dype linjer. De to linjer som danner næsen, gaar over i pandens indre konturlinje og staar ogsaa i forbindelse med den buede linje som danner munden.

Bukkene er anbragt oppaa de ovenfor beskrevne tverstykker. Paa disse bukker hviler vognens karm. Bukkenes utsmykning er utførlig beskrevet av Haakon Schetelig i bind III s. 38 ff. Vi skal her derfor bare beskrive bukkenes konstruktion.

Vognens *bakerste bukk* er av *ek* og er 1,15 m lang maalt i ret linje fra hode til hode. Bukkens længde fra kant til kant omtrent under karmen er 75 cm. Bredden er paa midten 9 cm, og tykkelsen er der 6 cm. Bukkens overkant, som ligger an mot karmen, er tilskaaret som et buet felt, hvis største dybde er 34,4 cm. Det høire mandehode ligger

lavere end det venstre. Bukken er altsaa ikke helt jevnt skaaret, hvilket ogsaa fremgaar av opmaalingstegningen pl. I, hvor det venstre hode har et litet mellemrum mellem karmens langside og hodet, mens det høire hode ligger tæt ind til karmens langside. Bukkens underkant er 49 cm lang og 6 cm bred. Den bestaar av et buet felt paa midten, som er 32 cm langt, og hvis buede aapning er 3,5 cm høi, og av to retlinjede partier paa begge sider av dette felt. Disse partier er 8 cm lange og ligger an imot de retlinjede partier paa det bakre tverstykke. Bukken holdes sammen med tverstykket ved hjælp av to bolter, som gaar fra bukkens overkant og tvers igjennem denne og kommer ut omtrent midt i det retlinjede parti paa hver side, hvor der er boret hulle for dem. Derfra fortsætter de tvers igjennem tverstykket, vognstangen og akselen. Paa undersiden av akselen holdes disse bolter paa plads ved hjælp av smaa paa tvers gaaende plugger, i øvre ende holdes de paa plads ved hjælp av et tilskaaret rundt hode. Da bukkens underside er saa meget kortere end oversiden, blir de utadvendende smalsider sterkt skraanende. I bukken er boret tre runde huller paa tvers fra bredside til bredside, ett paa midten ca. 4 cm over underkanten og to like under overkanten med en indbyrdes avstand av ca. 19 cm. Om ornamentene paa denne bukk kan anføres følgende i tilslutning til SCHETELIGS beskrivelse i bind III s. 38 ff. Selve bukken er paa de to bredsider prydet med linjeornamenter, tre konturlinjer som løper langs bukkens overkant og underkant og følger kantenes bøininger. Ved bukkenes ender støter de ind til mandehodets „halsbaand". Mellemrummet mellem linjerækkene er størst ved det parti av bukken hvor den begynder at skraane opover, og her er det utskaaret to par (vertikale) buelinjer, som forbinder konturlinjene.

Midt paa bukkene er det anbragt tre vertikale linjer; den venstre av disse skjærer det runde hul midt paa bukken, de to andre er anbragt til høire for dette. Ogsaa disse linjer staar i forbindelse med de horisontale konturlinjer.

Det *høire mandehode* (*fig. 3 a—b*) har kraftig markert ansigt med bakoverstrøket haar. Haarpartiet er skadet paa begge sider baade ved bukkens fremadvendende og dens bakovervendende side. Øinene er store og runde, utskaaret med dype linjer helt rundt. Ved det høire øienbryn er haaret angit, det venstre bryn er bare antydet ved en tverstrek. Næsen er raat tilskaaret, nærmest trekantet. Over munden ligger en kraftig knebelsbart, hvor haarene er angit ved grove tverstreker. Ørene er angit ved to utskaarne ophøiede vulster med et rundt midtpunkt. Kindene begrænses nedad ved to buede paralelle linjer, som på venstre side er utstyrt med en midtlinje og tverstreker, saa det dannes likesom et baand.

Rundt haken er det anbragt et utskaaret baand, dannet av to horisontale linjer som er utfyldt med skraastreker. Det *venstre mandehode* (*fig. 4 a—b*) er betydelig smalere end det høire. Ogsaa her er haaret strøket jevnt bakover, men begrænses over panden ved en

rundtløpende horisontal linje. Øienbrynene er her tydelig angit ved ophøiede buer prydet med tverstreker, øinene er formet som to ophøiede kaker med tydelig begrænsningslinje. Næsen er noksaa jevnt tilskaaret, men hænger sammen med panden. Hodet har tydelig knebelsbart, hvis haar er angit ved skraastreker. Ørene har runde ophøiede kanter og rundt midtparti.

Vognens *forreste bukk* er av bøk og er 1,10 m lang maalt i ret linje fra pande til pande paa mandehodene. Omtrent 17,2 cm over underkanten er bukkens længde 72,3 cm, og



Fig. 3 a—b. Vognens bakre bukk. Mandehodet til høire.

13,3 cm over underkanten er bukkens længde 65,8 cm. Tykkelsen paa midten er 7,2 cm. Bukkens overkant, som ligger an mot karmen, er tilskaaret som et buet felt. Feltets dybde er størst paa midten, hvor den er 24,8 cm, altsaa ikke saa dypt som ved bakerste bukk. Bukken holdes sammen med tverstykket ved hjælp av tre bolter, som går fra bukkens overkant og tvers igjennem den, og to av dem kommer ut omtrent midt i de retlinjede felter. Den tredje gaar midt gjennem bukken og kommer ut midt i det buede felt. Bolten fortsætter videre gjennem tverstykket, hvorefter den gaar gjennem vognstangen, mens de to andre gaar gjennem dragenes løse stykker, og til slut gaar alle tre bolter gjennem forreste aksel. Paa undersiden av akselen holdes disse bolter paa plads ved hjælp av smaa paa tvers gaaende plugger; i øvre ende holdes de paa plads ved et tilskaaret rundt hode. Boltenes længde ved forreste bukk er ca. 55 cm. Da bukkens

underside er saa meget kortere end oversiden, blir de utadvendende sider sterkt skraanende. Over disse huller, adskillig nærmere bukkens overkant, er anbragt to huller akkurat over det sted hvor bukkens sidebolter gaar igjennem. Disse huller sitter 16 cm over bukkens underkant. I disse har antagelig været anbragt tvertapper, som har holdt boltene paa plads. I tilslutning til SCHETELIGS beskrivelse av ornamentene i bind III s. 40 skal her bare nævnes at bukkens bredsider er prydet med doble konturlinjer.



Fig. 4 a—b. Vognens bakre bukk. Mandehodet til venstre.

SCHETELIG har beskrevet mandehodene paa forreste bukk i bind III s. 39, og til hans beskrivelse skal vi her bare føie nogen faa oplysninger.

Det høire mandehode. Øinene dannes ved et rundt ophøiet midtparti, som begrænses ved en konturlinje, og utenfor den følger saa en ytre begrænsning, som dannes ved en ophøiet vulst. Næsen er kraftig skaaret og smalest paa midten. Dens nedre del gaar i ett over i barten. Denne er skaaret ut som en buet vulst med fordypet midtlinje. Tændene er angit ved forholdsvis dype korte furer og underlæben ved en buet linje. Munden staar aapen. Under denne er skjegget markert ved lange vertikale linjer, som nederst avsluttes i smaa trekanter med spidsen nedad. Under disse er det anbragt en række smaa trekanter med spidsen opad, som danner skjeggets nedre begrænsning. Overgangen mellem kind og hals er prydet med en dobbelt række romber, begrænset ved

linjer. Under disse er anbragt et baand, som gaar rundt halsen, og som bestaar av tre horisontale linjer.

Om det *venstre mandehode* sier SCHETELIG at det har præg av en „gemytlig godfjottet gamling". Øinene dannes ved et rundt ophøiet midtparti, som begrænses ved en enkelt konturlinje, men her er ingen vulst utenom denne saaledes som ved det høire mandehode. Næsen er kraftig skaaret og smalest paa midten. Dens nedre del gaar i ett over i barten. Denne er skaaret ut som en svakt ophøiet buet vulst med fordypet midtlinje. Tændene er angit ved forholdsvis korte furer, og underlæben angives ved en buet linje. Munden staar aapen. Under denne er skjegget angit ved lange vertikale linjer. Disse avsluttes nederst uten noget særskilt ornament, men gaar like over i skjegpartiets buede konturlinje, som danner dettes nedre begrænsning. Overgangen mellem kind og hals er prydet med fire rækker av romber. Under disse er anbragt et baand, som gaar rundt halsen, og som bestaar av tre horisontale linjer.

Sikre dialektbetegnelser for vognbukker kjender jeg ikke. Efter TORP: Nynorsk etymologisk ordbok kan nævnes *flauta* f. = tverbjelke i slæde (Søndfjord, Sogn, Nordfjord, Mandal og Ryfylke), *flauta* n. (Voss, Hardanger), *fløyta* f. (Ryfylke og Søndhordland), i svenske dialekter *flauto* f. = tvertræet over vognakselen som bunden hviler paa.

Karmen. Denne er helt bygget av ek. Gavlbrettene er skaaret ut i ett stykke og er utstyrt med huller for indtapning av bordgangene i karmens langside og bund. Karmens længde er 1,97 m. Dens bredde ved forreste og bakerste gavl ved overkanten er like stor, nemlig 1,12 m. Bredden ved underkanten av karmen er 70 cm. Karmens bund er buet, og den er i hovedsaken av samme form som paa enkelte gamle svenske bondevogner, som f. eks. en tohjulskjærre som opbevares paa Rot Skans i Älfdalens Hembygdsförenings samlinger (avb. her *fig. 13*), eller en anden vogn fra Älfdalen sockn i Dalarne som nu opbevares i Nordiska Museet (Nord. Museet nr. 71 630).

Karmens to gavler er like store. De er tilskaaret saaledes at det i midten er et dypere felt prydet med billeder og ornamentik og rundt dette en ophøiet ramme, som ved overkanten er 2,5 cm bred, ved sidene 5 cm bred og ved underkanten 3,5 cm bred. Da gavlbrettene begge er like store og av samme form, angives her kun maalene for *forreste gavl.*

Denne gavlside er 1,12 m lang og 42 cm bred paa midten. Det indre felt, som er prydet med træskjæring, er 32 cm bredt paa midten og ikke fuldt 1 m langt. Gavlens form fremgaar av *fig. 2.* For gavlbrettets bredde maalt fra venstre til høire kan angives følgende maal: 6,5 cm fra venstre ende 15,5 cm, 50 cm fra venstre ende 42 cm, 1,08 cm fra venstre ende 10,5 cm.

I gavlbrettets ophøiede ramme er det i brettets buede del utskaaret 9 firesidige huller til tappene for langsidenes og bundens bord. Da dette arrangement er det samme ved vognens forreste og bakerste gavl, skal vi her bare omtale taphullene ved *forreste* gavlbret. Hullene er utskaaret i et ophøiet felt, som er 4,5 cm bredt. Der er i alt 9 taphuller, som er anbragt i en bue fra venstre til høire langs gavlbrettets kontur. Hullenes længde varierer mellem 6 og 10 cm, og deres bredde er omkring 1,5—2 cm. En undtagelse danner dog hul nr. 5 regnet fra venstre, som er anbragt ved midten av gavlbrettets underkant. Det er 16 cm langt og 1,2 cm bredt. Bordgangenes længde inklusive tappene er 1,97 m.

Karmens langsider og bund er sammensat av 9 bord av varierende bredde, som er klinket sammen som en baat. Bordenes kantsider er tilskaaret paa skraa. Bordenes kanter passer derfor sammen og holdes sammen ved klinknagler av jern, som er anbragt med hodet utad, og en firesidig klinkplate paa karmens indside. Hver bordgang har været utstyrt med fem klinknagler. Bordgangenes indbyrdes placering fremgaar av opmaalingstegningen pl. I. De er av noget varierende bredde, nemlig mellem 12 og 20 cm brede. De to øverste bordganger nr. 1 og 9 har ved overkanten en fremspringende vulst, som paa yttersiden har avrundede kanter, som er prydet med buede skraalinjer, hvorved det hele faar karakter av et taug som løper langs karmens overkant. De to bordganger holdes desuten ind til gavlbrettene ved hjælp av *beslag av jern*, som er bøiet i ret vinkel og fæstet dels til kanten av øverste bordgang, dels til gavlens høire og venstre overkant. Beslagene er fæstet med to spikrer, en nær hver ende. Den del av beslaget som ligger an mot det øverste bords overkant, er ca. 11—12 cm lang, og den del som ligger an mot gavlens kant, er 5—6 cm lang.

I begge langsider er det 18 cm bak karmens forreste gavl anbragt en *jernring* (se pl. I). Ringen er ifølge Bings notater 5—5,5 cm i ytre tvermaal, og dens tykkelse er 0,4 cm. Den er fæstet til karmen ved en krampe, som er drevet ind i langsiden. *En jernring* av omtrent samme størrelse er anbragt 18 cm foran karmens bakre gavl i samme bordgang. Ogsaa denne ring er fæstet med en liten krampe. I bordgangen nedenfor omtrent midt imellem disse to ringer er anbragt *en tredje ring*, som sitter 1 m foran vognens bakre ende og 17 cm under langsidens overkant. Denne er av samme størrelse som de øvrige.

Karmens bundbretter, særlig nr. 3—6, er blit meget sterkt skadet ved trykket av haugens jordmasser. Av brettene nr. 4—5 og 6 mangler saa meget at der i bunden av karmen er flere store huller. Omtrent 93 cm foran bakre ende var hele karmen brutt tvers av.

I norske dialekter kjendes følgende betegnelser for karm: *Grima* = karm, ramme (Setesdal, Telemark), særlig slædekarm (Sogn, Hallingdal, Telemark). *Grind*, gno. *grind* f. = karm, ramme. *Gavl* m. (bl. a. i svensk *gavel*) = forside, tverbret i vogn, dansk *gavl* ogsaa baksmek paa vogn. (Torp l. c.)

Karmens ornamentik er utførlig behandlet av HAAKON SCHETELIG i bind III. Derimot er billedene mindre utførlig behandlet av SCHETELIG. For disses vedkommende maa vi da her ta med endel oplysninger til trods for at den kunstneriske utsmykning av Osebergfundets saker ikke skal behandles i nærværende bind.

Osebergvognens billeder har tidligere været behandlet av A. W. BRØGGER i et foredrag i Christiania Videnskapsselskap 3. mai 1918, hvorav bare et kort referat er trykt i Videnskapsselskapets Forhandlinger 1918 s. 16, og emnet er desuten litt utførligere behandlet i en artikel i Tidens Tegn for 4. mai 1918 („Hvad Osebergvognens billeder forestiller"). I manuskript foreligger det desuten en beskrivelse av billedene paa langsidene og forreste gavl, som A. W. BRØGGER har utarbeidet, og som er benyttet nedenfor. Karmens bakre gavl er beskrevet helt fra nyt av. *Karmens høire langside* er beskrevet av H. SCHETELIG i bind III s. 28 (avb. fig. 21 og 22). Av A. W. BRØGGERS beskrivelse av billedene hitsættes:

„Den er enklere (end forreste gavl), forsaavidt som den gjør et langt mere ornamentalt indtryk avbrutt av en ganske præcis fremstilling, „hestescenen". Den har ikke forsidens brokede rigdom og heller ikke dens mange forskjellige dyrefigurer. Den bestaar av to horisontalt gaaende rækker, som gaar i hele sidens længde. Begge rækker er fyldt med sammenhængende serier av dyr med langstrakt krop. Den øvre rækken har billedfremstillingen. Vi tar først den nedre rækken. Den er meget regelmæssig ornamentalt gjort, 4 dyr med hodet ret frem vendt mot venstre i række. De ligger i øvre kant, alle fire slynges ornamentalt sammen med fire korresponderende dyr i nedre række, som alle vender hodene den anden vei. Dyrene i øvre række ligger med halsen over bakkroppen, mens deres bakkrop gaar under midtre del av kroppen paa de nedre dyrene. Endelig avsluttes frisen i hver ende av et dyr likesaa regelmæssig utviklet som de otte. Der er altsaa alt i alt 10 dyr paa nedre række. Der er ikke noget merkelig ved dem. De har gapende aapen kjæft i det lange hodet. Øie og ører av samme slag som paa forgavlen. Ett forben som med foten griper om øvre kjæften paa de andre dyrene, dog i ett tilfælde i sin egen underkjæft. De øvre dyrene har bare ett forben og ett bakben, det sidste ligger op under kroppen. De nedre dyrene derimot har alle to forben, og det længst til venstre har ogsaa to bakben, de andre bare ett. Kjæften biter i bakdelen paa dyret foran. Venstre avslutningsdyr er noksaa tarvelig gjort for hodets vedkommende, men høires er ganske bra med tænder i kjæften. Det ornamentale utstyr av kroppen er broket. Alle dyrene paa hele langsiden har et treflettebaand som utfyldende ornament paa bakkroppen, mens forkroppen er prydet med siksak-baand eller romber. Ogsaa andre geometriske ornamenter forekommer. Dyrene er av lignende art som de der kjendes fra forsiden.

Det øvre bord i høire langside har en mere avvekslende utsmykning. Billedscenen staar nogenlunde i midten. Til høire for den er syv dyr og til venstre ogsaa syv. Blandt de syv til høire er ogsaa en *orm*, som er anbragt ved bordets underkant. Blandt dyrene til venstre er ett med menneskelignende ansigt, som svarer ganske til de paa vognens forreste gavl. De seks dyr til høire er av samme type som i nedre række og slynget sammen, d. v. s. kroppene krydser hverandre. Her har alle sammen bare ett forben og ett bakben. De biter hverandre med en aapen kjæft, hvori sitter en kraftig tandgard baade i over- og underkjæften. Det syvende dyret er ikke krydset med de andre seks, men staar længst til venstre, vender hodet tilbake og biter et av de andre dyr i baken og holder med forbenet om hestens hale og med bakbenet om det bakre hesteben. Indimellem disse seks dyrene ligger en orm, som bøier hodet op mot benet paa et dyr, men som gripes av forbenet paa et dyr like om ormehodet.

Dyregruppen til venstre for billedscenen er mere broket. Seks av dyrene de vanlige som kjendes fra forsiden, det syvende er derimot et dyr med samme slags krop som disse, men med menneskelignende hode ganske som dyr nr. 1 paa vognens forreste gavl. Dette dyr har to forben, det ene griper om dyrekjæften bak, det andre om dyrehodet under. Dyret under dette biter temmelig kraftig i brystet paa det som staar over. Det sidste dyrs bakben griper tydelig om foten til kvinden i billedscenen.

Vi gaar derefter over til selve *billedscenen*. Paa en hest sitter en mand. Hans høire haand holder tømmen, hans venstre holder bakut et dyr, temmelig sikkert en hund. Foran hesten staar en mand. Hans høire haand holder i tømmen paa hesten, i den andre løftede haanden holder han et sverd. Bak ham staar en kvinde, som griper med den ene haand omkring den staaende mands løftede arm, den andre haand holder hun ned i siden ved beltet, og det er mulig hun holder noget i den haand ogsaa. *Manden paa hesten:* Hodet er utstyrt med kalot aldeles som hos manden paa forgavlen. Han har rundt øie, næse og mund. Muligvis har han hat overskjeg. Overkroppen er skravert, og han er utstyrt med et belte dannet av siksak-baand. Han har bukser som gaar i ett helt ned til ankelen. Disse er prydet med siksak-baand av enkelte linjer. Manden sitter paa en sadel, som kan sees helt tydelig. Benet er fragmentarisk, og det samme gjælder hestens ene forben.

Den staaende mand. Hodet er fuldstændig som paa den tidligere beskrevne og desuten lik hodet paa manden paa *forreste gavl.* Dette er utstyrt med kalot og stort øie. Desuten med næse og tydelig overskjeg m. v. Overkroppen er prydet med siksak-baand av enkle linjer. Benene med vinkler anbragt i række over hverandre. Rundt livet gaar et belte, som ser ut som en tyk snor. Fotbladene er ikke detaljert. Sverdet han holder er heller ikke detaljert, bare et svært trekantet blad uten haandtak. Klingen er skravert, men paa grund av pladsforholdene er sverdet meget sammentrykt. Den venstre haand, som holder hestetømmen, har tydelig en slags ring omkring haandleddet. Kvinden har samme slags profilhode. Hun har nemlig en slags kalot, hvis det da ikke er haaret som ser slik ut. Bakut gaar nemlig haaret ut i en spiral, som vel skal være haarknuten". Paa halsen hænger et smykke nedover brystet, som BRØGGER mener er to halsringer, og en større kjede, som hænger ned, mens SCHETELIG antar at det er „tre halsbaand av perler, det ene sidere end det andet". „Den øvre del av dragten er glat, naar undtas at ærmene er prydet med linjeornamenter. Rundt livet gaar et belte, som ser ut som en tyk snor. Skjørtet er rutet. Det er firkantet og hænger litt ned bak. Fra hendes høire haand og i flugt med skjørtet hænger det ned en eiendommelig vifteformet gjenstand, som neppe hører til skjørtet. Begge haandleddene er utstyrt med ringer. I kvindens nakkerul griper et dyr med foten, det samme dyr griper med en anden fot omkring høire albue, og endelig griper „menneskedyrets" ene fot om hendes høire hæl. Hesten har fire ben, hvorav bare det forreste nu er helt uten detaljering. Ornamenteringen av kroppen er den samme som paa de andre dyr. Kjæften er halvaapen, og tømmen er placert i munden. Til bissel og bisselringer findes det ingen antydning." Ornamentene paa karmens høire langside begrænses oventil med en ophøiet vulst, som er prydet med buede tverlinjer, saa at det hele faar samme utseende som et taug.

Karmens forreste gavl. Denne er beskrevet av SCHETELIG i bind III s. 27 (avb. fig. 19 og pl. IV). I tilslutning til denne beskrivelse hitsættes følgende utdrag av A. W. BRØGGERS beskrivelse:

„Her er strødd omkring med en rigdom av dyr — først og fremst ormer, men dernæst en sand rigdom paa forskjellige andre dyr, firføttede og endelig en mand. De firføttede biter hverandre ustanselig paa den ene eller andre maaten, ormene biter den ene manden, men ser ellers ut til at kunne bites av andre dyr, paa et par undtagelser nær. Allerede denne omstændighet stiller dem paa en særskilt plads. De er muligens, sammen med manden, hovedmotivet. Man kommer derved uvilkaarlig til at tænke paa ormegaardsmotivet. Manden til venstre er tydeligvis forsidens vigtigste motiv. Billedfremstillingen er ganske vist ikke egentlig koncentrert omkring ham i moderne forstand, men vi gaar allikevel ut fra ham. Han er fremstillet profil hode, en face krop. Hodet er vendt, saa høire delen sees (set fra vort standpunkt).

Det er utstyrt med „en kalot", øiet er stort og detaljert utformet, næsen er meget spids. Over munden en bart (sl. ekehodene ved bakerste bukk *(fig. 3—4)* og to guldbrakteater som er avbildet i Aarbøger for Nordisk Oldk. og Historie 1870 pl. 16, fig. 5—6), og desuten har manden spidst hakeskjeg. Øret er stort og aapent aldeles som paa vognens bukker. Like under mandens hals er anbragt et ornament av vinkler. Manden har ben og armer og om livet et slags belte av form som en ophøiet ring (?). Paa dette sted er det imidlertid et brud, saa beltet ikke kan sees ganske tydelig. Forøvrig er det ingen tydelige tegn paa at manden har klær. Paa benene og kroppen findes et vinkelmotiv, som gaar igjen paa ormene ogsaa. Benene er ikke detaljert, hændene er derimot angit med fire fingrer. Mandens stilling maa opfattes som liggende. Anderledes kan vel ikke benenes sprikende stilling forklares. Staa gjør han ikke, hænge heller ikke. Nei han ligger paa ryggen. Fremstillingen av manden er umaadelig ubehjælpsom, man kan se at træskjæreren ikke har arbeidet med mennesker før. Manden er omgit av 9 ormer og et litet firfotet dyr, som alle sammen er ordnet omkring ham slik at det er tydelig at de vil bite ham. Dermed er vel hans liggende stilling git. Hans høire haand griper om en orm som forsøker at bite ham i halsen. Nr. 2 slynger sig under denne, men naar ham ikke, da dens hode nærmer sig det lille firfotede dyret. Den tredje biter ham heller ikke, men naar med hodet mellem forfoten og hans høire knæ. Den fjerde naar med hodet til høire fot, men biter heller ikke. Den femte biter ham i bakdelen paa høire side. Den sjette er ret under skrævet, men naar ham ikke. Den syvende biter ham i bakdelen paa venstre side. Den ottende naar med hodet bort til venstre side av kroppen, men naar ham ikke. Endelig forsøker den niende at bite ham i venstre side av halsen, men naar ham ikke, da han griper med venstre haand om dens hals. Men der er en tiende orm. Den ligger ovenpaa manden og biter ham i brystet. Alle ormene er *ens* fremstillet med to øine set ovenfra og en let overflatebehandling. Det ellevte dyr som angriper ham, er et litet firfotet dyr, som ogsaa er „set ovenfra", med to øine. Alle fire ben er utstyrt med fötter som tildels kan sies at ligne klør. Kroppen er karakterisert ved en ganske let behandling, laarene med det sedvanlige motiv. Dyret griper med forbenene manden, det ene i armhulen, det andre nede ved laaret. Munden biter et godt stykke indpaa kroppen. Fremstillingen av dyret er usedvanlig for ikke at si enestaaende. Man kan kalde det en øgle.

Som et faktum til videre forstaaelse maa dernæst gjøres opmerksom paa at det foruten disse 10 ormer findes et antal andre ormer strødd omkring i hele billedet, i alt yderligere 10 stykker. Tallet er vel en

tilfældighet. Om disse kan det i sin almindelighet sies at de gripes av andre dyr, og paa to (?) undtagelser nær kan det sies at de ikke biter disse dyrene, men at tvertimot de andre dyrene holder dem fast, griper dem om hode og hale med benene sine. Tre av ormene som angriper manden, er ogsaa holdt fast av andre dyrs ben. En av dem øverst til venstre bites ogsaa av et dyr. De andre dyrene paa billedet kan deles i fire grupper. Blandt disse er det *en gruppe*, som først uthæver sig med mere og mindre menneskelignende ansigt som gaar over i hundelignende.

Næste gruppe er de med langstrakt krop — velkjendt fra begge langsidene av vognen, med gapende dyrekjæft som biter enten i et andet dyr eller i egne lemmer. *Tredje gruppe* bestaar av et enkelt dyr med hale, en hund som biter efter en fugl.

Fjerde gruppe utgjøres av to, mulig tre fugler, — altsaa tobente væsener.

Den første gruppe er ikke egentlig ensartet; det er saa mange individuelle variationer at det kanske er tvilsomt om det er ment som nogen gruppe. Hovedsaken med denne er hodet, som altid er i profil, hvad forresten alle dyrene paa forsiden med undtagelse av slangene er, og dernæst hodets utprægede menneske- og hundelignende karakter, men det maa erkjendes at det findes alle overganger, og at det fører like over i den næste gruppe, men der er kroppen igjen mere væsentlig.

Nr. 1, det mest menneskelignende dyr, er en staaende person til venstre for midten av billedet. Her er hodet vendt til høire (som mandens), spidst skjegløst og ingen antydning til skjeg, men tydelig en slags næse. Men det har vel i det hele været meningen at fremstille en dyrefigur, ikke et menneske. Bakbenene griper begge om hver sin arm. Det høire forben gripes av det ovenforstaaende dyrs ene bakben, men griper selv om den andre bakfoten. Det venstre forbenet griper om høire forben paa samme dyr. Laarene er gjort som paa alle dyr her. Det ovenfor staaende dyr (nr. 2 her) slaar bakre venstre fots klør i hodet paa nr. 1. Staar dette dyret eller ligger det? I sidste tilfælde paa ryggen, akkurat som manden. Snarest skulde en tro det er opreist. Nr. 2 er det ovenfor staaende eller liggende dyr, som det er mindre tvil om. Vi kan godt kalde det for hunden. Hodet er vendt til venstre med kort snute, opretstaaende ører som paa en hund. Begge forbenene griper om nr. 1's arm, og nr. 2 gripes av samme arm og slaar ned i hodet paa dyret under. Dyrets hode minder aldeles om hundehodet paa den lille ridekjeppen i Osebergfundet.

Denne figuren har sin regelmæssige stilling som et dyr skal ha. Det ser sig tilbake til manden, som igjen likesom ser paa det. De tre figurer, manden og de to dyr, danner likesom tilsammen en gruppe, men de to har paa langt nær ikke den centrale funktion i billedet som manden.

Vi gaar nu videre til alle dyrene av gruppe I og II, som ligger langs halvbuen og begynder øverst til venstre.

Nr. 3 øverst et litet dyr, som ganske enkelt er fremstillet med forben og bakben. Hodet ser bakover til høire. Nr. 4 er ogsaa hundelignende og staar under dette. Hodet ser ret frem, hele dyret vender fra venstre til høire. Nr. 5 og 6 er komponert sammen, forresten temmelig daarlig. Her er en av de smaa ting som viser, at paa hele billedsiden er det *fremstillingen* det kommer an paa, men naturen gaar over optugtelsen, d. v. s. her i virkeligheten netop det motsatte. Vikingetidens kunstnere er vant til at arbeide ornamentalt. Et dyr lever ikke paa egen haand, det maa følge ornamentikkens love i sit liv, d. v. s. at det skal ind i rækken à tout prix, slynges sammen med naboen, bite i sine egne og dettes lemmer og krop, lystre symmetriens love. Nr. 5 og 6 opererer likesom sammen. Det samme gjør parret 7—8, mens de fire dyrene længst til høire i billedet arbeider litt mere paa frihaand indenfor en og samme gruppe. Nr. 5 har hundelignende hode med øre oppaa en slags gapende kjæft, som biter i underkroppen paa nr. 4.

Nr. 6 har langstrakt hode, som er vendt tilbake, og kjæften biter i øvre bakdelen paa nr. 5. Kroppen er langstrakt, og halsen ligger under nr. 5's krop. Næste par nr. 7—8 staar mot hverandre. Nr. 7 er vendt mot høire og ligger langs halvbuens runding ned mot nr. 8. Her er partiet meget ødelagt, men rekonstruktionen paa tegningen sikker. Hodet er gruelig daarlig gjort med øie og gapende kjæft, som biter nr. 8 i hodet. Nr. 8 samme type vendt til venstre. Hodet vender bakover. Bare ett forben, som ligger om halsen paa nr. 7. Bakbenet (ett) ligger op til underkroppen. Parret nr. 9—10 er billedets største dyr. Begge langstrakte med smale hoder, men med ører (furer), rundt øie og gapende kjæft. Nr. 9 vender fra høire mot venstre, men hodet vender tilbake og griper over bakdelen til nr. 10.

Nr. 10 er vendt fra venstre mot høire, hodet ret frem. Bare ett forben, som griper i laaret paa nr. 11. Meget langstrakt, tildels aapen krop, to bakben, hvorav det ene griper med foten omkring den aapne kroppen paa nr. 9. Til dette „parret" hører fire ormer. Den ene av de to ormene har hodet inde i kjæften paa no. 9. Dyret no. 11 opererer for sig selv og ligner svært meget no. 1. Som dette har det fire fuldt utviklede lemmer og meget menneskelignende hundehode. Det er placert i en slags liggende stilling langs den halvrunde buen. Det ene forbenet griper panden. At dette dyr tar sig til hodet, kan sammenlignes med flere av dyrene paa bakgavlen som „hilser" med labben. Det andre forbenet er yderst merkelig. Det holder i foten en gjenstand som er lagt tæt indtil hodet. Det er ingen tvil om at det griper om gjenstanden.

KONGSGAARDEN

Det kan altsaa ikke være en misdannet fot eller en feilskjæring av kunstneren, men gjenstanden er yderst ubetydelig og lite forstaaelig. Parret nr. 12—13 utfylder den øvre høire hjørnedel av feltet, sammen med no. 14, som snarest maa opfattes som fyldekalk. Begge dyrene er av samme langstrakte type som 9—10. Nr. 8—9 har lange hoder og gapende kjæft. Begge har „furer" til ører. Nr. 12 indtar en noksaa vridd stilling lodret i fremstillingen med kroppen i en bue, hodet øverst vendt bakover bitende i sin egen krops bakdel.

Nr. 13 har ogsaa vendt nedenfra opover med hodet og biter i det lille dyr. Nr. 13 har alle fire ben. Det ene forbenet griper med foten til kroppen paa nr. 12, det andre griper med foten omkring fot nr. 1. Det ene bakbens fot fastholder ormen som vil bite dyr nr. 12, mens det andre bakbens fot ligger op til underkroppen. Endelig har vi nr. 14. Det er sikkert bare fyld i hjørnet. Vendt fra høire mot venstre. Det er et litet dyr. Hodet gaper og biter i ryggen paa nr. 13. Dyret har bare ett forben, hvis fot griper i bakdelen paa nr. 13, og ett bakben, som er lagt opunder kroppen. Den korresponderer likesom med nr. 3. (En barnlig kunst gjentar ofte figurer for at faa rummet utfyldt. A. Olrik i Aarb. for Nord. Oldk. 1902 s. 165.)

Saa kommer vi til *fuglene* med ormen og hunden omkring midt i og til høire for midten av billedet. Den største og tydeligste fuglen til høire er der ingen tvil om. De ner fuldt utviklet, har hode, rundt øie og svært neb, som biter kraftig om halsen paa en orm. Begge dens ben griper om den samme orm, ett i halen og ett længer oppe. Halen mangler, her er brettet defekt, men det er vist ingen tvil om at hunden bakenfor har hat forbindelse med den. Denne hund holder med begge ben i samme orm som fuglen. Fuglen nr. 2 er betydelig simplere fremstillet, har bare ett ben, som holder omkring halsen paa den samme orm som „hunden" (dyr nr. 2) holder fast. Like under overkanten findes en tredje fugl, som staar med hodet til venstre. Den er ganske enkelt utstyrt.

Dyrefigurene er skaaret i ganske høit relief i selve eken. Dyrene er prydet dels med vinkelbaand dels med buede linjer. Laar og ben er prydet med vertikale linjer. Ormene er prydet med rækker av smaa vinkler anbragt over hverandre. Gavlen begrænses oventil ved en ophøiet vulst, som er prydet med buede linjer, saa det hele faar samme utseende som om det var lagt en tyk snor langs overkanten. Den forreste gavl er i alt prydet med en mand, 20 ormer, 14 dyr, 2—3 fugler og en hund.

Som en sammenfattende tydning kan sies, at vi her har at gjøre med en vaabenløs mand som ligger paa ryggen og verger sig mot ormer som forsøker at bite ham, og at han i denne kamp faar hjælp av endel dyr som ligner hunder, og tre fugler, samt en virkelig tydelig hund med hale. Manden er ikke akkurat centrum i fremstillingen, men han er allikevel tydelig hele billedets hovedfigur. Har det i det hele tat været meningen at gi fremstilling her? Vi kan heldigvis svare ganske præcist ja. Det er ikke ornamentik og dekoration; vi vet hvordan den utføres i tidens frembringelse. Det er avgjort først og fremst ved manden. Menneskefremstillingen findes aldrig i tidens ornamentik. Her er forsøk paa „naturalisme". Men dernæst er ganske vist disse dyrene i sine bevægelser bitingen og gripninge no. s. v. bundet av det ufri i ornamentikken efter tidens art, men de er ogsaa i og for sig høist sælsomme og passer absolut ikke ind i de ornamentmotiver som det ellers arbeides med. Men selv om de var regulære, saa kjender vi behandlingen av dem. De vilde blit lagt i lænker av en strengt utviklet stilførelse. Men en ting lærer denne betragtning av forholdet til ornamentikken os. Det hænger endel igjen av den i hele forsidens fremstillinger. Vi kan derfor ikke ta det saa bokstavelig om alle disse dyrene her griper hverandre og griper i ormene. Det kan tildels være gjengangere fra ornamentikkens love. Altsaa: Detaljer kan det tildels sees bort fra. Men i det store og hele er det altsaa billedfremstilling vi har med at gjøre. De dyrene som er her paa forgavlen, gaar igjen paa de andre sidene av vognen. Derimot skal det være vanskelig at finde noget direkte tilsvarende ellers i Osebergfundet.

Vi har i denne billedfremstilling som optrær midt indi ornamentik, et hovedtræk i norsk ældre kunst som gaar igjen i en anden langt senere gruppe: Stavkirkeportalene. Her optrær ogsaa billeder fra sagnkredsen om Gunnar midt i en rik og sterk ornamentik. Analogien er dog selvfølgelig ikke fuldstændig. Dernæst kan vi temmelig sikkert si at fremstillingen er konkret nok, det er *ikke* symbolik. Endel av dyrene som er med i den første scenen, er lette at bestemme. Det er ormen, øglen, den lille hunden og de tre fuglene. Hvad de sidste angaar, kan vi ialfald begrænse mulighetene. En fugl som holder fast en orm og biter den med nebbet, er ikke en av fuglerikets mindste, ikke spurv eller sangfugl, men en av de største, hauk, falk eller ravn. Vigtigst er det at faa tak i de andre dyrene med hundehodet o. s. v. Det ligger nær at tænke paa hund, kat eller ulv."

I tilknytning til det utdrag som ovenfor er git av A. W. Brøggers beskrivelse av forsidens billeder, medtages her et utdrag av referatet av A. W. Brøggers foredrag om „Osebergvognens billeder" i Videnskapsselskapet i Christiania 3. mai 1918:

„Det blev søkt paavist at de maa fremstille Gunnar i ormegaarden, som er saa vel kjendt i senere nordisk literatur og kunst. Et vigtig forhold som derved berørtes, er dateringen av vognen. Den er Osebergfundets ældste stykke, sikkert laget før ca. 800 og muligens desuten en kopi efter et ældre stykke. Det

sagnstof hvorav billedene øser maa derfor ha været kjendt i Norge allerede i 8. aarhundrede. Fremstillingen av Gunnar i ormegaarden paa Osebergvognens forside avviker imidlertid fra de senere billeder og literære overleveringer, hvor der til Gunnars død er knyttet forestillingen om en harpe som han slog med tærne for at dysse ormene i søvn. En saadan harpe findes ikke paa Osebergvognen. Imidlertid blev det paavist at dette gjængse billede i det væsentligste tilhører en senere tid (11.—13. aarh.), mens de ældre billeder ikke altid har harpen med; saaledes mangler denne ved Gunnarfremstillingen paa en gottlandsk billedsten fra 990-aarene, og paa en nordisk billedsten paa øen Man fra 950-aarene. Endogsaa i Eddadigtene (Atlakvida, Odrunargrátr., Atlamál) fra 980—1050 er billedet av Gunnars død vekslende med meget forskjellig betoning av de enkelte led. Det er først paa 1200-tallet at den mere skematiske fremstilling av Gunnars død er fæstnet i Snorre-Eddaen, Vølsungasagaen og i norsk træskjærerkunst. I den sidste ser man (stavkirkeportalen fra Hyllestad og Austad i Setesdalen, Opdal i Numedal og kirkebænken fra Hiterdal kirke i Telemarken) Gunnar, omgit av ormer, spillende paa en harpe med tærne. De yngste av disse fremstillinger gaar helt ned til tiden omkring 1300 — mindst 500 aar yngre end Osebergvognen. Sagnet om Gunnars død gaar historisk tilbake paa burgunderkongen Gundichars død i 437, og er i forbindelse med sagnene om Nivlunger og Vølsunger i det væsentlige utformet paa vestgermansk grund i 6. aarhundrede (Müllenhoff). Mens ældre forfattere har gaat ut fra at sagnene alt i denne tid er naadd til norden, har Sophus Bugge og Schück hævdet at de ikke er kommet direkte til norden, men først vandret til England med den saksiske invasion og her i vikingetiden (9. aarhundrede) blit kjendt av nordboerne. Mot denne opfatning gjorde taleren gjældende de arkæologiske kjendsgjerninger, som paa en overbevisende maate godtgjør at netop i den tid det her gjælder, 5. og 6. aarhundrede, har særlig vestnorske kystomraader staat i den livligste forbindelse med Nordsjøkystene, det saksiske og frankiske Vesttyskland, det merovingske Frankrike og det angelsaksiske England. Hovedbevisene for disse forbindelser blev først fremlagt av Undset og er siden ført videre av H. Schetelig, som navnlig ved studiet av de vestnorske skeletgraver i folkevandringstiden har godtgjort den nære samhørighet mellem det angelsaksiske England og Vest-Norge. Taleren paaviste videre ved gjennemgaaelse av norske fund av frankiske glasser fra 5.—6. aarh. hvorledes forbindelsen maa ha hat en helt direkte karakter, idet f. eks. disse glasser ikke findes i danske folkevandringstidsgraver.

Paa denne sterke forbindelse mellem vestgermanske omraader og Norge i 5. og 6. aarh. maa burgundersagnene være baaret frem til Nordboerne. Og gjennem denne forbindelse kan det fuldt ut forstaaes at den kunstner som laget Osebergvognens billeder i 8. aarh., kunde gripe til dette sagnstof, som da alt længe var kjendt i norden."

Et nyt eksempel paa hvor længe sagnet om Gunnar i ormegaarden har tjent som motiv for kunstnerne, er billedene paa et middelaldersk drikkehorn fra øvre Telemark som nu findes i Kristiansands Folkemuseum. Dette drikkehorn maa dateres til ca. 1300. Det er beskrevet av Kristoffer Visted i en artikel i „Tidens Tegn" for 1925 (nr. 265). Om orme i ormegaarder i nordiske oldskrifter se B. Grøndal i Aarbøger 1869 s. 228. Se ogsaa Rolf Mowinckel: Vor nationale billedkunst i middelalderen, Oslo 1927, s. 70.

Karmens venstre langside er beskrevet av Haakon Schetelig i bind III s. 29.

Karmens bakre gavl er beskrevet av Schetelig i bind III s. 28. I tilslutning til Scheteligs beskrivelse skal vi her anføre en detaljbeskrivelse av gavlsidens billedfremstilling: Der er paa denne gavl fremstillet to arter av dyr. Til *gruppe I* hører et stort firføttet dyr med menneskehode, og til *gruppe II* henfører vi alle de øvrige firføttede dyr med „hundehode" eller „dyrehode". Hertil kommer saa ormene. *Av den første gruppe* sees i alt 11 dyr. Nr. I findes længst til venstre og stikker hodet op mot gavlens overkant. Brettet er defekt her, men det kan ialfald sees at dyret fører forlabben op til hodet. Nr. 2 er et eiendommelig dyr med stor svær bakkrop og store bakben og laar. Det har en eiendommelig langstrakt hals, som bærer et menneskelignende hode, som biter om bakkroppen paa en orm, som igjen biter dyret i ansigtet ved venstre kind. Begge forben er tydelige. Kroppen er prydet med buede linjer og siksak-baand. Langs dyrets krop ligger i alt fire ormer, to ved bakkroppen og to ved forkroppen. De to ved bakkroppen vender hodene nedover i retning av benene.

Bak dette dyr kommer dyr nr. 3 op. Det har en svær bakkrop, som har et stort bakben som griper om nr. 2's og kommer op igjen paa den anden side. Her er begge forben omdannet til menneskelignende armer. Dyret er ogsaa utstyrt med et menneskeansigt, som er set ret en face, men som er utstyrt med store dyreører oppaa hodet. Tre ormer ligger indimot dette dyr, en ved bakkroppen og en midt paa dyret. Nr. 4 er pendant til nr. 2. Den vender bakkroppen til høire og har vridd hodet fra venstre til høire, saa at hodet vender ret frem. Det har to forben. Nr. 5, som er paafaldende langt, er anbragt længer nede med hodet under nr. 4. Ved dyrets forkrop er gavlbrettet defekt, men forkroppen er restaurert i tegning. Bakkroppen er utstyrt med to svære ben med tilhørende laar. Benene griper fat i hver sit dyr nedenunder. Det venstre forben gaar nedover og tar fat i et dyr ret under, det høire er ført op til ansigtet og „hilser" likesom.

Nr. 6 staar længere nede med hodet omtrent ret under forkrop og hode paa nr. 5. Dette dyr har en svær bakkrop med store laar, men gavlbrettet er defekt fra omtrent litt ovenfor dyrets legg, saa begge føttene mangler.

Det høire forben er ført op til dyrets pande og er prydet med linjer, det venstre gaar nedover og er utstyrt med et rutemønster. Den nedre del av dette ben mangler. Ansigtet har tilspidset hakeparti og buet pandekontur (katteagtig). Det har tydelige ører oppaa hodet, men maa vel allikevel sies at minde mest om et menneskeansigt. Nr. 7 er utskaaret ved siden av nr. 4 med hodet ret en face. Høire forben griper om nr. 2's bakben, venstre forben er ført op til hodet og „hilser". Kroppen gaar paa skraa nedover og er vridd ved overkroppen. Dyret har svære bakben og laar. Det ene bakben griper om en orm, det andet om dyr nr. 8's bakben.

Nr. 8 er anbragt med bakkroppen til venstre og med hodet til høire. Hodet har en lang hals, som dog er helt dækket av laaret til et andet dyr. Dyret har to forben, men bare ett bakben. Det ene forben griper i bakkroppen til nr. 7, det andet er ført op til ansigtet. Bakbenet griper fat i nr. 7. Ved bakkroppen ligger en liten orm, som vender hodet opover. Nr. 9 er anbragt med hodet under bakkroppen paa nr. 7. Dette dyr vender hodet opad, og begge forben er ført op til hodet, — ett ben paa hver side. Ansigtet er av den vanlige type, men ørene er mindre. Ved bakkroppen er gavlbrettet noget defekt. Dyrets bakben griper i benene paa et mindre dyr til høire. Dette dyr (nr. 19) biter nr. 9 i buken, og et andet litet dyr (nr. 18) biter det i ryggen. Endelig har vi to dyr i gavlens høire hjørne, nr. 10—11. De er begge ganske smaa. Nr. 10 sitter længst til venstre. Det har menneskeansigt, men med smaa spidse ører. Det ene forben gaar opover og griper fat i nr. 11, det andet griper i nr. 22. Dyret har bare ett bakben, som gaar ut fra et stort laar ved bakkroppen og fortsætter op til høire side av dyrets hode. Dette dyr bites i buken av et ganske litet dyr, som nærmest maa betragtes som fyldekalk.

Nr. 11 er anbragt øverst i hjørnet. Det har hodet liggende opimot gavlbrettets kant. Det høire ben gaar nedover og griper fat i dyr nr. 10; det venstre forben er ført op til høire side av dyrets ansigt. Høire og venstre ben er her øiensynlig forvekslet av træskjæreren. Dette dyr har bare ett bakben, som griper fat i hodet paa nr. 10. Vi fortsætter saa igjen fra venstre side. Nr. 12 kan henregnes baade til gruppe I og II. Hodet minder nærmest om et dyrehode, men overkroppen er aldeles av samme type som vi kjender fra gruppe I, men forbenene er bøiet opover saaledes at det ene griper om dyrets eget hode, det andet om et av forbenene til dyr nr. 1. Hodet er set en face med aapent gap, som biter over to av benene til dyr nr. 1. Bakkroppen er bredt og kraftig skaaret, og dyret har to bakben, som gaar ret til venstre og griper fat i to av bakbenene til dyr nr. 13. Indi dette dyr er utskaaret fire ormer. Den ene har sit hode langs dyrets hode, den anden har hodet midt paa dyrets krop, og den tredje har sit hode ved bakkroppens begyndelse, og den fjerde har sit hode ved overgangen mellem bakkrop og laar. Denne orm biter i bakkroppen paa den foregaaende orm. De to sidste ormer er prydet med ruteskravering. Nr. 13 har sin krop anbragt i kryds med nr. 12. Dette dyr hører sikkert til gruppe II. Det er et regulært dyr, som er i slegt med de dyr som pryder langsidene. Hodet vender til høire og er set i profil. Det har lang hals og aapen kjæft, som biter i bakkroppen paa dyr nr. 3. Det ene forben holder dyrets underkjæve, det andet holder i nr. 3's ene bakben. Langs dyrets hals ligger to ormer, som er slynget sammen saa de danner en baandfletning. Den ene av disse har sit hode ved dyrets underkjæve og den anden midt paa dyrets krop. Begyndelsen av dyrets bakkrop mangler, da gavlbrettet her er defekt, men av de bevarte dele sees det at bakkroppen er ganske stor. Det ene bakben griper fat i en orm som ligger langs nr. 12's krop, og det andet bakben griper fat i dyr nr. 12's bakben. Ved bakkroppen er det utskaaret to ormer: den ene har sit hode ved bakkroppens begyndelse, men endel av ormens krop er nu borte, den anden vender hodet nedad, idet det er anbragt ved det ene bakben. Nr. 14 er anbragt under nr. 12. Hodet er bøiet tilbake, d. v. s. bøiet til venstre, saa at det griper nr. 12's bakkrop. Kjæften staar aapen og tændene er antydet ved en række smaa hak langs kantene av over- og underkjæven. Begge ører sitter paa venstre side av hodet. Begge forbenene griper fat i ormer ved dyr nr. 3. Kroppen er lang og smal og gaar bakerst over i to kraftige laar, det ene gaar til venstre og griper fat i bakkroppens ben paa nr. 12, det andet griper om forbenene paa nr. 15. Det ene av disse laar er prydet med siksak-baand, det andet med linjeornamenter. Ved dyrets krop er anbragt i alt fire ormer. To av disse er anbragt ved hodet og brystet og sammenslynget som et baandornament; den ene orm har sit hode ved dyrets hode, den anden ved dyrets ene forben. De to andre ormer ligger langs dyrets krop. Den ene av disse har sit hode ved dyrets ene forben, den anden har hodet ved kroppens midtparti. Dyrets krop er ornert med smaa vinkelbaand. Under dette dyr er nr. 15 anbragt; det biter nr. 14 i buken. Dette dyr har sin bakkrop anbragt til høire nede i gavlbrettets underkant, og dyret er anbragt i kryds med nr. 16. Nr. 15 er her utskaaret saaledes at det har sin krop liggende oppaa nr. 16. Nr. 15 har et ganske litet hode, som sees i profil, og som har tydelig øie og øre som stikker op bakover. Gapet er litet og smalt. Det ene forben gaar ret frem og omklamrer kroppen paa dyr nr. 14.

Det ene laar og bakben er prydet med vinkelbaand, det er strakt fremover og griper om halen paa en orm som ligger ind til nr. 16. Brettet er noget defekt ved bakbenet. Dyr nr. 16 har som nævnt sit hode til høire og bakkroppen til venstre. Hodet er langt og smalt, og det har smale kjæver, som biter over nr. 3's ene bakben. Dyret har bare ett bakben, som griper fat i dets egen krop omtrent midt paa denne. Ved dyrets bakkrop ligger en orm som har sit hode like under kroppen paa dyr nr. 15. Nr. 17 har en meget eiendommelig stilling. Hodet er strakt opover, og kroppen gaar i en bue nedover. Dyrets hode er vendt til venstre og biter i det ene laar paa dyr nr. 5 ved hjælp av smale kjæver. Hodets underside er svakt buet, øiet er rundt, og øret er her bare antydet ved en liten flip nærmest nakken. Halsen er prydet med to brede siksak-baand. Fra brystet utgaar det ene forben, som griper fat i kroppen paa dyr nr. 5. Dette bens øvre del er prydet med linjeornamenter av samme form som ellers findes ved laarpartiene. Kroppens midtparti er prydet med buede linjer og en enkel konturlinje ved overkanten. Dyret har ett bakben, og laaret ved dette er prydet med romber. Bakbenets nedre del mangler nu, da gavlbrettet her er defekt. Nr. 18 er et ganske litet dyr, som er anbragt oppaa ryggen av nr. 9. Dets hode er litet, med spids kjæft som biter sig fast i ryggen paa nr. 9. Forbenet gaar ret ned fra brystet og griper fat i overkroppen paa nr. 9. Like bak forbenet er kroppen avbrutt, saa her mangler det et stykke. Av laaret mangler et stykke, da brettet her er defekt. Det bakre ben griper om leggen paa det forreste, saa dette dyr bokstavelig talt staar paa ett ben. Nr. 19 er et ganske litet dyr, som er anbragt under buken paa nr. 9, og som biter dette dyr i buken. Dyret har et ganske litet hode og spids kjæft. Øret er rundt, og dyret har to smaa spidse ører. Det har bare ett forben, som griper fat i kroppen paa nr. 9. Kroppen, som vender til høire nedover, er prydet med de vanlige buede tverlinjer. Et litet stykke av benet mangler, da brettet her er defekt.

Nr. 20 er anbragt i kryds med nr. 21; det tilhører den type av dyr som ogsaa findes paa karmens langsider. Nr. 20 vender hodet nedover i en bue nær ved gavlbrettets underkant og biter i bakbenet paa dyr nr. 21. Hodet er kort og forholdsvis spidst med spids aapning i gapet. Dyret har bare ett forben, som er anbragt ved overgangen mellem hals og forkrop, og dets øvre del er prydet med de vanlige linjeornamenter. Gavlbrettet er defekt ved forbenets nedre del, men det har antagelig grepet fat i dyrets egen krop. Forkroppen og den midterste del av kroppen er prydet med buede tverlinjer og dobbel konturlinje, og dyrets bakkrop er prydet med flere rækker av smale vinkelbaand over hverandre, og den gaar over i dyrets bakben (der er kun ett). Dettes laar er prydet med de vanlige linjeornamenter. Det mangler nu litt av bakbenets „legg", da brettet er defekt her. Dette ben gaar forøvrig tvers over dyret selv og griper i nr. 22's krop.

Nr. 21 er som nævnt anbragt i kryds med nr. 20. Det bøier hodet til høire og strækker forkroppen til venstre, mens kroppen gaar i en bue bakover til høire. Brettet er defekt over kroppens midtparti. Hodet har aapen kjæft, som biter i bakkroppen paa dyr nr. 22. Gapet er stort med en buet aapning. Øiet er rundt, og dyret har spidst øre. Dyrets forben (der er bare ett) griper fat i det ene forben paa dyr nr. 8. Dette ben er prydet med to vanlige linjeornamenter. Kroppens midtparti mangler som nævnt, men bakkroppen er prydet med de vanlige linjeornamenter. Da brettet er noget defekt her, mangler den nedre del av dette ben.

Nr. 22 og 23 er anbragt saaledes at deres bakkropper krydser hinanden; de utfylder sammen med de mindre dyr 10—11 og 24 gavlbrettets høire hjørneparti.

Nr. 22 er et stort svært dyr, som er anbragt i en stor bue. Hodet er bøiet bakover til høire, forkroppen vender fremover til venstre og bakkroppen bakover til høire. Dyret biter i bakkroppen paa dyr nr. 10. Hodet er kort og bredt (som paa en ulv). Kjæften har spids aapning. Øiet er rundt skaaret med noksaa dyp konturlinje. Dyret har ett forben, som gaar tvers over halsen til nr. 8 og krydses av dettes forben. Dets forkrop er utstyrt med de vanlige buede tverlinjer, og kroppens midtparti med baandfletning.

Nr. 23, der som nævnt er anbragt i kryds med nr. 22, er mindre end dette dyr, men forøvrig av samme type. Det er anbragt i skraa stilling med bakkroppen opover og til venstre, og forkroppen nedover og til høire. Halsen og hodet er bøiet tilbake, saa at dette dyr biter dyr nr. 11 i bakkroppen. Det ene forben til nr. 10 griper dette dyr i underkjæven. Hodet er av samme type som paa nr. 22, men gapets aapninger er dog mere avrundet og kjæven noget længere. Hodet er utstyrt med ett rundt øie og med ett spidst øre. Dette dyr har i motsætning til de andre av samme type to forben. Det høire ben sees bedst; det har tydelig „bog", prydet med de vanlige linjeornamenter, og er ført ned i retning av dyr nr. 21, men her er gavlbrettet defekt, saa benets nederste del mangler. Det venstre ben gaar ut fra forkroppen og støter ind til det høire ben omtrent ved knæet. Dyrets forkrop og en del av kroppens midterste del er prydet med buede linjer.

Overgangen mellem kroppens midterste og kroppens bakerste del dækkes delvis av nr. 22's bakkrop. Nr. 23's bakkrop er prydet med buede linjer og tre brede vinkelbaand adskilt ved to brede glatte baand. Dyrets bakben (der er kun ett) utgaar fra bakkroppens bakerste del og gaar paa skraa nedover og over paa nr. 22's krop, hvor det avsluttes omtrent midt paa denne.

Det lille dyr nr. 24 er det sidste som skal omtales. Det er anbragt mellem nr. 23 og nr. 10 og nr. 22, saaledes at det biter nr. 10 i buken. Det er i sin form beslegtet med nr. 18 og 19, som er beskrevet ovenfor, og skal vel forestille en liten hund (?). Det har et eiendommelig litet hode med ganske liten kjæft med spids aapning. Øiet er spidst og sitter like ved pandens kant. Baktil løper hodet op i en eiendommelig spids, som vel skal forestille øre. Kroppen er bredest foran ved brystet der hvor forbenet er anbragt. Dette griper fat i brystet paa nr. 10. Dette gavlbrets overkant er prydet med en ophøiet vulst, som er utstyrt med buede tverlinjer, saa det hele faar samme utseende som en tyk snor. Teknikken ved træskjærerarbeidet er den samme som ved forreste gavl.

Om karmens ornamenter i almindelighet kan henvises til SCHETELIGS bemerkninger i bind III s. 31 fl. og s. 44.

Dragenes løse dekorerte forstykker. Vognen har to drag. Som opmaalingstegningen pl. I viser, er ikke disse fæstet umiddelbart paa forreste aksel, men har hver sit løse mellemled, som SCHETELIG kalder forstykker, og som er fæstet med træbolter baade til dragene og til vognens forreste aksel. Disse stykkers ornamenter er beskrevet av SCHETELIG i bind III s. 35.

Det *høire forstykke* er av bøk, og dets form fremgaar av avbildningen bind III s. 37 fig. 29 a—b. Stykket bestaar av en firesidig stok, som i den kantside som vender opad, har en utvidelse, som er utskaaret i gjennembrutt arbeide. Dette nedre firesidige parti er bredest ved underkanten og smalest ved overkanten. Tykkelsen ved underkanten er 4 cm og ved overkanten 3 cm. Bredden er ca. 10,2 cm. Det nedre firesidige parti av stokken er 84 cm langt, og regner man det brede forparti med, blir længden 87,5 cm, som altsaa er forstykkets samlede længde. Likesom paa vognstangen har forstykkene en eiendommelig tapformet forlængelse baktil, som nærmest tjener til dekoration. Det firesidige partis bakre ende er tilskaaret i en jevn bue. Omtrent 7 cm foran bakre ende er det boret et rundt hul fra smalside til smalside. Dette er 3,1 cm i diam., og stykkets tykkelse er her 10,2 cm. I dette hul har den træbolt været fæstet som har holdt forstykket fast til forreste aksel og forreste bukk. Et stykke foran hullet er tykkelsen 10,5 cm og bredden ved overkanten 5 cm og ved underkanten 5,8 cm. Omtrent 47,3 cm fra stokkens bakre ende er tykkelsen 10,5 cm, bredden ved overkanten 3,4 cm og ved underkanten 3,6 cm. Omtrent 13,5 cm bak forstykkets forreste ende er anbragt et rundt hul, som er 3,5 cm i diam. I dette hul har det høire drag været fæstet ved hjælp av en træbolt. Forstykkets massive parti skraaner opover i en bue i forreste ende og slutter omtrent 83 cm foran bakre ende i en høide av 29,8 cm over underkanten. Forstykkets gjennembrutte parti begynder 18,2 cm foran bakre ende, og 36,1 cm foran denne er høiden 14,7 cm. Dets største høide er 38,2 cm. Dette partis ornamenter er beskrevet av HAAKON SCHETELIG i bind III s. 36. Til SCHETELIGS beskrivelse kan føies at forstykket foruten med dyreornamenter er prydet med baand paa det firesidige parti. Det bestaar av to konturlinjer, hvis mellemrum er utfyldt med smaa skraastreker, og som følger det firesidige partis overkant og underkant paa begge bredsider. Ved den bakre ende gaar disse baand over i et

vertikalt tverbaand, som forbinder baandet ved overkanten med det ved underkanten, mens avslutningen foran sker ved at det undre baand i en jevn bue gaar over i det øvre, saa baandornamentet her danner en figur som minder om stavnen paa en baat. Det store dyrehode som foran danner begyndelsen av det gjennembrutte parti, er prydet med et halsbaand, som er fremstillet ved simple tverlinjer. Dyrene, som er beskrevet av SCHETELIG, er prydet dels med vinkelbaand, dels med buede linjer.

Det venstre forstykke er av bøk, og dets form sees av avbildningen i bind III s. 36 fig. 28a—b. Likesom det høire bestaar det av en firesidig stok, som i den kantside som vender opad er utskaaret i gjenembrutt arbeide. Det nedre firesidige parti er bredest ved underkanten, hvor tykkelsen er 8,4 cm; ved overkanten er den 6,8 cm. Bredden er 12,4 cm. Det nedre firesidige parti av stokken er ca. 80 cm langt, og regner man det buede forparti med, blir længden 88,8 cm, som altsaa er forstykkets samlede længde. Likesom paa det høire forstykket har det venstre bak en eiendommelig tapformet forlængelse, som vel har tjent til pryd. Det firesidige partis bakre ende er tilskaaret paa skraa fra overkanten til underkanten. Bredden er bakerst 6,8 cm ved overkanten og 8,4 cm ved underkanten. Tykkelsen er ved bakre ende 12,4 cm. 7,9 cm foran bakre ende er det boret et rundt hul fra smalside til smalside. I dette har den træbolt været anbragt som har holdt forstykket fast til forreste aksel og forreste bukk, 19,4 cm foran bakre ende er stokkens bredde 12 cm, tykkelsen ved overkanten 6,2 cm og ved underkanten 7,6 cm. Ca. 13,5 cm bak forstykkets forreste ende er anbragt et hul, som oprindelig vistnok har været cirkelrundt, men nu nærmest er ovalt. Dets underkant ligger 6,4 cm over forstykkets underkant. I dette hul har det venstre drag været fæstet ved hjælp av en træbolt. Forstykkets massive parti skraaner opover i en bue i forreste ende og slutter omtrent 81,6 cm foran bakre ende i en høide av 29,7 cm over underkanten. Det gjennembrutte parti begynder 19,4 cm foran bakre ende, og 26 cm foran denne er dets høide 22 cm. Dets største høide er 32 cm. Ornamentene er beskrevet av SCHETELIG i bind III s. 36. De geometriske ornamenter paa dette forstykke er anbragt paa samme maate som paa det høire, dog med den avvikelse, at baandene her gaar helt op til det store dyrehodes halsbaand, som her er prydet med et vinkelbaand. Paa den ene side (høire) er baandene fyldt med skraastreker, paa den anden side (venstre) med et trelinjet vinkelbaand. Dyrene er prydet med vinkelornamenter i forskjellige variationer.

Dragene. Vognen er utstyrt med to drag av *ask*. De er begge aldeles ens, naar forparten undtages. Formen fremgaar av opmaalingstegningen pl. I (se ogsaa *fig. 5*). Da dragene i hovedsaken er ens, angir vi her bare maalene for det *høire drag*. Længden er 2,22 m, og bredden er bakerst 15 cm, paa midten 8 cm og ved forreste ende 3,5—4 cm. Dragets tversnit er bakerst firesidig med avrundede kanter, foran nærmest ovalt undtagen

omkring det nedenfor omtalte remhul, hvor tversnittet igjen er firesidig. Bakerst er draget tilskaaret med aapning som en gaffel med to „ben". Aapningen er bakerst 7 cm bred og smalner av fremover i længderetning, hvor den ophører 25 cm foran bakre ende. Omtrent 6 cm foran bakre ende er det i dragets smalside utskaaret et rundt hul. I dette hul er det fra venstre til høire anbragt en træbolt, som holder dragets bakre ende sammen med forstykkene, idet bolten gaar gjennem dragets gaffelformede parti og forstykkets forreste ende. Bolten holdes paa plads ved et hode i den ene ende og en tvertap i den anden. Foran paa draget omtrent 30 cm bak dets forreste ende er det utskaaret et avlangt hul til fæste for sæletøiets remmer. Dette, som gaar paa tvers av draget fra kantside til kantside, er 4 cm langt og 2 cm bredt. Dets hjørner er avrundede. Som tegningen pl. I viser, er de to drag forbundet ved en treleddet *lænke av jern*. De to ytterste led i denne er 12 cm lange, mens det midterste bare er 10 cm. Leddene er dannet ved sammenbøining av tre tynde jerntener. Lænken er fæstet ca. 4 cm bak dragets forreste ende ved hjælp av to smaa *jernkramper*, som er drevet ind i dragenes indadvendende kantsider. Lænkens samlede længde blir ca. 34 cm. Som det fremgaar av STEENLANDS opmaalingstegning pl. I, er dragenes forreste ender paa den indadvendende smalside i en længde av 50 cm tilskaaret i en svak bue, saaledes at den utadvendende smalside bøies svakt utover i retning av hestenes sider, antagelig for at draget skulde ligge bedre an mot disse. Det høire drag er sammensat av ca. 2—3 brudstykker.



Fig. 5. Detaljer av vognens drag.

Det *venstre* drag er av samme form som det høire; avvikelsene i formen fra det høire er beskrevet ovenfor. Efter TORP l. c. kan anføres at *dilla* = løs skaglestang (brukes i Søndhordland, Ryfylke og Røldal) er omgjort av tilla efter dilla, medens engelsk dill = vognstang blot er en anden uttale av thill. Dragenes ornamenter er behandlet av SCHETELIG i bind III s. 42.



a b c d

Fig. 6. Billeder av carpentum paa mynter, a. Domitilla, b. Marciana, c. Faustina I, d. Julia Titi. (Efter Marx Bernhart, Tafel 53.)

Ifølge TORP er ordet *vogn* f. = vogn, almindelig i Norge (*vogn* m. i Ytre Namdalen m. flere steder), gno. *vagn* m. = befordringsmiddel (slæde, vogn osv.); (sv. *vagn*, da. *vogn*, ags. *vægn*, *vén*, gfris. *wein*, ght. *wagan*, holl., nht. *wagen*).

Kjerra = firhjulet transportvogn stammer fra glat. *carrus*.

Vognens fundforhold er behandlet i bind I s. 55 ff.

PARALELLER TIL VOGNEN

Direkte paraleller til Osebergvognen findes ikke. Vogner er jo som bekjendt en meget gammel opfindelse, men hvad man vet om *firhjulte* vogner fra oldtiden, er allikevel meget litet.

Indledningsvis kan vi minde om den firhjulte vogn fra helleristningen ved Lille Borge, Skjeberg pgd., Østfold (avb. GUSTAFSON: Norges Oldtid fig. 207). Denne vogn er utstyrt med en vognstang av samme art som den vi kjender fra Osebergvognen. Fra *Italien* kan vi nævne to miniaturvogner av bronse fra etruskiske graver (avb. MONTELIUS: La Civilisation primitive en Italie II, Plancher pl. 267 fig. 12—13). De er begge firhjulte, utstyrt med karmer og prydet med hestehoder foran og bak.

Hos *romerne* var firhjulte vogner med karm ikke ualmindelige. Den såkaldte *carpentum*, som oprindelig var en vogn for keiseren og dignitærene, var firhjulet og med firkantet karm, som ofte var prydet med billeder, *fig. 6—7*. Til sammenligning avbildes her desuten to romerske trosvogner med karm fra Marc Aurel-søilen *(fig. 9—10)*. (Se E. PETERSEN, A. VON DOMASZEWSKI, CALDERINI. Die Marcus-Säule auf Piazza Colonna in Rom.) Også den romerske reisevogn *carruca* var utstyrt med en firkantet karm prydet med billeder, *fig. 8 og 11* (sl. DAREMBERG et SAGLIO I² s. 928 fig. 1197—1198); særlig *fig. 8*, som viser et vognbillede fra et gravrelief fra Vaison i Rhone-egnen, fortjener at nævnes som en interessant paralel til Osebergvognen. Skjønt



Fig. 7. Firhjulet vogn, avbildet paa romersk medalje. Memoriae Agrippinae. (Department of Coins, British Museum, London.)

konstruktionen er finere, er den tanke som ligger til grund for begge vogner, den samme. Ved siden av disse fremstillinger kan nævnes billedet av en gudinde kjørende paa en billedsmykket vogn paa en gemme fra Herculanum som nu befinder sig i Nationalmuseet i Kjøbenhavn (avb. Henry Petersen: Vognfundene i Dejbjerg Præstegaardsmose s. 31 fig. b). Vogner med karm med halvrundt tversnit som paa Osebergvognen kjender jeg bare ett eksempel paa, nemlig en romersk transportvogn til vin (avb. Guhl und Koner: Leben der Griechen und Römer, 6. Aufl., herausgeg. von Richard Engelmann s. 707 fig. 923), men ogsaa her er konstruktionen langt finere end den som kjendes fra Osebergvognen. De *keltiske* vogner fortjener særskilt omtale i denne forbindelse, om end ogsaa de er av langt finere konstruktion end Osebergvognen. De vigtigste er vognene fra Ohnenheim i Elsass, beskrevet av R. Forrer (Un char de culte, à quatre roues et trône, découvert dans un tumulus Gaulois à Ohnenheim (Alsace) i Cahier d'Archéologie et d'Histoire d'Alsace Nr. 45—48, 1921), og fra Birmenstorf i Aargau i Schweiz, som er behandlet av R. Forrer (Ein vorrömisches Wagengrab bei Birmenstorf im Aargau i Anzeiger für Schweizerische Altertumskunde Neue Folge Band XXIII Zürich 1921 s. 11 ff.), og vognfundene fra Dejbjerg præstegaardsmose, som er beskrevet av Henry Petersen i det ovenfor nævnte arbeide. Endelig kommer hertil et vognfund fra Langaa mark paa Fyen, som er behandlet av F. Sehested i Fortidsminder og Oldsager fra Egnen om Broholm (s. 172—181 Tavle XXXVII—IX).



Fig. 8. Gravrelief fra Vaison i Rhone-egnen. (Efter fotografi som er stillet til disposition av museet i Avignon).

Da Ohnenheimvognen og Dejbjergvognene kun avviker fra hverandre i konstruktive detaljer som i denne forbindelse er mindre væsentlige, skal vi her særlig holde os til Dejbjergvognene. Disse er utførlig beskrevet av Sophus Müller i Vor Oldtid s. 469 ff., hvortil henvises. Av Müllers beskrivelse fremgaar det at Dejbjergvognene er av langt finere konstruktion end Osebergvognen. Sammenligner vi f. eks. hjulene, saa er de paa Dejbjergvognen av helt moderne form. Felgen er gjort av ett stykke træ og utstyrt med jernbeslag, mens felgen paa Osebergvognens hjul er møisommelig sammensat av seks træstykker, som holdes sammen ved skjulte tapper. Navet er skaaret i ett stykke træ og uten beslag, mens navene paa Dejbjergvognen er utstyrt med bronsebeslag.

Den gaffelformede stang som paa Dejbjergvognen forbinder hjulene foran med bakhjulene, er utstyrt med rike bronsebeslag og meget pent tilskaaret (se PETERSEN l. c. pl. V fig. 6), mens den paa vor vogn er skaaret til av et firesidig stykke træ, er uten bronsebeslag og kun prydet med linjeornamenter. Dejbjergvognens karm, som er firkantet, er utstyrt med bronsebeslag, men uten bund. Osebergvognen har bund i karmen og har det fortrin at være prydet med træskjæring. Endvidere er ogsaa Dejbjergvognens drag rikere



Fig. 9. Romersk vogn. Fra Marc Aurel-søilen. (Efter Petersen, Domaszewski og Calderini.)

utstyrt end dragene paa Osebergvognen. Endelig er Dejbjergvognen utstyrt med en stol, mens nogen stol ikke er fundet i forbindelse med Osebergvognen. Ganske vist er det fundet en stol i Osebergskibet og ikke langt fra det sted hvor vognen laa, men stolens konstruktion gjør det litet rimelig at den har hørt til vognen, om end den efter sin ringe størrelse forøvrig kunde passe der.

Stort set kan man vel si at Dejbjergvognene, Ohnenheimvognen og de andre keltiske vogner har et mindre barbarisk præg end Osebergvognen. Men ett træk har de keltiske vogner tilfælles med Osebergvognen; de kan neppe betragtes som almindelige bruksvogner, men har rimeligvis paa en eller anden maate været benyttet ved den gamle kultus.

Vi maa ogsaa si nogen ord om vogner hos de *germanske* folk, og det vil da være naturlig at begynde med at citere hvad TACITUS meddeler i Germania kap. 40 (TACITUS: Agricola, Germanien, oversat av H. H. LEFOLII, Kjøbenhavn 1901—02 s. 157): „Dernæst har Reudignerne, Avionerne, Anglierne, Varinerne, Eudoserne, Suardonerne og Nuitonerne floder eller skove til værn. Og hos disse folk enkeltvis er der ikke noget at mærke sig, med undtagelse af at de i fællesskab dyrker Nerthus, det vil sige: den moderlige jord, og mener,



Fig. 10. Romersk vogn. Fra Marc Aurel-søilen. (Efter Petersen, Domaszewski og Calderini.)

at hun blander sig ind i menneskenes færden og kører omkring til folkene. På en ø i Oceanet findes der en ubesmittet lund, og i denne en indviet vogn, der dækkes med et tæppe. Præsten er den eneste, der har lov til at berøre den. Han mærker, når gudinden er til stede i dette hemmelige gemme; og mens hun kører afsted paa sin vogn, som trækkes af kjør, ledsager han hende under dyb ærefrygt. Da er det glade dage; og der holdes fest på de steder, hun viser den ære at komme til og tage ophold på; man går ikke til nogen krig og tager ikke våben i hånd; alt jærn er gemt hen under lås og lukke; fred og ro er det eneste, man da sætter sin hu til; så længe indtil gudinden har fået nok af at færdes mellem menneskenes børn, og præsten derfor bringer hende tilbage til det

hellige sted. Derefter bliver vognen og tæpperne og, hvis man har sind til at tro det, selve guddommen tvættet i en skjult liggende sø. Trælle gør tjeneste derved, dem søen øjeblikkelig sluger. Derfra hidrører den lønlige rædsel og den fromme uvidenhed om, hvad det er, som ingen får at se, uden han er døden vis."

Denne TACITUS' skildring viser os at Germanerne hadde hellige vogner, og det samme ser man ogsaa av de billedfremstillinger som kjendes, og hvorav flere er gjengit i FORRERS ovenfor citerte avhandling om Ohnenheimvognen. Vi kan henvise til fig. 217—221 i FORRERS avhandling, som alle fremstiller billeder av vogner som staar Dejbjergvognen nær i form, og hvorav flere tydeligvis er kultvogner, idet der sitter prestinder oppe i dem. Til trods for at relieffet er daarlig bevaret, ser det ut til at det paa Marc Aurel-søilen er fremstillet en firhjulet germansk vogn som staar Osebergvognen nær i form (*fig. 12*). Det er tydeligvis en hellig vogn trukket av okser. Oppe i vognen sitter en prestinde, og vognen føres i triumf gjennem Roms gater. Den har massive hjul og en firesidig karm. Detaljene trær imidlertid meget daarlig frem. (Se E. PETERSEN, A. von DOMASZEWSKI, G. CALDERINI: Die Marcus-Säule auf Piazza Colonna in Rom.)

Av bevaret materiale utover det som kjendes fra billedfremstillinger, er der litet. Vi kan nævne et vogndrag av bøk fra et brøndfund i Saalburg. (Avb. Westdeutsche Zeitschrift XXIII 1904 pl. 1 fig. 2, se s. 344.) Det stod lodret i brønden og er 2,95 m langt og ved den ene ende 60 × 70 mm tykt. Hjørnene er avfasede, gaffelen er skaaret i ett med det øvrige. Gjennem to runde huller fra siden gik det en „flautakeip", som holdt draget fast til vognen. Draget er bøiet opover, og foran like ved enden er et hul til fæste for den tverstang (eller det aak) hvortil trækdyrene blev forspændt. Dette drag er av betydelig enklere konstruktion end det vi kjender fra Osebergvognen.

Av hjul kan vi nævne dem der kjendes fra de danske mosefund fra yngre romersk tid. Hjulet fra Vimose (avb. C. ENGELHARDT: Vimose-Fundet pl. XV fig. 28 se s. 25) er 34 tommer i diameter. Felgen er sammensat av fire stykker som holdes sammen ved skjulte trætapper, og i hvert av felgens stykker er anbragt to eker. Navet er stort og stikker sterkt frem. Av lignende konstruktion maa det hjul ha været hvorav det er fundet rester i Thorsbjerg mose (avb. C. ENGELHARDT, Thorsbjerg Mosefund pl. 16 fig. 2 se s. 56). Dette hjuls diameter har været omkring 35 tommer, og felgen er smalere end paa hjulet fra Vimose. Av navet er intet bevaret. ENGELHARDT mener at disse vogner har været trosvogner eller simple landvogner og ikke stridsvogner. Herom synes det dog neppe at kunne siges noget sikkert. Det som interesserer os, er at vi her for første gang møter den samme primitive hjulkonstruktion som vi kjender fra Osebergvognen. Denne maa derfor ha været i bruk alt i yngre romersk tid, men er rimeligvis endnu ældre, uten at dette netop kan paavises.

Paa en av de gotlandske billedstener, Alskogstenen, er det fremstillet en firhjulet vogn, som av CARL SÄVE („Alskogstenarne paa Gotland" i Annaler for Nordisk Oldk. 1852 s. 197 pl. V) beskrives saaledes: Längst ned till venster synes en troligtvis fyrhjulad vagn, som drages af en stor häst i gående ställning. De temmeligen små ringformade hjulen bära ett högt underrede och derpå hvilar vagnskarmen, som liknar en fyrkantig låda. Karmens bakre gafvel är borthuggen jämnte en liten del av bakhjulet. I karmen stå tvänne personer, af hvilka den främre kör eller styr hästen o. s. v.

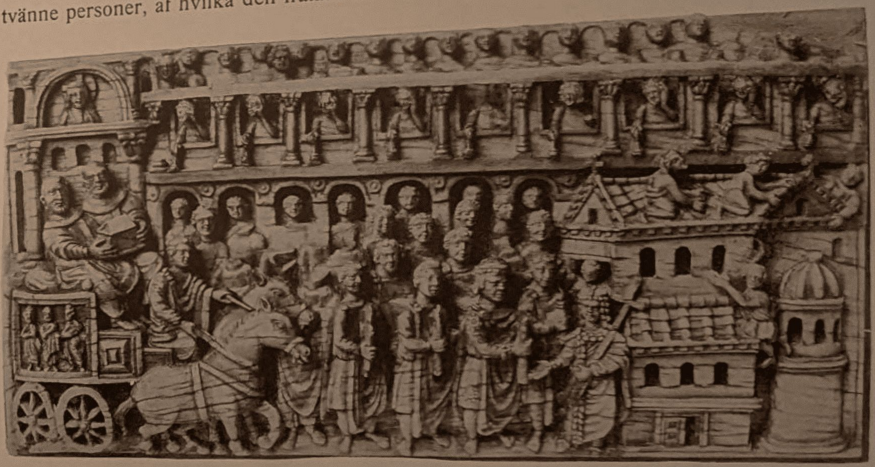


Fig. 11. Basrelief i katedralen i Trier. (Efter fotografi som er stillet til disposition av Provinzial-Museum, Trier.)

Den vogn som er der avbildet, maa ha staat Osebergvognen nær i form, og det eneste den kan sammenstilles med foruten selve Osebergvognen, er de vogner som er avbildet paa Osebergtekstilene, og hvorav to er publicert (se ERIK SALVEN: Bonaden från Skog s. 14 fig. 3). Disse vogner sees ogsaa at ha hat fire hjul og karm, men er forøvrig for utydelige til at konstruktive detaljer kan iagttages.

Av litterære oplysninger om vogner fra folkevandringstiden og vikingetiden kan vi nævne Flateyjarboks sagnmæssige fortælling om Gunnar Helmings eventyr i Sverige. Efter MAGNUS OLSEN anfører vi følgende: „Han (Gunnar Helming) blev i Uppsala dømt til døden, men frelste sig ved å spille guden Frøis rolle. De gamle Svíar trodde at Frøis billede var levende, og de hadde til prestinne gitt guden en ung og fager kvinne som blev kalt hans „kone". Med henne levde guden i virkelig ekteskap. Hun rådet sammen med Frøi for hovet og alt hvad derunder hørte. Om vinteren kjørte Frøi klædd

i mannsklær på sin vogn omkring i bygdene; han ledsagedes av sin prestinne, og blev overalt mottatt som en velsett gjest. Virkningen av gudens og hans prestinnes besøk var, at „været var mildt, og det blev så godt år at ingen mintes det bedre". Frøi og hans prestinne var legemliggjørelsen av naturens fruktbarhet, og gleden var derfor stor da det efter Pseudo-Frøis, Gunnar Helmings, samliv med prestinnen viste sig at hun var med barn" (Ættegård og Helligdom s. 248). Magnus Olsen fremhæver at de træk av Frøis-



Fig. 12. Germansk vogn. Fra Marc Aurel-søilen. (Efter Petersen, Domaszewski og Calderini).

dyrkelsen som her er fremdrat, gaar tilbake paa faktiske forhold, og nævner samtidig den beretning av Tacitus vi har omtalt ovenfor.

Det som særlig er av betydning for vort emne, er at vi i denne fortælling møter vognen som kultgjenstand. Som en interessant paralel fra nyere tid kan nævnes en vogn som nu findes i Museum für deutsche Volkskunde i Berlin. Den er utstyrt med karm med skraanende sider, som er prydet med billeder paa gavlene og langsidene, og pyntet med guirlander. Denne vogn har været brukt i Wichersberg i Oberbayern ved der Tolzer Leonhardi Fahrt (6. nov.) til ære for den bayerske skytspatron for kvæg. Derimot finder vi i beretningen om Harald Hildetands begravelse, som ogsaa er fra en sen, upaalidelig

kilde, vognen som bruksgjenstand og gravutstyr. (Oscar Almgren: Vikingatidens gravskick s. 339 i Nordiska Studier tillegnade Adolf Noreen.)

Fra vikingetiden har vi ikke bevaret nogen vognrester som kan sammenstilles med Osebergvognen. Derimot har vi fra middelalderen bevaret et hjul av træ, fra Ladegaardens have i Gamlebyen i Oslo, som fremkom ved utgravningene i 1903. Dette hjul er av samme type som det fra Thorsbjerg mose, idet felgen er smalere end paa Osebergvognen.



Fig. 13. Vogn fra Älfdalen. (Nu paa „Rot Skans" i Älfdalens Hembygdsförenings samlinger.)

Hjulets diameter er ca. 70 cm, og felgen har været sammensat av fem buede træstykker, hvis bredde har været 7 cm og tykkelse 4 cm. I hvert felgestykke er indtappet to eker. Hjulet har i alt hat 10 eker med nærmest firesidig tversnit. Navet, som er skaaret i ett stykke træ, er meget stort. Det er 40 cm langt og 18 cm i diameter. Hjulet er i det hele noksaa raat tilskaaret og synes at ha hørt til en temmelig primitiv vogn.

At denne hjultype har holdt sig langt ned i tiden, fremgaar av Engelhardts oplysning (i Vimose-Fundet s. 25 note 1), ifølge hvilken saadanne hjul endnu i 1860-aarene var i bruk i jydske hedeegne.

Ogsaa i Dannevirkevolden skal det i ifølge Engelhardt (l. c. s. 25) være fundet et lignende vognhjul.

Vi har set at det buede tversnit som karmen paa Osebergvognen har, ikke synes at være almindelig ved ældre vogner. Derimot kjendes denne form fra svenske bondevogner fra nyere tid. Vi avbilder her *fig. 13* en vogn fra Älfdalen som nu befinder sig paa *Rot Skans* i Älfdalens Hembygdsförenings samlinger i Sverige. Ifølge velvillig meddelelse fra museets bestyrer hr. L. Hansback har slike vogner været i bruk som arbeidsvogner til alle mulige øiemed. Som man ser, har gavlbrettet samme form som gavlene paa Osebergvognen, og karmen hviler paa bukker. Men hjulene er simplere, idet de er massive uten eker og felg.

Lignende vogner findes ogsaa i Nordiska Museet. Ifølge velvillig meddelelse fra hr. Gösta Berg er denne vogntype utbredt i Dalarne og Härjedalen (*fig. 14*). I Nordiska Museet er typen repræsentert ved seks eksemplarer. Alle vognene er dog tohjulet, ikke firhjulet. Av hr. Bergs oplysninger hitsættes: „Det halvrunda flaket på dessa kärror är som synes spikat på insidan av självvuxet böjda grenar. Till flaken höra också små lämmar av samma storlek som framgaveln; de brukas t. ex. vid gödselkörning för att förhindra att lasten skakar ut bakåt. I lämmen er intappad en käpp som ligger inåt flaket och överlastas så att den fasthålles på sin plats (dylika lämmar äro ej bevarade å museets exemplar). Vanligen användas dylika flak på gödselkärror, men de brukas också på åkdon; jfr. t. ex. en oljemålning, utförd av O. Arborelius (i Gerda Cederblom: Svenska folklivsbilder pl. 46, Floda sn. Dalarna)."

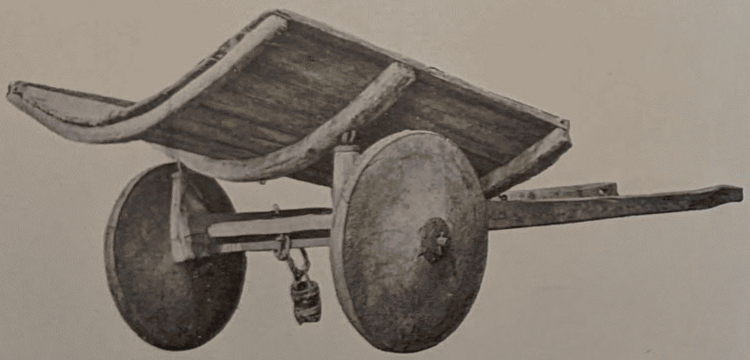


Fig. 14. Vogn fra Herjedalen. (Nordiska Museet, Stockholm.)

Dette er tilstrækkelig til at vise, at vi i Sverige har bevaret karmformer som gaar tilbake paa meget gamle forbilleder. Derimot er det tvilsomt om man har anledning til å anta at de svenske kjærrer direkte nedstammer fra pragtvogner som Osebergvognen.

Schetelig har i bind III s. 46 pekt paa, at alt tyder paa at Osebergvognen er kopi efter en ældre vogn. Efter de vognrester vi kjender fra de danske mosefund, og efter vognbilledet paa Alskogstenen skulde en ha grund til at tro at den vogntype Osebergvognen nedstammer fra, er en germansk vogn fra 4. eller 5. aarhundrede.

Vi har set at vognen hos Germanerne indtok en hellig stilling, at den var et kjøretøi for guder eller gudinder, eller til nød et kjøretøi for prestinderne (vi ser i denne forbindelse

bort fra krigsvognene). Osebergvognens utsmykning med billeder og fremstillinger av gammelnordiske sagn gjør det sandsynlig at den har været en slik hellig vogn. Enten en tempelvogn til at kjøre gudebilledet i eller en vogn som Osebergdronningen kanske selv har kjørt i og vist sig i for folket ved religiøse fester. Under alle omstændigheter blir det neppe tale om kjøring paa længere avstander. Dertil egner vognen sig ikke, og veier fandtes jo heller ikke. Vort syn paa vognen maa bestemmes ut fra disse faktorer og ut fra dens eiendommelige utsmykning. Den eneste rimelige forklaring blir da at det er en kultvogn vi har for os.

SLÆDENE

Der er i Osebergfundet tre pragtslæder, GUSTAFSONS slæde, SCHETELIGS slæde og fjerde slæde. Vi beskriver disse samlet her, mens den simple arbeidsslæde vil bli beskrevet i kapitlet om gaardsarbeidet, hvor den naturlig hører hjemme. Slædene beskrives her i den orden de kom for dagen under utgravningen i 1904.

GUSTAFSONS SLÆDE

Denne bestaar av følgende hoveddele: Meiene, fjetrene, bukkene, brettene og spilene og karmen med hjørnestolpene. *Slæden* er av *bøk;* den er 2,25 m lang. Bredden bakerst er 58 cm, regnet fra brettenes yderkanter, nederst er bredden 78 cm. Bredden ved forstykket er 46 cm, og foran nede mellem meiene er den 58 cm. Høiden varierer mellem 44 og 45 cm fra meienes underkant og op til brettet (*fig. 15*).

Meiene er dannet av to stykker av bøk, som er bøiet opover foran, mens de er rette bak. Deres tversnit er firesidig, og den utadvendende side er svakt buet. Formen minder meget om meiene paa Gokstadfundets slæde, som er avbildet pl. V. Likesom denne slædes meier er meiene paa GUSTAFSONS slæde bare prydet med baandornamenter paa det opadbøiede parti foran, mens selve den rette mei er glat. Den *venstre mei* er 2,54 m lang (maalt utrettet). Dens største høide 6 cm og bredden ca. 7,7 cm. I meien er indtappet seks fjetrer, som er anbragt parvis og utstyrt med en mellemliggende jernkrampe.

Omtrent 45 cm fra det forreste par fjetrer, der hvor meiens buede parti begynder, er anbragt et rundt naglehul. Omtrent 14 cm bakenfor dette begynder ornamentene som er anbragt paa meiens opadbøiede parti. De findes paa dens utadvendende side helt op til den tap som holder meien sammen med slædens forreste tverbret og den anden mei. Ornamentene bestaar av enkel baandfletning, som danner et rutemønster. Baandene er prydet med indskaarne siksak-linjer. Ornamentene slutter oventil ved forreste tverbrets tap. De begrænses her av to rækker linjer paa hver side. Disse avsluttes i en spids i meiens øvre ende.

Den *høire mei* er ca. 2,54 lang. Dens største høide er ca. 6 cm og dens største bredde ca. 7 cm. I meien er indtappet i alt 6 fjetrer, som er anbragt parvis med en mellemliggende krampe av jern mellem hver fjetre.

Efter MAGNUS OLSEN: „Eggjumstenen" (i Norges Indskrifter med de ældre Runer III 2 hefte) s. 121 kan anføres betegnelsen *mei* eller *meid*. Ifølge TORP l. c. kaldes meienes opadbøiede parti *fløg* i Valdres og paa Romerike, men dette parti kan ogsaa hete *hav* (Setesdal-Telemark) og *lag* eller *ris*.

Fjetrene er alle av nogenlunde samme størrelse. Forskjellen i dimensioner er saa liten at det her er tilstrækkelig at beskrive de konstruktive detaljer ved en av fjetrene.

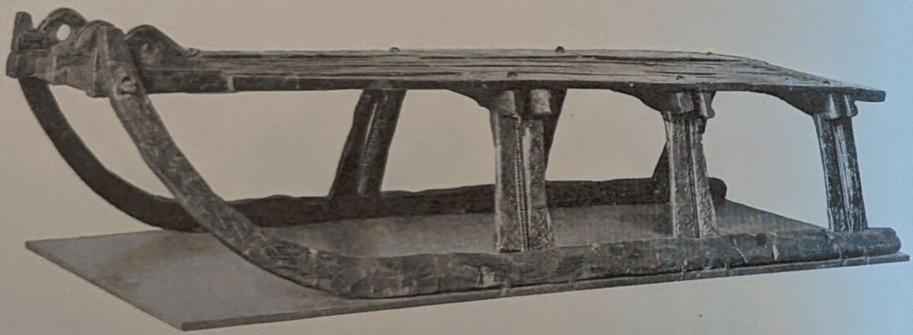


Fig. 15. Gustafsons slæde, uten karm.

Som det sees av opmaalingstegningen pl. II er det i fjetrens øvre ende indfældt en tap, som er 4—5 cm lang, og som øverst er 1,5 cm bred og nederst 2 cm bred, idet den tiltar i bredde nedefter. Selve fjetren eksklusive tappene er 32,3 cm lang. Som det sees av opmaalingstegningen, har selve fjetren ogsaa været fældt et stykke ned i slædens mei. Naar hertil kommer tappen, saa sees det at fjetrene har været ført tvers igjennem meiene. Her har tappen været fæstet ved en horisontal tvernagle. Ved hvert par fjetrer er det mellem de to trær anbragt en *krampe* av *jern*, dannet av en snodd jernstang. Krampen er ombøiet i øvre ende, og dens to ben er ført igjennem slædens to ytterste brede bretter (rimmene), hvori den er fæstet med en tverkrampe og mellem bukkens to horn eller ender ført helt ned til meien, i hvilken den er ført ind. Ogsaa i nedre ende er krampens to ben sammensmidd, og de har været fastholdt ved en nagle som er drevet ind i meien i horisontal retning. Krampens længde er ca. 42,2 cm.

De fleste fjetrer ved denne slæde er prydet med baandfletning i rutemønster med flate rundinger utskaaret i hver rute. Prøver av denne ornamentik er avbildet i bind III fig. 57 (se teksten s. 64). Den forreste fjetre ved slædens venstre side er derimot bare

prydet med baandfletning i et enkelt rutemønster, men uten de ovenfor beskrevne rundinger. Baandene er prydet med smaa siksak-baand med rundinger i vinklenes spidser. En prøve av ornamentene paa denne fjetre er avbildet i bind III s. 67 fig. 58.

Ifølge MAGNUS OLSEN l. c. kaldes fjetrene for *fjetra* eller *bein*, og efter TORP l. c. er *fjetra* f. kjendt fra Setesdal, Sogn, Nordfjord, Hallingdal, Valdres, Romerike, Gudbrandsdal og Orkedal (ordet forekommer ogsaa i svensk), gammelnorsk *fjǫturr*.

Bukkene er av *bøk*. Hver fjetre har som nævnt været indtappet i sit hul i bukkenes ene gaffelformede ende. Hvordan denne indtapning tar sig ut, fremgaar av opmaalingstegningen pl. II, og likeledes bukkenes form.

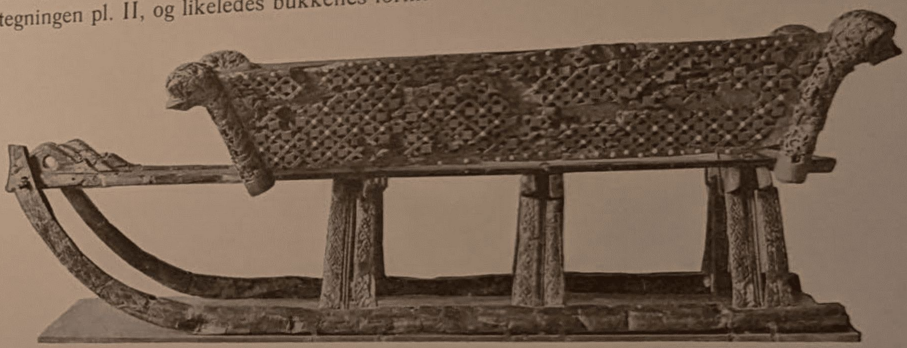


Fig. 16. Gustafsons slæde, med karm.

Som det sees, er det firesidige træstykker med svakt buet overside og sterkere buet underside. Længden i overkanten har været 58,5 cm og den indbyrdes avstand mellem fjetrene paa hver side av slæden 45,6 cm. I hvert av bukkenes gaffelformede endepartier er boret et hul paa skraa nedenfra og opover, hvori fjetren er indtappet saaledes at den har en utadskraanende stilling.

Længden ved *underkanten* er 63,5 cm, og bredden er paa midten 9,4 cm. I hver av bukkenes endestykker er utskaaret et rundt hul, hvori fjetrene har været indtappet. Midt i bukkene er utskaaret et avlangt hul, som er 28,1 cm langt og 35 cm bredt. Mellem bukkenes to gaffelformede endestykker har krampens øvre ender gaat op og har fortsat igjennem slædens to langsider.

Alle bukkene er paa begge smalsider prydet med dobbelte vertikale konturlinjer, likesom de utadvendende endestykker som sees fra siden, er utstyrt med vertikale konturlinjer.

Av dialektbetegnelser for bukkene kan ifølge MAGNUS OLSEN l. c. nævnes *flauta* og *flautahorn* som betegnelsen for bukkens fremstikkende endeparti. Efter hvad TORP l. c. anfører brukes *flauta* f. som betegnelse for tverbjelke i slæder i Søndfjord, Sogn, Nord-

fjord, Mandal og Ryfylke. I Voss og Hardanger heter det *flauta* n., *flaute* m. i Mandal, *fløita* f. i Ryfylke, Søndhordland.

I svenske dialekter betegner *flauta* f. tvertræet over vognakselen som vognens bund hviler paa, *flöte* forekommer paa *Gotland* og andre steder. Tvertræet kan ogsaa hete *ok* n. eller *oke* (svenske dial.).

Brettene og Spilene. Som det fremgaar av fotografiet *fig. 15*, bestaar slædens overdel av et flatt parti, som er sammensat av to brede langspiler (rimene) og 7 mellem disse anbragte spiler. Hertil kommer to tverbretter, et forstykke hvori draget har været fæstet, og et bakbret. Disse *langspiler* hviler paa bukkene likesom mellemspilene. Den *venstre* langspile er 2,25 m lang, og bredden varierer mellem 5 og 11,7 cm.

Langspilene er forøvrig fæstet til meiene ved de seks *jernkramper* som er omtalt ovenfor, og desuten ved nagler til bukkene.

Begge langspilers bakre parti er ganske uten ornamenter, mens derimot det parti som gaar fra slædens forreste bukk og frem til slædens forstykke, er prydet med baandfletning i ganske enkelt rutemønster, dannet av indskaarne linjer hvis felter er prydet med romber. Baandene er utstyrt med siksak-baand, hvori vinklenes spidser er prydet med smaa rundinger.

Langs spilenes utadvendende smalsider løper to dobbelte konturlinjer, et par ved overkanten og et par ved underkanten, men disse linjer er bare anbragt mellem det forreste par fjetrer og langspilens forreste ende. I naglehullet ved den venstre langspile foran den forreste bukk var det oprindelig anbragt en *lænke* av *jern*. Denne lænke har led som er 16 cm lange og er videre i nedre ende end i den øvre. Lænken bestaar nu av tre led, og dens samlede længde er ca. 44,5 cm. I øvre ende sitter det en krampe, som er 10 cm lang. Lænken sees indtegnet paa plads paa Gustafsons plantegning av slæden, men den er ikke paasat igjen ved restaureringen. Den høire langspile var ikke utstyrt med en slik lænke, men var forøvrig av ganske samme form som den venstre. Ifølge et notat paa Gustafsons gravningsplan var brettenes bakre ender *sortmalt*.

Betegnelsen *rim* f. for langtræ i slæde brukes ifølge Magnus Olsen i indre Sogn, og Torp kjender den samme betegnelse fra Bergensfylkene, fra Telemark, Hallingdal, Nordmør og Trøndelag. Rim brukes ogsaa i Sverige.

Mellemspilene er av *furu*. De hviler paa bukkene og er baktil ved indtapning fæstet til bakbrettet, likesom de ved tapper er fæstet til slædens forstykke. Det er i alt 7 mellemspiler, og deres længde varierer mellem 1,786 m og 1,795 m, saa den gjennemsnitlige længde blir 1,79 m.

Bakbrettet er av *bøk* og er avbildet av Schetelig i bind III fig. 59. Det har oprindelig været 58 cm langt, altsaa svarende til slædens bredde bakerst. I hver ende er det nedskaaret en 11,3 cm bred fals, som ligger an mot underkanten av slædens langspiler.

Bakbrettets opadvendende bredside er firesidig; den er 35 cm lang og 13 cm bred. Den er avbildet i bind III fig. 59. Ved en ophøiet ribbe er midten av brettet delt i to skarpt adskilte felter. Disse er fyldt med baandfletning i rutemønster.

I den kantside som vender indimot slædens spiler, er anbragt 7 runde huller, som er 1,2 cm i diameter. I disse er slædens 7 mellemspiler indtappet.

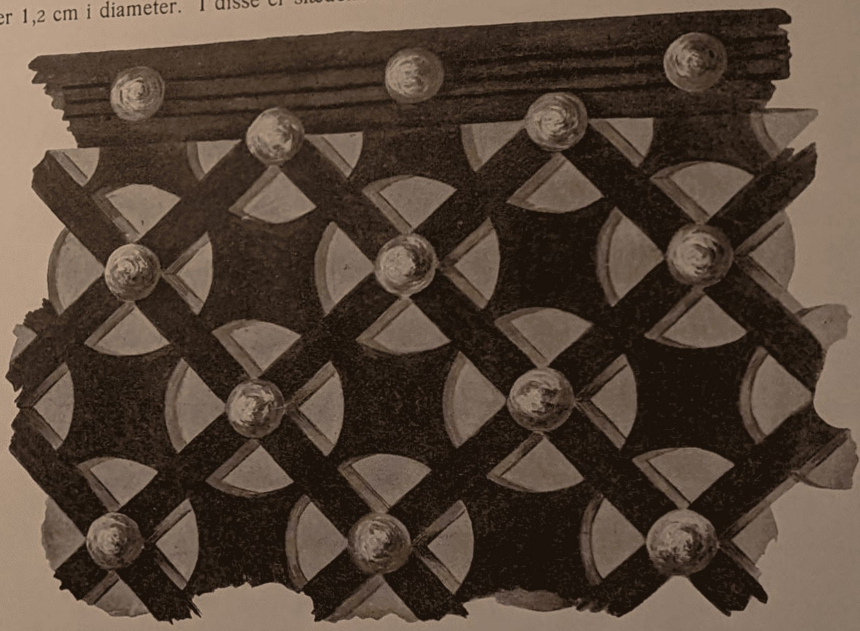


Fig. 17. Slædens maling. Karmens bund var rødmalt, listverket brunmalt og naglene fortinnet. (Efter farveskisse av fru Sofie Krafft.)

Forstykket er av *bøk*. Det bestaar av tre hoveddele. Det bakre tvertræ, det forreste tverbret og de tre opretstaaende buede stykker hvori draget har været fæstet ved en rund stang (flautakeip), som nu mangler.

Det bakre tverbret er ca. 32 cm langt. Dets største bredde ved midten er 14,5 cm; ved endene er bredden 13 cm.

Brettet er utstyrt med en tilskaaret tap i hver ende. Som det sees av avbildningen bind III fig. 61, er brettets bakovervendende langside retlinjet og utstyrt med en fals. I denne fals er mellemspilene indfældt i 7 huller. Dets forside er utskaaret med to buede partier adskilt ved et retlinjet parti, som er 3,5 cm langt. De buede partier avsluttes

ved endene i to korte retlinjede partier, som er 2,3 cm brede. De buede partier er 13,2 cm lange. Av fotografiet bind III fig. 61 fremgaar det at dette bret paa overflaten er prydet med et baandornament i rutemønster. Mellem det bakre og forreste tverbret er et aapent gjennembrutt parti. Det forreste tverbret er avbildet bind III fig. 60. Dette bret er indtappet i slædens to langspiler og i begge meiene. Det er anbragt saaledes at dets ene retlinjede langside vender fremover, mens baksiden er delt i to meget svakt buede halvdele, adskilt ved et retlinjet parti paa midten. Brettets længde er 33,7 cm.

I det retlinjede midtparti er det tilskaaret en 3,5 cm bred fals paa tvers, hvori det midterste av de tre opretstaaende stykker har været fæstet. I hver ende er det tilskaaret firesidige tapper, hvormed tverbrettet har været fæstet. Tverbrettets overflate er, som det sees av bind III fig. 60, prydet med to enkle baandornamenter. Dette brets fremadvendende smalside er nær overkanten prydet med to rækker horisontale linjer.

De *tre buede opretstaaende stykkers* form fremgaar av opmaalingstegningen pl. II. De har alle en flat underside, som paa de to ytterste stykker ligger an mot slædens langspiler, og som ved det midterste stykke er fæstet til forstykkets to bretter i dertil utskaarne falser. Som tegningen viser, er stykkene bredest paa midten. Hvert stykke har oprindelig været skaaret ut i ett, om end de nu er mere og mindre sammensat. Deres dimensioner fremgaar av pl. II. Ved to jernnagler med store hoder, en i hver ende, har disse stykker været fæstet til slædens langspiler og til forstykkenes midtparti. Naglene har været ført tvers igjennem stykket og ned igjennem slædens langspiler. Langs de opadvendende kanter er det paa alle tre buede stykker utskaaret en række smaa knotter, som danner et perlekjædelignende ornament.

Efter Torp l. c. skal her anføres følgende dialektbetegnelser for spilene og brettene: *Hekk* m. betyr bl. a. spileverk, gitter. I Setesdalen brukes *hekka* f. for slædegrind, *hamar* betegner det bakre tvertræ over rimene (i Namdalen, Fosen, Innherad og Telemark).

Tvertræet fremme mellem meiene kaldes *plikte* n. = tvertræ, og ifølge Magnus Olsen l. c. s. 121 kaldes tverstokken som gaar gjennem slædens forstykke, og hvortil dragene er fæstet, for *flautekeip*. Ifølge Torp er *dobb* = jernbolt i slæde (Østfold).

Karmen er av *bøk*. Den er avbildet *fig. 16* og i bind III fig. 74—81, og dens ornamentik er beskrevet av Schetelig i bind III s. 175 ff.

Som Schetelig fremhæver, er karmen konstruert som en kasse med utoverhængende sider, som indbyrdes forbindes ved hjørnestolper som øverst avsluttes i dyrehoder (se bind III fig. 168). Karmens listverk var oprindelig malt *brunt*, og bunden var *rødmalt*. En farveskisse som viser karmens oprindelige farver, utført av fru Sofie Krafft, foreligger i Osebergarkivet, her *fig. 17*. Karmens *forreste* gavl er ved overkanten 83 cm og ved underkanten ca. 62 cm. Bredden er paa midten 31 cm og ved endene ca. 32 cm. Ved

overkanten og underkanten er anbragt tre horisontale linjer, og mellem den øverste og nederste av disse er det utskaarne listverk anbragt. Ved begge ender er tilskaaret en skraa fals, hvori hjørnestolpene har været indtappet ved en ophøiet ribbe paa baksiden.

Karmens *venstre* langside er ved overkanten 1,52 m lang og ved underkanten 1,30 m lang. Bredden er paa midten ca. 32 cm og ved endene ca. 35 cm. Stykkets ender er avfaset paa samme maate som ved forreste gavl.

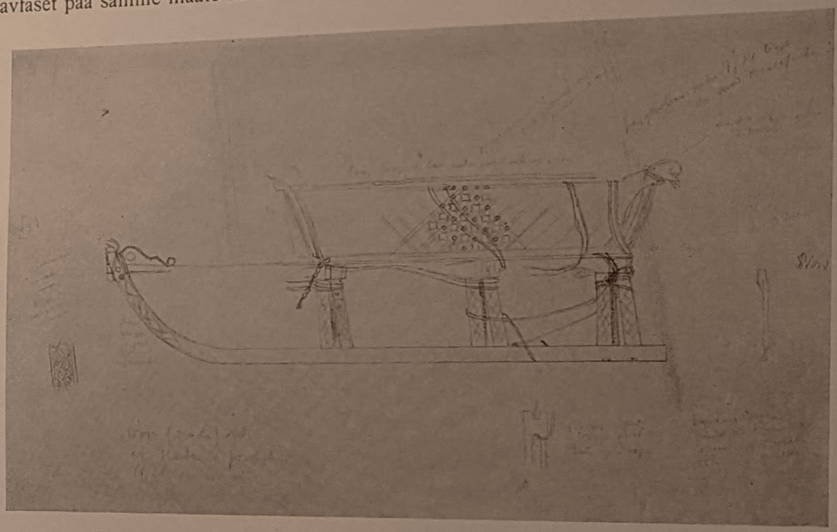


Fig. 18. Gustafsons slæde. Surringen av karmen. (Efter Gustafsons skissebok.)

Dens *høire* langside er ved overkanten 1,52 m lang og ved underkanten 1,30 m. Bredden er den samme som ved venstre langside, og endene er avfaset paa samme maate som ved venstre langside.

Av fotografiene i bind I fig. 41—42 fremgaar det at karmen paa denne slæde har været fæstet til understellet ved tauger, som var surret omkring karm og understel. Denne surring er omtalt av A. W. Brøgger i bind I s. 59 og s. 145. Av en tegning i Gustafsons skissebok sees det ogsaa hvorledes karmen var surret fast til slædens understel *(fig. 18)*. I alt løper seks tauger rundt karmen, to ved bakre venstre hjørnestolpe, to litt foran disse og to tauger fra det midtre par fjetrer over karmen. Den anden ende av disse løper rundt det midtre par fjetrer og fremover til venstre forreste fjetre, hvor det gaar igjennem den lille jernlænke og videre op over karmen. Ogsaa mellem det midterste par fjetrer og det

bakerste par er anbragt taugverk, som samler sig i en stor knute ved det bakerste par fjetrer og derfra fortsætter opover karmen. Ifølge Torp l. c. er *grima* = karm, særlig da slædekarm. Betegnelsen kjendes fra Sogn, Hallingdal og Telemark.

Hjørnestolpene er av *bøk*. Deres form og utsmykning er behandlet av Schetelig i bind III s. 176—186, og stolpene er avbildet fig. 169a—179d. De er fæstet til karmens fire hjørner ved en 30 cm lang kant paa baksiden, som springer 2,5—3 cm frem indover fra dyrehodets hals. Paa begge sider av denne er det i fuld længde utskaaret en fure, hvori gavlsidenes og langsidenes avfasede endestykker passer ind. Hjørnestolpene har med andre ord et rent praktisk formaal ved siden av det dekorative, de tjener til at holde slædekarmens fire sider sammen. Den del av stolpene som ligger an imot slædekarmens hjørner, er stiv og retlinjet, mens hals og hode er svakt buet fremover.

Hjørnestolpene varierer i høide mellem 46 og 49 cm. Deres tversnit er nærmest ovalt.

Ifølge Torp er *slede* m. det mest almindelige navn (i Sogn ogsaa *slie*), gno. *sleði* m., sv. *släde* (Dal. sledi), da. *slede*, gnt. *sledo* m., mnt. *slede*, holl. *slede*, *slee*, ght. *slito* m., nht. *Schlitten*, eng. *sledge* og *sleigh* (fra Holland). Germ. stamme **slidan-*.

Av andre betegnelser kan nævnes *skeid* f., som kan bety tverstykket mellem *skokle*-stengene. *Skokul* m. betyr skoklestang, av gno. skǫkull = skoklestang. *Skaak* f. (fl. (skjæker) = skoklestang, ogsaa i formen *skjæk* m. ds., sv. dial. *skåk* m. ds. (i Båhl. *skåg* f. = skoklepar).

Endvidere *skjækje* n. i betydningen begge skaakler naar de er anbragt paa *hammelen* eller kjøretøiet (Hard., Valdres, Gbd , La., Røld., Telem.). Endelig kan det efter samme kilde anføres *vegende* n. i betydningen tvertræ mellem meienes fremender.

Om slæder og betegnelser paa slædenes enkelte dele i *Gudbrandsdalen* har forfatteren Ivar Kleiven meddelt følgende:

„Av slæden har der fra umindelige tider været mange typer i Gudbrandsdalen, som er den landsdel nærværende korte utredning vil omfatte. Man har hat *skogsslæde* eller morkaslæde, *høi- og kornslæde*, *færdesslæde*, *gjødselsslæde*, hver type tilpasset for det særegne bruk, men bygget efter samme grundprincip: mei, fjetrer, remmer og nagler.

Skogsslæden har jeg bestandig anset for den ældste type, men det er kun en personlig mening som vanskelig kan føres noget sikkert bevis for. Den benyttedes især i de nordre dølebygder til kjøring av ved og andet skogfang som beit, bar, mose og høi fra fjeldslætter helt frem til 70-aarene, altid med træstænger under meiene.

De tekniske benævnelser paa skogsslædens enkelte dele er de vanlige for de andre slædetyper, men den var noget enklere bygget end høislæden og færdesslæden og manglet et par dele disse var forsynet med; den var ellers meget sterkbygget.

De benævnelser som her gjengives, skriver sig ganske sikkert fra meget gamle tider og meddeles her som de bruktes av gamle slædemakere for over 100 aar tilbake, med angivelse av kjøn og uttale:

Brette f., utt. brætte, bestemt f. bretta = den selvvoksne krumning paa meiens forreste del.

Horna n., utt. høgnna, var navnet paa slædens tveraaser, hvorav de fleste slædetyper hadde 3, undertiden 4 (se bemerkningen om skogsslædens fjetrer).

Fjetre f. (ogsaa fjetra n.), bindeled mellem horna og mei. Paa skogsslæden hadde fjetrene en avvikende konstruktion, da de rak ca. 10 cm over remmen og hadde formen av et oksehorn, likesom horna'erne var tappet gjennem fjetrenes ender. Fjetrene paa skogsslæden hadde en noget skraa stilling til meien og var derfor noget krumt tilhugget for at faa den nødvendige støtte av stellbandene, som maatte bores temmelig skraat gjennem remmen som laa paa indersiden av fjetrehornene.

Stellband n., utt. steilbann, kaldtes de sterke bjerkenagler som paa hver side av fjetrene gik gjennem rem og mei.

Remm f., utt. rêmm, en 4 cm tyk og ca. 6 cm bred bjerkeski som ved stellbandene holdt horna'er og fjetrer fast til meien.

Veien n., utt. veiên, benævntes en rund bjerkestav som øverst i bretten gik gjennem et borhul baade gjennem meier og remmer; veienet var paa skogsslæden og høislæden vidjevundet.

Òk n., utt. ôk, het det tvertræ som bakerst fældtes ind paa remendene; skogsslæden hadde ikke ikke òk.

Breivåg f., utt. breivåg, en ca. 4 1/2 cm firkantet rem som paa færdesslæden og høislæden tappedes ind paa aasendene og paa hver side gik fra brette til òk. Den verget aasendene mot slit og skrub, likesom den tok av for repene naar disse træddes mellem rem og breivaag.

Undstong f., utt. onnstång, = en flathugget stang av furutennar av meiens bredde som med en vidjehork fæstedes til bretten og bøides efter denne og videre med *stengjingsnagler* m. fæstedes til meien. Tennaren er udmerket til undstang, da den er haard i veden og glat, saa den „randt" let under kjøring. Den forreste ende av stangen var noget tyndere tilhugget for bøiningen, som maatte gaa for sig efter at den raa stang var dygtig varmet ved peisilden. Stangens krumning i bretten kaldtes *visen* m., utt. visin. Hvor det var vanskelig at finde furutennar, brukte man undstænger av bjerk, heg og rogn; træstænger var brukt til alle slæder til omkring 1760, da man begyndte at lægge jernstænger under færdesslædene.

Slædekarm m., utt. slæakarm, av form omtrent som en stolbrugde, fæstedes ved 2 haker og 2 hemper bakerst paa færdesslæden. Karmen arbeidedes av 2 selvvoksne kroker

i litt stump vinkel og hadde 2 eller 3 tynde tvertrær. Karmen var i almindelighet ca. 40 cm høi og var gjerne meget pent forarbeidet med gjennemskaarne ornamenter paa tverfjælene, undertiden med krølleskur i relief.

Skvettfjøl f., utt. skvettfjol, et skraastillet træbret mellem meiene foran paa slædebunden, som hindret at klabber av sne fra hestehovene kastedes ind over slæden under hurtig kjøring. Skvettfjølen var som oftest ogsaa forsynt med gjennemskjæringer.

Drette n., utt. drætte, slæadrætte, bestod av en særlig sterk vidje trukket gjennem et hul i bretten og videre virret som en hork om humulen; drettet var altsaa befæstelsen mellem slæde og skjæker. Først omkring 1750 blev det almindelig at forsyne færdesslæden med drette av jern, til de andre slæder var vidjedrettet endnu længe benyttet.

SCHETELIGS SLÆDE

Slæden bestaar av de samme hoveddele som GUSTAFSONS slæde.

Den er av *bøk* og *ek* og er 2,02 m lang fra bakbrettet til og med forstykket. Bredden er bakerst ved bakbrettet 43 cm, og ved meiene (ovenfor slitmeien) er bredden 65 cm. Bredden er ved forstykket 42,5 cm og nederst mellem meiene (ovenfor slitmeien) forrest ca. 36 cm regnet fra meienes underkant og op til brettet.

Meiene er begge utstyrt med en *slitmei (drag)* av *ek*, som foran er bøiet opover, mens den bak er avskaaret paa skraa. De *egentlige meier* er bøiet opover baade foran og bak og i jevn bue. Baade slitmeiene og selve meiens tversnit er firesidig.

Den *høire* mei. Dennes slitmei er utført i ett stykke træ og er 1,70 m lang. Den følger den egentlige meis forreste bøining helt op til forreste tverstykke. Bak er slitmeien avskaaret uten at følge bøien. Dens tversnit er firesidig, men undersiden er tilskaaret paa skraa indenfra. Meien er anbragt i skraa stilling. Denne er nær overkanten prydet med tre horisontale linjer, som løper fra den bakre ende og helt frem til slitmeiens øvre buede parti. I bakre ende er det som avslutningsornament anbragt tre vertikale linjer fra overkanten og op til underkanten.

Slitmeien er ved hjælp av fire trænagler med splint fæstet til selve meien.

Den *egentlige* meis samlede længde er ca. 2 m. Dens høide er 7—8 cm, bredden ved underkanten 4,8 cm, paa midten 4,9 cm. Meiens tversnit sees av pl. III. I meien er indtappet to fjetrer, som er anbragt i like stor avstand fra dens forreste som bakerste ende. Langs meiens over- og underkant er anbragt tre horisontale linjer, og i denne ramme av linjer er dyreornamentene anbragt. Disse er utførlig beskrevet av SCHETELIG bind III s. 166—169, hvor detaljer av ornamentene er avbildet fig. 155—161. Denne mei er, saavidt det nu kan sees, sammensat av ca. 11—12 brudstykker.

Den *venstre* mei er av samme konstruktion som den foregaaende, og dimensionene er praktisk talt de samme.

Fjetrene er alle av nogenlunde samme størrelse. Forskjellen i fjetrenes dimensioner er saa liten at det vil være tilstrækkelig her at beskrive de konstruktive detaljer ved en av fjetrene. Som det sees av tegningen pl. III, tiltar fjetrens tykkelse opover. Dens øverste del er tilskaaret som en kraftig tap, som har været fæstet like under spilene. En mindre ganske smal forlængelse av tappen gaar gjennem et tilsvarende hul i den ytterste langspile og tjener til at holde denne paa plads. Denne lille tap er forsynt med aarette (splint) i enden. Fjetrens nedre ende er i fuld tykkelse fældt et stykke ned i meien og føres derpaa ved en kraftig tap helt igjennem denne. En trænagle er slaat igjennem mei og tap. Nær øvre ende har fjetren paa begge sider ansatser, der tjener til støtte for de to knegter

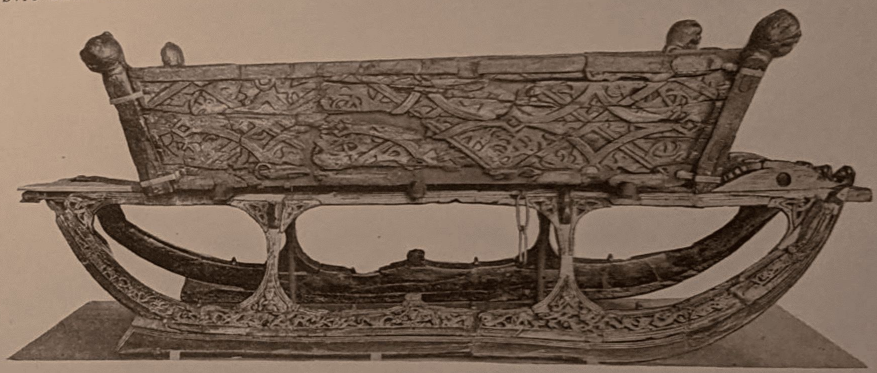


Fig. 19. Scheteligs slæde.

som understøtter rimen. Fjetrens nedre del er paa den utadvendende bredside prydet med en utskaaret menneskefigur begrænset av tre konturlinjer paa hver side. Dens øvre ende er prydet med to konturlinjer, en langs hver kant. Knegtene i vinkelen mellem bukkene og langspilen er prydet med en simpel todelt baandsløife, som er avbildet bind III fig. 161. Disse knegter sees paa tegningen pl. III. Fjetrens længde er 28,2 cm, og hertil kommer længden av tappen i øvre ende, som er ca. 6 cm.

Bukkene og tverbinderne. De to bukker der parvis holder fjetrene sammen, er av bøk, og deres form fremgaar av opmaalingstegningen pl. III. I bukken er huller for fjetrens tap; denne gaar helt igjennem rimen og er oventil tilskaaret saaledes at bukken ender i en flat smal kant som vender utad. Længden er i overkanten 50 cm, og den indbyrdes avstand mellem fjetrene paa hver side er 31 og 32 cm.

Tverbinderen foran har form som angit paa tegningen pl. III. I meiens forreste ende er det som ovenfor nævnt utskaaret en firesidig tap; denne gaar gjennem tverbinderen og

er avskaaret i flugt med indfældingen hvori langspilen (rimen) hviler. Foruten de to langspiler er de tre buede opretstaaende træstykker som har tjent til fæste for draget, indfældt i tverbinderen (se opmaalingstegningen), som derfor er forsynt med indsnit hvori disse stykker har hvilt. Undersiden er likesom ved de ovenfor beskrevne bukker utskaaret i en svak bue, saa at tverbinderens tykkelse blir mindst paa midten. Længden er ved overkanten ca. 50 cm, den indbyrdes avstand mellem meiene foran er ca. 37,50 m.

Tværbinderen bak har form som tegningen viser. Ogsaa her er de to ytterste langspiler nedfældt i tverbinderen paa samme maate som paa tverbinderen foran. Den er nu ca. 30 cm lang, men har oprindelig været længere.

Brettene og spilene. Slædens overdel bestaar av et flatt parti bestaaende av to brede langspiler ute ved kantene og 13 smale mellemspiler som er anbragt mellem disse.

Saavel brettene som spilene hviler paa tverbinderne og bukkene. Mellemspilene er foran fæstet i forstykket og bakerst i bakbrettet. For *langspilenes* vedkommende angives dimensionene bare for den *høire spile*, idet begge er av nogenlunde samme størrelse. Den *høire* langspile er 2,02 m lang, dens største bredde er 5 cm. For tverlistene er det i brettets overflate utskaaret et spor, og likeledes er det hul for tappene hvormed disses spiler fastholdes. Paa høire spile er det desuten bak forreste fjetre anbragt en *jernhempe*, som er fæstet til brettet med et dobbelt beslag, som er 8 cm langt og 3 cm bredt. I denne hempe har det været fæstet en *jernlænke*, som nu bestaar av to led og er 16 cm lang. Leddene er hver 9 cm lange, 3 cm brede, og de er dannet av sammenbøiede jerntener.

Mellemspilene hviler paa bukkene og er baktil ved indtapning fæstet til det bret som danner underlaget for det utskaarne bakbret, likesom de ved tapper er fæstet til det bakerste bret av slædens forstykke. Det er i alt 13 smekre mellemspiler, og deres længde er 1,16 m, bredden er paa midten 2,5 cm, og tykkelsen er 1,5 cm. Formen er som tegningen pl. III viser. I motsætning til spilene paa GUSTAFSONS slæde har nærværende spiler samme bredde i sin fulde længde. 28,5 cm fra den bakre ende er det nedskaaret en firkantet fals, som er 0,9 cm dyp, og en lignende fals er anbragt 20 cm fra spilenes forreste ende. I falsen har det været anbragt to smale *tverlister*, som har været fæstet i langspilene og har tjent til at holde spilene paa plads og støttet dem ovenfra, samtidig som bukkene har støttet nedenfra. Disse smale tverlister er 39 cm lange og 2 cm brede. Spilene er bakerst indtappet i 13 huller i det bret som danner underlaget for det utskaarne bakbret.

Slædens *bakbret* bestaar av to dele, det underste bret, som vi kan kalde *underlaget*, og det *utskaarne bakbret*.

Underlaget er ca. 39,5 cm langt og ca. 29,5 cm bredt, idet dets længderetning er anbragt paa tvers av slæden. Det er nu sammensat av to større brudstykker. I hver av dets bredsider er utskaaret en fals, hvormed det har ligget an mot slædens langspiler og

har været anbragt saaledes at overflaten av brettet og langspilene er anbragt i plan med hinanden. Bakerst er brettet skraat avskaaret og hviler med skraaflaten paa bakerste tverbinder. Oppaa underlaget ligger det *utskaarne bret*. Det er ca. 42 cm langt og 32 cm bredt. Det er likeledes anbragt med længderetningen paa tvers av slæden, og dets længde er saa stor at det dækker de ytterste langspiler paa dette sted næsten helt.

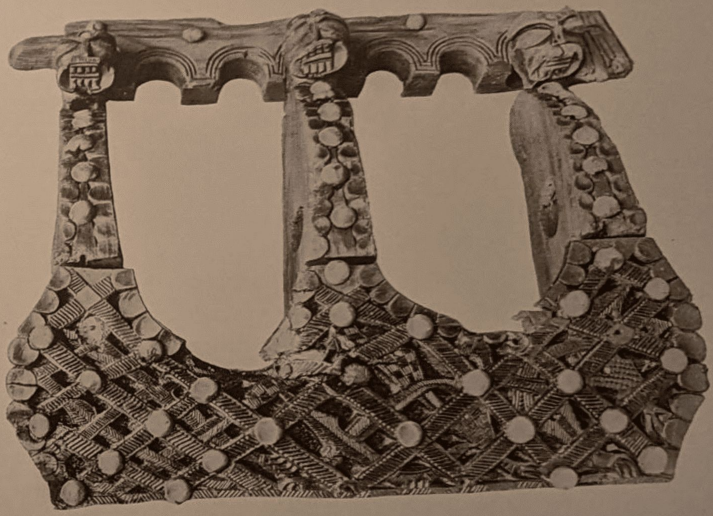


Fig. 20. Forstykket til Schetelig slæde.

Brettets ornamenter er beskrevet av Haakon Schetelig i bind III s. 169—172 og avbildet sammesteds fig. 162—163.

Forstykket (*fig. 20*) bestaar av fire dele, *det bakre bret*, *det mellemste bret*, *de tre opretstaaende buede stykker* og *forreste tverstykke*.

Det bakre bret er 33,5 cm langt og ca. 12 cm bredt. Dets længderetning er anbragt paa tvers av slæden. I brettets bakre smalside er de 13 mellemspiler indtappet paa samme maate som ved bakbrettet. Likeledes er det ved brettets forreste ende tre falser, hvori underkanten av de tre opretstaaende buede stykker har været fæstet.

Det mellemste bret er 32,8 cm langt ved bakre kant og 37,6 cm langt paa midten. Brettets tversnit er svakt buet. Dette bret hvælver sig og danner med sin flate en fortsættelse av den høit buede overkant paa de tre opretstaaende buede stykker. *Brettets ornamenter* er beskrevet av Schetelig i bind III s. 172—73 (se fig. 165).

Det mellemste bret har som nævnt tre retlinjede partier i forreste langside; mellem disse er de buede partier utskaaret (se *fig. 20*). Ind til disse retlinjede partier støter *de tre opretstaaende buede træstykker*, som er anbragt saaledes at de foran er nedfældt i forreste tverstykke og hviler paa forreste tverbinder, hvor de likeledes er nedfældt, mens deres bakre del gaar under mellemste bret og er indtappet foran i forstykkets bakre bret. Som fig. 20 viser, er det i de buede stykkers bakre ende utskaaret passende felter for anbringelse av det mellemste utskaarne bret. Deres længde er ca. 35,9 cm. Disse tre stykker er paa midten utstyrt med et horisontalt hul, hvori dragets flautakeip har været anbragt.

De tre buede opretstaaende stykker er alle ornert paa samme maate. Tæt i tæt langs stykkenes ryg er anbragt nagler med forsølvede eller fortinnede hoder, og paa begge sider av naglerækken er utskaaret en række smaa avrundede fliker, som skyter ind over flaten fra kanten. „Flikene markeres i skarpt relief mot flaten, de skilles indbyrdes ved en skarp linje, og flaten paa hver av dem er skaaret litt hul" (SCHETELIG i bind III s. 174). De tre buede stykker avsluttes foran i hver sit hode, som hviler paa en halvrund uthulet fordypning i det forreste tvertræet. Midt i panden paa hvert av de tre plastiske hodene har det oprindelig sittet en mindre sølvnagle med perlet rand (se SCHETELIG bind III s. 172—173).

Det *forreste tverstykkes* form fremgaar av avbildningen bind III fig. 166. Dets længde er 33,5 cm, hertil kommer to tilskaarne tapper, en i hver ende, hvorved den samlede længde blir ca. 40 cm. Bredden er 5—6 cm. Dette tverstykke har været fæstet til slæden saaledes at de utskaarne tapper i begge ender har ligget an mot langspilenes ender og været fastklinket til disse ved en jernnagle.

De tre hodene i endene av de opretstaaende buede stykker har været anbragt i tre halvrunde uthulede fordypninger i tverstykket. Som bind III fig. 165 viser, er to av disse fordypninger utskaaret nær endene litt indenfor tappene og en paa midten 18,6 cm fra den ene ende. Fordypningenes længde varierer mellem 2,8 og 3,3 cm. Se forøvrig SCHETELIG bind III s. 172.

Karmen er utførlig beskrevet av HAAKON SCHETELIG i bind III s. 84—96, og vi skal derfor her indskrænke os til at beskrive dens konstruktion.

Den hviler paa tre firesidige tverlister, som er anbragt med et indbyrdes mellemrum av henholdsvis 36 og 43 cm. *Tverlistenes* form fremgaar av pl. III. Som det sees av denne, er de dannet av firkantede trælister, i hvis ender det er tilskaaret en ophøiet knott, som har ligget an imot slædekarmens langsider og holdt karmen paa plads. Disse tverlister har ligget løse oppaa slæden og har været fæstet med et taug naar slæden skulde brukes. Tverlistene er ca. 77 cm lange, 4,5 cm brede og 2 cm tykke.

Selve *karmen* er dannet av fire skraatstillede utskaarne bretter, som er indtappet i fire firkantede *hjørnestolper*, som er prydet med dyrehoder. Arrangementet sees bedst

av opmaalingstegningen pl. III. Karmens bretter er i sin fulde tykkelse fældt et stykke ind i hjørnestolpene. Desuten er det i baade langsider og gavlsider utskaaret tapper i endene. Gavlsidene har i hver ende to tapper og langsidene en tap. Alle tappene gaar helt igjennem hjørnestolpene. Baade i gavlsider og langsider er huller for nagler til *beslag*. Beslagene er dannet av *jernbaand*, som omspænder hjørnestolpene utvendig og indvendig. To klinknagler holder baandene fast; den ene gaar gjennem karmens langside, den anden gjennem gavlsiden.

Karmens *forreste gavl* er ved overkanten 76 cm lang, ved underkanten er længden ca. 62 cm. Bredden er paa midten og ved endene ca. 33 cm. Tykkelsen er 3 cm maalt ved overkanten.

Karmens ornamenter er utførlig beskrevet av SCHETELIG i bind III s. 86 ff., og den forreste gavlside er avbildet sammesteds s. 87 fig. 74 og s. 89 fig. 78.

Paa baksiden av forreste gavl er det, saaledes som en tegning i Osebergarkivet viser, indridset en skibsstavn med en orm øverst og desuten en løst indridset *skibsfigur*. Den *venstre langside* er ca. 1,30 m lang. Bredden paa midten og ved endene er 33 cm. Ornamentene er beskrevet av SCHETELIG i bind III s. 86 ff., og langsiden er avbildet s. 88 fig. 76 og s. 90 fig. 81. Paa indsiden av denne langside er indridset tre skibsstavner, som er avbildet bind I fig. 153 og omtalt i samme bind s. 61 og s. 353. Som det sees av citerte figur og av en tegning i Osebergarkivet, er det tre skibsbilleder, to med tydelige ormer i stavnen og det tredje med tydelige bordganger og en vertikal tverstang anbragt foran stavnen, slik som det av og til sees paa skibsbilleder paa rune- og billedstener fra vikingetiden. Længer bak findes endel løst indridsede streker og to ubestemmelige figurer, mulig dyrefigurer. Disse kan nu bare studeres paa en tegning som findes i Osebergarkivet. Paa den bakre tap, som er indfældt i hjørnestolpen, er indridset et baandornament.

Karmens *bakre gavl* er av samme størrelse som den forreste. Ornamentene er beskrevet i bind III s. 86 ff., og gavlen er avbildet sammesteds fig. 75 og fig. 79. Paa indersiden av denne gavlside er indridset endel ubestemmelige figurer.

Karmens *høire langside* er av samme størrelse som venstre. Ornamentene er utførlig beskrevet av SCHETELIG i bind III s. 86 ff. og avbildet fig. 77 og 80.

Hjørnestolpene er beskrevet av SCHETELIG i bind III s. 85 og avbildet fig. 72—73. Alle fire stolper er av nogenlunde samme størrelse og av samme konstruktion. Deres høide er 42—43 cm. I den side av stolpene som vender ind mot langsiden, er utskaaret en 30 cm bred og 0,6 cm dyp fals i langsidens fulde bredde, hvori denne er indtappet, og længer inde i stolpen er et avlangt hul, hvori langsidens endetap er fæstet og ført tvers igjennem, saa at den er synlig paa stolpens ytterside. I den side som har

vendt ind imot den bakre gavlside, er utskaaret en 30 cm bred fals i gavlsidens fulde bredde, hvori denne er indtappet, og længere inde i stolpen er anbragt to avlange huller, et nær overkanten og et nær underkanten. I disse er gavlsidens to endetapper fæstet og ført tvers igjennem, saa at de er synlig paa stolpens ytterside til høire.

Om slædens *farver* kan henvises til de oplysninger som er anført i bind I s. 60. Av fotografiet bind I fig. 44 sees det hvor ødelagt slædens mellemspiler var da de fandtes. Likeledes var den høire langspile knækket i flere stykker, og høire mei og slitmei var svært medtat. Nær høire slitmei laa en *krok* med fal (nr. 242 g), som vil bli beskrevet nedenfor. Av bind I fig. 44 sees det at det omkring høire mei var viklet *taugverk*.

FJERDE SLÆDE

Denne slæde bestaar av de samme hoveddele som GUSTAFSONS slæde. Den er av *bøk* og *ek* og er 2,02 m lang fra bakbrettet og frem til forreste ende. Bredden er bakerst ved bakbrettet 47 cm og mellem meiene 59 cm.

Meiene er begge paa undersiden utstyrt med en *slitmei* av *ek*, som foran er bøiet opover, mens den bak er tvert avskaaret. Selve den egentlige mei er bøiet i en jevn bue opover baade foran og bak. Baade slitmeiene og de egentlige meiers tversnit er firesidig.

Den høire mei. Dennes *slitmei* er utført i ett stykke *ek* og er firesidig med ret inderside og svakt utoverskraanende ytterside. Den følger meiens forreste bøi indtil *jernbeslaget* hvorved spidsen fæstes til meien. Litt længer fremme ved slitmeiens ytterste spids er anbragt et lignende beslag. Slitmeien fæstes forøvrig til meien ved hjælp av fire trænagler, som er utstyrt med splint i nedre ende. I mellem mei og slitmei er indlagt en *list* av *ek*, som er 1,73 m lang, ca. 4 cm bred og litt over 2 cm høi i den ytre kant.

Som snittet I—I paa opmaalingstegningen pl. IV viser, er listen betydelig høiere ved den utadvendende side. Meiene staar nemlig med betydelig skraaning. Listen danner med sit kileformede tversnit forbindelse mellem meiens skraa underkant og slitmeiens horisontale overkant, saaledes som vist paa pl. IV. Ekelisten følger meiens forreste bøi helt op til taproten og er her fæstet ved et jernbeslag.

Den *egentlige mei* er av *bøk* og er 1,84 m lang, maalt i ret linje. Følger man derimot med passeren meiens bøininger paa opmaalingstegningen pl. IV, faar man en længde av ca. 2,98 m. Den er gjort av to dele med skjøt omtrent ved midten. To nagler av jern og to av træ og desuten mellem disse en stor trænagle midt paa meien holder meiens to dele sammen.

I begge ender er den utstyrt med tilskaarne tapper, hvori forreste og bakerste tverbinder har været fæstet. Foran paa høire mei er det anbragt *to smaa jernbeslag*, som

holder slitmei og list sammen med den egentlige mei. Lignende beslag har vistnok ogsaa været anbragt paa venstre mei. *Det første* av disse *beslag* er anbragt litt under meiens øvre tap like under tverbinderen. Beslaget fastholdes av to smaa jernnitter, som gaar gjennem meien. Det dækker delvis meiens ornamenter og er skadet i den ene ende. Det *andet beslag* er anbragt ca. 14 cm under det ovenfor omtalte. Ogsaa dette fastholdes ved to gjennemgaaende nagler, og det dækker delvis meiens ornamenter.

Langs meiens over- og underkant er anbragt tre horisontale linjer, som er prydet med smaa nitnagler med store fortinnede hoder, og indenfor denne ramme av linjer er dyre-

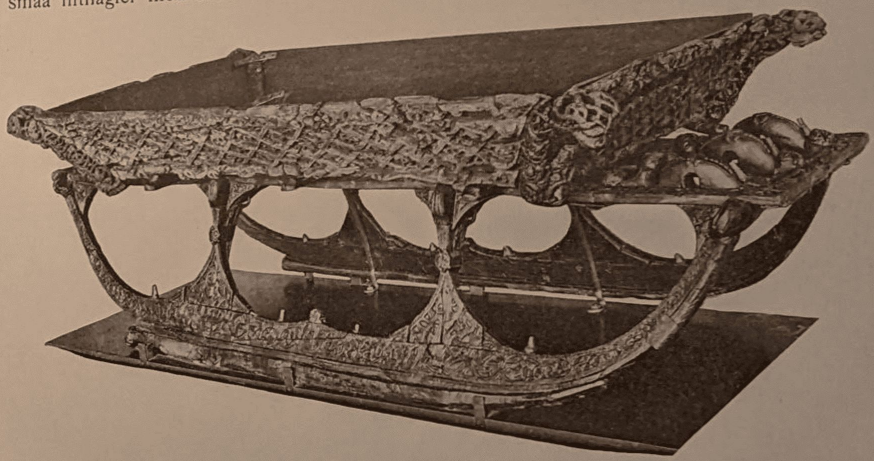


Fig. 21. Fjerde slæde.

ornamentene anbragt. Disse er utførlig beskrevet av SCHETELIG i bind III s. 96 og avbildet fig. 85—87.

Den *venstre mei* er av nøiagtig samme form som den høire.

Fjetrene. Slædens spileverk hviler paa bukker og tverbindere. Bukkene hviler igjen paa to par fjetrer av *ek*.

Da alle fjetrene er av samme form, beskrives her kun en av dem.

Fjetrens form sees av opmaalingstegningen pl. IV. Som tversnittet I—I viser, har fjetren nedentil samme tykkelse som meien, mens tykkelsen tiltar opover fjetren, som øverst er tildannet til en tap, som har været anbragt i et hul i bukken. Den lille forlængelse av tappene griper ind i et tilsvarende hul i den ytterste langspile og bidrager til at holde denne paa plads. Nedentil er fjetren i sin fulde tykkelse fældt et stykke ned i meien og føres derpaa videre som en kraftig tap helt igjennem. Denne fastholdes ved tre

trænagler, som er ført tvers igjennem mei og fjetre fra siden, de to øverste like ved tappens begyndelse, den tredje midt mellem disse, men længer nede. Disse stykker bidrager til at øke fjetrens stivhet mot bevægelse i slædens længderetning. Paa begge sider av fjetren er det paa partiet ovenfor det utskaarne hode til roten av tappen for tverbinderen uttat spor, hvori er indfældt de to knegter der understøtter den ytterste langspile. Fjetrens længde er ca. 26 cm. Den er bredest i nedre ende, hvor den er 28 cm bred, og avtar saa jevnt i bredde opover mot midten, hvor dens bredde like under dyrehodet er ca. 2 cm; bredden tvers over hodet er ca. 3,5 cm, derefter avtar bredden igjen til 2 cm, og denne bredde har fjetren til begyndelsen av tappen.

Ornamentene paa fjetren er beskrevet av SCHETELIG i bind III s. 100 ff. og avbildet i samme bind pl. XI og en detalj fig. 89.

Bukkene og tverbinderne. Slædens spileverk hviler paa to bukker. Disse er anbragt oppaa fjetrene saaledes at deres tapper er indfældt i firesidige huller i bukkene. Formen sees av snittene a—a og I—I paa opmaalingstegningen pl. IV. Bukken har huller for fjetrenes tapper, som gaar helt igjennem og er avskaaret horisontalt i flugt med bukkenes overkant. Den har spor paa begge sider, som danner fortsættelse av fjetrens spor for knegtene under langspilen. Bukkene har retlinjet overside og er utstyrt med to ophøiede endepartier (flautahorn), som bidrager til at holde slædens spileverk paa plads. Paa undersiden er bukken svakt buet paa midten i en længde av 29 cm. Paa begge sider av dette buede parti følger saa et litet retlinjet parti, som er 3,5 cm langt, og saa følger fjetrene. Utenfor disse følger saa bukkenes flautahorn. Bukkenes samlede længde er 36 cm. Deres høide paa midten er 4,5 cm og ved endene ca. 8 cm. Forøvrig kan det henvises til SCHETELIGS beskrivelse i bind III s. 101.

Den bakerste tverbinder, som sammenbinder meiene bak, har nærmest firesidig tversnit, men med avrundet underside. Meiens øverste del er tildannet som en tap av form som fjetrenes tap, kun med den undtagelse, at tappen ikke har den lille forlængelse som ved fjetren gaar gjennem langspilen. Tappen gaar helt igjennem tverbinderen og er avskaaret horisontalt i flugt med indfældningen for langspilen. Paa den ene side av tverbinderen er uttat spor for en knegt, der likesom ved fjetrene understøtter langspilen. Den bakerste tverbinder er 56,6 cm lang og 4 cm høi paa midten.

Nær tverbinderens ender er nedskaaret en tresidig fals, som er 5 cm lang og 2 cm dyp. I denne er slædens langspiler nedfældt. Den bakre tverbinders endeparti er svakt buet og prydet med to vertikale nedskaarne furer med et ophøiet midtparti mellem disse, som ogsaa er prydet med to furer. Tverbinderens underside er svakt buet saaledes at den har sit smaleste parti paa midten og sit bredeste parti ved endene. Den buede underside er ca. 37 cm lang. Paa undersiden er utskaaret 6,5 cm lange felter for meienes øvre ende.

Den *forreste tverbinder* er i hovedsaken av samme konstruktion som den ovenfor beskrevne. Foruten begge langspiler er de tre utskaarne buede stykker til fæste for draget nedfældt i tverbinderen, hvorfor der er gjort tre indsnit i denne. Den forreste tverbinder er 57 cm lang. Undersiden er svakt buet, og det buede parti er ca. 38 cm langt.

Brettene og spilene. Slædens overdel bestaar av et flatt parti, bestaaende av to brede langspiler og 10 smale mellemspiler, som er anbragt mellem langspilene. Hertil kommer slædens bakbret og forstykke, som er særskilt beskrevet nedenfor. Langspilene hviler paa tverbinderne og bukkene, mens mellemspilene bare hviler paa bukkene, men til gjengjæld foran er fæstet i forstykket og bakerst i bakbrettet. For de lange spilers vedkommende angives her bare dimensionene for den høire spile, idet begge er av samme størrelse.

Den *høire langspile* er 2,02 m lang, og dens tversnit er 5 × 2 cm. Spilen er paa indersiden forsynt med smaa indhak, hvori bukkene og tverbinderne griper ind. Derved opnaaes avstivning i længderetningen.

Ved fjetrene og ved meienes øverste del foran og bak er anbragt knegter, til yderligere understøttelse av spilene og til avstivning. Knegtenes ornamenter er beskrevet av Schetelig i bind III s. 101 og avbildet fig. 91. Til denne langspile har det, som det fremgaar av en tegning av Schetelig fra utgravningen, været fæstet et *litet jernbeslag*. Det har sittet i langspilens ytre kant ca. 1,20 m bak slædens forreste ende. Beslaget, som er 7,6 cm langt, avsluttedes i den utadvendende ende i et litet avlangt øsken, hvori det har været anbragt tre avlange *ringer* av *jern*. Ringene er dannet av sammenbøiede jerntener, som er 0,8 cm tykke. Deres længde er henholdsvis 6,2 cm, 5,8 cm og 5,3 cm. Tilsammen danner de en *lænke*, som er ca. 14 cm lang. En lignende lænke har været anbragt paa Gustafsons slæde (se ovenfor s. 36). Langspilenes bakre ende bidrager til at holde bakbrettet paa plads. Den bakre del av langspilen omtrent fra karmens bakre gavl og bakover er ornamentert paa overflaten. Disse ornamenter er beskrevet av Schetelig i bind III s. 110 og avbildet i samme bind fig. 92—93. Forøvrig er langspilen saavel langs de utadvendende smalsider som langs overflatens konturer prydet med tre paralelle horisontale linjer.

Mellemspilene hviler paa bukkene. Baktil er de indtappet i det tverbret som ligger foran det egentlige bakbret, og foran er de indfældt i det bakerste bret av slædens forstykke. Det er i alt 10 smekre mellemspiler; de er ca. 1,06 m lange, og de har samme bredde i sin fulde længde. De er paa undersiden forsynt med indhak for bukkene. Spilenes overflate er i flugt med tverstykkene. Ved bakerste tverstykke er den eiendommelighet, at det langs dette er lagt en tynd træplate, som er 35 cm lang og prydet med to horisontale linjer paa oversiden.

Over hver av bukkene ligger det en smal list, som er ca. 38 cm lang og 3,4 cm bred. De er paa indersiden utstyrt med knaster, som griper ned mellem spilene. Disse lister ligger an mot langspilenes indre kant.

Slædens bakbret bestaar av tre dele, det utskaarne *firkantede bakbret* og to tver-*bretter*, som holder det paa plads mellem langspilene. *Det utskaarne bakbret* er anbragt saaledes som tegningen viser. Det har en utskaaret tapformet kant, som gaar omtrent i brettets fulde bredde. Den tilskaarne kant griper ind i tverstykket. Bakbrettets bredde er avpasset saa det passer nøiagtig ind mellem de ytterste langspiler. Bak forreste tver-binder og bak det utskaarne bakbret er det mellem langspilenes to bakre ender anbragt *et tverbret*. I brettets ender er utskaaret flate tapper, som ligger an mot langspilenes undersider og er fastspikret til disse.

Tverbrettet foran det utskaarne bakbret er 38 cm langt og 7,5 cm bredt paa midten, mens bredden ved endene er ca. 9 cm. Langs endepartiene er det paa oversiden anbragt to horisontale linjer. Bakbrettets længde er 31 cm, bredden er 38 cm (maalt paa tvers av slæden). Det lille utskaarne *tverbret bakerst* er 38 cm langt og ca. 7 cm bredt. Bak-brettets ornamenter er beskrevet av SCHETELIG i bind III s. 101 og avbildet i samme bind fig. 96 og pl. XII.

Forstykket bestaar av tre dele, nemlig det *bakerste bret*, de *tre opretstaaende buede stykker* og det *forreste tverbret*. Arrangementet ved slædens forstykke fremgaar av fig. 22 og tegningen pl. IV. Mellem det bakerste bret og forreste tverbret ligger de tre utskaarne buede stykker, hvis form fremgaar av fig. 22. De er baktil indtappet i det bakerste tverbret, og foran hviler deres forreste ende paa forreste tverbinder, hvori de er nedfældt.

De buede stykker er alle utstyrt med et hul paa midten, som gaar tvers igjennem i horisontal retning. I dette har antagelig dragets tverstang (flautakeipen) været fæstet. Baktil avsluttes de opretstaaende stykker i et dyrehode, og mellem disse er anbragt to smaa dyrehoder, ett paa hver side av det midterste opretstaaende stykke (se avbildningen i bind III fig. 98).

Det *bakerste bret* er 37 cm langt, dets største bredde paa midten er 8 cm, dets mindste bredde er 3,5 cm. De *opretstaaende buede stykker* er indtappet i det bakerste bret og er fastspikret til langspilene paa disses undersider. Disse tre buede stykker er som nævnt indtappet i det bakerste bret, og deres forreste ende er nedfældt i tverbinderen og indtappet i forreste tverbret og desuten fæstet ved en spiker. Deres længde er ca. 32,5 cm, og bredden er 3,5 cm. Høiden paa midten tvers over hullet for flautakeipen er ca. 9 cm. Det *forreste tverbret* er 37,5 cm langt, og dets største bredde er 5,5 cm, dets mindste bredde er 4 cm. Det *bakerste* bret er 38 cm langt, dets største bredde er 7,5 cm. Foran forstykkets bakerste bret var det gjennem de tre stykker anbragt en rund pinde, som har været 3,5 cm lang og ca. 1—1,5 cm tyk. Dens to ender har været fæstet hen-holdsvis i høire og venstre opretstaaende stykke. Denne pinde er nu ikke bevart.

Ornamentene paa slædens forstykke er beskrevet av SCHETELIG i bind III s. 103 og avbildet fig. 98—102. Forøvrig kan det for selve slædens vedkommende henvises til SCHETELIGS bemerkninger i bind III s. 110.

Karmen. Denne hviler paa tre firesidige *tverlister* av *furu* (se pl. IV), som er anbragt oppe paa spileverket med et indbyrdes mellemrum av ca. 39 cm. De har været av omtrent samme form som tverlistene ved SCHETELIGS slæde. De er dannet av firkantede trælister, i hvis ender der er tilskaaret en opbøiet knott, som har ligget an mot slædekarmens langsider og holdt karmen paa plads i tverretningen. Derimot findes ingen indretning til at hindre tverlistenes forskyvning i længderetningen, men som vi nedenfor skal se, har de været fastsurret til spileverket. Tverlistene er ca. 76 cm lange og ca. 4 cm brede. De har ligget løse oppe paa spileverket, men har været fastsurret til dette og til karmen ved *taug*. Hvordan denne surring har været ordnet, fremgaar av en tegning utført av SCHETELIG under utgravningen i 1904. Av denne sees det at alle tverlistene har været fastsurret. Den bakerste tverlist har været fastsurret til begge langspilene i slæden og til karmens langsider, dog saaledes at hver ende av tverlisten var surret med sit særskilte taug. Den midterste tverlist var fastsurret med et taug som gik fra den ene ende av tverlisten og var viklet igjennem spileverket og over tverlistens midtparti og fortsatte til den anden ende av tverlisten, hvor det gik over og under langspilen og var fæstet i karmens langside. Ved den forreste tverlist var det anbragt to særskilte taug, ett i hver ende, som var fæstet til langspilene og til karmen, og for det ene taugs vedkommende ogsaa til venstre dyrehodestolpe.



Fig. 22. Forstykket til fjerde slæde.

I tverlistene er anbragt smaa hak, som vistnok har tjent til støtte for de taug hvormed de har været fastsurret til slæden. Ifølge SCHETELIGS skissebok fra utgravningen laa det oppaa tverlistene *et furubord*, som var 6,5 cm bredt, og som laa langs slædens kant. Efter skisseboken at dømme ser det ut til at dette bord har ligget under karmen og gaat over alle tre tverlister. Nu stemmer det i skisseboken opgitte maal for bredden

av dette stykke (6,5 cm) aldeles med bredden paa det ene av de to bretter som er beskrevet nedenfor, og som er opgit at være fundet sammen med fjerde slæde. Brettets oprindelige plads har man ikke kjendt sikkert, men ifølge et notat av ingeniør JUST BING skal dette bret ha tjent som underlag for karmen. Brettene kan beskrives saaledes:

a. *Avlangt bret* av *furu*. Det er 1,22 m langt og tilspidset mot begge ender, idet det er skaaret ut en svakt buet spids fra underkanten mot overkanten. Tversnittet er firesidig, bredden er 6,5 cm og tykkelsen er 1,7 cm. I overkanten er utskaaret en række hak, som mulig kan ha tjent som fæste for taugverk. Det første hak er anbragt 4,2 cm fra brettets venstre ende og er nedskaaret fra høire til venstre. Det er ca. 1 cm dypt. Det næste er anbragt 29 cm indenfor dette og er nedskaaret fra venstre til høire. Dernæst følger et som er anbragt ca. 62,7 cm fra venstre ende og er nedskaaret fra venstre; det er ca. 1,4 cm dypt. Det næste er anbragt 5 cm fra dette og er nedskaaret fra høire; det er ca. 1 cm dypt. Endelig er det sidste hak anbragt 29 cm fra dette og likeledes nedskaaret fra høire.

b. *Avlangt bret* av *furu*. Tversnittet er firesidig, men brettets overkant er avrundet, mens underkanten er flat. Brettets tykkelse avtar svakt mot underkanten. Længden er 1,24 m og bredden 6,9 cm, mens tykkelsen er 2 cm. Endepartene er saaledes tilskaaret: Den venstre ende er tilskaaret i en spids mot overkanten ved en bue fra underkanten opover. Den høire ende avsluttes i en svakt utovergaaende bue. Ved overkanten er anbragt to hak, som er jevnt tilskaaret fra begge sider. Det ene av disse er anbragt 10 cm indenfor den ene side og det andet hak ca. 40 cm fra det første. Dette bret er sammensat av 5 brudstykker. Brettenes længde er henholdsvis 1,22 og 1,24 m. Tænker man sig disse anbragt oppe paa tverlistene, vil de stikke utenfor karmens forreste og bakerste gavlbret paa begge sider. Hvordan de skal placeres, er imidlertid ikke klart, og det er antagelig grunden til at GUSTAFSON ikke har tat dem med ved restaureringen. De hak som er skaaret i brettene, synes ikke at passe i indbyrdes avstand, hverken med den indbyrdes avstand mellem bukkene eller mellem tverlistene og karmens gavlsider. Det er dog ikke umulig at tænke sig at disse hak har tjent som støtte for taugverk hvormed brettene har været fastsurret til spileverket.

Karmen bestaar av fire skraatstillede utskaarne bretter, som i hjørnene er indtappet i fire hjørnestolper.

Langsidene er utstyrt med tapper, hvis form fremgaar av opmaalingstegningen pl. IV. *Gavlsidenes* tapper er av form som vist bind III, fig. 181—182.

Karmens *forreste gavl* er avbildet bind III fig. 182. Gavlsidens længde er ved overkanten ca. 85 cm og ved underkanten ca. 53 cm. Bredden er paa midten ca. 27 cm og ved endene ca. 30—31 cm. Tykkelsen er ca. 3 cm. Karmens *høire langside* er avbildet bind III fig. 184. Dens længde er ved overkanten 1,40 m og ved underkanten 1,17 m.

Bredden er paa midten 27 cm og ved endene 30 cm. Tykkelsen er 3,5 cm. Denne langside er sammensat av ca. 18 brudstykker. Karmens *bakre gavl* er avbildet bind III fig. 181. Den er av samme størrelse som forreste gavl.

Karmens *venstre langside* er avbildet bind III fig. 183. Dens dimensioner er de samme som høire langsides.

Ornamentikken paa fjerde slædes karm er beskrevet utførlig av SCHETELIG i bind III s. 187 ff. og avbildet sammesteds fig. 180—186. Karmens sider har været behandlet saaledes, at alle mønstrede flater, altsaa bordene og listverket, har været strøket med *sort* farve, mens de glatte ornamenter paa flatene staar med lys *naturlig træfarve*. Hvordan det lyse naturfarvede træ har virket mot den sorte farve, sees bedst av avbildningen bind III fig. 185—186.

Hjørnestolpene er avbildet i bind III fig. 188—191 og er av samme form som paa karmen til GUSTAFSONS slæde. Stolpene er runde og avsluttes oventil i et fremoverbøiet dyrehode. Som opmaalingstegningen pl. IV viser, er hver av stolpene utstyrt med to falser, en for langsidens og en for gavlsidens tap. Naar hjørnestolpene har været anbragt paa sin plads mellem karmens bretter, har deres bakovervendende side, som er svakt buet, været prydet med en enkel geometrisk bord. Saavel ved overkanten som ved underkanten har stolpene paa baksiden været støttet med *jernbeslag*, som var fæstet til karmens to bretter.

Hjørnestolpene er ca. 35—36 cm høie. Deres ornamenter er beskrevet av SCHETELIG i bind III s. 194 ff. Stolpene har delvis været prydet med sort farve. Endel oplysninger om *farvene* paa bakbrettet og karmen er meddelt av A. W. BRØGGER i bind I s. 61, hvor desuten slædens fundforhold er behandlet.

ANDRE SLÆDEFUND FRA VIKINGETIDEN

Den nærmeste paralel til de tre pragtslæder fra Oseberg som er beskrevet ovenfor, er slæden fra Gokstadskibet, som er beskrevet av NICOLAYSEN i Langskibet fra Gokstad ved Sandefjord s. 39 k og avbildet her pl. V. Av NICOLAYSENS beskrivelse hitsættes: „To slædemeier af ek med udskjæringer, den ene noget istykker, den anden hel (NICOLAYSEN l. c. pl. VII fig. 3), hvoraf kan sees, at slæden maa have havt lignende størrelse og sammensætning som de arbeidsslæder, der bruges i de fleste af vore landsbygder." Noget „drag synes der dog ikke at have været paa den her fundne slæde, men vel en tverstok, hvis ender i saa fald have gaaet gjennem meiernes huller og hvortil skjærkerne sluttede sig; heller ikke fandtes andre tverstykker (hynner) eller nogen af rafterne, men disse maa slæden selvfølgelig have havt; derimod blev truffet 4 støtter (fjetre), saaledes at kun 2 mangle, alle efter sin form og sporet i meierne skraastillede,

som ovennævnt, og 2 med forsiringer (pl. VII fig. 12), hvoraf dog vil sees, at fjetrene paa grund af sine to afsatser, øverst, her ikke alene maa have gaaet gjennem vedkommende hynner, men ogsaa op i de overliggende rafter; dertil kommer 10 „stabbendsnagler" (pl. VII fig. 8—9), som fandtes i skibets agterende. Tversnit af meien er givet paa pl. VII fig. 3 C. Av A og B a, b, c vil det sees, hvor fjetrene og stabbendsnaglene havde sin plads, og av A a, b, c viser det sig, at de afbrækkede stabbendsnagler have gaaet helt igjennem meien. Der fandtes ogsaa en, noget over 1,40 m lang, *rund stang*, jevnt fortyndet mod den ene ende, og i den anden, hvor den var omtrent 8 cm i tvermaal, dannet som gaffelen for et gaffelsejl, dog viste den sig allerede ved optagelsen skrøbelig og er efter indsendelsen gaaet i mange stykker, saa den ikke har kunnet sammensættes igjen; at ogsaa denne maa have hørt til slæden, er højst rimeligt, da den ligeledes er af ek og forsiret med samme slags udskjæringer, som ellers ej ere trufne paa nogen anden af de fundne sager, men hvorledes denne stang har været anvendt, kan ikke bestemmes".

I tegningen pl. V er Gokstadfundets slæde søkt rekonstruert. Som det sees av den, er slæden ca. 2,12 m lang. I meien, som har firesidig tversnit, er indfældt tre par fjetrer. Fjetrene er i fuld bredde fældt ned i slædens mei.

Paa begge sider av fjetrene er anbragt snelder, to ved hver fjetre. Av slæden er som nævnt i Nicolaysens beskrivelse bare bevaret meier, fjetrer og snelder. Spileverket og brettene er paa nærværende tegning fri rekonstruktion efter den simple slæde i Osebergfundet. Derfra er ogsaa slædens bredde hentet. De opretstaaende stykker til fæste for draget er derimot laant fra Gustafsons slæde. Likesom Gustafsons slæde er Gokstadfundets prydet med baandfletning paa fjetrene og paa meienes opadbøiede parti foran. Den staar i det hele meget nær Gustafsons slæde, som jo har meier av samme form.

Nicolaysen sier uttrykkelig i sin ovenfor citerte beskrivelse at det ikke fandtes noget drag til Gokstadfundets slæde. Men i slutten av sin beskrivelse ovenfor (Nicolaysen l. c. s. 40) omtaler han en 1,40 m lang *rund stang av ek*, som i den ene ende var tildannet som gaffelen til et gaffelseil, og som var prydet med samme slags ornamenter som slæden. Saavidt man nu kan forstaa, maa det her beskrevne stykke være slædens drag, som i nedre ende har været tilskaaret som en gaffel. Til sammenligning kan anføres at den simple slæde fra Oseberg, som er beskrevet nedenfor, ogsaa er utstyrt med et gaffelformet drag.

Gokstadfundets slæde har neppe været en arbeidsslæde som „den simple slæde", men den bør snarest sammenstilles med de tre pragtslæder fra Oseberg som er beskrevet ovenfor. Ganske vist blev det i Gokstadskibet ikke fundet nogen karm til den, men vi vet jo fra Osebergfundet at karmene er løse og *ofte* har været flyttet fra den ene slæde til den anden. Det er derfor intet iveien for at tænke sig at Gokstadfundets slæde engang

kan ha været utstyrt med karm og set ut omtrent som GUSTAFSONS slæde, fordi om karmen ikke blev lagt i haugen sammen med slæden.

Gokstadfundet er ved siden av Osebergfundet det eneste norske fund hvor større trærester av en slæde er bevart. Ved siden av dette har vi bare bevart *slædekroker* av *jern*, men disse gir dog nogen oplysning om slædens utbredelse i vikingetiden, om end det er forholdsvis sjeldent at slædekroker foreligger i gravene. I alt kjender jeg 70 slædekroker av typen RYGH 466, hvorav i alle fald de 69 er fra vikingetidsgraver. Det her anførte tal er fremkommet ved gjennemgaaelse av tilvekstfortegnelsene fra vore museer, og det er sandsynlig at tallet vil kunne økes noget ved en nøiagtig gjennemgaaelse av vikingetidsmaterialet i museene. Men en slik gjennemgaaelse kan neppe forrykke forholdet mellem det samlede antal vikingetidsgraver og det samlede antal slædekroker særdeles meget.

Det er KNUT KJELLMARK som først har paavist at slædekroken findes i vikingetidsgravene. I en avhandling „Ett graffält från den yngre järnåldern i Ås i Jämtland" (Ymer 1905 s. 351 ff.) beskriver han endel vikingetidsgraver han har undersøkt. I to av disse graver fandtes kroker av jern av typen RYGH 466, og en av disse er avbildet i KJELLMARKS avhandling som fig. 30. Om en av disse kroker anfører han (s. 363): „Det liknar mycket nära ett i fig. 30 avbildadt föremål från mansgraf IV. Denna bild får tjäna i stället för beskrifning. Tilläggas må blott, att den ena ändan varit inslagen i långved, hvaraf rester här ännu kvarsitta på båda sidor om järnet, särskildt omkring spiken eller sprinten, som varit inslagen genom trästycket — brädan (?) — och gått genom ett hål i järnet. För att afgöra, hvartill allt detta smide användts, har jag rådgjort med en kunnig smed. Med hans tillhjälp och efter anställda jämförelser har jag kommit till det resultat, att det sist beskrifna smidet hört till et åkdon och sannolikt till ett af enklaste slag, nämligen en släde. Antalet spikar och nitar, beskaffenheten af järnbeslagen — „järnbot" kallade smeden dem — samt framför allt det nyssnämnda karakteristiska föremålet, som helt säkert är en *dragkrok*, tala med bestämdhet för detta antagande. Sådana eller liknande dragkrokar användas än i dag och sitta fästade i skakelaxeln"... „Släden har varit ungefär lik dem, man än i dag kan träffa på i gamla jämtländska bondgårdar och som ännu stundom äro i bruk, med träskena, s. k. anstång, på meden i stället för järn. En jämförelse med fynden i mansgraf IV ger stöd åt den här uttalade åsikten."

Gravene paa Ås har altsaa indeholdt slæder, som rimeligvis har været utstyrt med slitmei paa samme maate som paa Osebergslædene, og hvis skjæker har været fæstet med kroker.

Med utgangspunkt i dette fund fra Jämtland skal vi her meddele endel oplysninger om den topografiske fordeling av norske slædekroker fra vikingetiden.

Av typen RYGH 466 kjender jeg i alt 70 eksemplarer, som fordeler sig saaledes paa fylkene:

Akershus	8	Rogaland	2
Hedmark	10	Hordaland	1
Opland	13	Sogn og Fjordane	2
Buskerud	6	Møre	3
Vestfold	10	Sør-Trøndelag	4
Telemark	8	Nord-Trøndelag	2
Vest-Agder	1	I alt	70

Som man ser, er det ikke mange slædekroker som kjendes, sammenlignet med det antal vikingetidsfund som foreligger. Fra Opland fylke kjendes f. eks. over 700 vikingetidsfund, men bare 13 slædekroker, fra Hedmark over 423 vikingetidsfund og kun 10 slædekroker. Lignende forhold møter vi paa Vestlandet, hvor vi fra Sogn og Fjordane har over 400 vikingetidsfund, men bare 3 kroker. Men vi kan av disse tal bare slutte, at det var forholdsvis sjelden at slædekroker kom med i gravene. Til trods for at det er svært lave tal at bygge noget sikkert paa, er det dog værd at lægge merke til at slædekrokene er talrikere i indlandsfylkene end i kystfylkene. Det kan være det er tilfældig, men det kan ogsaa være at det skyldes at slæden var almindeligere i bruk der end i kystfylkene, hvor baaten var vigtigere som befordringsmiddel end slæden.

Da det vil føre for vidt at medta hele den liste hvorpaa den ovenfor meddelte statistik bygger, skal vi her indskrænke os til at anføre en liste over slædekrokene fra et typisk indlandsfylke som Opland og til sammenligning fra fire kystfylker som Rogaland, Hordaland, Sogn og Fjordane samt Møre:

OPLAND

C 18206. Tolstad, Vaagaa (Ab 1895 s. 90 nr. 154).
C 8653—54. Holbø, Vaagaa (Ab 1878 s. 244 nr. 56).
C 22766. Gile, Hof, Ø. Toten (endnu ikke publisert).
C 18670—76. Fjeldhaug under Kvikstad, Kolbu, V. Toten (Ab 1897 s. 51 nr. 18 u).
C 20890 f. Ringen under Hveem, Hof, Ø. Toten (Oldtiden VI s. 78 nr. 73).
C 21662 n. Koll, Hunn, Vardal (Oldtiden VI s. 237 nr. 170).
C 16241. Velo, Jevnaker, Hadeland (Ab 1891 s. 91 nr. 27).
C 14724. Dynna, Gran, Hadeland (Ab 1889 s. 116 nr. 119).
C 22785. Nedre Røberg, Hov, S. Land (endnu ikke publisert).
C 22061 l. Grette, Hov, S. Land (Oldtiden VIII s. 204 nr. 45).
C 9598. Opslidre, Slidre, V. Slidre (LORANGES samling. Ikke publisert).
C 17762. S. Kvaale, Røn, V. Slidre. Fund fra smaariketiden (Ab. 1894 s 122 nr. 62).
C 22978. Ukjendt sted i Opland fylke (endnu ikke publisert).

VEST-AGDER

B 3604 d. Lunde, Lista, Vest-Agder (Ab 1880 s. 264 nr. 179).

ROGALAND

St 2349 o. Kvalbein, Ogne (Stav. Mus. Aarshefte 1901 s. 97 nr. 15).
St 2851 h. Tu, Klepp (Stav. Mus. Aarshefte 1906 s. 105 nr. 22).

HORDALAND

B 6048 b. Lofthus, Ullensvang (B M Aarbok 1906 nr. 14 s. 23 nr. 40).

KONGSGAARDEN

SOGN OG FJORDANE

B 4841. I Vik, Sogn og Fjordane (Ab 1891 s. 147 nr. 102 c).

B 6618 + 6688 p. Bø, Breims s., Gloppen, Sogn og Fjordane (Oldtiden V Bergens Mus. tilvekst 1913 s. 12 nr. 21).

MØRE

T 11537 i. Hen, Hen s., Grytten, Møre (Oldtiden VIII s. 277 i nr. 18).

T 10107 f. Hen kirkegaard, Grytten, Møre (Oldtiden III. Trondhjems Museums tilvekst s. 12 nr. 47).

C 11919. Romfoghjellen, Sunndal, Møre (Ab 1884 s. 61 nr. 100).

Fra Sverige kjendes ogsaa slædekroker fra flere fund; foruten de nævnte fund fra Jämtland findes de ogsaa i Vendelgravene. De foreligger saaledes i Vendelgrav III (STOLPE och ARNE: Gravfältet vid Vendel pl. XIV fig. 6), grav IV (STOLPE och ARNE l. c. pl. XV fig. 6), grav VI (l. c. pl. XVIII fig. 6), grav VIII (l. c. pl. XXII fig. 6) og grav XII A (l. c. s. 52 fig. 9), for bare at nævne de vigtigste og mest typiske fra dette rike gravfelt.

Ogsaa i Tunafundet fra Alsike sogn i Uppland findes det en slædekrok (se HJALMAR STOLPE: Tunafundet, Ymer 1895 s. 227 nederst). I to av de vikingetidsgraver i Sagåen ved Sala som blev undersøkt av OSCAR ALMGREN i 1901, fandtes det endel trærester som synes at tyde paa at der var blit nedlagt slæder i gravene. ALMGREN lar dog spørsmaalet staa uavgjort. Efter hvad vi ovenfor har set om slædens bruk i vikingetiden, er det sandsynlig at der virkelig har været nedlagt slæder i gravene ved Sagåen (OSCAR ALMGREN: Vikingatidsgrafvar i Sagån vid Sala, Fornvännen 1907, grav 3 s. 7, grav 4 s. 10 og s. 14). Baade i vikingetiden og i middelalderen var slæden, som rimelig kan være, meget anvendt i Norden. Det var et befordringsmiddel som var let at bruke i en tid hvor veiene var daarlige eller helt manglet. GUSTAFSON har i et efterlatt notat pekt paa at man i gammel tid foretrak at reise om vinteren, da man kunde kjøre paa elvene og de store sjøer. Vi kjender mange eksempler paa dette fra vor egen historie, men vi skal her bare nævne to steder i Olav den helliges saga, kap. 181 og kap. 192. Det første sted, som handler om kongens reise til Gardarike, lyder saa (i STORMS oversættelse): „Det er at fortælle om kong Olavs færd at han først fór fra Norge over Eidaskog til Vermeland og derefter ut til Vatsbu og derfra over den skog, der veien gaar, og kom frem i Nærike. Der bodde en rik og mæktig mand som het Sigtrygg, Ivar hed hans søn, som siden blev en gjæv mand. Der hos Sigtrygg dvælte kong Olav om vaaren. Men da det blev sommer, gjorde kongen sig rede til færd og skaffede sig skibe, han for om sommeren, og standsede ikke før end han kom øster i Gardarike til kong Jarisleiv og dronning Ingegerd."

Her ser vi altsaa at kongen reiser mens det er vinterføre, men ligger stille om vaaren og først reiser videre med skib om sommeren. Det samme finder vi i Olavssagaens kap. 192, hvor kongens reise fra Gardarike til Norge skildres. Her heter det: „Da fór kong Olav vestover, først over frosne vande like til havet. Men da det vaaredes og isene løstes gjorde de sine skibe istand, og da de var færdige og bør kom, seilede de ud og den færd gik godt."

Vi maa av disse to sagasteder ha lov til at slutte, at det ved siden av skibet var ridehesten og slæden som var vikingetidens vigtigste befordringsmidler i Norden. Vognen har dengang været uten betydning til reisebruk (se ovenfor). Om slædens bruk i middelalderen og nyere tid gir HANS HILDEBRAND (Sveriges Medeltid II s. 1003) og TROELS-LUND (Dagligt Liv i Norden. Fjerde utg. I s. 180 og V s. 173) endel oplysninger.

Blandt vore bondeslæder fra nyere tid findes det ingen som direkte kan sammenlignes med de tre pragtslæder i Osebergfundet. Vi avbilder dog her som fig. 23 en slæde fra de Sandvigske Samlinger paa Maihaugen som bl. a. er utstyrt med slitmei og dekorert forstykke.

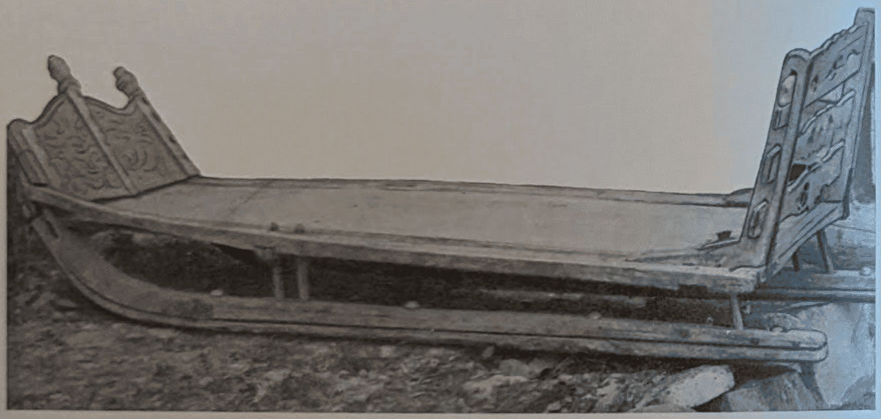


Fig. 23. Bondeslæde fra nyere tid. (De Sandvigske Samlinger, Maihaugen, Lillehammer.)

SUNE AMBROSIANI har i en avhandling i Rig 1918 git endel oplysninger om slædens anvendelse ved begravelsesceremonier (Slädens användning vid dödsriter, Rig 1918 s. 204).

Det ældste eksempel paa dette fra Norge er den slæde som er omtalt i Eggjumstenens indskrift, som er tolket av MAGNUS OLSEN l. c. s. 181.

AMBROSIANI omtaler ogsaa kongene i Kiev, som ifølge NESTORS russiske krønike førtes til graven paa slæder, og endel gamle billeder fra denne krønike gjengir han som fig. 2—3 i sin avhandling. Man ser den hellige Boris bli baaret til graven paa en slæde, og paa det andet billede ser man en fremstilling av hvorledes den hellige Glebs sarkofag transporteres paa en slæde.

Ut fra dette materiale og endel andre og yngre kilder mener AMBROSIANI at kunne slutte at pragtslædene i Osebergfundet er kommet med i graven til rituel bruk, og han tænker sig muligheten av at de tre slædene har været anvendt ved „begravelsesprocessionen",

hvis man kan bruke et saa moderne uttryk. Det er her spørsmaal om hvad man mener med rituel bruk. Egentlig er jo hele gravutstyret i Oseberg git dronningen med i graven av religiøse grunde, og for saavidt kan AMBROSIANI jo ha ret, men ser man det saadan, saa kan man jo med like stor ret si at kjøkkentøiet og sengene har været anvendt til rituel bruk. Men saavidt jeg forstaar, mener AMBROSIANI at slædene i Osebergfundet staar i en særstilling, er *hellige* slæder med andre ord, saaledes som vi med sikkerhet kan si at det er tilfældet med vognen, og det kan ikke være rigtig. Slædene staar ikke i en særstilling; de er bruksgjenstander som alt det øvrige utstyr, vognen alene undtat.

Naar AMBROSIANI sier at slædenes utseende tyder paa „att de ej kommit med i skeppet för annat än rituelt bruk", saa maa jeg si, at jeg ikke egentlig skjønner hvori slædenes utstyr skiller sig ut fra de øvrige pragtsaker i fundet. De har ingen hellige tegn som f. eks. enkelte av sengetilene, heller ikke sagnbilleder som vognen. Men hvis man som nævnt med „rituelt bruk" bare mener at slædene er kommet med i skibet som gravutstyr, saa er jeg enig i det. Nogen „kultslæder" er de derimot ikke. De er ikke laget med dødens, men med livets krav for øie.

SLÆDEDRAGENE

Der er i Osebergfundet bevart tre løse slædedrag og en skaak. Det vites ikke til hvilke av slædene disse drag hører, og de beskrives derfor her i den orden de fandtes.

DET FINESTE SLÆDEDRAG

Dette er skaaret ut i et eneste stykke *træ*. Dets nuværende buelængde er 1,21 m. Formen er som et langt buet drag som er kløftet i nedre ende. Det bestaar av tre hovedpartier. Det bakre parti med begge gaflene, mellempartiet med stammen, det smalere ytre parti — selve draget, som altsaa er defekt i enden. Længden av mellempartiet, stammen, er 46 cm. Avstanden mellem de to ytterpunkter paa de to armene bakerst er 21 cm.

Efter længden er stykket svakt og nydelig buet. Tversnittet av det ytre og mellemste parti samt av begge armene er elliptisk, noget ujevnt paa grund av sammentrykningen i skibet, men ellers meget regelmæssig.

Det nederste kløftede parti med de to armer er i en avstand av 12 cm kun dekorert med nogen faa indridsede rutestreker i mønster. Gjennem hver av armene gaar det i nedre ende et kraftig hul, bestemt for at ta op tverpinden som skulde fæste draget til slæden.



Fig. 24. Det fineste slædedrag.

Hele stammen er paa oversiden i omtrent halv høide av siden dekorert med pragtfuld dyreornamentik, som er behandlet i detalj av HAAKON SCHETELIG bind III s. 135 og avbildet i samme bind fig. 125—130 og pl. XIII.

Hele dragets underside er udekorert og meget fint glattet. I bruddet mellem det ytre og mellemste parti sitter en rund spiker, som gaar tvers igjennem stykket, horisontalt. Draget er ikke ganske helt, det mangler litt i øvre ende, hvor meget kan ikke siges sikkert. Slædedraget blev optat i to brudstykker; det ene fandtes av gaardens eier i august 1903, det andet sommeren 1904 under den store utgravning. Slædedragets forreste parti blev av grundeieren fundet i indbrudshullet over gravkammeret. Han har utvilsomt brukket stykket av fra det nedre parti, hvor det da ikke var let at komme til.

Sommeren 1904 blev dragets stamme fundet. Stedet hvor denne fandtes, er i bind I s. 30 angit til forskibet, ved siden av bøtten nr. 82. Her er skedd en forveksling med det skaarne draget nr. 248. Nr. 88 er derimot fundet i fortsættelsen av nr. 19 i gravkammerets indbrudshul og ikke i forskibet. Rettelsen følger av en av GUSTAFSONS originalplaner — en fællesplan over forskibet til masten.

Ifølge denne har slædedraget ligget i gravkammerets sydvestre del.

DET KOMPLETTE SLÆDEDRAG

Dette drag, som ogsaa har været kaldt det skaarne drag, er av *bøk*. Det er skaaret av ett stykke træ, men utformet som to særskilte led. Formen er beskrevet av SCHETELIG i bind III s. 135.

Slædedraget er i hovedsaken av samme form som det fineste drag som er beskrevet ovenfor. Dets nuværende kordelængde maalt efter ERIKSENS kopi er 2,17 m. Stykkets form er som et langt buet drag som er kløftet i nedre ende. Det bestaar av tre hovedpartier, det bakre parti, mellempartiet med stammen og det smalere forreste parti. Det bakre gaffelformede parti er ca. 33 cm langt, mellempartiet med stammen er ca. 51 cm langt, og det forreste slanke parti er 1,51 m langt. Dragets samlede

længde blir paa denne maate 2,35 m. Bredden av de to endestykker iberegnet det aapne mellemrum er 16,2 cm, hvert enkelt stykkes bredde er 6,9 cm. Efter længden er stykket svakt og nydelig buet. Tversnittet av de to bakre armer er bakerst firesidig, saa følger et parti som har en retlinjet indadvendende side og svakt buede yttersider. Mellempartiets midtparti har nærmest elliptisk tversnit, og det samme gjælder det forreste slanke parti, som har flat underside og buede kantsider og avrundet overside. Det bakre kløftede parti er i en længde av ca. 11 cm paa overflaten prydet med rutestreker i mønster. Gjennem hver av armene gaar det i 4,5 cm avstand fra bakre ende et kraftig rundt hul, som er 3,5 cm i diameter, og som er beregnet paa tverpinden (flautakeipen) som skulde fæste draget til slæden.

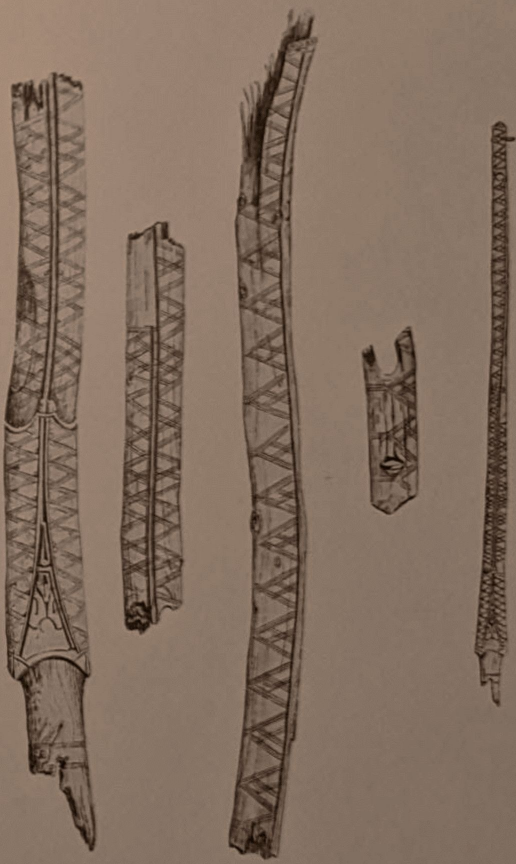


Fig. 25. Skaak 338. (Efter tegning av fru Sofie Krafft.)

Hele dragets bakre ende og mellempartiet er prydet med dyreornamenter i relief, som er beskrevet av HAAKON SCHETELIG i bind III s. 143 ff., og draget er avbildet i samme bind fig. 131—142. Dragets forreste ende er i en længde av ca. 25 cm fra forreste ende og bakover prydet med dyreornamentik paa den ene side, mens den anden side, som har vendt indimot hesten, er glat. Omtrent 22,5 cm bak forreste ende er boret et rundt hul paa tvers, som har været ca. 2 cm i diameter. Hele dragets underside er udekorert, men meget fint glattet.

Placeringen av det komplette slædedrag i skibet fremgaar av planen av forskibets øvre lag, som er gjengit paa pl. XIII. Dets bakre del laa ved tinen nr. 82, dets forreste del ved dyrehodet nr. 89 (se ogsaa bind I s. 68 fig. 48).

DET BREDE SLÆDEDRAG

Dette drag, som ogsaa kaldes „det støpte drag", er av *bøk* og gaffelformet i nedre ende. *Draget* har oprindelig været 2,35 m langt og av varierende bredde og tykkelse. Bakerst er bredden 32,5 cm, og her er det utskaaret et aapent firesidig felt, hvorved dragets bakre ende faar form som en gaffel. Dette felt, som begynder ved den bakre ende, er 28 cm langt. Foran dette følger saa et parti som er ca. 26,5 cm bredt, men som avtar i bredde fremefter (fra 21—11,5 cm).

Bredden er forøvrig 1 m fra bakre ende 8 cm, ved forreste ende er den 6 cm. Draget har bakerst i en længde av ca. 82,5 cm været buet aldeles som de to ovenfor beskrevne drag.

Omtrent 22,5 cm fra dragets forreste ende er det boret et rundt hul i draget fra smalside til smalside. Dette hul er 2,5 cm i diameter og har været anvendt til fæste for sælens strop. Fra omtrent 27,5 cm bak dragets forreste ende er det tilskaaret paa skraa fra overkanten og frem mot forreste ende, og omtrent 12,5 cm bak dragets forreste ende har det været anbragt en *krampe* av *jern* med rundt øsken til fæste for sæletøiet. Krampens øsken har vendt til venstre, saa den har været drevet ind fra venstre til høire. Krampen er nu 7,9 cm lang og øskenets ytre diameter 3,2 cm. Den foreligger nu løst. Omtrent 8 cm foran dragets bakre ende er det i hvert av gaffelens to ben utskaaret et rundt hul, hvorigjennem slædens flautakeip har været ført, og draget har altsaa paa denne maate været fæstet til slædens forreste del. Draget foreligger nu i ca. 21 brudstykker, hvorav kun en mindre del har kunnet sammensættes. Det brede pragtfuldt dekorerte parti bakerst er dog fuldstændig sammensat.

Dette slædedrags ornamenter er utførlig behandlet av SCHETELIG i bind III s. 60 ff., og detaljer av draget er avbildet fig. 51—54 og pl. IX. Dragets underside er uten ornamenter.

SKAAK 338

Denne skaak, som utvilsomt hører sammen med det brede slædedrag, er av *barlind* (?) og foreligger nu i fire brudstykker (avb. *fig. 25*). Disse gir dog ikke nu den fulde oprindelige længde, idet stykkets bakre ende er avbrutt. Skaakens nuværende længde er 2,17 m, men da fragmentene er noget forbøiet paa grund av haugmassens tryk og den bakre ende er avbrutt, maa det antages at den oprindelig har været noget længere, antagelig som foregaaende 2,30—2,35 m lang. Bredden er noget varierende (mellem 4 og 8 cm). Ved bakre ende er det i en længde av 18 cm tilskaaret et firesidig parti, som paa oversiden er prydet med to baand bestaaende av tre rækker av tverlinjer med et indbyrdes mellemrum av 1,7 cm.

Længer fremme har skaaken flat underside og hvælvet overside og kantsider. De hvælvede partier er prydet med baandornamenter. I bakre ende, som nu er avbrutt, har

det været utskaaret et avlangt hul, hvorigjennem slædens flautakeip har været anbragt. Skaaken er nu avbrutt tvers igjennem hullet. Ogsaa i forreste ende er skaaken utstyrt med et hul. Dette er anbragt 13,5 cm bak forreste ende og er avlangt. 4 cm bak forreste ende er det anbragt en *krampe* av *jern*, dannet av en firesidig jernten. Krampens øsken er 1,7 cm i diameter.

Dette stykkes ornamentik er behandlet av HAAKON SCHETELIG i bind III s. 64 og avbildet fig. 55. Om dettes samhørighet med det brede slædedrag har SCHETELIG git endel oplysninger i bind III s. 64, hvortil henvises. Av dialektbetegnelser for drag kjendes *dilla*, som ifølge TORP l. c. betyr løs skaglestang (Søndhordland, Ryfylke, Røldal).

DYREHODESTOLPENE

I Osebergfundet foreligger fem dyrehodestolper, som alle er utførlig behandlet av HAAKON SCHETELIG i bind III. Det er følgende: Først har vi den *akademiske dyrehodestolpe*, som er beskrevet i bind III s. 70 ff. og avbildet i samme bind fig. 62—65 og pl. X. Saa følger *barokmesterens første dyrehodestolpe*, som er beskrevet i bind III s. 124 f. og avbildet i bind III fig. 113—124 (her *fig. 26*). Videre maa nævnes *barokmesterens sidste dyrehodestolpe*, som er beskrevet av SCHETELIG i bind III s. 153 og avbildet fig. 145—152 og pl. XIV, desuten efter kopien fig. 143—144 (her *fig. 27*). Endelig har vi *dyrehodestolpe 174*, som er behandlet i bind III s. 75 ff. og avbildet fig. 66—71, og *den karolingiske dyrehodestolpe*, som SCHETELIG har beskrevet i bind III s. 113 og avbildet fig. 103—112 (her *fig. 28*). Disse stolpers høide varierer mellem 50 og 54 cm. Fælles for alle disse stolper er at de i nedre ende har et firesidig hul, hvori det har været anbragt et *træskaft* som har gaat ut fra stolpen i horisontal retning bakover. Disse skafters længde varierer mellem 52 og 74 cm. Skaftene har alle i forreste ende en flat tynd tap, bak hvilken de utvider sig til et tykkere firkantet parti, hvorefter endelig følger det lange tynde skaft med rundt tversnit, som er nydelig skaaret.

Hvortil de her beskrevne fem dyrehodestolper har været anvendt, vet vi ikke. Men til belysning av spørsmaalet om deres anvendelse tjener fundforholdene for dyrehodestolpe 174 og den karolingiske dyrehodestolpe. De fandtes ved siden av hinanden i gravkammerets sydøstre hjørne. Deres indbyrdes stilling fremgaar av fotografiet bind I fig. 21 og av en tegning i SCHETELIGS skissebok som er gjengit i bind I fig. 22. Som denne viser, laa det nær dyrehodene ogsaa en *rangle* og en *krok* av *jern*, som var forbundet ved to *tauger*, hvorav i alle fald det ene gik gjennem kjæften paa den ene dyrehodestolpe. Taugene var henholdsvis 1,72 og 1,75 m lange. Det ene av dem var litt spinklere end

det andet (GUSTAFSONS dagbok). Hele denne eiendommelige placering av disse dyrehode-stolper synes at tyde paa at de har hat en *magisk* anvendelse, og det samme viser deres utseende med de eiendommelige hoder i øvre ende. Stolpene er sikkert ikke laget bare som kunst. De skafter som alle stolpene er utstyrt med, viser ogsaa at de ikke har været fæstet til andre gjenstander eller til bygningsdele, men at de maa ha været bestemt til at bæres. Det kan da tænkes at de kan ha været benyttet ved religiøse optog av en eller anden art. Til sammenligning kan vi minde om de processioner som er fremstillet paa billedteppene i Osebergfundet, og som vel er av religiøs karakter.



Fig. 26. Barokmesterens første dyrehodestolpe. (Efter kopien.)

DEKORERTE TRÆSAKER

Til dette avsnit henfører vi en gruppe mindre stykker som er prydet med dyrehoder eller dyreornamentik.

Dyrehode 68 er av *bøk*. Det er avbildet bind III fig. 193 og beskrevet av SCHETELIG s. 201. Hodet er avbrutt ved halsens begyndelse og skadet langs den ene side. Høiden er nu 12,3 cm.

En *stok av haardt træ* med *hundehode i øvre ende* er avbildet av SCHETELIG i bind III s. 106 fig. 197. Stokkens samlede længde er 62 cm. Dens nedre ende er fliset op i trevler, som vistnok er oprindelige. Dette tyder paa at stokken maa ha tjent som en slags hundekjep eller ridepisk.

Av lignende karakter er et andet *litet dyrehode av træ* (O. IV), som rimeligvis maa opfattes som et fragment. Hodet er avbildet av SCHETELIG i bind III fig. 198 og beskrevet s. 206. Det er avbrutt ved halsens begyndelse, og dets nuværende længde er 4,3 cm.

Det sidste stykke i denne gruppe som er prydet med dyrehoder, er en *pinde av bøk* som har et dyrehode i hver ende. Den er avbildet i bind III fig. 199 efter tegning av OLA GEELMUYDEN og beskrevet av SCHETELIG i samme bind s. 207 (her *fig. 29*). I tilslutning til SCHETELIGS beskrivelse kan anføres at pinden er 22,8 cm lang og 2,9 cm bred

paa midten, som er bredest. Aapningen paa midten er firesidig, 3,9 cm lang og 0,5 cm bred. Paa baksiden er denne aapning tilskaaret som en fals, som er ca. 4,5 cm lang. Pinden har altsaa været fæstet til en anden gjenstand. Paa begge sider av aapningen er det paa oversiden anbragt et løst indridset baandornament. Bakenfor dyrehodenes ører er anbragt to buer, og ovenfor disse er paa oversiden utskaaret et baand av smaa træknotter, som adskiller dyrehodene fra pindens midtparti. Denne pindes anvendelse er ukjendt. Det kan dog anføres, at G. F. Heiberg har nævnt som en mulighet at den hadde været anvendt som dørslaa. I de Heibergske Samlinger paa Amble findes nemlig et lignende stykke fra middelalderen, men bare med dyrehode i den ene ende. Derimot er det utstyrt med et firesidig hul paa midten, aldeles som vort eksemplar. Der kan dog mot denne forklaring indvendes at nærværende pinde synes litt for spinkel til at anvendes som dørslaa, likesom det er litet rimelig at en slik gjenstand skulde bli nedlagt i graven paa Oseberg.



Fig. 27. Barokmesterens siste dyrehodestolpe. (Efter kopien.)

Endelig maa vi nævne et litet nærmest *tresidig fragment av bøk* som er prydet med dyreornamenter. Stykket er avbrutt i den ene ende. Dets nuværende længde er 10 cm, og dets største bredde er 4,5 cm. Dets største tykkelse er ca. 2 cm. Det er beskrevet av Schetelig i bind III s. 162 og avbildet fig. 154. I den ene side er bevaret endel av stykkets oprindelige rand, som er svakt buet og med glat kantlist. Flaten er utskaaret med dyreornamenter i meget kraftig relief. Av det levnede sees at dekorationen langs kanten bestaar av en række smaa dyrefigurer, stillet paa rad efter hverandre, alle like store og i samme stilling. Figurene har „karolingiske" hoder, en face med bred todelt nakketop ret op fra hodet. Alle nakketoppene ligger med like avstand, som fliker ind over kantlisten. Stykkets underside og den ene kantside er glat og uten ornamenter. I den anden kantside er utskaaret endel hak som er et led i ornamentene paa oversiden.

PRAGTSPAND

To av bøttene i Osebergfundet er langt rikere utstyrt end de øvrige, og de bør derfor behandles sammen med kunsthaandverket. Det er bøtten med de rike messingbeslag og „Buddhabøtten".

TRESPAND MED RIKE MESSINGBESLAG

Av en udatert planskisse av GUSTAFSON fremgaar det at dette spand var noget av det første GUSTAFSON støtte paa ved den foreløbige undersøkelse i august 1903. Det laa sammenpresset flatt mellem nedfaldne takplanker i gravkammerets sydvestre hjørne.



Fig. 28. Den karolingiske dyrehodestolpe.

Spandet (*fig. 30* og pl. VI) bestaar av bund og staver av barlind. De sidste er holdt sammen ved omlagte *jernbaand*. Mellem disse er anbragt dekorerte *beslag* av *messing*. I kanten er fire *bæreringer* av *jern*. To smaa skisseutkast efter GUSTAFSON fra utgravningen viser at placeringen av beslagene er iagttat. Men desuten er det i træet tydelige avtryk av beslagenes form hele veien rundt omkring.

Bunden bestaar av tre sammenføiede stykker. Det midterste av disse er gaat i to og er nu limet. Den fulde diameter kan ikke maales, da bunden ikke nu kan tages ut av falsene i sidestavene. Den indvendige diameter er 42,5 cm. Stykkenes bredde er resp. 13, 19,5 og 10 cm. De er temmelig tykke og solide. Bundstavene holdes sammen ved tapper av træ. I kanten av hver stav er boret to huller ret overfor hverandre, og i hullene er tapper anbragt. Kantene av bundstavene er der hvor de skal falses ind i sidestavene, skaaret skraat til. Bunden holdes videre sammen ved et kraftig jernbaand 2,7 cm—3 cm bredt, som er naglet fast paa undersiden med to nagler, klinket oventil med firkantede plater. Jernbaandet er bøiet ned langs sidestavenes indside og fæstet til disse med en mindre nagle.

Bunden er anbragt i en høide av 2,5 cm over underkant av sidestavene. Rundt hele den kant som derved fremkommer paa sidestavene nedentil, har indvendig løpet et 2,5 cm bredt *jernbaand*, fæstet med nagler til sidestavene.

Sidestavene er av forskjellig størrelse. De er i bunden ca. 2 cm tykke. Oventil er de skaaret skraat.

Spandets indvendige tvermaal oventil ved bærehank og stav nr. 1 er 37,5 cm. Ved det andet par bæreringer 39,5 cm. De tilsvarende utvendige maal er 39,5 og 42 cm.

Spandets fulde vertikale høide er 44,8 cm, høiden fra bunden indvendig 44 cm.

Stavene holdes sammen ved 12 paalagte horisontale *jernbaand*. Disse ca. 1,7 cm brede jernbaand er dels massive med et halvcirkelformet tversnit, dels hule med et konkavt (konvekst) tversnit. De har været fæstet til stavene med smaa jernnagler, hvorav dog ingen er nyttet ved restaureringen. Jernbaandene har været fortinnet utvendig. Baandenes virkelige oprindelige længde lar sig ikke fastslaa nu, de er alle fragmentariske. Et enkelt stykke maaler 53,5 cm uten brud. Avstandene mellem jernbaandene veksler mellem 2,3 og 3,2 cm.

I mellemrummene mellem jernbaandene er anbragt det rike utstyr av *messingbeslag* som gjør dette spandet saa enestaaende. Der er i alt 12 beslagrækker, og hertil kommer den øverste kantrækken som ogsaa har beslag.

Den øvre beslagrække ved spandets mundingsrand bestaar av et helt (ikke gjennembrutt) beslag, som ved kemisk undersøkelse av hr. amanuensis Frithjof de Lemos har vist sig at være av *bronse*. Det ligger langs spandets øvre kant, men er desuten ogsaa bøiet om selve spandets overkant og fortsætter et litet stykke ned paa indersiden. Det er prydet med ganske fine linjer i kantene, og dets bredde er 0,8—1 cm. De brede beslag har ved kemisk undersøkelse ved de Lemos vist sig at være av *messing*. Der er to arter av baand, som er anbragt vekselvis. Øverst under mundingsbeslaget er anbragt et beslag (beslagrække 1), som er 3,2 cm bredt og dannet av et løvtyndt messingbaand (se pl. VI). Beslagrække nr. 3 er nærmest av samme art som nr. 1.



Fig. 29. Pinde av bøk prydet med dyrehoder.

Beslagrække 5, 7 og 9 er lik nr. 1 og 3. Et noget andet utseende har beslagrække nr. 2 (ovenfra), hvorfra række 4, 6, 8 og 10 kun skiller sig i størrelse, ikke i kvalitet. Det bestaar av et løvtyndt bronsebeslag, i hvis kanter det baade oventil og nedentil er gjort U-formede indsnit hele veien rundt (se pl. VI). Beslagrække nr. 11 og 12 er ganske enkelt to *jernbaand*, det nederste nr. 12 er 3 cm bredt, mens nr. 11 er 2,5 cm bredt. De har tydelig, saaledes som det fremgaar av en farvelagt tegning av Ola Geelmuyden i Osebergarkivet,



Fig. 30. Træspand med messingbeslag.



Fig. 31. „Buddhabøtten".

været fortinnet paa overflaten. De har været fæstet med nagler, hvis hoder ogsaa har været fortinnet.

Fra hvert av spandets fire bæreringsbeslag gaar endvidere et 1,6 cm bredt fortinnet *jernbaand* vertikalt ned til det 11te beslag. Det er fæstet med litt større nagler med fortinnet hode og bøiet over hvert av de horisontale jernbaand. Ingen av disse er nu fuldstændig.

I mellemrummet mellem disse vertikale jernbaand er anbragt symmetrisk fire bronsebaand, ett midt mellem to jernbaand i vertikal retning. Disse beslag, som er bøiet over hvert av de horisontale jernbaand, er 1,1 cm brede og prydet med enkle konturlinjer.

Bæreringene, fire i tallet, er kraftige, tykke, massive *jernringer*, hvis ytre tvermaal varierer mellem 7,5 og 9,2 cm. De hænger frit i hvert sit jernbeslag, bestaaende av et jernbaand, som er 2,2 cm bredt, og som er bøiet om kanten med rikelig rum for ringen og fæstet med jernnagler paa to steder. Naglene er klinket indvendig. Beslaget gaar 9 cm ned paa hver side baade utvendig og indvendig.

Spandet er ved alle disse beslag blit et meget kraftig og svært stykke. Veden i stavene er endnu meget haard. I dette spand laa 6—7 *vildepler*, som laa imellem stavene i lervæggen. Desuten laa det i spandet en liten *træøse* (1903 nr. 20), som vil bli beskrevet nedenfor.

„BUDDHABØTTEN"

Denne bøtte er sammensat av 13 staver av *barlind*, som holdes sammen av *tre glatte baand* av *bronse* og et *mundingsbeslag* av *bronse*. Hertil kommer *hank* og *ører* av *bronse*. Bøttens høide er 36 cm. Dens lodrette dybde indvendig indtil bundens overflate er 33 cm. Diameteren er ved mundingen 26,5 cm (ytre maal) og ved bunden 32 cm.

Stavenes bredde er varierende. De to staver hvortil hankens beslag er fæstet, er 12—13 cm brede nedentil og 9—10,5 cm brede ved mundingsranden. De øvrige varierer i bredde mellem 5 og 7 cm.

Rundt overkanten løper et *mundingsbeslag av bronse*, dannet av en ca. 2 cm bred bronseplate, hvis sider er bøiet om kanten saa at de gaar omtrent 0,8 cm ned paa hver side av bøttens overkant. Beslaget har været fastholdt til bøttens overkant ved fire smaa fremspring, ett paa indersiden og ett paa yttersiden. Desuten fastholdes mundingsbeslaget ogsaa ved hankens to beslag med „Buddhafigurene". Omtrent 3,5—4 cm nedenfor mundingsranden er det øverste *bronsebaand* anbragt. Det er 2,7—3 cm bredt, idet det ikke er jevnbredt over det hele. Den nedre fæstenagle i „Buddhafiguren" gaar igjennem overkanten av dette baand og bidrar saaledes til at holde det paa plads. Omtrent 11—12 cm nedenfor dette følger det andet, som vistnok oprindelig har sittet ca. 1,2 cm høiere

oppe, idet et rundtløpende merke i stavene synes at være frembragt ved tryk av dette baands overkant. Det er litt over 3 cm bredt. Det tredje bronsebaand er anbragt 9,5 cm under det ovenfor beskrevne og ca. 2 cm over bøttens underkant. Det ser ut til at ogsaa det oprindelig har sittet litt høiere. Det er ca. 3,5 cm. Alle tre baand har oprindelig været hele og er trykket nedover stavene ovenfra.

Bunden bestaar av tre bretter, som er sammenføiet med fire tapper, som er skjult paa undersiden, men nu synlige inde i bøtten. Oprindelig har de været skjult der ogsaa.



Fig. 32. Detalj av „Buddhabøtten".

Hanken er helt av bronse og bestaar av en flat bronsestang som vender smalsidene opad. Bredsidene har ophøiede konturer. Dens største bredde er paa sidene 1,3 cm. Øverst oppe er hanken særlig utarbeidet, idet det er tilbanket en horisontal plate med ophøiede konturer, som er ca. 9 cm lang og ca. 0,5 cm tyk. Denne plate er tilpasset som et bekvemt grep for haanden. Hanken er nederst ved bøttens overkant fæstet med to nitnagler paa hver side til to dyrehoder, som er delt paa langs og vender kjæftene opover. Dyrehodene gaar nederst over i flate plater med runde huller, som tjener som hankens øskener. Hanken hæver sig ca. 14 cm over mundingsranden maalt i ret linje.

Ørene dannes av to menneskefigurer av bronse, en paa hver side. Øverst findes to hoder, som i sin form minder om et lignende menneskehode fra et bronsekar fra Løland i Vigmostad (nu i Universitetets Oldsaksamling), avbildet *fig. 37*, men ansigtene er bredere end typeeksemplarets. Øverst er hodet flatt med fure tvers over. Ansigtet har store øine, i hvilke pupiller ikke er angit, og over disse findes store buede øienbryn, som dog ikke har nogen antydning til haar. Næsens øvre ende gaar i ett med øienbrynene.

Munden er sterkt nedadbøiet, og haken er fremspringende. Hele ansigtet gir et stivt og høitidelig indtryk. Figurens skuldre er brede, armenes øvre del gaar ned i en ret linje,

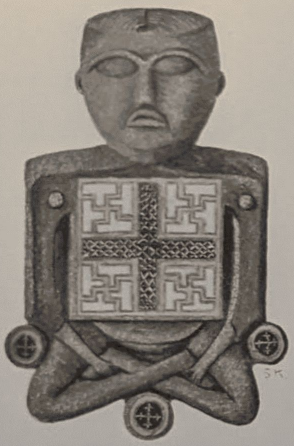


Fig. 33.



Fig. 34.

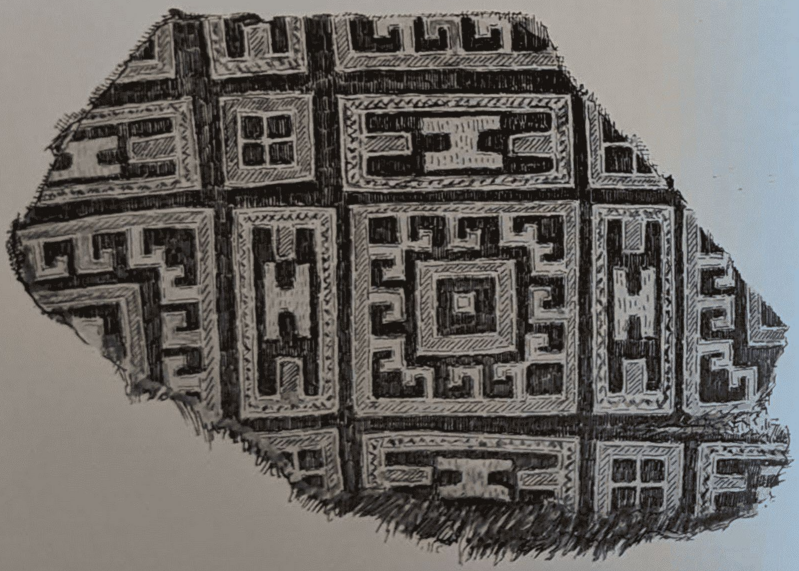


Fig. 35.

Fig. 33. Detalj av Buddhabøtten. (Efter tegning av fru Sofie Krafft.)
Fig. 34. Firesidig beslagplate av kobber med emalje. (Efter tegning av fru Sofie Krafft.)
Fig. 35. Tekstilstykke fra Oseberg. (Efter tegning av fru Sofie Krafft.)

uten nogen modellering. Den største del av kroppen har form som en ret firesidig plate fyldt med dekoration i emalje, hvis farver er bevaret, *fig. 33*. Menneskefigurens ben utgaar fra denne plate med benene opadbøiet og anbragt krydsvis.

Armenes nedre del er lagt tvers over figurens laar, saa at hver haand griper om en fot.

Den firkantede plate paa yttersiden, som er prydet med emalje, er paa midten delt ved et likearmet kors i fire likestore felter. Dette kors er blaat og prydet med smaa indlagte hvite kryds. De fire firesidige hjørnefelter er omgit av en smal rød kant. Feltene selv er gule med et hakekorslignende ornament utført i rødt. Overalt mellem de felter som er prydet med emalje, er meget fine vægger av bronse. Disse tynde plater er saa skarpe og retlinjede at det synes næsten utrolig at arbeidet er utført i *émail champlevé*. „Man mindes om virkelig cloisonné arbeide", sier GUSTAFSON, „men dette er sikkerlig mindre sandsynlig. Jeg har ikke vaaget at gjøre noget forsøk paa at foreta undersøkelser paa dette felt" (Notes on a Decorated Bucket from the Oseberg-Find i Saga-Book of the Viking-Club 1908 s. 5).



Fig. 36. Bronsespand fra Hexham, Northumberland. (British Museum.)

Bøtten er ualmindelig godt bevaret. Beslagene har nu sin oprindelige metalfarve.

I stavene sees sprækker paa flere steder, men de gamle staver har overalt kunnet anvendes ved sammensætningen. Stavene hadde paa sidene merker likesom efter sag. Emaljen er enestaaende godt bevaret.

Om bøttens plads i skibet se bind I pl. X nr. 157 og s. 41—42.

I tilslutning til „Buddhabøtten" maa vi omtale en *firesidig beslagplate av kobber* (O. IV), som nu foreligger løst; dens oprindelige anvendelse er ukjendt (*fig. 34*).

Platen er paa oversiden ophøiet og prydet med emalje i rødt, gult og graablaat. Beslagets størrelse er 4,2 × 4,2 cm. Overflaten er prydet med emalje, som er utført som *émail champlevé*, den samme teknik som vi møter paa Buddhabøttens emaljebeslag. Beslagets ophøiede midtparti er firesidig og i midten prydet med et felt i graablaa emalje, som er omgit av en rød ramme, der igien er omgit av fire vinkelformede felter i gul emalje.

Disse er saa igjen omgit av en rød ramme og denne igjen av en kobberramme, som er forgyldt. Rammene omkring de forskjellige felter er alle utført i forgyldt kobber. Fra det midtre felts hjørner utgaar det brede kobberlister til hvert av beslagets hjørner. Derved fremkommer det fire avlange firesidige felter med to skraanende sider. Ogsaa disse felter begrænses av en smal list, som er utført i rød emalje. Midtfeltet i hvert av disse sidefelter er utført i graablaa emalje. Paa begge sider av dette midtfelt er to smaa firesidige felter, som dels er fyldt med et gult vinkelformet felt, dels med et graablaat og rødt. Det er nu noget forbøiet, og emaljen er faldt av paa flere steder.



Fig. 37. Beslag til bronsekar fra Løland, Vigmostad, Nord-Audnedal, Vest-Agder. (Universitetets Oldsaksamling.)

Det vites ikke hvor i skibet dette stykke er fundet. Et lignende ornament gjenfindes paa et tekstilstykke fra Oseberg som avbildes her til sammenligning (*fig. 35*).

PARALELLER TIL BUDDHABØTTEN

Om Buddhabøttens *paraleller* og oprindelse har GABRIEL GUSTAFSON skrevet en avhandling „Notes on a Decorated Bucket from the Oseberg-Find". Han hævder i denne avhandling at Buddhabøtten er av vestlig oprindelse og snarest keltisk.

Den nærmeste paralel, naar man tar hensyn baade til bøttens form og beslag, er et bronsespand fra Hexham i den sydlige del av Northumberland, nogen faa mil vest for Newcastle. Denne bøtte avbildes *fig. 36*. Som det sees av avbildningen, minder den i formen noget om „Buddhabøtten", og likesom ved denne er bøttens ører prydet med menneskefigurer med tydelig markerte hoder og kvindekrop. Den firkantede plate i emalje mangler dog. Dette spand fandtes fyldt med talrike mynter, som viser at det maa være nedlagt ved slutningen av 8de eller begyndesen av 9de aarhundrede (se REGINALD A. SMITH: Guide to Anglo-Saxon Antiquities, London 1923 s. 104).

Emaljearbeider er ikke helt sjeldne i norske gravfund fra vikingetiden. Allerede i 1884 gav ANDERS LORANGE endel oplysninger om bronsekar fra vikingetiden prydet med emalje (Ab 1884 s. 90), og paa grundlag av LORANGES liste førte INGVALD UNDSET studiet av disse bronsekar videre i en større avhandling „Mindre bidrag om den yngre jernalder i Norge" (indtat i Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie 1889 (s. 291 ff.).

Det er kar av typene RYGH 725—727 som UNDSET behandler i dette arbeide. UNDSETS studier er senere fortsat av A.W. BRØGGER, som i et utrykt arbeide har paavist at disse bronsekar er angelsaksiske.

Fra engelsk side har bronsekar av denne type været behandlet av ROMILLY-ALLEN (i Archaeologia LVI s. 39 ff.).

Av bronsekar av de nævnte typer som er fundet i Norge, er det kun to hvis beslag kan direkte stilles sammen med Buddhabøttens. Det ene er fra Løland i Vigmostad s.,



Fig. 38. Bronsekar fra Myklebostad, Eid, Sogn og Fjordane. (Bergens Museum.)

Nord-Audnedal, Vest-Agder (avb. *fig. 37*. C 19364 Ab 1898 s. 105 nr. 170 c) og er av typen RYGH 727 med tre ører.

Som det fremgaar av avbildningen *fig. 37*, har det ved hvert av karrets ører været anbragt menneskehoder av bronse, ett med issen opover og ett med issen nedover. Hodene vender begge haken mot et firkantet mellemstykke, som er prydet med emalje. Emaljeornamentene er utført paa samme maate som i de smaa firesidige felter paa „Buddhabøttens" beslag, og farvene er rød og gult, idet bunden er rød og de T-formede ornamenter er gule.

Dette bronsekar tilhører et fund som bestaar av to sammenblandede gravfund, ett fra smaariketiden og ett fra vikingetiden (10. aarhundrede). Det mest sandsynlige er at bronsekarret tilhører den ældste av gravene.

Det andet bronsekar (*fig. 38—39*) hvis beslag kan sammenstilles med Buddhabøttens, er fra Myklebostad i Eid s. og pgd., Sogn og Fjordane og er første gang beskrevet av A. Lorange, Samlingen af Norske Oldsager i Bergens Museum, Bergen 1876 s. 155. Karret er avbildet i Ryghs Norske Oldsager fig. 727 og i farver av Undset i Aarbøger 1889 pl. IV og pl. V (se s. 296).



Fig. 39. Beslag til bronsekarret fig. 38. (Bergens Museum.)

Av Undsets beskrivelse hitsættes: „Karrets 3 ører er formede som menneskefigurer, hvis arme mangler, hvis kroppe dækkes av firkantede, emaillerede skjolde, nedenfor hvilke figurernes ben stikker frem, og bak hvilke der er åbent rum for bånd eller bæreremme, hvorved karret kunde bæres eller ophænges; ørefigurernes store hoveder når helt op til karrets rand, visende hårbedækning og over ansigtets nederdel kort skæg og moustacher."

Dette bronsekar fandtes sammen med en hel række saker fra vikingetiden i en stor gravhaug, som tydeligvis indeholdt restene av et brændt fartøi (se Lorange: l. c. s. 155).

Sammenligner man Myklebostadbeslaget med Buddhabøttens beslag, vil man finde flere likhetspunkter. Ganske vist mangler mandsfiguren fra Myklebostad armer, men ogsaa den har en firesidig plate prydet med emalje som danner kroppen, og under den stikker benene frem. I motsætning til Buddhabøttens figur har denne benene utstrakt i naturlig „staaende" stilling. Den firesidige plate, som er prydet med emalje, er som vor *fig. 39*, Undsets pl. IV fig. 1 c og V fig. 1 viser, inddelt i fem firesidige felter, som er prydet med smaa vinkler eller smaa hvite kryds paa blaa bund.

Myklebostadbeslagets hodeparti er mere eggformet end Buddhabøttens, og pandepartiet er buet. Haaret er antydet ved vertikale ribber, mens det paa Buddhabøttens figur bestaar av buede horisontale linjer.

Sammenligner man de tre beslag vi ovenfor har omtalt, vil det sees at Buddhabøttens beslag kvalitativt staar høiest, og at Lølandsbeslaget er det næst bedste. Beslaget fra Myklebostad er det som virker daarligst, særlig er hodet noksaa tarvelig utformet.

Naar Buddhabøtten er av angelsaksisk oprindelse, er det sandsynlig at dette ogsaa er tilfældet med det ovenfor beskrevne træspand med bæreringer og messingbeslag (1903 nr. 20).

Dette kan dog paa ingen maate bevises, men den gjennemførte metalteknik som beslagene vidner om, har ingen rot ellers i Osebergfundet, og stansede og drevne saker av messing som er av hjemlig arbeide, vil neppe kunne paavises i vore vikingetidsfund, i alle fald ikke saker av saa høi kvalitet som de her beskrevne beslag. Vi kan med A.W. Brøgger minde om den import av *keltiske* saker som foregik i vikingetiden, og som nok kan ha hat *angelsaksiske* saker i sit følge.

Disse keltiske saker kom først og fremst fra Irland, men vel ogsaa fra Skotland. Disse saker, er som Schetelig har paapekt, i sig selv ikke saa merkelige; deres største værdi ligger i det vidnesbyrd de gir om samfærdselen. Det er beslag til bokbind og til skrin, undertiden til sæletøi og drikkehorn. De fleste er irske arbeider fra 8. aarhundrede, nogen faa er ældre, enkelte ogsaa yngre.

I Norge ligger disse saker i graver fra slutten av 8. aarhundrede og fra hele 9. aarhundrede, mens forholdsvis færre er fra 10. aarhundrede (Haakon Schetelig: Norges Forhistorie. Oslo 1925 s. 180).

Vi kan nævne nogen faa hovedstykker. I 1839 blev det paa gaarden Vik i Stamnes i Hordaland fundet en stor bronsering med en indre kjerne av jern, som bæres av et dobbelt dekorativt dyrehode. Det sidste er støpt i massiv bronse. Dette stykke er av Schetelig forklaret som et irsk arbeide som sandsynligvis har hørt til et stort relikvieskrin og har tjent som bærering til dette. Det er utvilsomt et irsk arbeide som er bragt hit av hjemvendte vikinger (Bergens Tidende 20. juni 1927). Ved siden av dette kan nævnes et relikvieskrin av bronse som fremkom ved Th. Petersens utgravning av en grav paa Melhus i Overhalla i Nord-Trøndelag (Th. Petersen: A Celtic Reliquary. Det kgl. Norske Vidensk. Selsk. Skr. 1907 nr. 8. Trondhjem 1907), og et andet relikvieskrin som er prydet med keltisk baandfletning. Om det sidste skrin, som nu opbevares i Nationalmuseet i Kjøbenhavn, vites kun at det er fundet i Norge (Undset: Norske oldsager i fremmede museer, Kristiania 1878 s. 63 fig. 47).

Et ualmindelig pragtfuldt keltisk arbeide kom for dagen i 1924 paa Vinjum i Aurland i Sogn ved konservator Johs. Bøes undersøkelse av en grav fra midten av 9. aarhundrede. Det er en boks eller kop av bronse som rimeligvis er drevet, og som er ganske tynd. Stykket er prydet med keltisk dyreornamentik (Johs. Bøe: An ornamented celtic bronze object found in a norwegian grave. Bergens Museums Aarbok 1924—25. Hist.-Antikv. Række nr. 4).

Bøe paaviser i det nævnte arbeide at vi blandt de keltiske saker kjender flere sæt av utstyr til sæletøi. Han nævner slike fund fra Gausel i Hetland og Soma i Høiland, begge

i Rogaland, og et tredje sæt fra Navan i Irland. I Bøes avhandling findes det ogsaa et meget interessant kart over de keltiske importsakers fordeling. Det viser sig at vi i alt kjender 120 stykker fra norske graver, og at de er særlig talrike i det vestlige Norge.

Fra Østlandet maa fremhæves en gruppe av fund fra Romerike og særlig en fra Vestfold. Fra Vestlandet er de fleste fund fra Rogaland og Hordaland, og fra Trøndelagen kjendes det ogsaa adskillige importstykker. De to bøtter vi ovenfor har beskrevet, er som nævnt sandsynligvis begge av angelsaksisk oprindelse, men de er rimeligvis kommet til Vestfold med den samme kulturstrømning som bragte de keltiske sakene hit.

A. W. Brøgger har sammenfattet sin opfatning av disse to stykker i følgende ord: „Der skal villig indrømmes, at to saadanne stykker, som de her omtalte fra Osebergfundet, skiller sig ganske meget ud fra det særlige præg, som binder alle de andre sager sammen, — de er enklere, noget mere soigneret og kanske lidt fornemmere, ialfald hvad metalarbeidet angaar. Men de er ogsaa, i nærheden av fundets rige træskjærerkunst, fladere, mindre originale. Det nære naboskab med denne sjeldne aabenbaring — som den rige dyreornamentik i Osebergfundets træskulptur er — er kanske lidt farlig. De er bud om en overlegen kunstindustri af en ganske anden art, et haandverk, som neppe har øvet nogen direkte indflydelse paa norsk haandverk i 9de aarhundrede, hvor behandlingen af træet er det fremherskende træk" (Aftenposten 4. mars 1917).

Det er saaledes al grund til at anta at ikke bare Buddhabøtten, men ogsaa de først beskrevne pragtspand er indført fra de Britiske Øer.

INDBO

SENGENE

Foruten det kunsthaandverk som er beskrevet i foregaaende kapitel, gir Osebergfundet et andet likesaa vigtig bidrag til vikingetidens kulturhistorie. Det er de oplysninger fundet gir om kongsgaardens indbo, og her kommer da sengene i første række. Det foreligger i fundet tre hele senger, som alle har kunnet rekonstrueres i tegning, og flere løse sengetiler. Desuten fire saakaldte „sengehester".

DEN STORE SENG

Denne sengs plads i skibet fremgaar av planen bind I pl. XIV. Den laa noksaa langt fremme i forskibet. Sengens bakre, nordre gavl laa foran vognens to forreste hjul, og den søndre gavl laa like bak det store traug og baaren. Oppaa sengens bundbretter laa tre bundbretter av den simple slædes karm, og oppaa disse laa et oksehode.

Sengen er av *bøk*. Dens form og dimensioner fremgaar av STEENLANDS rekonstruktionstegning pl. VII, som er utført paa grundlag av GUSTAFSONS opmaalingstegning av 14. september 1904, som blev optat under utgravningen. Senere arbeidet ingeniør JUST BING i 1908 under GUSTAFSONS ledelse med en opmaalingstegning av sengen, som grundlag for en kopi i fuld størrelse som GUSTAFSON dengang holdt paa at bygge. Sengens oprindelige dele er nemlig altfor daarlig bevaret til at de har kunnet sammensættes. BING kom til det resultat, at det tverbret som var fundet ved fotenden av sengen, med rette hørte hjemme ved hodegjærdet, med andre ord at disse to bretter var blit forbyttet dengang sengen blev anbragt i haugen. Da GUSTAFSON imidlertid ikke ønsket at ombytte de to bretter, idet han mente at fundforholdene maatte respekteres, blev hans kopi ikke fuldført.

Under Osebergfundets katalogisering vinteren 1925—1926 blev arbeidet med kopien av den store seng gjenoptat, og i samarbeide med præparant PAUL JOHANNESEN har tegneren I. O. STEENLAND utarbeidet den rekonstruktionstegning som gjengives som pl. VII.

STEENLAND kom til samme resultat som BING, at de to tverbretter var blit forbyttet, idet de passet sammen med sengens øvrige dele naar de blev anbragt saaledes som opmaalingstegningen viser. Paa grundlag av STEENLANDS tegning fuldførtes den kopi av sengen som var paabegyndt alt i GUSTAFSONS tid, og denne er nu utstillet i Osebergsalen (avb. fig. 40).

Som opmaalingstegningen pl. VII viser, har sengen bestaat av to langsider og to gavlsider som har været sammenholdt av fire stolper hvori langsidenes og gavlsidenes ender har været indtappet. Ved hodegjærdet har disse stolper hat form som firkantede tiler der i øvre ende er prydet med utskaarne dyrehoder.

Sengen er iberegnet sengetilene 2,20 m lang og 1,90 m bred. Dette er dog de ytre maal. Dens virkelige længde (altsaa indre maal) er 1,65 m, og dens bredde er ved hodegjærdet 1,80 og ved fotenden 1,77 m. Sengens bredde er altsaa større end længden. Sengetilenes høide er 1,59 m.

Den store seng adskiller sig fra de øvrige komplette senger i Osebergfundet ved at den er utstyrt med dekorerte sengetiler ved hodegjærdet. De løse sengetiler som er bevaret fra vort fund, og likeledes to sengetiler fra Gokstadskibet (avb. NICOLAYSEN: Langskibet fra Gokstad pl. VI fig. 1—2 og nedenfor fig. 46) viser dog at slike dekorerte sengetiler ikke var helt ualmindelige paa vikingetidens kongsgaarder. I likhet med en av sengene fra Gokstad (NICOLAYSEN l. c. pl. VII fig. 2) er den store seng utstyrt med seks bundbretter og ikke med krydsvis lagte stænger i bunden. Bundbrettene har været indtappet i langsidene omtrent midt paa disse i længderetningen. Ved fotenden av sengen har det været anbragt en tynd rund spile tvers over fra langside til langside. (Denne er ikke indtegnet paa rekonstruktionstegningen.)

Av tegningen sees det derimot at det i tverbrettet ved hodegjærdet er utskaaret to runde huller i en indbyrdes avstand av ca. 70 cm, og at det midt paa tverbrettet ved fotenden er anbragt to smaa runde huller over hinanden. I disse huller har det sittet to tynde træstænger, som altsaa ved fotbrettet har været fæstet like over hinanden, mens de ved hodegjærdet har været fæstet med et noget større indbyrdes mellemrum. Om disse tynde stænger findes det intet notert i GUSTAFSONS dagbok, men de er antydet paa hans opmaalingstegning fra utgravningen av 14. september 1904, og de er tat med paa ingeniør BINGS arbeidstegning. Nu findes ingen rester av dem, men paa BINGS tegning er deres længde angit til ca. 2,20 m. Stængene har gaat gjennem begge gavlbretter, og endda har de stukket litt utenfor hver gavlside.

Hvortil disse stænger har tjent, vites ikke; det synes nærmest som om de maatte være iveien naar sengen skulde brukes.

Det *venstre sengetile* er av *bøk* og er prydet med et dyrehode i øvre ende. Dette er avbildet av SCHETELIG i bind III s. 213 fig. 202. Stykkets oprindelige høide er 1,59 m. Bredden er nederst 45 cm og øverst like under øret 6 cm. Tykkelsen ca. 5 cm. Hodet er langs overkanten prydet med en nedskaaret enkel konturlinje, som oprindelig har

været utfyldt med sort farve. Dyrets kjæft er angit ved en fordypet bue, prydet med en enkel dypt nedskaaret konturlinje. Indi kjæften sees 7 kindtænder, 4 i overmunden og 3 i undermunden. Foran disse er det saavel i over- som i undermunden anbragt en stor huggtand. Fra undermunden har tungen gaat ut. Den har været utført i gjennembrutt arbeide. Derimot er tungens oprullede ende bare skaaret ut med en grov, dyp kontur-

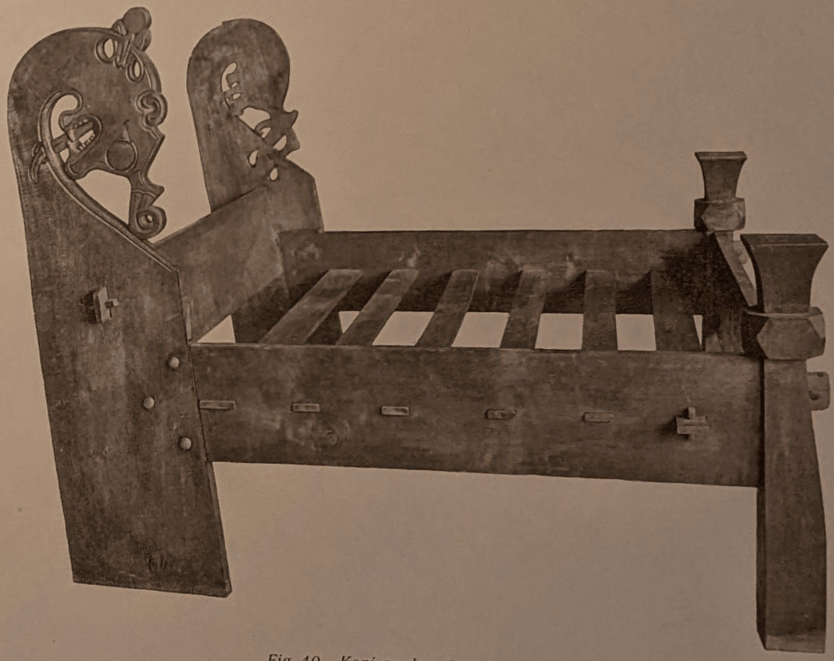


Fig. 40. Kopi av den store seng.

linje i dyrehodets hals. Midt paa tungen er skaaret en ophøiet ribbe, prydet med en dypt nedskaaret linje. Øiet er cirkelrundt og begrænset ved en dyp linje. Foran øiet er det paa den ene side anbragt en enkel konturlinje, som oventil avsluttes i et trekantet ornament. Dette er av SCHETELIG i bind III s. 212 opfattet som et øielok. Lidt længer fremme og lavere end øiet møter vi i panden en eiendommelig oprullet spiralformet forlængelse, som SCHETELIG kalder „nakketoppen i panden" (bind III s. 212). Øret er nærmest skjælformet og utskaaret frit som en halvcirkel utenfor selve hodets kontur, saa at

dyrehodets konturlinje løper indenfor det. Dets indre dele er antydet ved en ophøiet bue som er skaaret ut i overflaten. Sengetilet har delvis været prydet med maling, dels saaledes at endel av de skaarne ornamenter har været utfyldt med farve, dels med selvstændige malte dekorationer (se bind III s. 235 fig. 246 og SCHETELIGS oplysninger s. 233).

SCHETELIG har gjort opmerksom paa at disse malte dekorationer vel oftest er anbragt i *magisk* hensigt, for at beskytte den som sov i sengen, likesom de store dyrehodene øverst paa sengetilene har været anbragt der i samme hensigt (se bind I s. 328 og III s. 234).

Sengetilets øvre del (dyrehodet) er nu sammensat av adskillige brudstykker.

Tilets nedre del er ganske glat og uten ornamenter, dets bakside ganske uten ornamenter. Nederst er utskaaret en firkantet fals, hvis underkant ligger 37,5 cm over tilens underkant. Falsens bredde er 18,5 cm, dens længde er ca. 32 cm, og dens dybde er 2 cm. Den er utskaaret noget skraanende paralelt med tilens skraa underkant. Ca. 4,3 cm fra falsens overkant og 7,5 cm fra tilets indadvendte længdekant er boret et rundt hul, som er ca. 2 cm i diameter.

I den ovenfor beskrevne fals har sengens venstre langside været indfældt i fuld bredde, saaledes som rekonstruktionstegningen pl. VII viser. Det runde hul i tilets fals har været til fæste for en trænagle, som har holdt langsiden paa plads. Paa rekonstruktionstegningen pl. VII er det angit tre slike trænagler til fæste for langsidene, idet det er sandsynlig at der har været tre nagler. Ingeniør JUST BING har beregnet at langsidens overkant har ligget 69 cm over gulvet.

Det *høire sengetile* er av *bøk* og prydet med et dyrehode i øvre ende, som dog i detaljene adskiller sig adskillig fra hodet paa venstre tile. Det høire tile foreligger nu i en mængde fragmenter, og endel mangler. Det er avbildet efter kopi i bind III fig. 203 og i tegning her *fig. 41*. Stykkets oprindelige længde langsefter midten er anslaat til 1,59 m. Bredden nederst er ca. 44 cm og øverst like over øret ca. 42,7 cm. Hodet er fra den bakre kant og op til nakkens begyndelse (altsaa paa halsen) prydet med en enkelt dypt nedskaaret konturlinje, som har været utfyldt med *sort* farve. Omtrent midt paa tilets øvre ende har det et ca. 1,2 cm bredt fremspring, som fortsætter frem til dyrehodets øie (se bind III fig. 245). Øret er nærmest skjælformet, og endel av det er utskaaret frit som en lav bue utenfor selve hodets kontur. Det meste er dog utskaaret i selve sengetilets flate, og ørets indre del er antydet ved en ophøiet bue med tydelig angivne konturlinjer. Likeledes er øiets kontur angit ved en nedskaaret linje. Alle øiets linjer har oprindelig været utfyldt med sort farve. Øiet avsluttes oventil i et trekantet ornament, indi hvilket det igjen er utskaaret en mindre likebenet trekant. Det er dette ornament som av SCHETELIG er tolket som øielok. Indenfor øiets konturlinje har været anbragt en malt cirkel, og indenfor denne har pupillen været fyldt med *sort* farve. Disse ornamenter kan nu bare studeres

efter GEELMUYDENS farveskisse, da de ikke længer er synlig paa originalen. Selve det egentlige dyrehode fra panden til ned paa halsen er utskaaret i fri kontur i gjennembrutt arbeide og med tydelig konturlinje, som tildels har været utfyldt med *sort* farve. Dyrets kjæft er angit ved en fordypet bue prydet med en enkel konturlinje utenfor tilets egentlige konturlinje. Indi kjæften sees seks kindtænder, tre i overmunden og tre i undermunden. Foran disse er saavel i over- som undermunden anbragt en stor huggtand. Fra svelget har tungen gaat ut. Den har været utført i gjennembrutt arbeide, saaledes at det baade paa dens over- og underside indi kjæften er skaaret ut et aapent mellemrum (se *fig. 41* og fotografiet av kopien bind III fig. 203). Likeledes er tungens overgangsparti mellem kjæft og hals utskaaret i gjennembrutt arbeide. Derimot er tungens oprullede ende bare skaaret ut med dyp grov konturlinje i dyrehodets hals. Av tegningen bind III fig. 245 sees det hvorledes dette tile har været *malt*. Langs tilets øvre ende har det været tegnet „lokker" ind over flaten. Disse har været malt med *gulbrun* farve og omgit av *sort* konturlinje. Indi og mellem lokkene er det malt smaa trekanter, hvis spidser i øvre ende avsluttes med opsnodde spirallignende ender. Ogsaa disse figurer har været malt med gulbrun farve og har været prydet med sort konturlinje. Nedenfor lokkene løper en dypt nedskaaret buet linje tvers over tilet fra partiet ovenfor øiet og til under dyrehodets hakeparti. Denne linjes konturer har været prydet med sort farve. Langs dens overside løper en lignende række trekanter som de ovenfor beskrevne, men disse har en mindre spids trekant indi det større. De er malt med gulbrun og hvit farve, saaledes at de inderste smaa trekanter er malt hvite. Alle har sort kontur. Indenfor øret og under de ovenfor beskrevne smaa trekanter er det paa flaten midt i dyrehodet malt et frit ornament paa den ene side, nemlig et rikt utformet *kors* dannet av baand og med ophøiede baandfliker i endene. Ifølge SCHETELIG har dette kors sikkert profylaktisk hensigt, likesom tegnene paa vindskihodene (se bind I s. 328 og III s. 234). Dette har været malt med brun farve og været omgit av sort konturlinje. Længer nede paa tilet, omtrent ved begyndelsen av den eiendommelige forlængelse, er anbragt et lignende kors, som i endene avsluttes ved horisontale tverbaand. Det har hat



Fig. 41. Hode til det høire sengetile. (Efter tegning av C. Nielsen.)

gulbrun bund og sort kontur. Paa tilets nedre del under øverste taphul har ogsaa været anbragt en malt bord med sort kontur; den bestaar av et baandornament som har gaat tvers over siden. Oppaa dette har det gaat en række smaa trekanter med dobbel kontur-linje. Disse ornamenter sees tydelig paa tegningen bind III fig. 245. Av disse malte ornamenter er næsten intet bevart.

Av dette sengetiles øvre del foreligger nu i alt ca. 26 brudstykker, hvorav de aller fleste har kunnet sammensættes. Av dets nedre del foreligger likeledes ca. 26 brudstykker, hvorav bare 8 har kunnet sammensættes; de tilhører tilets underkant, og det sees tydelig at det har været tilskaaret paa skraa i nedre ende aldeles som det ovenfor beskrevne sengetile. Det mangler et større parti paa midten, idet tilet er avbrutt midt igjennem det parti hvor falsen for endestykket til langsiden har været. Baksiden er glat. Falsens maal kan paa grund av det manglende parti ikke angives sikkert, men dens størrelse maa efter al sandsynlighet ha været den samme som ved det ovenfor beskrevne tile.

Av *sengens langsider* foreligger det nu ca. 87 fragmenter. Stykkene har kun delvis kunnet sammensættes, men det foreligger utvilsomt for meget til at det bare kan være rester av en langside, det maa sikkert være rester av begge. Langsidenes tykkelse er nu, efterat de er kokt i alun, 3,5 cm, og en av kantene har været tilskaaret paa skraa. Av taphullene til bundbrettene er intet bevaret helt i oprindelig skikkelse, men ved ett av dem kan det sees at længden har været omkring 12 cm, hvilket stemmer med Gustafsons plan av 14. september 1904. Langsidenes længde og bredde kan ikke angives ved hjælp av de foreliggende fragmenter. Da deres oprindelige dele er saa daarlig bevaret, maa vi ved beskrivelsen holde os til Gustafsons plan av 14. september 1904, og tildels kan vi ogsaa støtte os til de kopier av langsidene som blev laget under Gustafsons kontrol. Den *venstre langside* har været 1,60 m lang, heri dog medregnet det avfasede parti i øvre ende som har været indtappet i den ovenfor beskrevne fals i venstre sengetile. I brettets øvre ende er det nemlig nedskaaret et 18 cm langt taplignende parti, som har samme bredde som langsiden, men bare er 1,5 cm tykt, mens selve siden er 4,3 cm. Denne langsides øvre endeparti er tilskaaret paa skraa for at kunne indtappes i den skraa fals paa det venstre sengetiles underside. Længden blir derved ca. 5 cm kortere i underkanten end i overkanten. Omtrent 6 cm under overkanten og ca. 10 cm fra øvre ende er anbragt et rundt hul, hvori det har sittet en trætap, som har gaat igjennem venstre sengetile og holdt langsiden paa plads. Langsidens bredde paa midten og ved endene er 32 cm paa Gustafsons plan fra utgravningen. Det bør i denne forbindelse nævnes at Gustafson paa sin plan av 14. september 1904 uttrykelig har anmerket at mange maal kun er omtrentlige, da brettene var knust allerede ved optagelsen. Omtrent midt paa langsiden, ca. 15 cm under brettets kant, er anbragt en række taphuller. Det hul som er nærmest sidens øvre ende, sitter

ca. 22 cm fra denne. Det næste hul er anbragt i samme høide, men ca. 16 cm fra det foregaaende, og den indbyrdes avstand mellem de seks huller er ca. 16 cm. Det nederste taphul sitter 13 cm fra nedre ende. I disse huller har bundbrettene været indtappet. Ca. 7 cm fra langsidens nedre ende og ca. 10 cm under overkanten er anbragt et litet rundt hul, som er ca. 10 cm i diameter. Fra dette har det ifølge GUSTAFSONS plan været anbragt en 1,95 m lang ret *stang* av *bøk*, som var tilspidset i den enden som var ført ind i et lignende hul i den anden langside. Hvortil denne stang har tjent, kan ikke angives. Langsidens nedre ende har været fæstet i den ene sengestolpe, men hvordan den har været fæstet, kunde ikke sees under utgravningen og er derfor ikke angit paa GUSTAFSONS plan. I den anden langside er tegnet en firkantet tap i nedre ende, og denne tap er 13 cm lang og 9 cm bred og skaaret ut i ett stykke med selve langsiden. Tappen er anbragt 4 cm under overkanten. En slik tap maa det selvfølgelig ogsaa ha været ved denne langside.

Den *høire langside* har efter GUSTAFSONS plan hat samme utseende og størrelse som den venstre langside. Den adskiller sig fra den venstre side ved at den har 7 taphuller, mens den ovenfor beskrevne bare har seks huller. Den indbyrdes avstand mellem taphullene er her 16—19 cm. Alle taphuller med undtagelse av ett er 7 cm lange, ett er ca. 12 cm langt. Mens det længste taphul i den venstre langside sitter i øvre ende, sitter det ved denne langside i nedre ende.

Gavlsiden ved hodegjærdet. Dette bret fandtes under utgravningen ved sengens fotende, hvor det som nævnt maa være blit feilplaceret da den store seng blev lagt i haugen. Det passer nemlig ved hodegjærdet, hvorfor det paa kopien er blit anbragt paa dette sted.

Brettet er av *bøk* og foreligger nu i adskillige brudstykker. Det mangler dog saa meget at brettets dimensioner ikke kan angives sikkert efter de bevarte rester. Vi maa derfor holde os til de maal som er anført paa GUSTAFSONS plan av 14. september 1904. Ifølge denne har dette bret været 1,80 m langt og dets bredde 36 cm. Gavlsidens oprindelige tykkelse er 4 cm, mens de bevarede fragmenter nu bare er 3,5 cm tykke. Omtrent 4 cm under overkanten er det i hver ende utskaaret en firesidig tap, som er 12 cm lang og 9 cm bred.

Disse tapper har været anbragt i dertil avpassede huller i sidene paa de store sengetiler. Hullet i tappens ende har antagelig været utstyrt med en trætap som har holdt sengetilene ind til gavlsidens ender. 50 cm fra gavlsidens ene ende har det været anbragt et rundt hul, som har været 2 cm i diameter, og 67 cm fra dette sted i samme høide over underkanten finnes et lignende hul, som er placeret 60 cm fra gavlsidens motsatte ende. Begge huller sitter 16 cm under overkanten og 20 cm over underkanten, altsaa som nævnt i samme høide. I disse huller har de ovenfor beskrevne tynde stænger været anbragt.

Gavlsiden ved fotenden. Dette bret fandtes under utgravningen ved sengens hodegjærde, hvor det antagelig maa være blit anbragt ved en feiltagelse dengang den store seng

blev lagt i haugen. Det passer nemlig bare ved fotenden, hvor sengestolpene er avpasset efter brettets skraanende ender. Under arbeidet med kopien av sengen er dette bret blit placeret ved fotenden (se fig. 40 og pl. VII).

Det oprindelige gavlbret ved fotenden er av *bøk* og foreligger nu i ca. 17 brudstykker. Det mangler imidlertid saa meget at brettets dimensioner ikke kan angives efter de bevarte dele. Vi maa holde os til GUSTAFSONS plan av 14. september 1904 og rekonstruktionstegningen pl. VII. Efter den sidste har denne gavlside været 1,77 m lang ved overkanten og 1,71 m lang ved underkanten. Hertil kommer saa tappene ved begge ender. Disse er 2,5 cm lange og 6 cm brede. Gavlsidens bredde er paa midten 36 cm, hvilket stemmer med de bevarte fragmenter. Ved endene er bredden den samme. Da brettets underkant som nævnt er kortere end overkanten, er endene tilskaaret saa de skraaner svakt fra underkant til overkant (se pl. VII). Omtrent midt paa dette gavlbret, dog litt nærmere den venstre end den høire ende, er anbragt to runde huller i gavlsiden. Det øverste ligger 7,5 cm under overkanten, det andet ca. 10 cm lavere, men ret under foregaaende. Disse huller er omtrent 2 cm i diameter. Bare det øverste hul er bevart i de fragmenter av denne side som foreligger. I disse huller har de ovenfor beskrevne stænger været fæstet.

Sengestolpene ved fotenden. Begge stolper er av *bøk* og er nu i en yderst daarlig forfatning, idet de nu bare foreligger i fragmenter. Da stolpene er saa daarlig bevaret, kan vi ved beskrivelsen her kun delvis holde os til de foreliggende rester, men ved siden av disse maa vi hente oplysninger fra GUSTAFSONS plan av 14. september 1904 og en tegning av stolpene av 15. september 1904.

Disse er tilskaaret av svære firesidige stokker. De er 97 cm høie fra nedre ende og til overkanten av knotten i øvre ende. Omtrent 17 cm under øvre ende er det i stolpen utskaaret en rundtløpende vulst, hvis tversnit har været firesidig, men som under arbeidet med stolpen er blit tilskaaret i facetter, saa at den er blit femkantet paa bredsidene og nærmest firkantet ved smalsidene. Stolpens nedre del er firesidig. Avstanden fra stolpens nedre ende til underkanten av vulsten er 69 cm. Stolpenes sider er tilskaaret paa forskjellige maater. Den side hvori langsidenes nedre ende er indtappet, er retlinjet. Omtrent 8 cm under vulstens underkant er utskaaret et avlangt firesidig taphul, som er 9 cm langt og 2 cm bredt, til fæste for tappen i langsidens nedre ende. Den side som vender ind imot gavlbrettet ved fotenden, og likeledes den utadvendende side er svakt skraanende. Skraaningen begynder like under vulsten og strækker sig i en længde av 38 cm, hvorefter stolpens nedre del har retlinjede sider. Omtrent 6 cm under vulstens underkant er det utskaaret et 9 cm langt taphul, som er 2 cm bredt. I dette har gavlbrettets tapper været anbragt.

Bundbrettene, som er av *bøk*, er bevaret i en meget daarlig tilstand. I alt foreligger det ca. 100 fragmenter av brettene, hvorav dog kun et mindre antal har kunnet sammensættes.

Deres bredde varierer i præparert stand mellem 6 og 9 cm. Oplysninger om bundbrettenes dimensioner er vi henvist til at hente fra forarbeidene til GUSTAFSONS lille model. Som tegningen pl. VII viser, har bundbrettene en længde av 1,80 m, heri ikke medregnet tappene. Der er i alt seks bundbretter av noget forskjellig bredde, idet det øverste er 13 cm og det nederste 11 cm bredt, mens de øvrige bretter er 10 cm brede. I hver ende er utskaaret firesidige tapper, som har været anbragt i langsidenes taphuller.

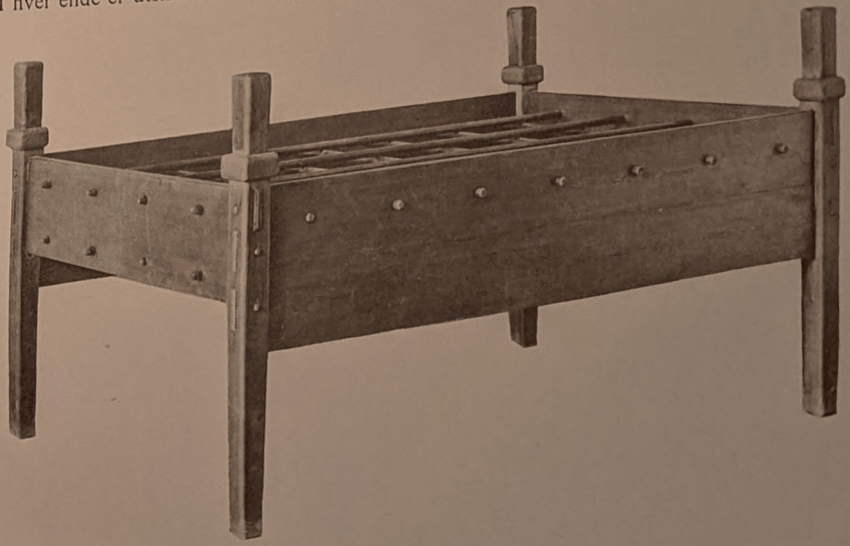


Fig. 42. Kopi av seng 192.

I en særstilling staar det nederste bret, som øiensynlig har tjent som et konstruktivt led og bidrat til at holde sengen sammen. Dette bret har været av samme længde og bredde som de øvrige bretter, men dets tapper er adskillig længere end disse, nemlig ca. 12 til 13 cm. Deres bredde har været 9 cm. I hver av tappene har det været utskaaret et firesidig hul, hvori det har sittet en løs tap, som har tjent til at holde dette bret og langsiden paa plads.

SENG 192

Av denne seng foreligger det adskillige fragmenter av flere hjørnestolper, begge langsider og bretter samt bundspiler, som dog alle er i en saa daarlig forfatning at sengen ikke har kunnet sammensættes. Beskrivelsen av sengen hviler derfor paa en opmaalingstegning av denne som GUSTAFSON utførte paa Oseberg 30. august 1904, og paa oplysningene i hans

dagbok. Sengen er av *bøk*. Den har en længde av 1,78 m og en bredde av 1,12, begge maal iberegnet stolpene. Den har altsaa været paafaldende kort, likesom de gamle norske bondesenger. Til sammenligning kan nævnes at to av Gokstadskibets senger var henholdsvis 2,27 og 1,43 m lange og 1,09 og 1,10 m brede (NICOLAYSEN s. 42). Som det fremgaar av tegningen pl. VIII a (sml. foto av kopi *fig. 42*), har sengen været holdt sammen av fire like store hjørnestolper. (Sml. en av Gokstadsengene *fig. 51*.) *Langsidene* bestaar av to 1,62 m lange bretter, hvert 18 cm bredt, indtappet i hjørnestolpene og fæstet i disse ved runde trænagler. I langsidenes øvre bret var det i en linje omtrent 10 cm over brettets underkant utskaaret en rad runde huller. I disse har det været anbragt en række runde stænger, som har gaat tvers over sengen fra langside til langside og dannet dens *bundspiler*. Systemet er det samme som vi gjenfinder ved den nedenfor beskrevne seng 234, og som ogsaa kjendes fra flere av sengene i Gokstadfundet. Av *gavlsidene* er det den sydligst liggende som er tegnet av GUSTAFSON, men begge har vel været ens. De har været dannet av et bret som er 1 m langt og 26 cm bredt. I sidene var utskaaret to rækker runde huller med en indbyrdes avstand av ca. 13 cm mellem rækkene. Ogsaa i disse huller har det været anbragt tynde runde *stænger*, som altsaa har gaat fra gavlbret til gavlbret i sengen i to rækker. De har saaledes krydset de stænger som gik tvers over sengen fra langside til langside. Av fotografiet bind I fig. 57 sees det ogsaa tydelig at stængene var anbragt krydsvis dengang sengen fandtes. Bundspilene har ved gavlbrettene dannet to lag over de paa tvers gaaende spiler ved langsidene og kunde trykkes ned paa disse, mens det underste lag av spiler fra gavlsidene støttet de ovenfor liggende.

Derimot var bundspilene ved denne seng ikke flettet i hverandre saaledes som ved seng 234.

Sengen har som nævnt været utstyrt med fire *stolper*, en i hvert hjørne. Ifølge GUSTAFSONS tegning har stolpene været 1 m høie og deres tykkelse og bredde henholdsvis 6 cm og 7 cm (se pl. VIII a). Til sammenligning kan anføres at stolpene til to av sengene fra Gokstad bare var 70 og 75 cm høie (NICOLAYSEN l. c. pl. VII fig. 2 s. 42). Med hensyn til fundforholdene kan det henvises til bind I s. 66 (seng nr. 3).

SENG 234

Denne er av *bøk* og foreligger nu i en mængde brudstykker, hvoriblandt dele av stolper og bretter som ikke har kunnet sammensættes.

Vi maa derfor holde os til to opmaalingstegninger av SCHETELIG fra utgravningen, hvorav en er avbildet bind I fig. 53. SCHETELIG opgir dens længde og bredde til 1,60 og 1,10 m, men regner vi stolpene med, saaledes som vi har gjort ved seng 192, faar vi en længde av 1,72 m og en bredde av 1,20 m. Sengen har været meget kort, bare en av

sengene fra Gokstad er endnu kortere (se s. 89). Sengen har været holdt sammen ved fire like store hjørnestolper (se pl. VIII b og *fig. 43*). *Langsidene* har været ca. 1,60 m lange, deres bredde kan ikke angives og er derfor paa pl. VIII b angit rent skjønsmæssig efter skissen bind I fig. 53 til 36 cm. Langsidenes ender har været utstyrt med tapper, som har været anbragt i hjørnestolpene. Efter en tegning av SCHETELIG av 5. september 1904 ser det ut til at stolpene paa den ene side som har vendt indimot langsidene, har været utstyrt



Fig. 43. Kopi av seng 234.

med en ca. 37 cm lang fals som har været ca. 3 cm bred. Hvorvidt langsidene har været indfældt i falsen i den fulde bredde eller bare i den øvre del av den, kan ikke avgjøres, men at det sidste er det mest sandsynlige, fremgaar av et notat i SCHETELIGS skissebok.

Gavlbrettene har været ca. 1,10 m lange og bredden paa midten ca. 36 cm. Ifølge SCHETELIGS skissebok har bredden været størst paa midten, idet overkanten har været svakt buet. Ved hjælp av tapper midt paa hver ende har de været indfældt i hjørnestolpene. Brettene er utstyrt med tre huller, som er anbragt i en række ca. 26,5 cm over brettenes underkant og ca. 7,5 cm under overkanten. I disse tre huller har sengens paa langs gaaende bundspiler været indtappet.

Gavlbrettene har været anbragt ca. 31 cm over gulvet.

Bundspilene. Likesom ved seng 192 har sengens *bund* været dannet av bundspiler bestaaende av krydsvis lagte *stænger*. Der har været tre stænger langsefter sengen fra gavlside til gavlside og seks stænger tversover fra langside til langside. Stængene laa avvekslende over og under hverandre som et *fletverk*. Paa dette punkt er det altsaa en tydelig forskjel fra seng 192, hvor bundspilene nok var lagt krydsvis, men ikke var flettet ind i hverandre. Stængenes ender har i nærværende seng været holdt paa plads ved aaretter (splinter). Stængene i langsidene, altsaa de stænger som har gaat tversover sengen, har været ca. 1,10 m lange, og deres indbyrdes avstand har været ca. 22 cm.



Fig. 44. Hode til sengetile 154. (Efter tegning av fru Sofie Krafft.)

De tre langsgaaende stænger har været 1,60 m lange, og de stænger som ligger nærmest langsidene har været anbragt ca. 22 cm fra disse, mens den midterste stang har sittet ca. 29—30 cm fra de to stænger nærmest langsidene.

Av oversigtsplanen over forskibet bind I pl. XV sees det at sengen har været utstyrt med *fire* like høie *stolper*, en i hvert hjørne (a, b, c, d paa planen). Disse stolper har været ca. 98 cm—1 m høie, men deres høide kan ikke sikkert angives (se pl. VIII b). Med hensyn til fundforholdene kan det henvises til de oplysninger som er git i bind I s. 66 (seng nr. 2).

LØSE SENGETILER

I Osebergfundet foreligger det endel fragmenter av sengetiler som ikke hører sammen med nogen av de ovenfor beskrevne senger. De beskrives her ganske kort da de er av mindre interesse.

Sengetile 40. Av dette foreligger det i alt 7 brudstykker. Det bestaar av følgende dele.

Brudstykke nr. 40: Hodepartiet av samme form som bind III fig. 201—202. Som det nu foreligger, er bare den ene ytterkant den oprindelige, mens det forøvrig er spaltet paa langs.

Øret, som er skjælformet, er utskaaret i frit relief. Dets indre dele er antydet ved en dypt nedskaaret buelinje, og dets indre begrænsning overfor dyrehodets flate er angit

ved en bred dypt nedskaaret konturlinje. Længere nede er hodet prydet med to buer, som er adskilt ved en ret linje. Disse har dannet et led i en større dekoration, som paa grund av stykkets nuværende fragmentariske tilstand ikke kan beskrives. Fragmentets nuværende længde er 43,6 cm. Dets største nuværende bredde er 11,1 cm.

Brudstykke nr. 51 og 55a: Tre sammenhørende fragmenter av sengetilets nedre del. Tilsammen danner disse et stykke som er 64 cm langt og 40 cm bredt paa det bredeste sted. Baade øvre og nedre ende av stykket er avbrutt. Tvers over tilet gaar en utskaaret bord av lignende karakter som den der findes paa det venstre sengetile til den store seng, men som der har været malt. Borden, som bestaar av vinkelornamenter, begrænses av horisontale linjer.

Dette sengetile fandtes i indbrudslaget.

Sengetile 154. Dette er av *bøk* og prydet med et utskaaret dyrehode i øvre ende. Det er av samme hovedform som bind III fig. 202, men som avbildningen *fig. 43* viser, avviker det i detaljen fra de tidligere beskrevne tiler.

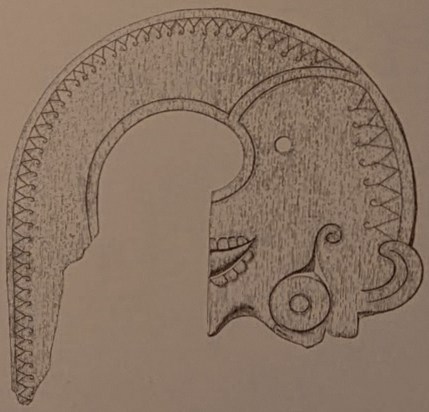


Fig. 45. Hode til sengetile 164. (Efter tegning av fru Sofie Krafft.)

Tilets oprindelige længde har været 1,55 m, bredden nederst 45 cm og øverst oprindelig 42 cm.

Brudstykkene nr. 31 og 135: Selve hodet er prydet med konturlinjer og hakeformede ornamenter, som har været utfyldt med maling. Øret er utskaaret frit som en halvcirkel utenfor selve hodets kontur. Længer nede følger saa øiet, som er cirkelrundt og angit ved en dyp linje. Nærmere dyrehodets nakke findes et baandornament, dannet av tre utskaarne likebenede triangler hvis spidser krydser hverandre, saa det hele virker som et baandmotiv. Det samme ornament findes paa et av vindskihodene til det ene av teltene (se bind I fig. 129).

Dyrets kjæft er utstyrt med tænder paa samme maate som ved de tidligere beskrevne tiler, og tungen er likeledes skaaret paa samme maate.

Brudstykkene nr. 154—155 og nr. 158: Tilets nedre del foreligger i adskillige brudstykker, som har kunnet sættes sammen. Baksiden er utstyrt med fals for indtapning av langsiden likesom ved den store seng. Det mangler endel av den nedre dels høire side, og av underkanten mangler det meste.

Nr. 31 fandtes i indbrudslaget, det øvrige laa i gravkammeret (se ogsaa bind I fig. 26).

Sengetile 164. Dette, som nu foreligger i brudstykker, er av samme form som foregaaende (*fig. 45*). I detaljene avviker dette stykke dog fra de øvrige. Dets oprindelige længde kan ikke maales, da dets nedre del mangler. Hodet er nu 53 cm langt, og dets største bredde er 52,5 cm.

Brudstykkene nr. 33, 52 og 164: Dyrehodet er nu avbrutt nederst paa halsen, og likeledes mangler det meste av partiet omkring kjæften. Det foreligger nu i otte brudstykker som passer sammen, og dertil kommer et løst brudstykke. Øie, øre og kjæft er utskaaret paa vanlig maate, men stykket er avbrutt akkurat tvers igjennem kjæften. Hodets konturer er prydet med utskaarne linjer og et vinkelbaand (se *fig. 45*). Som hodepartiet nu foreligger, er det dog defekt. Nærværende sengetiles enkelte dele er fundet paa forskjellige steder i skibet. Nr. 33 fandtes ved siden av sadelen i indbrudsgangen (se bind I s. 29 og pl. VI). Nr. 52 fandtes i indbrudslaget, og nr. 164 fandtes i kanten av indbrudshullet paa østsiden av gravkammeret (se bind I s. 29). Dette tile har derfor antagelig oprindelig ligget i gravkammeret og er av gravrøverne blit ført ut derfra. Naar det i bind I s. 41 sies at nr. 164 hører sammen med nr. 165 og 166, saa er det for nr. 165's vedkommende grundet paa at det er fundet ved siden av nr. 164 (se bind I pl. X nr. 164—165). Imidlertid har det senere vist sig, at nr. 165 er en træplate som er adskillig tyndere end sengetile 164, og derfor umulig kan ha hørt sammen med dette. I bind I s. 29 er det anført at sengetile 164 sandsynligvis er parstykke til nr. 33, som er beskrevet under nr. 154 ovenfor. Da vi vet fra den store seng at to tiler som hørte sammen ikke behøver at ha samme ornamenter, er det meget sandsynlig at de to hører sammen som nævnt i bind I, især da de begge skriver sig fra gravkammeret.

Foruten de her beskrevne løse *sengetiler* foreligger det i Osebergfundet *fem fragmenter* av saadanne (nr. 29, nr. 37 c, nr. O. VIII a, nr. 166 a og nr. 196); men da disse stykker er meget daarlig bevaret, vil de ikke bli beskrevet her. Likeledes foreligger det løst to sengestolpeknopper (nr. 17 og nr. 47) til senger av lignende type som nr. 192 og 234, og endel løse bretter som antagelig ogsaa har hørt til senger (1903 nr. 25, nr. 165, nr. 219), og endelig nr. 240 f, som vel er rester av bundspiler.

Om ordet *seng* f. anfører Torp l. c. følgende oplysninger: „gn. *sæing* f. = seng (i nisl. fjærdyne), sv. *säng*, da. *seng* (gsv., gda. *siang*, *siæng*). Dunkelt, ogsaa i forhold til irsk *sceng*". Fra Gudbrandsdalen meddeler Ivar Kleiven følgende betegnelser: sengestolpe m., utt. *sengjestolpe*, sengebord, utt. *sengjebat*, sengeknikt, utt. *sengjeknikt*.

Hvor mange senger har det oprindelig været nedlagt i Osebergskibet? Spørsmaalet er vanskelig at besvare, bl. a. fordi gravrøverne har bragt forstyrrelse i den oprindelige orden, og fordi haugmassenes tryk har ødelagt saa meget.

Helt sikre er de tre senger i forskibet som vi har beskrevet ovenfor, den store seng og sengene 192 og 234. Men ogsaa i gravkammeret maa det, som vi alt har nævnt i indledningen, ha staat en stor seng av samme type som den store seng fra forskibet. Dens sengetiler har vi antagelig bevaret rester av i nr. 154 og nr. 164. Men sengetile nr. 40 og de smaa løse sengetilefragmenter (nr. 29 m. fl., se s. 92 og 94) kan kanske tyde paa at der har været endnu en stor seng, hvis man da ikke vil anta at endel løse sengetiler kan være blit nedlagt i skibet, men det er jo i og for sig mindre sandsynlig.

De to løse knopper nr. 17 og 47 kan ikke ha hørt til en stor seng som de her nævnte, men maa ha hørt til de lettere senger som nr. 192 og 234, og det er da sandsynlig at vi har hat endnu en seng av denne type.

Det ser da nærmest ut til at det oprindelig har været nedlagt tre store senger med dyrehodestolper ved øvre ende, og tre lettere senger av hovedform som 192 og 234 i Osebergskibet. I alt faar vi saa seks senger, og vi kan derfor være sikker paa at de fem oprindelig alle har været tilstede.

Gravrøvernes indbrud og de ødelæggelser dette medførte har imidlertid berøvet os det sikre kjendskap til detaljene.

„SENGEHESTENE"

I Osebergfundet findes det fire *grindlignende gjenstander* av *træ* som av SCHETELIG i bind III s. 46 har faat navnet *sengehester*. Under utgravningen blev de kaldt *„grindene"*. Der er heller ikke sikre *beviser* for at de har tjent som sengehester, men da dette er den sandsynligste forklaring paa deres anvendelse, bibeholder vi denne betegnelse.

Sengehest 96. Den er av *bøk* og er av samme hovedform som bind III fig. 38, men den avviker i utformningen av detaljene temmelig meget fra citerte eksemplar.

Som det sees av denne, bestaar sengehesten av to horisontale ribber, hvorav den øverste er den længste. I disse er det indtappet fire vertikale tverribber. Den øverste horisontale ribbe har været 89,4 cm lang, og dens bredde varierer mellem 6 og 7 cm. Den øverste horisontale ribbes ender er tilskaaret paa skraa fra overkant til underkant. Den nederste horisontale ribbe har været 73 cm lang, og dens bredde ved endene har været henholdsvis 7 og 6,4 cm. Ribbens ender er tvert avskaaret fra overkant til underkant. Der er som nævnt fire vertikale tverribber, som er tilskaaret med buede langsider saaledes at de faar sit bredeste parti ved midten og ved endene. Deres længde er paa BINGS opmaalingsskisse angit til 35,1 cm; heri er dog ikke medregnet tappene. En av tverribbene, som er bevaret hel, maaler nu 35,7 cm i længden. Sengehestens største længde blir 89,4 cm, dens største bredde er ca. 50 cm. Den er prydet med profillister, som bestaar av to og tildels tre fordypede linjer.

Paa den øverste horisontale ribbe var det, da den fandtes, spor av ridsede baandornamenter. Sengehesten foreligger nu i 21 brudstykker, og kun forholdsvis faa av disse har kunnet sammensættes. Stykket fandtes liggende over vognen i forskibet.



Fig. 46. Sengetiler fra Gokstad. (Efter Nicolaysen.)

Sengehest 97. Fragmenter av en *sengehest* av *bøk* av samme hovedform som bind III fig. 38, men temmelig avvikende fra denne i detaljene.

Stykket bestaar av to horisontale ribber, hvorav den øverste er den længste. I disse er det indtappet fire vertikale tverribber. Stykkets største længde er 89,5 cm, og dets største bredde er 50 cm. Den øverste horisontale ribbe har været 89,5 cm lang, og dens bredde varierer mellem 6 og 8 cm. Den venstre ende av den øverste horisontale ribbe er tilskaaret paa skraa fra overkant til underkant, den høire ende derimot har en svakt

buet avslutning. Dette endestykke er nemlig prydet med et utskaaret dyrehode. Det buede parti danner dyrehodets nakke og isse med fritstaaende nakketop. Dyrets kjæft og endel av halsen er utskaaret i dypt (dog ikke gjennembrutt) relief, men konturene er ikke frie, idet det gaar en tverlist foran ansigtet. Et øie er indtegnet som en cirkel paa SCHETELIGS skisse fra utgravningen, men det sees ikke længer nu efter præpareringen. Den nederste horisontale ribbe har antagelig været 72,5—73 cm lang, men den var allerede da den fantes, meget defekt i begge ender, saa sikre maal ikke kan opgives.

Sengehesten er prydet med profillister, som bestaar av to fordypede paralelle linjer. Disse findes anbragt langs alle ribbenes konturer baade ved de horisontale og ved de vertikale ribber. De buede mellemrum mellem hver tverribbe er prydet med svakt buede konturlinjer, som staar i forbindelse med tverribbenes konturer. Nærværende sengehest foreligger nu i ca. 30 brudstykker, hvorav kun forholdsvis faa har kunnet sammensættes.

Stykket fandtes i forskibet ved vognen.

Sengehest 127. Sengehest av *bøk*, som er avbildet i bind III fig. 38, hvor dens ornamenter er beskrevet av SCHETELIG s. 47 ff. Det sees av denne at sengehesten bestaar av to horisontale ribber, hvorav den øverste er den længste. Denne, som er prydet med dyrehoder i endene, er 1,32 m lang, mens den nederste ribbe, hvis ender er avskaaret paa skraa fra overkant til underkant, er 1,12 m lang. Sengehestens bredde er 74 cm. Som avbildningen viser, er der fem *tverribber*, som er retlinjede. Deres længde (eksklusive tappene) er ca. 58 cm, og bredden er ca. 8 cm ved alle fem tverribber. Sengehesten er likesom nr. 96 prydet med profillister, som bestaar av tre fordypede paralelle linjer. Disse findes anbragt langs konturene av den øverste og nederste horisontale ribbe helt rundt. Dog mangler de ved dyrehodene ved den øverste horisontale ribbe. Desuten finder vi den samme listforsiring ved de fem tverribbers konturer, og den er her anbragt saaledes, at den slutter sig til listforsiringen ved de horisontale ribbers konturer saaledes at det ser ut som den gaar i ett.

Ornamentene paa denne sengehest er som nævnt behandlet av SCHETELIG i bind III s. 47—55 og avbildet pl. VII—VIII og fig. 39—42, hvortil henvises.

Den er nu sammensat av flere brudstykker. Sengehest 127 fandtes sammen med den nedenfor omtalte, like ved gravkammerets nordre gavl i agterskibet (se bind I s. 48 og s. 49 fig. 30).

Sengehest 128. Denne er av *bøk* og er av samme form som nr. 127. Baade i konstruktion og dimensioner er den en fuldstændig kopi av nr. 127. Det er derfor ikke nødvendig at gi nogen detaljbeskrivelse av den her. Dens ornamenter er beskrevet av SCHETELIG i bind III s. 55—59 og avbildet i samme bind fig. 43—50.

Stykket er nu sammensat av flere brudstykker. Det fandtes sammen med nr. 127 like ved gravkammerets nordre gavl i agterskibet (se bind I s. 48 og s. 49 fig. 30).

PARALELLER TIL SENGENE

Den type av senger som i Osebergfundet er repræsentert ved den store seng og de løse sengetiler, som maa ha hørt til en lignende seng, kjendes ogsaa fra Gokstadfundet. I bind III fig. 207—208 har HAAKON SCHETELIG avbildet et par sengetiler fra Gokstadfundet, og de samme tiler er avbildet av NICOLAYSEN i Langskibet fra Gokstad pl. VI fig. 1—2 (her *fig. 46*).



Fig. 47. Hode til et sengetile fra Gokstad.

Som det sees av *fig. 46* og 47, er disse sengetiler prydet med et dyrehode i øvre ende og skraat tilskaaret i nedre ende, saa at de har staat i samme skraanende stilling som sengetilene paa den store seng i Osebergfundet. Som *fig. 46* viser, har sengens langsider været fæstet til tilet med fire runde trænagler, likesom gavlbrettet ved hodegjærdet har været indtappet i tilene. Disse har været ca. 1,40 m høie og ca. 25 cm brede, altsaa noget mindre end de sengetiler vi kjender fra Osebergfundet. Tilets dyreornamenter er beskrevet av SCHETELIG i bind III s. 217—219. I sin beskrivelse av disse tiler i Langskibet fra Gokstad s. 41 gaar NICOLAYSEN ut fra at de er sidestykker av en „højsædesbænk", idet han antar at sætet har været anbragt mellem dyrehodene (sml. ogsaa EMIL EKHOFF, Snidad bänk från Kungsåra kyrka. Fornvännen 1907, s. 71, som likeledes antar at disse dyrehodestolper har hørt til en bænk). NICOLAYSEN sier: „dertil man føjes, at dyrehovedet paa den ene planke er beregnet paa at skulle sees fra begge sider, medens det tilsvarende hoved paa den anden planke kun udvendig viser sig fuldstændig skaaret, saa det kunde ventes, at den anden side stod mod en væg, hvilket dog ej lader sig forene med, at sædet, som det vil sees, har været anbragt netop paa den sidstnævnte side av planken".

Det gir derimot god mening naar tilet har været anbragt ved en seng, saaledes som ved den store seng i Osebergfundet, hvis tiler jo heller ikke er dekorert paa den side som vender indimot sengen. Dette har altsaa i Gokstad været tilfældet med det ene tile (se NICOLAYSEN l. c. pl. VI fig. 1 a—b), mens derimot det andet (NICOLAYSEN l. c. pl. VI fig. 2) bare har været dekorert paa den utadvendende side.

Bortset fra Gokstadsengen er det ikke stort som kan nævnes til sammenligning med den store seng fra Oseberg. Vi kan minde om en seng prydet med dyrehodestolper som er avbildet paa Bayeuxtapetet, og som det er anbragt følgende indskrift ved: HIC EADVVARDVS: REX IN LECTO: ALLOQVIT FIDELES (*fig. 46*) (F. R. FOWKE i The Bayeux Tapestry pl. XXXI), men det vi ser av sengen paa billedet, er ikke stort utover at den har bundbretter og dyrehodestolper ved endene. Av de sidste sees bare den ved fotenden, mens den ved hodegjærdet er dækket av et forhæng. Stolpene er dog av en noget anden karakter end tilene fra Osebergfundet, og billedet har jo i det hele ikke stor værdi som sammenligningsmateriale.



Fig. 48. Seng fra Bayeuxtapetet.

Dyrehoder av lignende karakter som de vi kjender fra sengetilene, er forøvrig ikke ukjendt i vort vikingetidsmateriale. Vi skal her indskrænke os til at minde om de talrike plater av hvalben som er prydet med dyrehoder, som ligger i vore vikingetidsgravfund. Platene har vistnok været benyttet ved skindberedningen. *Fig. 49* viser en slik hvalbensplate fra Grytøy, Trondenes, Troms, med de eiendommelige dyrehoder i øvre ende (B 272. K. RYGH: Spredte meddelelser fra Oldsagsamlingen T. V. S. 1899 nr. 9 s. 8). Et lignende stykke fra Vikestad, Nærøy, Nord-Trøndelag er avbildet i RYGHS Norske Oldsager som fig. 449 (Sl. A b 1897 s. 118 fig. 8).

Søker vi blandt gamle bondesenger fra historisk tid efter paraleller til Osebergfundets store seng, finder vi næsten intet som fortjener at nævnes. Det er for det første merkelig hvor disse løse senger fra vikingetiden staar isolert. De aller fleste gamle bondesenger som nu findes i vore folkemuseer, er vægfaste. Selve typen med svære stolper lever nok

videre, men oftest mangler stolpene dyrehoder, og næsten altid er det en svær stolpe ved fotenden ogsaa. Den type vi møter i Oseberg- og Gokstadfundet, med store tiler ved hodegjærdet og lave firesidige stolper ved fotenden av sengen, synes paa én undtagelse nær at være ukjendt fra nyere tid. Vi kan dog nævne et eksempel, om end de oprindelige stolper ved fotenden ikke er bevaret. Det er *fig. 50*, som viser to sengetiler fra stabburet paa Kjønn i Tuddal i Hjartdal pgd. i Telemark. De avbildes her efter en tegning av JOHAN MEYER som nu findes i Oslo Kunstindustrimuseums bibliotek. Stolpene er nu montert som hode og fotstolpe paa en yngre seng, men det kan neppe være tvilsomt at det er to hodegjærdestolper vi har for os, altsaa to sengetiler av samme form som vi kjender fra Osebergfundet. Ikke alene er de i øvre ende utstyrt med dyrehoder, men hodene er indbyrdes forskjellige paa samme maate som ved Osebergfundets store seng.



Fig. 49. Plate av hvalben fra Grytøy, Trondenes, Troms. (Bergens Museum.)

Som eksempel paa en vægfast stolpeseng av den nyere type med store tilelignende stolper baade ved hodegjærdet og fotenden kan nævnes en seng fra et stabbur paa Fekjan, Rollag i Numedal fra tiden 1650—1700 som er avbildet av NICOLAYSEN i Kunst og Haandværk fra Norges Fortid Første Række Kra. 1881 (pl. XLVIII fig. 5), og flere senger av denne type er avbildet i det nævnte værk (Første Række Pl. LXXX fig. 2 og Anden Række Kra. 1904 Pl. VIII fig. 5).

Typen kjendes ogsaa fra Sverige (SIGURD ERIXON: Möbler och heminredning i Svenska bygder. Stockholm 1925 bind I fig. 8 og fig. 33).

De svære firesidige stolper som findes ved fotenden av Osebergfundets store seng, har jeg ikke fundet direkte paraleller til. Nærmest til sammenligning avbildes derfor her en som pl. XI, en vægfast seng med ualmindelig svære firesidige stolper, som findes i de Heibergske Samlinger paa Amble. Godseier G. F. HEIBERG, som har været saa venlig



Fig. 50 a—b. Sengetiler fra Kjønn, Tuddal i Hjartdal, Telemark. (Efter tegning av Johan Meyer i Oslo Kunstindustrimuseums bibliotek.)

at gjøre mig opmerksom paa dette stykke, har meddelt at sengen er fra Goro sæter i Kaupanger s., Sogndal pgd., Sogn og Fjordane. Den er 1,53 m lang og 80 cm bred og har middelaldersk listforsiring. Bundbrettene gaar paa langs og hviler paa tversgaaende labanker.

Vi gaar dernæst over til at omtale paralellene til de *to andre senger* i Osebergfundet: seng 192 og seng 234. Ogsaa her er det Gokstadfundet som yder det bedste materiale. Vi skal først omtale den seng fra Gokstadskibet som avbildes som *fig. 51*, og som nylig er blit restaurert. Av denne forelaa langsidene, gavlsidene og stolpene. Det eneste som er erstattet med nye dele ved restaureringen, er bundbrettene, men disses plads kunde angives sikkert, da deres taphuller i langsidene var kjendt. Bundbrettenes bredde er derimot vilkaarlig valgt. Sengens længde er utvendig ca. 2,40 m, iberegnet stolpene, og bredden er utvendig 1,25 m. Dens længde indvendig er 2,30 m, og den indre bredde er 1,13 m.

Langsidene er 23 cm brede, og de er indtappet i fire hjørnestolper. I langsidene er det skaaret ut taphuller for sengens bundbretter. Sengens *gavlsider* er 25 cm brede, de er ved endene utstyrt med firesidige tapper, som er indfældt i stolpene.

Bundbrettene, som er nye, er 1,15 m lange. Deres bredde, som er vilkaarlig valgt nogenlunde i forhold til taphullenes længde, varierer mellem 10 og 15 cm.

Stolpene er ca. 77 cm høie, og deres bredde og tykkelse er ca. 7 × 7 cm. Et stykke av en anden seng av samme type som den her beskrevne er avbildet av Nicolaysen (l. c. pl. VII fig. 1). De to senger er av samme hovedform som seng 192 og seng 234 i Osebergfundet. Deres stolper og langsider er av omtrent samme form. Den eneste forskjel er at gavlbrettene ved nr. 234 er svakt buede. En avgjørende forskjel er der dog, idet de to ovenfor beskrevne senger fra Gokstad har hat *bundbretter*, likesom Osebergfundets store seng, mens seng 192 og 234 har hat *bundspiler*, dannet av runde stænger.

Imidlertid har heller ikke denne sengetype manglet i Gokstadskibet. Det fandtes nemlig i dette skib rester av *flere* andre senger som har hat *bundspiler*. Disse rester lar sig desværre ikke sætte sammen, da gravrøverne har hugget langsidene over, saa at sengenes oprindelige længde ikke kan bestemmes. Av en række runde huller i langsidene kan det dog sees, at sengene har været utstyrt med runde bundspiler som har gaat tvers over sengene fra langside til langside. (De her nævnte sengerester er ikke omtalt i Nicolaysens Langskibet fra Gokstad.)

Da sengene i middelalderen oftest var vægfaste og paa landet fortsatte med at være det langt ned i nyere tid, er det vanskelig at finde paraleller til senger av form som f. eks. seng 234 i Osebergfundet. Det er derfor ikke stort som kan nævnes. Den nærmeste paralel er en seng av middelaldersk type som avbildes *fig. 52* efter Sigurd Erixons værk om svenske bondemøbler (Möbler och heminredning i Svenska bygder I s. 22 fig. 28).

Sengen er fra Västerbotten. Som avbildningen viser, minder den om Osebergsengene baade derved at den staar helt frit og ved sin stolpekonstruktion. Som *fig. 52* viser, er baade langsidene og gavlsidene av en langt mere komplicert konstruktion end de simple senger fra Oseberg og Gokstad.

I de Heibergske Samlinger paa Amble findes flere senger med firesidige stolper ved hjørnene, men da de alle er beregnet paa at staa indimot en væg, har de kun to stolper. De fleste av disse senger har rette langsider og gavlsider. En enkelt har gavlbret med svakt buet overkant saaledes som nr. 234.

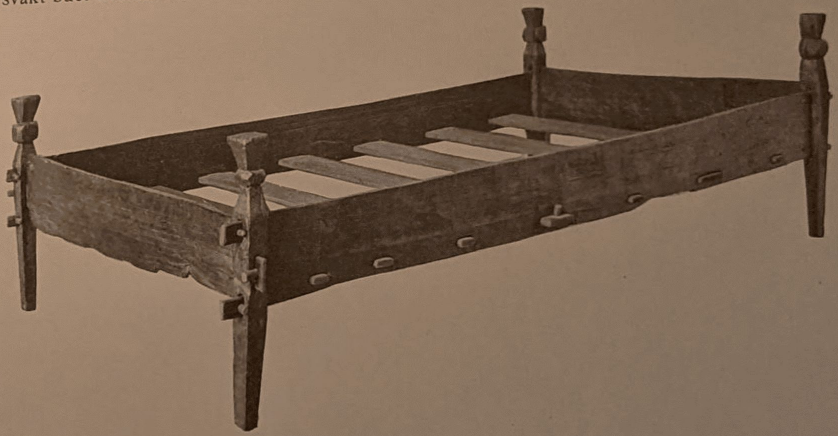


Fig. 51. Seng fra Gokstad.

Undersøker vi saa hvor ofte senger er omtalt i middelalderske *slotsinventarer*, vil vi finde at det er yderst sjelden i den ældste tid. Dette maa komme av at sengene dengang var *vægfaste* og ikke blev regnet til slottenes løsøre og av den grund heller ikke blev medtat i inventarene. I Bjarne Audunsons gavebrev til hospitalet ved St. Laurentii kirke i Tunsberg fra 1319—20 (D. N. IV 139) sies det: „Disse senger er i sykehuset som godtfolk har undt dertil om det maa bli ved makt og en part land: 4 dyner, 2 hoveddyner, 4 sengeklæder". Sengene maa her tydeligvis ha været vægfaste. Det samme gjælder et inventar fra Båhus slot av 5. mai 1340 D. N. III 202, hvori det omtales: 2 gamle bænkeklær, 2 nye bænkeklær av fint uldtøi, 1 malet bænkeklæde, 1 nyt fotklæde, 1 fotklæde hvor kongen spiser, og et for kongens soverum, 2 gamle puter av fløiel, 56 puter forskjellig stripet, 7 høgendesvar. (Se A. W. Brøgger: Båhus slot og fæstning. Göteborgs

og Bohuslens Fornminnesförenings Tidskrift 1925 s. 13—14). Vi finder lignende forhold ved dronning Blanches fatebur paa Tunsberghus fra 1365 (D. N. III 344), hvor det omtales „et par linlaken som ofte har været i sengen" (Brøgger l. c. s. 16), men derimot ingen senger. I de inventarer som er nævnt nedenfor, vil man ofte finde sengklær omtalt, derimot aldrig senger; de sidste maa derfor antages at ha været vægfaste. Det er følgende inventarer: Aslak Bolts løsørefortegnelse av 22. februar 1429 (D. N. V 586), fra Akershus slot 16. januar 1488 (D. N. II 940), fra Solte slot (i Danmark) 6. april 1486 (Danske Magasin 4 R. II s. 3), fra Nyborg slot 26. juli 1523 (Danske Magasin 4 R. II s. 3—4), fra Båhus slot 1522 (D. N. V 1034), fra Bergenhus 20. mai 1529 (D. N. VI 706), fra Hamar bispegaard 22. juni 1537 (D. N. II 1122 og IV 1112).

Første gang vi finder senger omtalt i inventarene, er i et inventar fra Faaberg prestegaard fra 1421 (D. N. XII 173). Her omtales det i alt 4 senger. Næste gang de omtales er i et inventar fra Akershus slot av 28. december 1487, hvor det nævnes „item II senger" (D. N. II 939). Saa finder vi intet om senger før i 1510, da Gunnar Monssøn, kannik ved Mariakirken i Oslo, i sit testamente av 30. juli 1510 skjænker Mons Gunnarssøn: „en reidh sengh med eth norst sengheklede oc en skinfell" og to gryter som veier to mark (D. N. XII 275). I et inventar fra Tautra kloster fra 1531—32 (D. N. XI 582) nævnes 16 senger og 12 bænkedyner, og i et andet inventar fra samme kloster fra 1531—32 (D. N. XI 583) omtales fire senger med laken; endelig har vi et inventar fra Degnegaarden i Trondhjem av 30. november 1549 (D. N. XII 628), hvori det tales om en opredt seng som det var en dyne i, en hodedyne, et par laken i ry, en drenge-seng med grovt tøi og et gammelt engelsk aaklæde, fire gamle skinddyner og fire gamle skindhynder. Senger omtales ogsaa i følgende breve: Fra Degnegaarden i Trondhjem av 8. september 1539 (D. N. XII 593), fra Tromsøen 1537 (D. N. XIII 639) og i Nils Seborres fortegnelse over hvad Knut Alfssøn har tat fra ham, av 1537 (D. N. XIII 633). Alle de her nævnte senger maa opfattes som *løsøre*. Det behøver derimot ikke at ha været tilfælde med to senger som omtales paa Bergenshus i slottets utgiftsregnskaper. I 1518—19 kjøpte man spiker til Jørgens seng, og i 1519—20 fik de koner som bøtet senger paa gaarden, IIIJ β (Norske Regnskaber og Jordebøger utgit av H. J. Huitfeldt-Kaas I s. 287 og s. 488).

Efter de oplysninger som ovenfor er meddelt, ser det ut til at sengene har været vægfaste gjennem hele middelalderen, og at løse senger først er blit mere almindelige paa kongsgaardene og i klostrene i Norge efter 1500. Osebergfundet og Gokstadfundet viser os, som ovenfor fremhævet, at løse senger var almindelige i vikingetiden. Aarsaken til dette er vel efter al sandsynlighet, at husene dengang var saa primitive at det var vanskelig at gjøre sengen til et konstruktivt led i bygningen. I disse forhold sker der en forandring ved trækarkitekturens rike utvikling i middelalderen. Sengene gaar over til at bli en del av bygningen,

de blir vægfaste, og saa længe træhusene dominerer, fortsætter de med at være en del av bygningen. Naar sengen efter 1500 paa slottene og i klostrene og i andre større anlæg blir løsøre, maa dette skyldes at man delvis gik over til at bygge større hus av sten.

Paa de store bondegaarder, hvor træhusene var de mest almindelige ogsaa efter 1500, fortsatte man at bruke vægfaste senger helt ned til midten av det 19. aarhundrede.

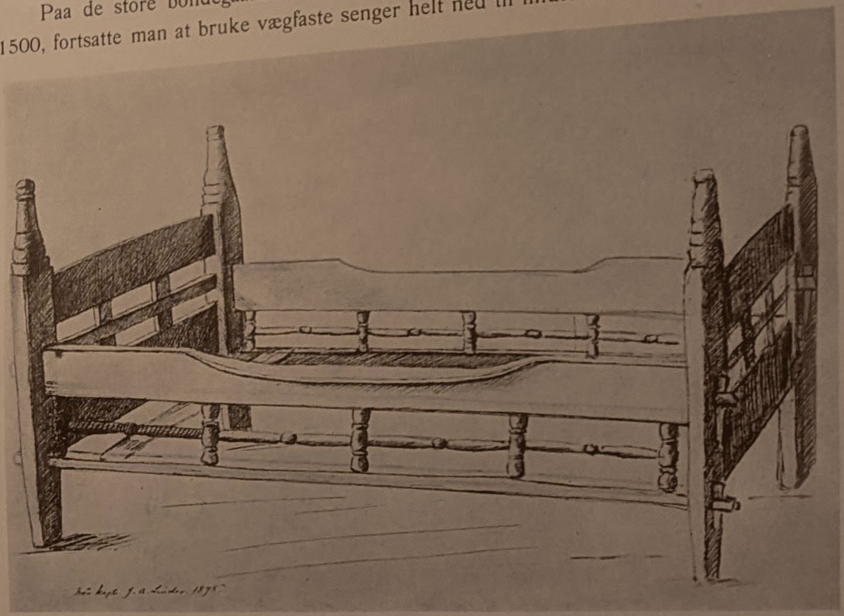


Fig. 52. Seng fra Västerbotten. (Efter Sigurd Erixon.)

Det samme gjælder forresten ogsaa ved de enklere træhus i byene, hvad indredningen av husene paa Tyskebryggen i Bergen endnu viser os.

STOLEN

Osebergfundets *stol* er av *bøk* og bestaar av en kasseformet underdel som holdes sammen av fire stolper, og et høiere rygparti (*fig. 53* og pl. IX). Sætet er ikke bevaret, men maa ha været av taug eller bast. Foran har stolen to ganske korte stolper, som er ca. 38,5 cm høie, og omtrent i denne høide over gulvet har sætet været anbragt. Stolens to bakre stolper er anbragt paa hver side av ryggen og fra dennes overkant og ned til

1500, fortsatte man at bruke vægfaste senger helt ned til midten av det 19. aarhundrede.

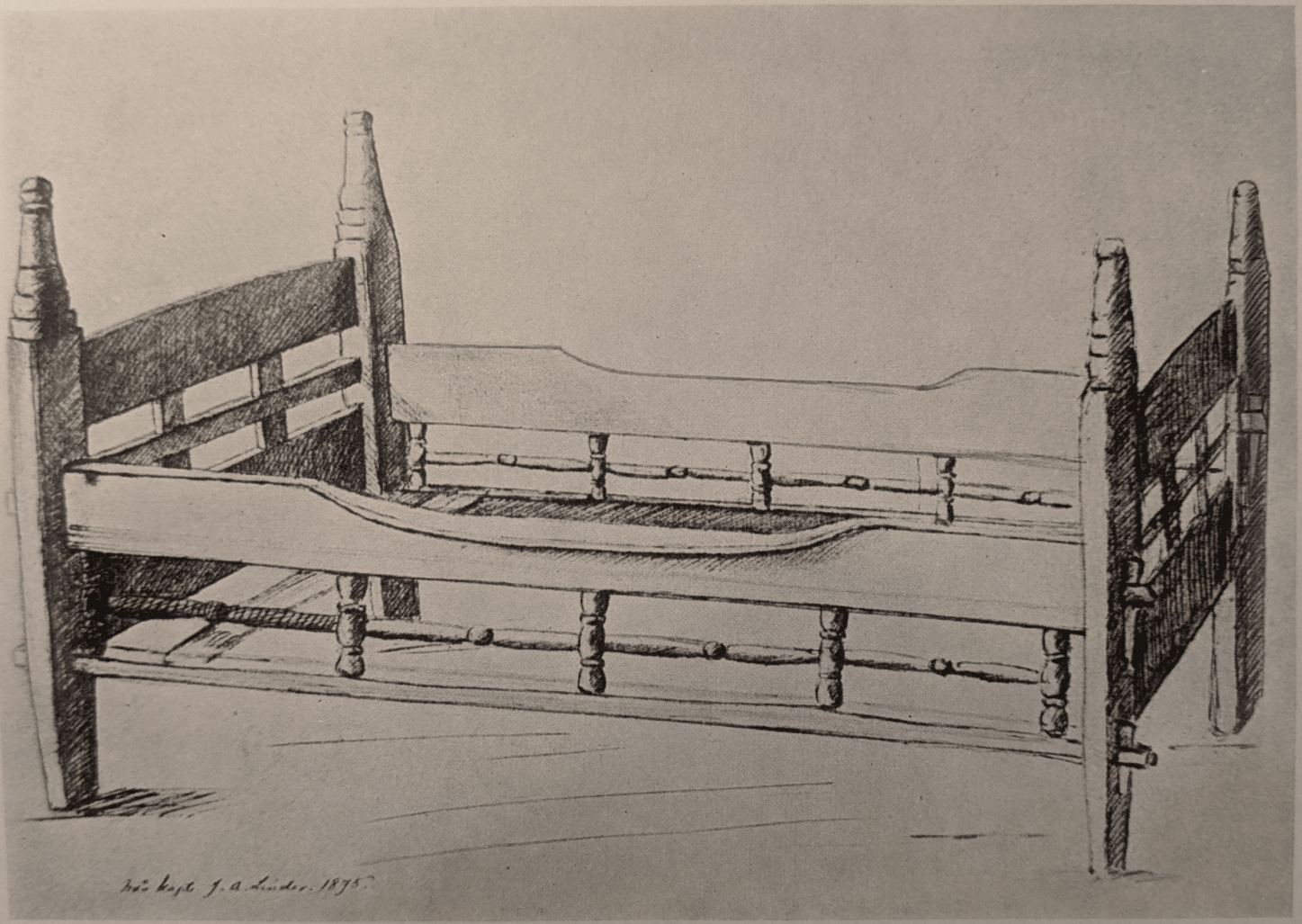


Fig. 52. Seng fra Västerbotten. (Efter Sigurd Erixon.)

Det samme gjælder forresten ogsaa ved de enklere træhus i byene, hvad indredningen av husene paa Tyskebryggen i Bergen endnu viser os.

STOLEN

gulvet. Dens bredde foran har været 54 cm og bak 56 cm, i begge maal er stolpene medregnet. Sætets indre maal har været 48,5 × 39,5 cm. Som maalene viser, har det været en paafaldende liten stol.

Vi gaar derefter over til at beskrive dens enkelte dele.

Det forreste bret og bakbrettet. Disse to bretter er like lange og like brede, nemlig ca. 46 cm lange (eksklusive tappene) og 33,5 cm brede.

Da disse ikke er blit særskilt numerert under utgravningen i 1904, lar det sig nu ikke avgjøre hvilket bret som er forreste bret, og hvilket som er bakbrettet.

a. Firkantet *bret* av *bøk*, som er 2 cm tykt. Formen fremgaar av opmaalingstegningen pl. IX. Litt indenfor kanten er det nedskaaret et felt som ligger 0,7 cm dypere end kanten. Hele brettets midtparti bestaar derved av et dypere nedskaaret felt, som er 37 × 24 cm stort. Paa denne maate fremkommer det en smal ramme som gaar helt rundt træplaten. Rammen er ved brettets underkant 4 cm bred, ved smalsiden ca. 5 cm, men ved overkanten noget smalere, nemlig bare 3 cm; i denne ramme er utskaaret tre paralelt løpende horisontale linjer, som gaar helt rundt brettet langs kantene. I overkanten er anbragt en række smaa firesidige huller med en litt varierende indbyrdes avstand. Denne varierer mellem 3,3 og 4,5 cm. Brettet har i hver av smalsidene været utstyrt med to tapper, en nær overkanten og en nær underkanten. Brettets kantsider er avfasede for at kunne anbringes i falsen paa stolpene. Av dette bret mangler adskillige stykker av begge kortsidene og desuten en god del av midtpartiet.

b. Firkantet *bret* av *bøk* av samme form og størrelse som foregaaende, men sterkt skadet. Likesom paa foregaaende bret er det et stykke fra kanten nedskaaret et firkantet felt, som er 37,4 × 26 cm stort. Forøvrig er dette bret som foregaaende.

Sidestykkene. Som det sees av opmaalingstegningen pl. IX, har sidestykkene hat en skraa og retlinjet smalside, idet den skraa smalside har ligget an mot stolens bakre hjørnestolper, saa at disse, bakbrettet og ryggen har faat en svakt bakoverskraanende stilling, hvorved stolen er blit mere bekvem at sitte paa (se pl. IX). Paa grund av brettenes ene skraa smalside blir det mulig at bestemme til hvilken av stolens sider disse to bretter har hørt, idet den skraa side har vendt bakover.

Det *venstre* sidestykke er av *bøk*. Dets form fremgaar av pl. IX. Længden er ved overkanten 38 og ved underkanten 36 cm. Ved den forreste smalside er bredden 34,5 cm, og det samme er den paa midten og ved bakre kant. Brettet er nu sterkt skadet i den bakre ende. Mens brettets forreste side er retlinjet, er den bakre skraanende fra overkanten ned til underkanten. Formen er forøvrig som ved de ovenfor beskrevne bretter. Litt indenfor kanten er nedskaaret et firesidig fordypet felt, som er skaaret 0,6 cm ned i brettet. Dette felt er nu 27,5 cm langt og 25 cm bredt. Rundt feltet løper en

ophøiet kant helt rundt, hvorved det dannes en ramme omkring brettet. Denne ramme er ved brettets underkant 4,5 cm bred, ved smalsidene 3,5—4,5 cm, idet den er litt ujevnt skaaret, og ved overkanten 4 cm. Litt indenfor rammen er det helt rundt brettet anbragt tre horisontale linjer, som er nedskaaret i brettets overflate. Ved dettes overkant er det i rammen anbragt en række smaa firkantede huller med en noget varierende indbyrdes avstand. Oprindelig har det været 9—10 huller i alt.

Av dette bret mangler adskillige stykker av den bakre smalside og likeledes hele midtpartiet.

Ogsaa det *høire* sidestykke er av *bøk*. Formen har været aldeles som ved det venstre bret, og dimensionene har været de samme.

Dette bret er meget sterkt skadet; saaledes mangler mesteparten av underkanten, et stykke av overkantens ene ende og flere stykker av det nedskaarne felt. Ogsaa begge smalsidene er skadet.

Stolens ryg er av *bøk* og har retlinjet underside og buet overside. Den er nu saa fragmentarisk bevaret at sikre maal ikke kan tages fra originalen, og vi maa derfor her holde os til ingeniør Bings opmaalingstegning og hans forarbeider for denne.



Fig. 53. Kopi av stolen.

Ryggen er 46 cm lang ved underkanten og paa midten, mens længden ved overkanten er 42 cm. Bredden er ved endene 29,4 cm og paa midten ca. 34 cm, idet ryggens overside er svakt buet, hvorved bredden blir større paa midten end ved endene. Likesom ved de ovenfor beskrevne bretter er det litt indenfor brettets kant nedskaaret et felt, som ligger 0,7 cm dypere end kanten. Dette felt er 36,5 cm langt og ca. 27 cm bredt, men dets bredde kan ikke maales sikkert. Derved fremkommer det en smal ramme, som gaar helt rundt ryggen. Ved brettets underkant er ryggens ramme avslaat, saa at dens bredde ikke kan angives, men den har i alle fald været over 1 cm bred; ved smalsidene er bredden 4 cm og ved overkanten ca. 3,8 cm. Langs overkanten og smalsidene har rammen været prydet med tre horisontale paralelle linjer, og tre slike har vistnok ogsaa været anbragt

ved underkanten. Dette bret er ikke utstyrt med tapper i smalsidene; derimot er disse sider avfasede i kantene for at passe ind i falsen i de bakre hjørnestolper. Stolpene har været holdt i stilling ved hjælp av bakbrettets tapper, saa at det for ryggens vedkommende har været tilstrækkelig at fæste den avfasede kant i stolpenes fals. Aldeles det samme arrangement gjenfinder vi paa Blakerstolen, hvor ryggens smalsider ikke er utstyrt med tapper, men fæstet i en fals i stolpene. I ryggens overkant er ingen firkantede huller saaledes som ved brettets overkant bak, derimot sees langs kanten øverst *10 merker* efter *smaa stifter*, og dengang overkanten var uskadd, har det sikkert været endda flere.

Disse skyldes sandsynligvis stifter som har fastholdt et teppe eller en stopning. Av SCHETELIGS skisser fra utgravningen sees det ganske tydelig at ryggen har været anbragt med det firesidige felt bakover, og dette felt har været prydet med *maleri*. Dette svarer aldeles til at det utskaarne felt paa Blakerstolens ryg ogsaa vender bakover. Paa vor stol har ryggens glatte sider vendt indover og har været stoppet eller dækket av et teppe, som har været fæstet paa baksiden av ryggen og paa stolpene.

Av ryggen mangler det nu store dele av midtpartiet og av kantene.

Stolpene. Stolen har som nævnt fire stolper, som holder dens enkelte dele sammen. Den *bakre venstre* stolpe er likesom de øvrige stolper av *bøk*. Formen fremgaar av opmaalingstegningen pl. IX, og som det sees av denne, er den jevntyk og firkantet i nedre ende, mens øvre ende er ganske tynd, men forholdsvis bred. Stolpens høide er 67,5 cm, bredden i nedre ende er 4,8 cm og i øvre ende 4,6 cm. Tykkelsen er i nedre ende 4,1 cm, paa midten 3,8 cm, men i øvre ende bare 1 cm. Som maalene viser, avtar tykkelsen ganske jevnt mot øvre ende. Stolpens langsider er retlinjede, men den side som har vendt ut til venstre, er avskaaret i en bue, saaledes som pl. IX viser. I den smalside som har vendt indimot stolens bakbret og ryg, er det utskaaret en 52,7 cm lang fals.

I den bredside som har vendt indimot stolens venstre side, er det 2,3 cm over stolpens underkant anbragt et litet rundt hul for en trænagle. Ca. 17,5 cm over stolpens underkant er anbragt et firesidig taphul, som gaar tvers igjennem stolpen, og i dette har det venstre sidestykkes tap været fæstet.

Paa begge stolper sees det ved øvre ende nær bredsidens kant merker efter smaa stifter (se ovenfor).

Den *bakre høire* stolpe foreligger i ni brudstykker. Den er av samme form og størrelse som den venstre.

Den *forreste venstre* hjørnestolpe er den bedst bevarte av de to forreste stolper. Den er av bøk, og formen sees av *fig. 53* og pl. IX. Høiden er 38,5 cm, bredden er 3,9 cm og tykkelsen 3,7 cm. Stolpens nedre ende er svakt buet paa det sted som har støttet mot gulvet.

Paa den side som har vendt mot stolens forreste bret, er utskaaret en avlang fals, som avtar i bredde indefter.

Som stolpen nu foreligger, er hele dens øvre del spaltet paa langs, og omtrent halvparten av denne mangler. Den foreligger imidlertid i fuld længde.

Stolens *høire* forreste stolpe er av samme form og størrelse som den venstre. Av denne foreligger i alt 5 nogenlunde sikre brudstykker, dog har kun faa kunnet sammensættes.

Foruten de her beskrevne dele kan nævnes to *lister* av *bøk*. Den ene av disse har flat underside, rette kantsider og svakt buet overside. Listen, som nu er sammensat av fire brudstykker, er avbrutt i begge ender. Den er nu 34,2 cm lang, men har været noget længere. Bredden er paa midten 1,4 cm, og tykkelsen er 0,8 cm. Ved endene er bredden 1 cm og tykkelsen 0,7 cm. Midt paa listen sees hul for en spiker.

Den anden list er av lignende form, men har helt firesidig tversnit.

Ifølge SCHETELIGS skissebok fandtes den første list fastspikret med en liten spiker langs underkanten av det forreste bret.

Av *stolens sæte* er intet bevaret, men som nævnt ovenfor er dets indre maal 48,5×39,5 cm. Det maa ha været av *taug* eller *bast*, som har været fæstet i hullene ved brettenes overkant. De firesidige felter paa stolen har været prydet med *maling*. Om de malte dekorationene har SCHETELIG i bind III s. 235 git endel oplysninger.



Fig. 54. Stol fra Bayeuxtapetet. (Efter foto.)

Av SCHETELIGS skissebok og en tegning av ham som er avbildet i bind III, fig. 249, sees det at det bedst bevarte maleri har været anbragt paa det bret som i skisseboken kaldes „det underste bret", og som er identisk med det vi kalder stolens bakbret. Men ogsaa paa ryggen var malte ornamenter; det sees av SCHETELIGS skissebok, og en bord fra ryggen er særskilt tegnet i denne. Av disse oplysninger fremgaar det tydelig at ryggens utskaarne felter med de malte dekorationer har vendt utover aldeles som paa Blakerstolen.

Stolen fandtes nær mastefisken nede paa selve skibets bund. Brettene laa løst, delvis oppaa hverandre. Oplysninger om fundforholdene er meddelt i bind I s. 67, og stolens plads i skibet fremgaar av planen bind I pl. XV. IVAR KLEIVEN har meddelt følgende betegnelser for de enkelte dele av en stol fra Gudbrandsdalen: *stettene* m., *sætet* n. og *brugden* f.

PARALELLER TIL STOLEN

Vi kjender to stoltyper fra vikingetiden. Den ene er kubbestolen, som SALIN har paavist har været kjendt i Sverige i 9. og 10. aarhundrede (BERNHARD SALIN: En arkeologisk bagatell. Fornvännen 1916 s. 68—70). Den anden er den kasseformede stol, som vi kjender fra Osebergfundet, og som vi vet har været anvendt i Europa i middelalderen. Som eksempler nævnes en tronstol fra Peterskirken (avbildet FR. POULSEN: Møbelkunstens Historie I fig. 39) og endel stoler som er avbildet paa engelske miniatyrer (ERIC G. MILLAR: La Miniature Anglaise du X au XIII siècle. Paris et Bruxelles 1926 pl. 13 b og pl. 52 b), og fra den gotiske stilperiode kan som eksempler nævnes to franske stoler (avb. FR. POULSEN l. c. I fig. 49 og 64—65).



Fig. 55. Stol fra Bayeuxtapetet. (Efter foto.)

I det følgende skal vi gi nogen faa oplysninger om denne stoltypes utbredelse i *Norge* og om formens levetid. De paralleller som staar Osebergstolen nærmest i tid, møter vi paa Bayeuxtapetet, som jo er brodert av normanniske kvinder og maa betragtes som et nordisk arbeide. *Fig. 54* viser kong Harald sittende paa sin trone med scepter og rikseple (cfr. F. R. FOWKE: The Bayeux Tapestry. London 1875 pl. XXXIII og s. 52). Tronstolen er av en mellemform mellem Osebergstolen og Blakerstolen med kasseformet underdel og høi ryg. Et andet billede *fig. 55* (FOWKE pl. XXXIV) viser os kong Harald sittende paa en kasseformet stol med et spyd i haanden lyttende til en mand som taler til ham. Denne stol minder i ryggens form ikke saa litet om stolen fra Gaara, Bø, Telemark, som er avbildet *fig. 57—58* nedenfor.

Det er selvfølgelig umulig at studere konstruktive detaljer paa stolene fra Bayeuxtapetet, og det er derfor heldig at vi har bevaret en del middelalderske stoler av den kasseformede type, hvor detaljer i konstruktionen kan iagttages og sammenlignes med Osebergstolen. Den interessanteste paralel er stolen fra Blaker i Lom i Gudbrandsdalen, som skriver sig fra omkring 1200 og nu befinder sig i Universitetets Oldsaksamling. Den avbildes her *fig. 56*.

Blakerstolens høide ved ryggen er 1,28 m, og de forreste stolper er 79 cm høie. Dens bredde er foran 61 cm ved „kassens" overkant og 46 cm ved underkanten. I motsætning til Osebergstolen gaar det kasseformede parti ikke helt ned til gulvet, men

begynder ca. 16 cm over dette. Hjørnestolpenes nedre del staar altsaa frit, saa stolen har „ben". Bredden er bak 61 cm, ved „kassens" overkant og nederst 57 cm. Sætets indre maal er ca. 52,5 × 52 cm; det er her av træ. Blakerstolen, som sikkert oprindelig har været en kirkestol, har i motsætning til Osebergstolen næsten vanlig stolhøide, idet sætet er anbragt 53 cm over gulvet. Da dette er litt for høit, har stolen været utstyrt med et fotbret. Det forreste bret er 48 cm langt og 45 cm bredt. Likesom paa Osebergstolen er det i midten et fordypet felt, hvis overkant her er buet. Feltet er 47 × 30 cm stort, og det er prydet med utskaarne dekorationer (plantemotiver). Bakbrettet bestaar av to dele. Den øverste del, som er den største, er 37 × 44 cm. Det er fæstet med to tapper i hver smalside, en ved overkanten og en ved underkanten, desuten er det brukt trænagler. Bakbrettet har ogsaa et fordypet felt, som er prydet med utskaarne dekorationer (billedfremstilling). Dets størrelse er 30 × 42,5 cm, og oversiden er buet. Under det største bakbret er anbragt et litet bret.



Fig. 56. Stol fra Blaker i Lom, Gudbrandsdalen.

Sidebrettene bestaar likeledes hvert av to bretter. Det største av disse er det øverste, som er 48 × 37 cm. Sidebrettene er likeledes paa midten prydet med et fordypet felt, som er 48 × 30 cm. Det er likesom for- og bakbret prydet med utskaarne dekorationer, som her bestaar av billeder. Det nedre sidebret er 48 cm langt og dets bredde paa midten ca. 15 cm.

Ryggen er 44 cm lang og 34 høi paa midten. Ved underkanten er der et litet mellemstykke.

Ryggens smalsider er avfasede og indfældt i de bakre stolper, altsaa aldeles det samme arrangement som vi kjender fra Osebergfundets stol. Ryggens bakovervendende side er dekorert med plantemotiver, som dog ikke er anbragt i et nedskaaret felt. Det lille mellemstykke paa baksiden er prydet med baandfletning. Ryggens forside er ganske glat og uten ornamenter, og det samme gjælder mellemstykket. Likesom paa Osebergstolen maa ryggens indadvendende side ha været dækket av et teppe eller ha været stoppet.

De bakre stolper er 1,28 m høie; i øvre ende er de prydet med dyrehoder.

De to forreste stolper er som nævnt ca. 79 cm høie. I øvre ende er de prydet med en dyrefigur. Mellem de forreste og de bakre stolper er det paa begge sider anbragt vanger, som er svakt buet.

Sammenligner vi nu Blakerstolen med Osebergstolen, vil vi se at Blakerstolens konstruktion er langt mere komplicert. Ikke bare er stolens størrelse tiltat, men ved Blakerstolen møter vi en hel række nye træk. For det første maa nævnes at kassen er løftet op over gulvet, saa stolen har faat „ben", dernæst at stolpene er utstyrt med utskaarne dyrehoder. Brettenes nedskaarne felter er prydet med utskaarne felter, mens disse paa Osebergstolen var malt. Videre kan nævnes at sætet paa Blakerstolen er av træ, mens det paa Osebergstolen har været av bast eller taug. Endvidere at de bakre stolper paa Blakerstolen skraaner sterkere bakover end paa Osebergstolen, og at de desuten er utstyrt med vanger.



Fig. 57. Stol fra Gaara kirke, Bø, Telemark. (Figdor-samlingen, Wien.)

I det hele møter vi ved Blakerstolen en mere detaljert og finere konstruktion og en rikere utsmykning. Hvad Blakerstolens billeder forestiller, skal vi ikke komme ind paa her og heller ikke paa stolens kunstneriske værdi, da det i denne forbindelse udelukkende er konstruktionen som interesserer os.

Ved siden av Blakerstolen maa først og fremst nævnes stolen fra Gaara kirke i Bø i Telemark, som nu befinder sig i Figdor-samlingen i Wien. Den avbildes her *fig. 57—58* efter fotografier som samlingens eier gjennem generalkonsul W. Werenskiold i Wien har stillet til disposition for Osebergpublikationen. Stolen er avbildet i tegning i J. C. Dahls Denkmale einer sehr ausgebildeten Holzbaukunst aus den frühesten Jahrhunderten in den innern Landschaften Norwegens (Dresden 1836. Tab. IX). Som det fremgaar av

fig. 57—58 og av DAHLS tegning, bestaar stolens forreste bret av et øvre parti som er massivt, og et nedre som er gjennembrutt. Dette er fæstet til forreste stolpe ved dyrehoder. Det bakre bret er øverst massivt og prydet med en billedfremstilling med to ryttere, saa følger et gjennembrutt parti og saa et nedre tverbret som er utstyrt med geometrisk ornamentik. Sidebrettene har ogsaa et øvre parti som er massivt og prydet dels med plantemotiver, dels med billedfremstilling. Dette er fæstet med en tap i hver ende og med trænagler, saa følger et gjennembrutt parti med buer og saa et nedre tverbret hvis ender er fæstet med tapper. Dette bret er paa den ene side utstyrt med plantemotiver og paa den anden med geometrisk ornamentik. Ryggen viser ved denne stol flere eiendommelige træk. Blakerstolens mellemstykke er her erstattet med fire vertikale ribber. Over disse sitter det egentlige rygbret, som er indfeldt i de bakre stolper og prydet med dyrehoder i endene. Likesom paa Blakerstolen er ryggens indadvendende side uten dekoration, mens baksiden her er prydet med billedfremstilling. Et særlig interessant træk maa nævnes, nemlig at de dyrehoder som paa Blakerstolen er anbragt paa stolpene og vender opover, her er anbragt paa rygbrettet og vender ret ut til siden. De bakre stolper er paa nærværende stol ganske enkle og bare prydet med to masker paa den bakovervendende side, og de skraaner svakt bakover. Disse stolpers tversnit er firesidig og mere jevntykt end paa Blakerstolen. Likesom paa Blakerstolen er de forreste stolper tykke og firesidige og desuten prydet med to kraftige dyrehoder i øvre ende. Vangene er paa Gaarastolen rikere utstyrt end Blakerstolens, idet deres utadvendende sider viser plante- og dyremotiver og deres øvre ende masker.



Fig. 58. Stol fra Gaara kirke, Bø, Telemark. (Figdor-samlingen, Wien.)

Alt i alt viser Gaarastolen et mere utviklet stadium end Blakerstolen, og den maa vel sættes til et adskillig senere avsnit av det 13. aarhundrede.

Meget nær stolen fra Gaara staar en stol fra Heddal kirke som er avbildet av HARRY FETT i Norges kirker i middelalderen fig. 147, om end den ikke er saa rikt dekorert. Istedenfor dyrehoder er de to forreste stolper her prydet med to kuler. Vi gjenfinder forøvrig disse kuler paa en stol fra Torpe i Hallingdal som nu er i Nordiska Museet i Stockholm. Som *fig. 59—60* viser, har denne stol buet ryg og sidelæner som er av nyere oprindelse, mens derimot den kasseformede underdel og de forreste stolper er middel-



Fig. 59.



Fig. 60.

Stol fra Torpe, Hallingdal. (Nordiska Museet, Stockholm.)

alderske. Det forreste bret er dekorert med en springende hest og det ene sidestykke og det bakre bret med romanske ranker og vekstmotiver, mens det andet sidestykke er prydet med cirkler. Mens stolpenes kuler nærmest knytter denne stol sammen med stolen fra Heddal kirke, synes de massive bretter i kassekonstruktionen at tyde paa at den er gjort efter et ældre forbillede som maa ha staat Blakerstolen nærmere i form, men den maa antagelig dateres til det 13. aarhundredes anden halvdel.

En noget anden type end de her beskrevne stoler møter vi i to stoler fra Grund kirke i Eyjafjarðar sýsla paa Island som nu findes i Nationalmuseet i Kjøbenhavn. Stolene, som her avbildes *fig. 61—62*, er først beskrevet av FINN MAGNUSEN i Antiquarisk Tidsskrift

1843—1845 s. 57 ff. og avbildet Tab. I—II. De adskiller sig fra de ovenfor omtalte stoler ved at det kasseformede parti er bredere, og ved at ryggens bakutvendende side er helt udekorert, da stolene har været beregnet til at staa indimot en væg. Sidebrettene er bare prydet med ganske enkel geometrisk ornamentik, mens det forreste bret og de forreste stolpers forside er rikt dekorert. Det samme gjælder ryggens fremadvendende side og de bakre stolper. Ryggen kan da ikke ha været dækket av noget teppe, men sætet har derimot likesom paa alle de middelalderske kassestoler været dækket av en pute. Baade de forreste og de bakre stolper er prydet med dyrehoder, som vender ut til siden. Det er det samme som vi finder paa Gaarastolen og Heddalstolen, bare med den forskjel at dyrehodene der er en del av rygbrettet og ved de forreste stolper vender fremad. En eiendommelighet ved de to islandske stoler er at de aldeles mangler vanger; i den henseende staar de altsaa nærmere Osebergstolen end nogen av de ovenfor omtalte middelalderske stoler. De to stoler fra Grund kirke er begge sat sammen ved hjælp av tapper som er indfeldt i de fire hjørnestolper. I konstruktiv henseende staar de saaledes de norske stoler meget nær. Deres datering skal vi ikke her komme nærmere ind paa, men de synes at skrive sig fra tiden omkring aar 1300.



Fig. 61. Stol fra Grund kirke paa Island. (Nationalmuseet, Kjøbenhavn.)

Nær disse stoler i form synes de stoler at ha staat som er avbildet paa nogen av vore middelalderske sigiller, som f. eks. erkebiskop Sørles segl fra 1253, hvor erkebiskopen sees sittende paa en stol som er prydet med dyrehoder paa de forreste stolper, og det samme synes at gjælde erkebiskop Jørunds segl fra 1292. (Se Harry Fett: Studier over middelalderens norske sigiller. Ab 1903 fig. 26 og 28.)

Dr. phil. Thor Kielland har gjort mig opmerksom paa en korstol fra Trondenes kirke (avb. Harry Fett: Norges kirker i middelalderen fig. 346), som viser at kasseformede

stoler ogsaa har været i bruk i Norge under sengotikken. Stolen fra Trondenes kirke er saavel paa „kassepartiet" som paa ryggens to tverbretter udelukkende prydet med geometrisk ornamentik. Som eksempler paa at slike stoler har været i bruk i Europa under gotikken, er det tilstrækkelig at henvise til endel avbildninger i Fr. Poulsens Møbelkunstens Historie I fig. 49, og 64—65 som viser kasseformede stoler av forskjellige typer.

De ovenfor beskrevne stoler er alle *kirkestoler* eller ialfald *stoler* til bruk for *rangspersoner*, konger, bisper og høvdinger. Med rette har Troels-Lund i Dagligt Liv i Norden i det 16. Aarhundrede (4. utg. II s. 271 ff.) fremhævet, at det først var i det 16. aarhundrede at stolen kom i mere almindelig bruk. „Stol synes lige fra første Færd at have været Udtryk ikke for Træthedens Afhjælp, men for Herskerhøjhed, den fornemstes enlige Sæde" (l. c. s. 272).



Fig. 62. Stol fra Grund kirke paa Island. (Nationalmuseet, Kjøbenhavn).

Troels-Lund paaviser videre at stolene endnu i det 16. aarhundrede kun fandtes hos de allerfornemste: „Paa Erik den Fjortendes tid fandtes paa Stockholm Slot kun ti Stole. Blandt Peder Oxes Efterladenskaber, mellem hvilke der opregnes 44 Kister og Skrin, omtales kun fire Stole. I „det tyske Kancelli" paa Kronborg havdes tre Himmelsenge og tre Slagbænke, men kun én Stol. I Kongens og Dronningens Værelser sammesteds var det slet ingen, og paa Dronningen af Skotlands Kammer, der besad ikke mindre end syv Bænke, fandtes kun en eneste Stol" (l. c. s. 282). Disse eksempler faar være nok til at vise at stolene endnu ved denne tid var sjeldne, men av Troels-Lund sees, at det er i løpet av det 16. aarhundrede at det sker en forandring i disse forhold.

Den kasseformede stoltype som vi ovenfor har omtalt, kjendes ogsaa fra det 16. og 17. aarhundrede, hvor formen er bevart fra mere periferiske omraader, mens nye stoltyper

kom i bruk i de centrale landsdele. Vi kan nævne en „bænkestol" fra Island som viser den gamle stoltype i en noget forenklet utgave (avb. TROELS-LUND l. c. II s. 280 fig. 245), og uten den rike ornamentik vi er vant til at møte ved stoler av denne type. TROELS-LUND avbilder ogsaa (l. c. II s. 281 fig. 247) et parti av en altertavle som nu opbevares paa Berritsgaard paa Lolland. Paa denne tavle sees en nadverfremstilling hvor to av apostlene sitter paa stoler, som efter illustrationen at dømme maa være av den kasseformede type. Men ogsaa i Norge holder stoler av denne form sig i bruk langt ned i tiden. Et eiendommelig eksempel paa dette har vi i en kasseformet stol fra Renne, Vang i Valdres, som nu opbevares i Norsk Folkemuseum (*fig. 63*). Denne har stolpekonstruktion og gjennembrutt ryg, kasseformet underdel og dekorerte vanger. Foran paa ryggens tverstykke er det fremstillet en mand og en kvinde arm i arm med indskriften TOLLEF TOLLEFSEN 1685. Paa baksiden er fremstillet Adam og Eva, et krucifiks og to kvinder. (FETT: Bænk og stol i Norge I s. 13 nr. 57. Gamle norske hjem fig. 71.) Det merkeligste ved denne stol er dekorationen som er romansk præget, naar man erindrer at den er skaaret i slutten av det 17. aarhundrede. De to bakre stolper er i øvre ende prydet med to dyrehoder som vender kjæftene fremover. En stol av lignende utstyr og type med aarstal 1685 som er fra Valdres og skaaret av NILS TOLLEFSEN RUDI, tilhører fru Thrine Schibsted, Oslo, (avb. av KRISTOFFER VISTED i Norges Haandværk 1927 nr. 20 s. 215.) Sammenligner man disse to stoler med de ovenfor beskrevne, vil man hurtig finde at de staar Gaarastolen *fig. 57—58* nærmest. Det skulde synes rimelig at anta, at stolen *fig. 63* er skaaret efter et middelaldersk forbillede som i det 17. aarhundrede endnu var i bruk i en av kirkene i Valdres.



Fig. 63. Stol fra Renne, Vang, Valdres. (Norsk Folkemuseum, Bygdøy.)

En anden stol av ganske enkel stolpekonstruktion, men med bare en armlæne, er avbildet av HARRY FETT i Bænk og stol II fig. 59 (I s. 13). I de Heibergske Samlinger

paa Amble findes ogsaa en ganske enkel udekorert stol med kasseformet underdel. Sætet danner ved denne stol et laasbart lok akkurat som ved stolen fra Renne i Vang.

Stoler av denne type har imidlertid været i bruk i Norge helt ned til 1861. Vi avbilder her *fig. 64* et interiør fra Mølster paa Vossevangen efter en tegning av A. TIDEMAND av 20. juni 1855, hvor man ser en kasseformet stol som endnu dengang var i bruk (Nasjonalgalleriets kobberstiksamling). I en anden av TIDEMANDS skissebøker findes en tegning fra 1861 av en stue fra Nevlunghavn hvor en slik kasseformet stol sees i forstuen (Nasjonalgalleriets kobberstiksamling nr. 94/297 P). Den fremstilling som ovenfor er git, vil ha vist at kasseformede stoler har været i bruk i Norge fra vikingetiden og frem til vor tid.

KISTENE

Det fandtes tre kister i Osebergskibet, hvorav de to var næsten hele, mens den tredje var sterkt skadet av gravrøverne. Foruten disse fandtes det en mængde fragmenter av mindre kister, som er omtalt nedenfor.

KISTE 149

Denne, som ogsaa kaldes „den komplette kiste", er av *ek* og helt fritstaaende. Den bestaar av sideplanker, bund og langsider, dertil kommer lok med laas og laasbeslag (avb. *fig. 65* og pl. X). Dens konstruktion er den samme som kjendes fra andre meget gamle kister; den hviler eller rettere staar paa sideplankene, i dem er bunden indfældt, og til dem er langsidene spikret.

Længden ved overkanten 1,08 m, ved gulvet 1,13 m. Bredden nedentil i sideplankene 32, oventil 29 cm. Høiden 38 cm. Bundens høide over gulvet 16 cm. Bredden av langsidenes bord 21 cm.

Sideplankene er kraftige ekestykker, 2,3 cm tykke. I en høide av ca. 16 cm fra gulvet er det i midten av hvert stykke skaaret en ca. 13 cm lang fals, som tar imot endetappen i bundbordet. *Bundbordet* er gjort av ett stykke og har tapper i endene.

Hvert av *langsidenes* bord er ogsaa gjort i ett stykke. Paa indsiden av kanten som ligger an mot kanten av hjørneplanken, er skaaret ind et spor for samme. Hvert bord er naglet til hjørneplanken og bundbordet. Ogsaa mot bundbordet ligger de an i en fals eller et spor.

Loket er et stykke ekebord teljet til i kantene, saa det er tykkere paa midten og derved buet paa oversiden.

Kisten er prydet med brede *jernbeslag*, som alle er utstyrt med *fortinnede naglehoder*. Paa loket, forsiden og baksiden er elleve beslag, vertikalt anbragt, ca. 6—6,5 cm brede, med gjennemsnitlig 1,5—2 cm avstand. Naglehodene er paa disse anbragt i tre

paralelle vertikale rækker, som danner et meget enkelt mønster (se pl. X). I hjørnene og paa sideplankene er derimot anbragt tre horisontale jernbeslag, som gaar om hjørnene og fortsætter 7 cm ind paa langsidene. Paa loket er hjørnenes beslag anbragt i vertikal retning og avsluttes indover i en takket kant.

Laasen er helt bevart, men derimot mangler nøklen. Paa loket er anbragt tre *jern-hasper* bøiet over dets kant. Hver haspe har i enden form av et simpelt dyrehode, og



Fig. 64. Stue fra Mølster, Vossevangen. Efter tegning av A. Tidemand 1855. (Nasjonalgalleriets kobberstiksamling, Oslo.)

paa undersiden er et øie. Baktil gaar hodet over i en tredobbelt tvundet jerntraad. Det hele er støpt i ett. Haspene er anbragt én paa midten og én midt paa hver halvdel. De passer ind i fordypninger paa forsiden naar kisten er lukket. I indskaarne spor paa forsiden ligger hele laasemekanismen, dækket utenpaa av brede *beslag* av *jernbaand*. Den bestaar bare av en *laasstang* og en *fjær*. Laasstangen er en eneste jernten i forskjellige partier. Paa tre bestemte steder falder disse ind i haspenes øie, og i laaset tilstand falder da fjæren ned i et spor i laasstangen. Med en nøkkel som maa ha hat to tapper, har fjæren været løftet, og samtidig er laasstangen blit vridd til siden, saa den gik ut av alle tre hempene paa en gang (se pl. X).

Loket gaar baktil i 9 gjænger, bestaaende av jernkramper baade i lok og bakre langbord.

Kisten fandtes paa bakbord side i gravkammeret ned mot rælingen. Den er avbildet i bind I fig. 19—20. Den blev aapnet av GUSTAFSON in situ den 17. august 1904, og de saker som fandtes i den, er omtalt i bind I s. 40—41.

KISTE 156

Denne *ekekiste* er fritstaaende, men er nu defekt (*fig. 66—67*). Bevart er bunden, to sidestykker og den bakre langside. Kistens konstruktion er i hovedsaken den samme som vi kjender fra kiste 149. Dens nuværende utseende fremgaar av fotografiene *fig. 66—67*. Længden er i overkanten 1,04 m. Bredden nedentil ved sidestykkene er 36,5 cm, og oventil er den nu 28 cm, men den har oprindelig været noget større, da et litet stykke er avhugget i hver side. Høiden er 41 cm. Bundens høide over gulvet er 20,5 cm. Bundens bredde er 30,7 cm. Ryggens (langsidens) bredde er ca. 21 cm.

Sideplankene er kraftige ekestykker. I en høide av ca. 19 cm fra gulvet er det i midten av hvert endestykke utskaaret et avlangt firesidig hul, som er 7,5 cm langt og 2,3 cm bredt. Dette tar imot bundbrettenes endetapper, som tilsammen har en bredde av 5,5 cm og springer 2,5 cm ut fra bundbrettets ender. Av det ene sidestykke mangler et ca. 13—14 cm bredt stykke av den øvre ende. Det andet sidestykke er bedre bevart, dog mangler det her et ca. 3 cm bredt stykke nærmest ryggen.

Bunden er sammensat av to bundbretter, som hver har følgende maal: Det som er længst fra kistens ryg, er 99 cm langt og 14,5 cm bredt. I hver ende har det hat en tap i den del av brettet som er nærmest kistens midtparti. Omtrent 29 cm fra den ene ende mangler et stykke træ, som er 7 cm langt og 7,5 cm bredt. Dette er ikke avraatnet, men avhugget i gammel tid.

Det andet bundbret, som ligger nærmest kistens ryg, er 99 cm. langt og 15 cm bredt. I hver ende har det nær det foranliggende bord en tilskaaret tap, hvormed det har været fæstet til sideplankene.

Kistens *ryg*, som er den eneste av langsidene som er bevart, er gjort i ett stykke og er ca. 1,03 m lang og 21 cm bred. Paa indersiden av de kanter som ligger an mot hjørneplankene og bunden, ser det ut som det har været tilskaaret spor for bunden, men det kan nu ikke sikkert sees.

Kisten har likesom nr. 149 ovenfor været prydet med brede *jernbeslag*, som alle har været utstyrt med *nagler* med smaa, runde *fortinnede hoder*. Disse gaar ikke igjennem træet. Paa nærværende kiste findes det beslag paa baksiden og sideplankene. Sikkert har det ogsaa været beslag paa den nu forsvundne forside og paa loket. Paa baksiden er det nu bevart i alt 12 beslag og rester av to eller tre andre. Beslagene er anbragt vertikalt

og har en bredde fra 7,5—8 cm i den bredeste ende og ca. 4—6 cm i den smaleste. Naglehodene er anbragt i skraat stillede rækker som krydser hverandre fra venstre til høire, saa at det dannes et enkelt, men meget dekorativt mønster. Loket har været fæstet til baksiden av kisten ved hængsler, som ikke er bevaret. Hængslene har været fæstet til fire kramper, som har været anbragt omtrent midt paa baksiden. Av disse er nu bare to bevaret.

Paa den daarligst bevarte hjørneplanke findes større stykker av et horisontalt *jernbeslag*, og desuten sees rester av to andre beslag.

Av naglene mangler en hel del, men det sees at de har været anbragt paa samme maate som paa kistens bakside. Den anden hjørneplanke er ogsaa prydet med beslag.

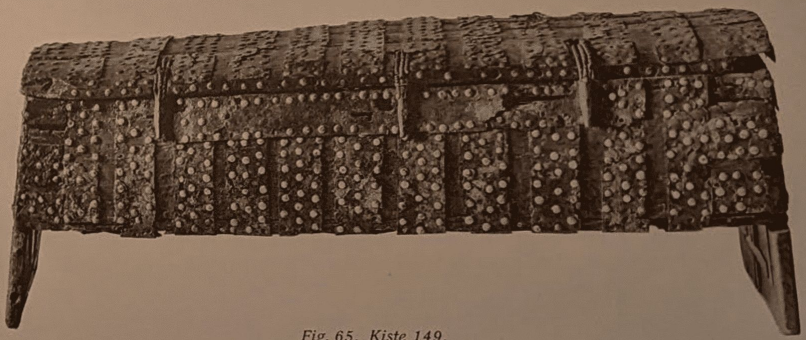


Fig. 65. Kiste 149.

Kiste 156 fandtes i gravkammerets NØ del (se bind I s. 37 og pl. X nr. 156). I kisten fandtes en kam, et fragment av en anden kam og litt skind og nogen tøirester. Den er plyndret av gravrøverne, som har fjernet loket og den ene side. Se om dette Gustafsons optegnelse i dagboken 18. august 1904, som delvis er gjengit i bind I s. 38.

KISTE 178

Denne er likesom de to foregaaende av *ek*, men den er uten beslag paa sidene (*fig. 68*). Bevaret er bunden og alle sidene og likeledes loket, som dog er noget skadet. Konstruktionen er omtrent den samme som vi gjenfinder ved de to ovenfor beskrevne kister. Længden er ved overkanten 62 cm og ved bunden 66,5 cm. Den tiltar altsaa noget nedefter, hvilket ogsaa sees av at sideplankene er stillet paa skraa, saa at de fra overkanten skraaner jevnt utover. Sidestykkenes bredde er nederst 24 cm, og oventil har den omrindelig været 21 cm. Høiden er 31 cm. Bundens høide over gulvet er ca. 5,5 cm. Dens

længde er 63,5 cm og bredden ca. 21 cm. Lokets nuværende største længde er 55,5 cm. Dets største bredde er 22 cm.

Sideplankene er firesidige bretter, som nederst er 24 cm brede, og som blir litt bredere opefter.

Det *venstre sidestykke* er fuldstændig bevaret. Det er litt tykkere i overkanten end i underkanten. I en høide av 6 cm over gulvet er det paa midten av sidestykket utskaaret et firesidig hul, hvori bundbrettets endetap er fæstet.

Henholdsvis 5,5 og 6 cm fra underkanten er utskaaret en fals i hver av sidestykkets kanter, og paa denne har forsidens og baksidens underkanter hvilt. Paa sidestykkets



Fig. 66. Kiste 156, set bakfra.

underside er det ved underkanten utskaaret en horisontal fals, hvorpaa bunden har hvilt. Det høire sidestykke er bevaret i to stykker, som oprindelig har været ett, og som passer sammen. I en høide av 6 cm over gulvet er det paa midten av dette sidestykke utskaaret et firesidig hul, som er 2 cm langt og 2 cm bredt. Dette tar imot bundbrettets endetap, som ved dette sidestykke er 1,5 cm tyk, men vistnok oprindelig har været noget tykkere. Likesom i det venstre sidestykke er det henholdsvis 5,5 og 6 cm over underkanten utskaaret en fals i hver av kantene, og paa disse falser har forsidens og baksidens underkanter hvilt.

Bunden bestaar av et bret av ek, som er 63,5 cm langt og 21 cm bredt. I hver ende er det paa midten anbragt en tap, som er ca. 2,5—3 cm lang. Naar undtages at det er avslaat litt i begge langsider, maa bunden sies at foreligge komplet. Ryggen er næsten komplet i seks stykker, som har kunnet sammensættes. Oprindelig ser den ut til at ha været gjort i ett stykke.

Ryggens længde er 61 cm ved overkanten, 66,5 cm ved underkanten. Dens største bredde paa midten er 24 cm. I en avstand av 19 cm fra hver av sideplankene, altsaa

midt paa bakre langside, har været anbragt to *hængsler* av *jern* med en indbyrdes avstand av 21,5 cm. Det ene hængsel mangler nu, men pladsen kan sees av hullene i kistens bakre langside. Det andet hængsel er bevaret. Det har bestaat av to simple *jernkramper* dannet av simple flate jerntener. I krampens øvre ende er en avlang aapning, hvorigjennem lokets kramper løper. Lokets krampe har med den ene spids været drevet ind i dets smalside, den anden spids ligger som et flatt beslag henover lokets overside. Gjennem øskenet løper ryggens ovenfor beskrevne krampe. Paa det sted hvor de to øskener møtes, er det i kistens lok utskaaret et 2,5 cm langt halvcirkelformet parti. Dette er gjort for at øskenene ikke skal hindre at kistens lok kan aapnes.



Fig. 67. Kiste 156, set forfra.

Forsiden er bevaret i ett stykke. Dens længde er 65 cm, bredden er 22,5 cm. Denne side holdes endnu delvis paa plads ved hjælp av de gamle spiker, hvorav tre findes anbragt i sideplankene og tre ved bunden.

Midt paa forsiden ved overkanten har været anbragt et avlangt firesidig *beslag* av *jernblik* til *laasen*. Dette er 8 cm langt og 3 cm bredt ved endene og 4 cm bredt paa midten. Det har været fæstet til kistens forside ved seks nagler. Omtrent 2,5 cm fra overkanten er anbragt en 2,5 cm lang avlang aapning for nøklehullet. Under beslaget har det i forsiden været skaaret ned et felt. Dettes længde er 7 cm, bredden er 2,5 cm, dybden 1,2 cm. Paa et enkelt sted er dette felt senere gjennembrutt. I den smale aapning har laasens *fjær*, som har været av *jern*, været anbragt. Denne, som foreligger løs, er nøiagtig 7 cm lang og 1 cm bred, og passer i feltet. Den er dannet av en flat firesidig jernten, hvis nedre ende er tilbakebøiet og spaltet i to, saa den danner en fjær. I øvre ende er laasfjæren utstyrt med et hul, hvori det er fæstet en nu noget forbøiet krampe, som har været drevet ind i kistens lok. Like indenfor nøklehullet har det

været anbragt en stopper for laasfjæren, som nu mangler. Naar kisten skulde aapnes, blev nøkkelen ført ind gjennem nøklehullet, og ved hjælp av den blev stopperen trykket tilbake. Laasfjæren fik da frit løp ut gjennem passagen og fulgte med loket op naar dette blev aapnet.

Loket (nr. 109) er som det nu foreligger, sammensat av tre brudstykker, men er defekt. Dets nuværende største længde er 55,5 cm, største bredde 22 cm. Hængslet ved den bakre kantside er beskrevet ovenfor. Den forreste side er nu noget avslaat, men det ser ut til at den oprindelige kant har været svakt buet, saa at loket har været bredest ved endene og avtat litt i bredde mot midten; dette sidste kan dog ikke avgjøres sikkert. Paa det sted hvor laasfjæren har været fæstet, sitter det en liten jernkrampe, som har været drevet ned i loket ovenfra. Hvorledes denne har været tilknyttet den krampe som sitter i laasfjærens øvre ende, kan ikke sikkert avgjøres.

Kiste 178 fandtes ifølge GUSTAFSONS hovedregister i gravkammerets vestre del. Den er omtalt i bind I s. 45, hvor det nævnes at det i kisten laa endel vildepler. Dens plads i gravkammeret er angit paa planen bind I pl. XI nr. 178. Loket (nr. 109) fandtes paa vestsiden av gravkammeret nær masten. Det laa oppaa den sydligste takplanke og under en løs stump av denne.

FRAGMENTER AV KISTER

Rester av en liten *kiste* av *træ*. Det foreligger følgende:

a) Et 23,3 cm langt *fragment* av et tyndt *bret* av *bøk*, med en nedskaaret avsats ved den ene ende, som er tilskaaret svakt skraanende.

Paa brettet sees huller efter otte horisontale rækker av nitnagler, som antagelig har været fyldt med de nedenfor omtalte prydstifter. Dette bret maa opfattes som en rest av *forsiden* av en liten kiste eller et skrin, da det har et avlangt hul som oprindelig har sittet paa midten. Brettet er avbrutt akkurat gjennem dette hul. Gaar man ut fra at hullet for laasen har sittet omtrent paa midten, skulde man kunne anta at kistens oprindelige længde har været ca. 45 cm. Brettets bredde er 13,2 cm. Dets tykkelse er 1 cm.

b) Endel ganske smaa *fragmenter* av et beslag av tyndt *jernblik*, som rimeligvis har været anbragt utenpaa den omtalte kiste.

c) 12 smaa *jernstifter* med flate hoder med smaa messingplater oppaa og to fragmenter av lignende stifter. Desuten 10 løse *messingplater* til stifter. Stiftenes oprindelige længde er 1,4 cm.

d) To smaa *jernstifter* med paaloddede flate *hoder* av *messing*. Alle de under b—d beskrevne stykker har hørt til brettet a. Disse stykker fandtes i indbrudsgangens undre lag (se bind I pl. VII aa).

Nr. 67. Et firesidig *bret* av *ek* med tilskaarne firesidige tapper i begge ender, sikkert bunden av en liten kiste av ek. Brettets længde eksklusive tappene er 45,6 cm. Bredden er 15,3 cm.

Dette bret fandtes i indbrudsgangen.

Nr. 170. Endel større og mindre *fragmenter* av *kister*.

a) Langside av en liten kiste av bøk. Stykket foreligger nu i otte brudstykker, og det mangler kun et enkelt mindre fragment. Ryggens længde er 47,5 cm og dens bredde er 14cm.

Av de bevarte fragmenter kan sees at kisten har været utstyrt med tre *hængsler* av jernblik.



Fig. 68. Kiste 178.

b) 16 større og mindre fragmenter av tre *hængsler* av *jernblik*, som har hørt til kisteryggen a) ovenfor. Hængslenes bredde har været 18 cm. Deres oprindelige længde kan ikke angives. I øvre ende har hængslene været tildannet som en liten hempe.

c) *Fotstykke* til et *skrin* eller en liten kiste av *bøk*. Det synes at være for litet til at høre til kisteryggen a). Avbrutt i øvre ende, saa at det kun er bevaret litt av det parti som har været utstyrt med fals for bunden i skrinet. Bredden er størst ved underkanten, hvor den er 9,4 cm. Nuværende længde 10 cm.

d) Seks fragmenter av to *fotstykker* av *bøk* av lignende form som c). Stykkene har været utstyrt med fals for indfældning av bunden. Da bare to stykker har kunnet sammensættes, kan maal ikke angives.

e) Et litet *bret* av *bøk*, som bestaar av to brudstykker som passer sammen. Den ene ende er tvert avskaaret, i den anden har været tilskaaret en tap. Brettets længde er 12,8 cm. Dets største bredde er 8,3 cm.

f) To smaa *fragmenter* av en eller to *trænagler*.

g) En hel mængde *brudstykker* av *træ*, som vistnok maa opfattes som et eller flere stykker av en *kiste*.

Disse saker er fundet i gravkammerets sydvestre del.

O. VI. Et flatt firesidig *bret* av *bøk*, sikkert *bunden* av en liten *kiste*. Brettets længde inklusive tappene er 40 cm. Største bredde 15,7 cm. Hvor det er fundet, vites ikke.

Ifølge Torp l. c. er *kista* f. = kiste, men det kan ogsaa betegne en firkantet skive, især plate paa et stølebelte, gno. *kista* (sv. *kista*, da. *kiste*) = *ags. ciste, ciest* (engelsk *chest*), mnt. *kiste*, ght. *kista* (nht. *Kiste*). Det germ. ord fra lat. *cista*, skrin. Dertil dimin. *kistel* m. = litet skrin (Rbg. Tel.), gno. *kistill* det samme.

I flere dialekter haves ordet *ryng* m. bl. a. i betydningen „halvvalseformig rygning", „bueformig forhøining", f. eks. paa et lok.

PARALELLER TIL KISTENE

I dronning Thyras høi i Jellinge fandtes det ifølge Kornerup en kiste som lignet en kuffert, og hvis lok bestod av to halvrunde fjæler. Den har rimeligvis været av samme form som de to største kister fra Oseberg, men da den var saa daarlig bevaret, vet vi intet nærmere om dens utseende (J. Kornerup: Kongehøjene i Jellinge s. 8 og s. 18).

Den nærmeste paralel til vore store kister som vi nu kjender, er en kiste fra Salisbury katedral i Wiltshire, England (*fig. 69*). Det er museumsbestyrer Th. Petersen i Trondhjem som i sin tid har gjort Gustafson opmerksom paa dette stykke. Som det fremgaar av avbildningen, danner kistens smalsider ogsaa dens ben, aldeles som paa Osebergkistene, og likesom paa disse tiltar sidestykkene i bredde nedefter, saa at de er bredest ved underkanten. Kisten beskrives saaledes av Philip Mainwaring Johnston: „Yet another, of oak, crossed with innumerable iron bands and straps, some with scrolled ends, and curious ornamental rivet heads, is certainly of early thirteenth-century date. It retains its three original iron locks, and is altogether a very noteworthy example." (Se P. M. Johnston: Church Chests of the twelfth and thirteenth centuries in England i The Archaeological Journal Volume LXIV. Second Series Vol. XIV. London 1907 s. 297—298 Pl. X fig. 2). Denne kiste frembyr ogsaa flere andre likhetspunkter med Osebergkistene; nævnes maa særlig den primitive konstruktion og de tynde baandformede jernbeslag som dækker dens sider og lok. Laasene er av en anden og yngre konstruktion end paa Osebergkistene. Johnston daterer som nævnt kisten til 13. aarhundrede, men baade konstruktion og beslag skulde gjøre det rimelig at datere den noget tidligere. Foruten denne kan det nævnes at det i Victoria and Albert Museum i London findes fem engelske

kister av samme hovedform som kisten fra Salisbury katedral, men bare med et enkelt laasbeslag; disse er prydet med træskjæring paa forsiden. De henføres til det 15. og 16. aarhundrede. En av disse kister, som er fra en tidlig del av det 16. aarhundrede, avbildes her (*fig. 70*). Som man ser, danner kistens sidestykker ogsaa dens ben aldeles som paa vore kister. En fransk kiste av samme type fra ca. 1500 findes ogsaa i dette museum.

Ved siden av de engelske kister maa omtales tre svenske fra middelalderen, som alle befinder sig i Statens Historiska Museum i Stockholm (Fornvännen 1914 s. 236—37,



Fig. 69. Kiste fra Salisbury katedral, Wiltshire, England.

fig. 3—5). Den mest typiske er Voxtorpkisten, som her avbildes som *fig. 71*. Den er dannet av seks bretter og utstyrt med flatt lok. Sidestykkene danner samtidig ben aldeles som paa Osebergkistene. Kisten har en laas paa midten og desuten to hasper, en paa hver side av laasen. Forsiden er prydet med rike jernbeslag i romansk stil med billedfremstilling, mens sidestykkene fæstes til langsidene ved hjælp av baandformede beslag. Denne kiste og de to nedenfor omtalte fra Rydaholm og Ryssby dateres av Axel L. Romdahl (Roglösadörren och en grupp romanska smiden, i Fornvännen 1914 s. 231 ff., s. 235 og s. 245) til midten av 1100-tallet. Rydaholmskisten og Ryssbykisten er begge mindre og med lavere sidestykker end Voxtorpkisten, saa at disse kister bare saavidt har „ben". De er rikt dekorert med jernbeslag, som paa forsiden danner billedfremstilling i

romansk stil. Sidestykkene er paa begge to anbragt mellem langsidene og fastholdes med smale, baandformede jernbeslag, som ogsaa danner rammer om forsidens billedfremstilling. Rydaholmskisten har likesom Voxtorpkisten hat laas paa midten og en haspe paa hver side av laasen. Fælles for alle tre kister er at det paa forsiden like under overkanten er anbragt en række smaa, runde jernringer, som er fæstet med kramper og hænger frit.

Den kisteform som blir almindelig i den senere del av middelalderen, frembyr færre likhetspunkter med Osebergkistene og kan derfor her behandles forholdsvis kortfattet. Det mest typiske eksempel er en kiste fra Vadstena kloster som først er beskrevet av Hildebrand (Sver. Medeltid II s. 246 fig. 55) og som er avbildet *fig. 72*. Den adskiller sig fra de mere primitive kister som er beskrevet ovenfor, ved at den er utført i stolpekonstruktion, idet i hjørnene er anbragt firesidige flate, brede stolper, hvori langsidene og smalsidene er indfældt. Forsiden er rikt dekorert med træskjæring, og laasen er anbragt paa midten, men kisten er ikke utstyrt med beslag. Ved siden av Vadstenakisten kan nævnes en ekekiste fra Ullensaker kirke, som nu befinder sig i Universitetets Oldsaksamling. (Se Oldtiden VI s. 206 nr. 42.) Denne kiste „hviler paa fire flate hjørnestolper i hvilke forsidens og gavlenes brætter er indfalset og fæstet med trænagler utenfra. Gavlsidene er styrket ved tre paalagte stokker. Bunden er lagt paa tverstokker som er falset ind i langsidenes bord. Laaket har en bred profilert ramme. Den svake konstruktion, oprindelig uten enhver jernspiker eller beslag, har alt i middelalderen eller ialfald omkring 15—1600 gjort at man har styrket kistens bygning ved at lægge jernbaand paa den i hjørnene. Man har lagt disse nogenlunde ordentlig paa mellemlistene i forsiden, men det har tydeligvis ikke været nok, for derefter er det lagt paa nogen mindre jernbaand som brutalt er naglet over to av de symbolske figurer i forsiden.

Kistens længde er 1,95 m, bredden 69 cm og 69,5 cm og høiden 91,5 cm. Forsiden er rikt utskaaret i felter. Paa midten deles den ved et træ med grener og blade, og i hver halvdel av forsiden er skaaret ut 12 smaa firkantede felter, og i disse felter er skaaret symbolske dyrefigurer. Paa undersiden løper en list med geometriske firblad-figurer" (A.W. Brøgger). Kister i stolpekonstruktion kjendes forøvrig fra hele Europa. En hel række kister av denne type er behandlet av Sune Ambrosiani i Fataburen 1909, s. 15 ff. (Lår från Mysslinge, Uppland, och dess släktningar). Som fig. 4 i denne avhandling avbildes en kiste av denne type med rikt dekorert forside fra katedralen i Terracina, og formen kjendes baade fra Tyskland (Ambrosiani fig. 5 og 9), fra Schweiz (l. c. fig. 13—16) og fra Rumænien (l. c. fig. 12). Om disse stykkers alder skal her ikke uttales noget bestemt, men de nævnte eksempler viser at typen har været meget utbredd i Mellemeuropa. I en særstilling staar England, hvorfra det kjendes en mængde kirkekister av den ovenfor beskrevne form, som foreligger samlet i P. M. Johnstons avhandling. Som typiske

eksemplarer av denne form kan nævnes JOHNSTON fig. 3, 5, 9 og 17 og samme avhandlings pl. II, pl. III fig. 1 og pl. VI—VII.

Fra det nordiske omraade er Danmark endnu ikke nævnt, men fra dette land foreligger et rikere materiale netop av „fotkister" eller kister med stolpekonstruktion end fra Norge og Sverige. I Nationalmuseet i Kjøbenhavn findes to kister og en kisteforside av denne type. Om disse sier W. MOLLERUP (Nationalmuseets 2. Afdeling 1892—1908 s. 10): „For- og Bagside er sammentømrede af fire-fem Planker, hvoraf de to yderste,

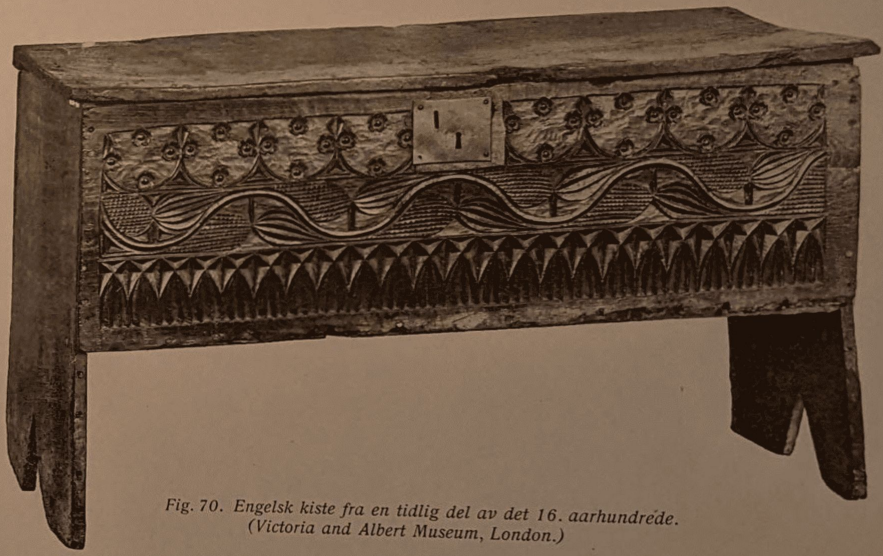


Fig. 70. Engelsk kiste fra en tidlig del av det 16. aarhundrede. (Victoria and Albert Museum, London.)

der staar lodret, forlænger sig nedefter og danner Kistens Fødder. Fyldinger gives ikke. De to Kister, der begge stammer fra Fyn, er paa Forsiden prydede med utskaarne spidsbuede Felter og har to firkløverformede Felter paa det hvælvede Laag". Den ene av disse er avbildet av R. MEJBORG: Danske Bøndergaarde I fig. 44. I Tidsskrift for Kunstindustri (2 R. 1898 s. 145 ff.) har BERNHARD OLSEN git endel oplysninger om kister av denne type i Danmark. Han avbilder bl. a. den her som *fig. 73* avbildede kiste fra egnen mellem Flensborg og Læk, som har stolpekonstruktion. Denne viser den samme eiendommelighet som de to store Osebergkistene, at den er smalere ved overkanten end ved underkanten, idet smalsidene tiltar i bredde nedefter. Men den adskiller sig fra Osebergkistene ved at baade smalsider og langsider er indfalset i hjørnestolpene. BERNHARD OLSEN mener

at kister av denne type gaar tilbake til aarene før 1300; formen har dog holdt sig meget længe. Han har avbildet som fig. 204 en kiste fra omegnen av Ostenfeld som stammer fra det 17. aarhundrede, men i den Magnussenske samling findes en lignende kiste fra 1729. Typen har saaledes holdt sig i over 500 aar. I kistene fra Osebergfundet var det i den ene, nr. 149, utstyr til kvindearbeidet, to lamper og desuten kam og saks (se bind I s. 40—41). Den anden, nr. 156, var plyndret før og indeholdt som nævnt ovenfor to kammer, litt skind og tøi (bind I s. 38). Den tredje kiste, nr. 178, indeholdt bare vildepler og er altsaa nærmest en kiste til opbevaring av mat (se bind I s. 45).



Fig. 71. Voxtorpkisten. (Statens historiska Museum, Stockholm.)

Indholdet av de store kistene fører os ind paa en detalj som har en viss interesse. Paa en række gravstener fra Vest-Skotland som er præget av norsk kultur, finder vi paa flere avbildet skrin eller smaa kister som er utstyrt med beslag. Disse gravstener er imidlertid meget sene, idet ikke faa av dem kan henføres til det 15. og første halvdel av det 16. aarhundrede (CALLANDER: Notes on a casket of cetacean bone and a highland brooch of silver (Proc. of the Soc. of Antiquaries of Scotland XII Fifth Series, Session 1925—26, s. 115). Disse stener er publicert av JAMES DRUMMOND (Sculptured Monuments in Iona and the West Highlands), og henvisningene nedenfor gjælder dette verk. CALLANDER gaar (l. c. s. 113) ut fra at det er skrin som er avbildet paa stenene og ikke kister. Dette er i denne forbindelse mindre væsentlig, hovedsaken er at det er avbildet firkantede skrin eller kister med baandformede beslag, og at det sammen med disse

avbildes kam og saks (CALLANDER l. c. s. 113 fig. 10). I DRUMMONDS verk er det (pl. LVIII) avbildet en gravsten fra Kiells i Argyleshire, som her gjengis som *fig. 74*. Som det sees, er stenen foruten med et tveegget sværd prydet med et skrin med baandformede beslag, en dobbeltkam av middelaldersk type, en saks og en gjenstand som DRUMMOND opfatter som et speil. Vi finder altsaa her det *hedenske* gravutstyr avbildet paa en kristen gravsten, og av særlig interesse er det at kammen og saksen, som allerede i Osebergfundet laa i kistene, ogsaa her avbildes sammen med et skrin eller en kiste. Paa en sten fra Kilmary, Knapdale i Argyleshire (DRUMMOND pl. LXV) finder vi ogsaa skrin, kam og saks. Som andre eksempler



Fig. 72. Kiste fra Vadstena kloster. (Statens historiska Museum, Stockholm.)

kan nævnes en sten fra Killean i Argyleshire med to skrin og saks (DRUMMOND pl. LXXXIV) og en sten fra Kilmary i Argyleshire (DRUMMOND pl. LXVII) med skrin, kam og saks. Det ser altsaa ut til at den skik at opbevare kam og saks i smaa kister eller skrin har holdt sig fra vikingetiden langt ned i middelalderen. BERNHARD OLSEN fremhæver (l. c. s. 147) at kisten indtil begyndelsen av det 17. aarhundrede fandtes i alle husets værelser. „Man sad paa dem, sov paa dem, Kjøbmanden, der førte dem med sig paa sine Rejser, ses paa Miniaturer i Bøger at føre sit Regnskab og tælle sine Penge op paa deres Laag. Det er Middelalderens *Kontor* (*comptoir*), som vistnok ogsaa havde indre Afdelinger. De omtales ofte i Inventarer og angives at maale fem Kvarter, eller almindelig Kistehøjde. I denne Form gjordes de i Lybæk i 15de Aarhundrede af finere Haandværkere, *Kontormagerne*, vistnok for de pynteligt udførte indre Afdelingers Skyld."

Vore middelalderske kilder nævner stadig kister. HARRY FETT (Gamle norske Hjem s. 28) minder om at det at være kistesnekker nævnes som et eget haandverk i MAGNUS LAGABØTERS Bergens bylov, og at det i folkevisene omtales kister. I 1522 nævnes det en Thomus kistemaker i Finnegaarden i Bergen, som betaler 3 β i leding av bryggen (Norske Regnskaber og Jordebøger III s. 638). Alt saa tidlig som i 1335 nævnes en tysk jernbeslaat kiste (HARRY FETT l. c. s. 28), og i inventaret for Baahus 5. mai 1340 (D. N.



Fig. 73. Kiste fra egnen mellem Flensborg og Læk. (Flensborgs Museum.)

III 202, A. W. BRØGGER l. c. s. 14) omtales *fiscus* (skatkammerkisten). I et værdsættelsesbrev over løsøret efter Olof Gudbrandsdatter i Nypingen i Oslo av 9. april 1348 omtales „atthæ kistur smar oc storer (D. N. IV 328). I Aslak Bolts løsørefortegnelse av 22. februar 1429 nævnes 18 kister (D. N. V 586 og HARRY FETT l. c. s. 28), og i et inventarium fra Akershus av 16. januar 1488 (D. N. II 940) nævnes „en kiiste war wdi ein sprangdwgh med opkast" og „item ein annen kiisthe war inthet annet wti wthen 1 skrin med regenskapssbøker oc breff", „item 1 kiste med slotzbreff", og „item 1 stoor kiste war wt i III engelsst aaklede, III par bleekte laghen, 1 stecket dwg, IIII høgende, I myggetiell, IIII bøcker papir". De to sidste kister stod i fateburet. I alt var det altsaa fire kister paa Akershus i 1488 (sl. D. N. II 939). I en fortegnelse over Orm Erichsens indbo, som blev inddrat

til fordel for kongen da Orm blev hængt i 1521, nævnes „1 lidenn kiste met liwz“ og „V gamlee kisther (se Norske Regnskaber og Jordebøger II s. 669 og 671), og i 1522—23 blev det anskaffet spiker „til kisterne som stande paa vectergangen“ paa Bergenhus (Norske Regnskaber og Jordebøger III s. 658). I Tautra klosters inventar fra 1531—32 nævnes 6 kister (D. N. XI 582), og i Hamar bispegaard stod det 22. juni 1537 „en kyste fuldt mett osmundt jernn“ (D. N. II 1122). De ovenfor omtalte eksempler, som ganske vist væsentlig skriver sig fra senmiddelalderen, er tilstrækkelig til at vise hvor hyppig kistene var i bruk i hele denne periode. Endnu i det 16. aarhundrede var de i almindelig bruk baade paa slottene, i byen og hos bøndene. Om dette sier Troels-Lund: „Flyttelige Kister blev derfor det første Møbel, der fremgik af Bænken.

Vil man have et Bevis for, hvor vidt fremskredet i saa Henseende det 16de Aarhundrede var, kan man lægge Mærke til de mange Navne paa Kister av forskellig Slags og Størrelse, der alt var i Brug. De største synes at have været de egentlige „Kister“, hvorav nogle endnu bar Bænkens Mærke paa sig, idet de var forsynede med Rygstød, „Rygkister“; andre mindede om den ved at have bevaret Benene, „Fodkister“. Navnet „Dragkiste“ brugtes derimod næppe endnu, det blev senere Benævnelsen for Kister ikke med Laag, men med Skuffer paa Siden til at „drage“ ud.... At disse Kister i alle mulige Udgaver ikke stod tilsidesatte, som en Kuffert eller Kasse i vore Dage, men i Stuen selv førte Kampen med de Bænke, som de engang helt skulde fortrænge, fulgte av Sagens Natur. I Reglen brød de Bænkerækken og viste saaledes ved deres Plads, hvorfra



Fig. 74. Gravsten fra Kiells, Argyleshire, Skotland. (Efter Drummond.)

de stammede, og hvad de tilsigtede. Deres hele Udstyr gjorde dem ogsaa særlig skikkede til at tjene som Pragtstykker; malede i straalende Farver, med smukke Metalbeslag og Besætninger, stundom endog overtrukne med Fløjl og andet kosteligt Stof eller af udskaaret Arbeide og med Indskrifter, maatte de i høj Grad egne sig til at pryde Stuen" (l. c. II s. 258—261).

Kistene er litt efter litt gaat av bruk i byene, mens de har været almindelige paa landet helt ned til vor tid.

Av de oplysninger som ovenfor er meddelt, synes det at fremgaa at kistene helt fra vikingetiden og langt ned i middelalderen ofte har været benyttet til opbevaring av utstyr for kvindearbeidet og til sengklær, laken eller tepper.

KJØKKENET

Da GUSTAFSON sommeren 1904 ved sin undersøkelse av Osebergskibet kom til agterskibet, støtte han paa utstyr til et *helt kjøkken*. Like foran gravkammerets nordre væg laa en jernkjele, og foran den laa tre jernklør, som danner et stativ til ophængning av kjelen. Vest for denne laa en anden kjele, som var daarligere bevaret, og i den laa en kniv og to smaa traug av træ. Nær disse saker fandtes stekepanden og en skjerding. Ved stekepanden laa en træøse med skaft og to smaa pene økser. Endelig maa nævnes at det her fandtes en liten kjøkkenkrak og en kvernsten (se bind I s. 46 ff. og fig. 27—28 samt fig. 30). I forskibet laa desuten et stort traug og et træfat (se bind I s. 74—75).

JERNKJELENE

En stor *jernkjele* (nr. 114), som nu bare er bevaret i fragmenter. Bundplaten er rund og ca. 24 cm i diameter, den er ophøiet i kanten, hvortil sideplatene er naglet og klinket. Naglene har runde hoder paa utsiden og klinkplater paa indsiden. Sideplatene varierer i bredde, de er ca. 10—13 cm brede. De er klinket til hverandre. Ingen er bevaret helt, men det er vistnok klart at de kraftige plater har været gjort i ett fra bunden til mundingen. Omkring mundingsranden er lagt et ombøiet, hult jernbaand. *Ørene* for hanken er meget enkle og ender i to flate fliker, som er fæstet til yttersiden av kjelen. Hadden er gjort av en tyk jernstang med firkantet tversnit, som ender i opbøiede kroker og disse igjen i spiraler. *Hadden* er vridd nedentil paa begge sider, men kantet paa midten. Kjelens diameter over mundingen er 47 cm, dens største bredde er dog nærmere bunden.

Den stod tæt nord for gravkammerets nordre gavl.

Til denne kjele hører antagelig en *skjerding av iern* (nr. 143) som laa sammen med de andre kjøkkensaker i agterskibet (*fig. 75*).

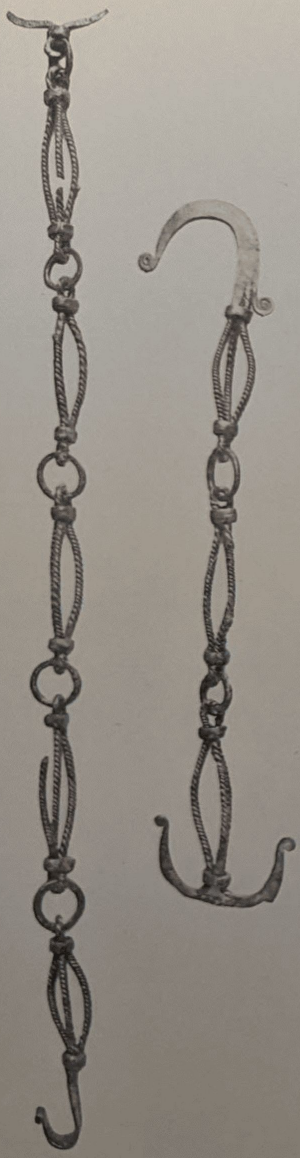


Fig. 75. Skjerding av jern.

Skjerdingen bestaar av otte store led, hvert forbundet med det næste ved en liten tyk, solid jernring, 6 cm i tvermaal. Hvert led er dannet av tre vridde, tykke jerntener, som staar frit i bue til hverandre og danner i form en oval, lukket oventil og nedentil ved en kraftig liten jernring. Nedenfor ringen er øiet. I det øverste led sitter en kraftig, bred krok, og likedan avsluttes nederste led i en smidd krok, hvis spids er en oprullet spiral. Mellem 5. og 6. led ovenfra er et ekstra parti med et hesteskoformet led. Skjerdingens samlede længde er ca. 2 meter.

Ifølge Torp l. c. er skjerding m. (= skjerding eller kjelkrok), gno. *skerðing* f., avledet av *skarð*.

Lakk m. er fæstepunkt paa en kjelkrok = *lekk* (i Sfj. Nhl., I. Sogn og Nordl.).

Den anden *jernkjele* (nr. 133) *fig. 76* er i det væsentlige ganske som den første, men den er noget større og kraftigere bygget. Bestaar av en rund bundplate, hvortil alle sideplatene er klinket, og disse er igjen klinket sammen. Den er noget defekt i platene. Omkring mundingsranden er lagt et hult jernbaand. Ørefæstene for hadden er litt forskjellig fra den førstes, idet de her bestaar av hele plater. Hadden har samme konstruktion, er vridd et stort stykke i begge sider og ender i smaa ophøiede spiraler. Mundingsdiameteren er ca. 50 cm. Denne kjele laa i agterskibet ved gravkammerets væg (se bind I s. 47 og 49 fig. 30).

Kjelen er utstyrt med et *stativ av jern*. Det bestaar av tre like kraftige jernstænger med klør. Hver av disse har en samlet længde av ca. 1,25 m, er smidd i ett stykke av en solid jernstang. Den ender i tre smaa klør 6—10 cm lange. Herfra gaar den opover som en flat firkantet stang ca. 45—50 cm, hvorefter den fortsætter som en vridd stang, indtil den øverst ender i et langt, flatt, spydspidslignende stykke, hvori er et naglehul. Her forenes saa alle tre stykker, og gjennem hullene gaar en kraftig oventil klinket nagle, som paa undersiden er bøiet om til et øie. I dette er smidd en kraftig krok, hvis øvre del bestaar av tre vridde jerntener, i alt ca. 20 cm lang.

I kroken hænger saa jernkjelen. Høiden av stativet kan altsaa variere. Som det nu er montert, har det en høide av ca. 80 cm over gulvet. Stativet er praktisk talt helt, idet det bare er loddet paa ett sted. Det laa like ved kjelen (se bind I s. 49 fig. 30).

Endelig maa omtales endel *fragmenter* av en stor *jernkjel* (O. XI) som ikke hører sammen med de to andre jernkjeler i fundet. Blandt fragmentene foreligger en stor „snodd" ring av jern, hvis ytre tvermaal er 10,1 cm, og som er smidd av en rund jernten,

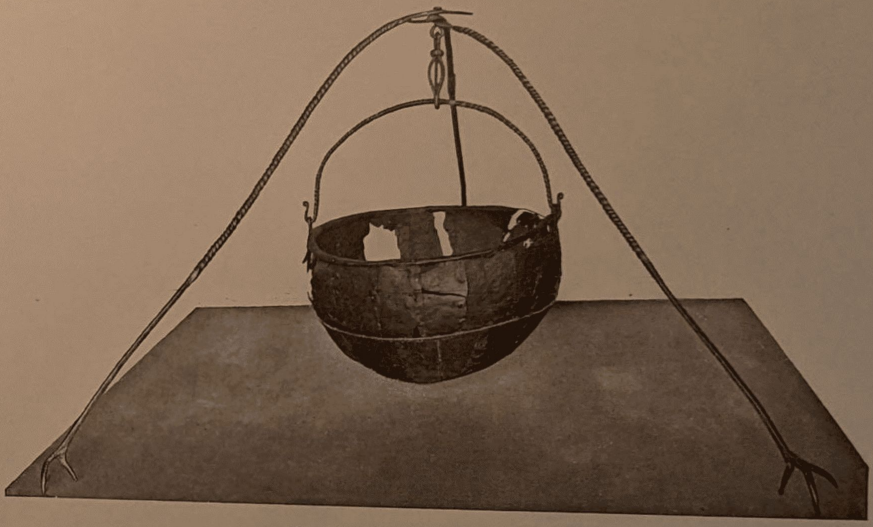


Fig. 76. Jernkjel med stativ.

som er 0,8 cm tyk. Tenens to ender er nu sammensmidd, og dette parti er glatt. Til ringen er fastklinket et øre. Fra en av platene i kjelen er det smidd ut en liten jernstang, som er ca. 7 cm lang; den er bøiet til en bøile som gaar over den ovenfor beskrevne ring og er bøiet tilbake og fastklinket til platen ved kjelens overkant. Av sidene foreligger det i alt 30 større og mindre fragmenter. Den har været dannet av sammenklinkede, tynde jernplater, slik som det pleier at være tilfælde med vikingetidens jernkjeler. Om kjelens dimensioner kan intet sies, men efter ringens størrelse skulde man ha lov til at slutte at det har været en stor kjele.

Sammen med jernkjelene maa omtales tre *pinder* av *træ* (nr. 339) med en plateformet utvidelse i den ene ende, som mulig kan være *tvarer*. Stykkene kan beskrives saaledes:

a. „*Tvare*“ *av træ*, som er fuldstændig bevaret. Længden er 36,4 cm. Pinden er rund, og dens tykkelse er 1,4 cm. Det runde plateformede parti er 5,7 × 5 cm. Pinden er nu svakt bøiet i længderetningen og tvert avskaaret i øvre ende.

b. Rester av en lignende „*tvare*“ *av træ*, hvis oprindelige længde ikke nu kan angis, da den er avbrutt. Den nuværende længde er 26—27 cm. Pinden er rund, og dens tykkelse er nu 0,9 cm, men den har oprindelig været tykkere; den er nemlig nu adskillig sammenskrumpet. Det plateformede parti i nedre ende er 5,2 × 4 cm stort. Pinden er nu meget sterkt bøiet i længderetningen og næsten avbrutt paa tre steder.

c. Det *plateformede* parti av „en *tvare*“ av samme form som de ovenfor beskrevne og et 1,9 cm langt brudstykke av selve pinden. Alt det øvrige mangler. Platen er 5 × 4,2 cm stor.

a og b fandtes i forskibet ved oprensningen av det nordlige hjul, altsaa nær mastefisken (se bind I pl. XIV), og c fantes i 1926 liggende sammen med endel fragmenter av vognen.

De ovenfor beskrevne jernkjeler tilhører typen Rygh 731, som er meget almindelig i vore vikingetidsgraver og særlig da i kvindegravene.

Fra Gokstadfundet foreligger en skjerding, hvis led har lignende form som ved den ovenfor beskrevne skjerding fra Oseberg (avbildet i Nicolaysen: Langskibet fra Gokstad pl. X fig. 5). Skjerdingen fra Gokstad er dog adskillig længere end Osebergskjerdingen. Nogen paralel til stativet til den anden jernkjele kjender jeg ikke. Paa Bayeuxtapetet (Fowke pl. XLIX) er avbildet en gryte som er ophængt over et ildsted, men stativet er her ganske primitivt og ser ut til at ha været av træ, antagelig et slags arrangement som har været benyttet i felten. Godseier G. F. Heiberg har dog meddelt mig at skogsfolk paa Vestlandet hænger sine gryter op paa lignende maate som Osebergfundets stativ viser; de bruker dog ikke jernklør, men lager stativet av grener for hver gang.

STEKEPANDEN

Denne er av *jern* og er bevaret i fragmenter. Den bestaar av et 79 cm langt, flatt skaft, som ender i et rundt øie. I den anden ende, hvor panden er anbragt, er den kløftet i to fliker, som ender i hver sin spiral. Midt paa sitter en rund, flat knap, som hører til stekepandens underside. Selve panden er meget fragmentarisk og har hat en diameter som antagelig har været ca. 25 cm; formen er flat. Fandtes sammen med de andre kjøkkensaker i agterskibet foran gravkammerets nordre væg (se bind I s. 49 fig. 30).

Stekepander kjendes fra adskillige av vore vikingetidsgraver (se Rygh 430). I 1923 blev det av E. S. Engelstad utarbeidet en statistik over de stekepander som da forelaa

i norske gravfund. Det var i alt 58 eksemplarer; derav var 17 fra mandsgraver, 25 fra kvindegraver og 8 fra ubestemte graver. Av de 58 eksemplarer var 7 fra tiden før aar 800, mens de øvrige var fra vikingetiden. En enkelt stekepande skriver sig fra en barnegrav.

Disse pander har efter al sandsynlighet været benyttet til stekning av brød. Ifølge Torp l. c. er *takka* f. = jernplate til at steke flatbrød paa (sl. sv. *takka*).

TRAUGENE

Det store traug (pl. XI) er oprindelig utskaaret i ett stort stykke av en træstamme. Det er 2,20 m langt ved overkanten, regnet fra den ene ytre ende til den anden. Ved bunden er længden 1,80, bredden er paa midten 56 cm, og dybden er der ca. 17 cm. Traugets høide er ca. 21 cm. Bundens tykkelse er ca. 4,5 cm. Som pl. XI viser, er traugets langsider svakt buet baade i længderetningen og fra overkanten og ned til bunden, og som følge av at bunden er kortere end overkanten, er smalsidene ved traugets ender skraanende og svakt buede. I begge ender er det som paa vanlige norske traug utskaaret et utplattet parti, som er svakt buet ved smalsidene. Dette er paa midten 8 cm bredt og ved langsidenes begyndelse, altsaa i hjørnene, 13 cm bredt. Paa undersiden er dets bredde nu ca. 5 cm. Dette partis tykkelse er nu 3—3,5 cm.

Stykket er utvendig glattet med kniven, men indvendig er det noksaa raat og ujevnt tilskaaret. Det er aldeles uten ornamenter. Nu er det sammensat av en mængde brudstykker, og da større partier mangler, har man maattet anvende kit til utfyldning av de manglende mellemrum. Desuten er trauget støttet op med jernbøiler og ved hjælp av disse fæstet til et bret. Efter meddelelse fra konservator A. Nummedal kaldes slike traug i Vik i Sogn for *trog*, mens Torp l. c. har uttrykket *bauna* f. for deigtrug (Innherad) og *brydja* f. for kar som er uthulet av en stok (vandkumme, omtrent = tro). En anden betegnelse er *olda* f. = stort traug.

Ordet *tro* f., fl. *trør*, betyr paa Østlandet en uthulet blok eller et langagtig uthulet kar. I Hallingdal er *tron* = vandrende av træ. I gno. heter ordet *þrô* = uthulet stok eller sten. Grundbetydningen av germansk **þrûh-* er „kløvet stok". — *Trog* n. = traug, gno., isl. *trog* n., sv. *tråg*, da. *trug*, ags. gnt. ght. *trog* m. (eng. *trough*, holl. *trog*., nht. *Trog*). Germansk **truga-* av idg. **dru-ko-* til roten i træ (egtl. kar av træ). Ivar Kleiven anfører fra Gudbrandsdalen ordene *traugbard* n., utt. troughbat, og *traugstjert* m., utt. trougstjebt. Det sidste er betegnelsen for traugets fremstikkende ender.

Trauget fandtes i forskibet helt forut (se bind I pl. XIV og s. 74). „Fra bunden av dette traug blev det tat prøver, og man mente ved undersøkelsen at kunne konstatere at bundindholdet i trauget maatte være *rugmel*. Det er al sandsynlighet for at der ialfald har været

et slags mel i det" (A.W. Brøgger). Efter disse oplysninger er det grund til at anta at trauget er et *bakstetraug*, saameget mere som Hyltén-Cavallius (Wärend och Wirdarne II s. 129) meddeler at det i Wärend helt ned i nyere tid var skik at lage *deigtrug* av en „ihålig lindstubbe". Dette er altsaa en fremgangsmaate som har været i bruk alt i vikingetiden. Som en samtidig paralel til Osebergtrauget kan nævnes at det i Sølushaugen paa Gunnarshaug i Torvastad pgd., Rogaland, fandtes brudstykker av et temmelig stort traug

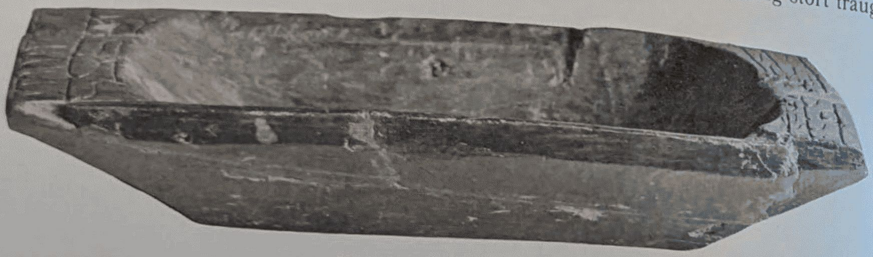


Fig. 77. Litet traug av bøk.

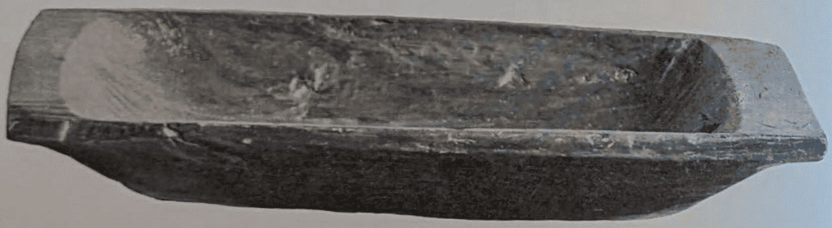


Fig. 78. Litet traug av bøk.

av træ. Graven i denne haug er av Schetelig henført til vikingetiden (Bergens Museums Aarbok 1906 nr. 14 s. 24 nr. 45 p.).

Smaa traug. Av disse foreligger det tre eksemplarer i Osebergfundet (nr. 131):

a. Et litet firkantet og avlangt *traug* av *bøketræ* (*fig. 77*). Det er 34 cm langt og 17,3 cm bredt og 5,5 cm høit. Det er skraat tilskaaret utvendig i alle sider, saa selve bundflaten bare er 19,5 × 8,8 cm. Begge endeflater er oventil prydet med noksaa skjødesløst skaarne geometriske ornamenter, ringer og borde grecque, samt omtrent midt paa undersiden av bunden en flettet firkant.

b. Nydelig litet *traug* (*fig. 78*) av *bøk* av samme form, men mindre, 31,5 cm langt og 15,5 cm bredt. Endene er indskaaret utenfra, saa de er frie til at holde i. Paa den ene endeflaten er det oventil indridset et nydelig ornament (dyrefigur?).

c. Litet, simpelt *traug* av andet træ end foregaaende, mulig av *furu* (*fig. 79*). Det er 24,5 cm langt og 9 cm bredt med frie ender. Høiden er 5 cm. Stykket er forsynt med et lok med et hul i hver ende, som passer til huller i endene paa trauget. Disse tre traug fandtes foran gravkammerets nordre væg. (Se bind I s. 47.)

Smaa traug av den ovenfor beskrevne form kaldes ifølge TORP l. c. for *trygel* m. (i Nam., Søndhordl., Sogn og Hallingdal) og brukes der især til melk eller som matfat;



Fig. 79. Litet traug av furu (?).



Fig. 80. Litet traug av træ, fra Nannestad, Akershus. (Norsk Folkemuseum.)

i Nordhordland haves formen *tryl* og *trygle* i Hardanger. Paa gammelnorsk og islandsk er *trygill* = et litet traug (til mat og lignende). I svenske dialekter er *trygel* f. et litet traug. (Ordet er demin. av *trog*, sammenlign mht. *trügel*, *trögel* ds., ght. *trugili* n.). Navnet *trygel* for kar av den her omhandlede form er fra Sogn først meddelt mig av G. F. HEIBERG.

Traug av den form som kjendes fra Osebergfundet, tilhører en meget gammel type, som er repræsentert i Vimosefundet. (Se C. ENGELHARDT Vimose Fundet. Pl. 17 fig. 6 og s. 27—28.)

Det er mulig at formen i Norge er endnu ældre og kan føres tilbake til førromersk tid. Derpaa tyder to myrfund bestaaende av et traug og endel lerkarskaar som er fundet sammen. De to fund, som nu er i Stavanger Museum, er henholdsvis fra Byberg, Sola s. Haaland pgd. Rogaland (St. 3900) og Jaatten, Hetland s. og pgd. Rogaland (St. 3901).

Særlig synes lerkarskaarene ved det sidste fund ifølge HELGE GJESSINGS bestemmelse at komme de mindre situlaformede, førromerske lerkar ganske nær. (Se HELGE GJESSING: Stavanger Museums tilvekst 1916 Oldtiden VIII s. 134 nr. 79 og 80). Hvis disse traug virkelig kan dateres til førromersk tid, blir formen altsaa at føre tilbake til tiden før Kristi fødsel. I *Eyrbyggja saga* kap. 13 omtales slike smaa traug som grøttraug, og formen har holdt sig i bruk helt ned til vore dage. I nyere tid har disse smaa traug oftest været benyttet til at ha poteter og sild i paa bordet. Paa Helgeland er de ennu i bruk til melk i stedet for runde træringer. (Se GUNVOR INGSTAD: Gamle handelssteder og bondegaarder paa Helgeland. Ab. 1924 s. 138). *Fig. 80* viser et slikt litet traug fra Nannestad, Akershus, som nu befinder sig i Norsk Folkemuseum. I Sverige har de gjerne været benyttet til melkeskaaler. (Se JOHANNES LINNMAN i Några anteckningar om allmogens mjölkhushållning i Dalarna" Fataburen 1914 s. 19 ff.)

ØSENE

Øser av træ. Det foreligger i fundet i alt fem *øser* av *træ* av forskjellig størrelse og form. Det er følgende:

En stor *træøse* med skaft (nr. 147). Den er skaaret i ett stykke og er nu hel, men sammensat av flere stykker (*fig. 81*). Selve skaalens mundingsdiameter er ca. 23,5 cm, men like under overkanten er den litt videre. Dybden er (maalt utvendig) ca. 8,5 cm. Bunden er flat, og dens diameter er ca. 10 cm. Skaftets længde er 18 cm, bredden er bare 2,4 cm og dets tykkelse 2 cm, tversnittet er firesidig. Skaftet avsluttes med en nedadgaaende hake som er skaaret i ett med stykket. Dets overside er prydet med et simpelt indridset mæanderlignende mønster. Øsen fandtes i gravkammeret ved siden av bøttene nr. 145—146.

Nogen direkte paralel til denne øse kjender jeg ikke, men en øløse fra nyere tid som er indkommet til Norsk Folkemuseum fra Valle i Setesdal (*fig. 83*), viser ialfald at øser av denne type har holdt sig i bruk langt ned i tiden.

En *øse* av noget anden form møter vi i *nr. 136*, som nu foreligger i brudstykker. Av selve øsen er det bevart ca. 12 fragmenter, og av disse har det kunnet sammensættes saa meget at det dannes to større stykker av den, som dog ikke passer nøiagtig sammen. Øsens oprindelige tvermaal kan derfor ikke fastslaaes. Formen ser ut til at ha været oval, og høiden er omkring 7 cm. Overflaten har været meget pent tilskaaret, og paa undersiden har øsen hat en avflatning, saa den har kunnet „staa" slik som det er almindelig ved flere av øsene i Osebergfundet. *Skaftet* (*fig. 82*) foreligger nu i tre brudstykker som passer sammen. Dets længde er 26,8 cm og dets største bredde ved overkanten



Fig. 81.



Fig. 82.



Fig. 83.

Fig. 81. Øse av træ. Fig. 82. Skaft av træ til øse 136.
Fig. 83. Øløse av træ fra nyere tid fra Valle i Setesdal. (Norsk Folkemuseum.)



Fig. 84.

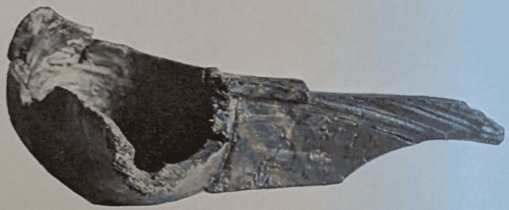


Fig. 85.



Fig. 86.

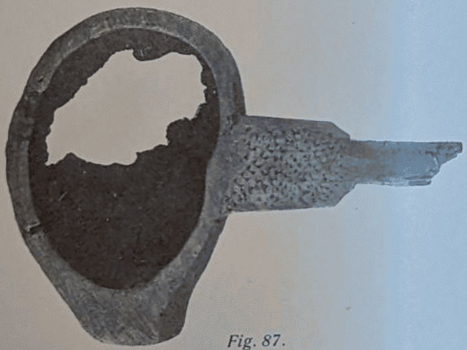


Fig. 87.

Fig. 84. Øse av træ. Fig. 85. Øse av træ. Fig. 86. Øse av træ. Fig. 87. Øse av træ fra Voll, Overhalla. (Trondhjems Museum.)

1,9 cm. Tykkelsen er 1,7 cm. Skaftet er oprindelig skaaret ut i ett med øsen, men det er nu avbrutt akkurat der hvor øsens sider har støtt ind til skaftet. Tversnittet er firesidig. Ved den bakre ende har skaftet ved undersiden et 3 cm langt fremspring, som dels er beregnet til pryd, dels til støtte for haanden. Paa overflaten er haandtaket prydet med baandfletning. Ved skaftets ende ovenfor det beskrevne fremspring er det tilskaaret et firesidig felt, som er fyldt med et baandmotiv.

Øsen fandtes like øst for stekepandens plate, utenfor gravkammerets nordre væg. Skaftet laa løst i mudderet, men dets midtparti laa et andet sted sammen med nr. 105, som laa i indbrudslaget paa kammerets østside.



Fig. 88. Fat av træ.

Til sammenligning med denne øse kan nævnes en øse fra Vimosefundet (ENGELHARDT l. c. pl. 16 fig. 1). Selve øsen er ved dette stykke ganske liten, men skaftet er langt. Vimoseøsen er et mere soigneret arbeide end nærværende stykke fra Oseberg.

Endelig har vi tre ganske smaa øser:

1903 nr. 23. Liten *øse* av *løvtræ*, som er meget fragmentarisk bevart, men som oprindelig har været skaaret i ett stykke (*fig. 84*). Den er aapen, flat og bred, med et litet haandtak i den ene kant. Diameteren er ca. 16 cm, skaftet er 3,5 cm langt fra kanten, men det er nu defekt og vridd. Fandtes mellem stavene i den store bøtte 1903 nr. 20, hvor ogsaa eplene laa (se ovenfor s. 68 ff.).

1903 nr. 7. Liten *øse* av *løvtræ* med skaft og tut nogenlunde fuldstændig bevart (*fig. 85*). Hele stykket er skaaret i ett. Antagelig har tuten været rørformet som stykket fra Overhalla. Ab. 1873 pl. VIII fig. 34 (her *fig. 87*). Skaftet er 19 cm langt til kanten av øsen, 1,2 cm bredt og 4 cm høit nær øsens kant. Selve skaalen er ca. 4,5 cm dyp og med en diameter paa ca. 9 cm. Tuten sitter paa tvers av skaftets længderetning, og her er øsens (skaalens) vidde ca. 13 cm.

Nr. 41. Defekt liten *træøse* med skaft. Skjønt den er bevart i fragmenter som tildels ikke lar sig sætte sammen, er saa meget igjen at form og dimensioner kan sees (*fig. 86*). Den er skaaret i ett stykke. Diameteren har været ca. 10 cm i kanten. Dybden ca. 5,5 cm. Av skaftet er bare bevart 6,5 cm, skaaret i ett med selve skaalen. Nær skaalen er det skaaret ut et eget parti paa skaftet som er ornamentert med smaa ringer og streker. Ganske enkle øser av lignende former som de tre ovenfor beskrevne forekommer baade

i Thorsbjergfundet og Vimosefundet (Se ENGELHARDT: Thorsbjerg Mosefund pl. 17 fig. 2—4 og Vimose Fundet pl. 16 fig. 6, 8, 11—12, 13).

Den nærmeste paralel til øsene er en øse fra en vikingetidsgrav paa Voll i Overhalla, Nord-Trøndelag som avbildes *fig. 87* (Ab. 1873 s. 42 b. T. 1181 pl. VIII fig. 34). Som billedet viser, er den av lignende form som *1903 nr. 7* ovenfor. Den er utstyrt med et langt firesidig skaft, og selve øsen er av avlang form og smalner av mot den ene ende, hvorved der dannes en rørformet tut. Skaftet er gjort av samme stykke som øsen.



Fig. 89. Træfat 316.

Nævnes kan det ogsaa at det i Gokstadfundet findes seks smaa, runde kopper av løvtræ med rund skaal og et langt haandtak, som er skaaret ut i ett med det øvrige (NICOLAYSEN: Langskibet fra Gokstad pl. IX fig. 7 og s. 45).

Det er mulig at to av de ovenfor beskrevne øser fra Oseberg, nr. 23 og 31, oprindelig har gjort tjeneste som kopper, men derom kan intet bestemt sies.

TORP l. c. anfører betegnelsen *skaupa* f. for øse (Rom., Sol.), msv., nsv. *skopa* f., laan fra mnt. *schope* f. = øsekar eller -bøtte, holl. *schoep*, mht. *schuofe* ds. (sydtysk *schuepfe*), eng. *scoop* (fra. écope). Germ. **skôp*- avlyd. til **skap*- i gno. *skap-ker* = kar hvorfra det fyldes i ølhornene.

TRÆFATENE

Av disse foreligger det to hele og to fragmentariske i Osebergfundet. Et meget eiendommelig *fat av træ* (nr. 22) avbildes *fig. 88*. Som avbildningen viser, har dette stykke flat bund og er utstyrt med et skaft i den ene ende. Formen er avlang, næsten oval, og i den ene ende er skaftet anbragt, i den anden to dyrehoder. Disse er stillet mot hinanden; nu er bare det ene bevart. Skaftet er ganske kort og prydet med tre smale,

utskaarne siksakbaand. Den samme ornamentik gjenfinder vi paa fatets kanter. Skaalen er forholdsvis grund og har mange snitmerker paa kryds og tvers. Længden fra ytterkant til ytterkant er 36 cm, og fatets største bredde er 18 cm. Det ligger nær at anta at dette fat hører med til *servicet* — rimeligvis er det et *fiskefat*. Det laa i indbrudsgangen.

Træfat 316. Dette er av *bøk* og av meget eiendommelig form (*fig. 89*). Mundingsranden er utoverbrettet og overkanten utstyrt med otte utskaarne, runde fremspring, hvorav fire er større end de andre. Kantene er tilskaaret i en bue, og de runde fremspring er anbragt midt i de buede felter. Buenes kordelængde varierer mellem 17 og 18 cm ved de store buer og 11 og 13 cm ved de mindre buer. Ved de store buer er de runde fremspring store og har en diameter paa ca. 5,5 cm; ved de mindre er fremspringene smaa. Fatets største diameter mellem to av de store fremspring er 48 cm. Dets indvendige diameter ved overkanten er 33 cm. Dets høide varierer mellem 9 og 9,5 cm. Dets dybde i midten er 7,8 cm. Bundens diameter er 14,6 cm. Indvendig er fatet nærmest rundt. Det er flatt paa undersiden, saa det kan „staa". Stykket er nu sammensat av adskillige brudstykker, og større partier har maattet utfyldes med kit.

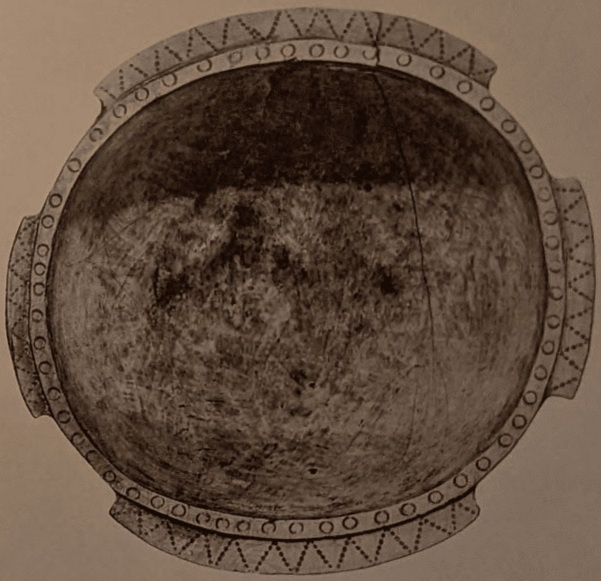


Fig. 90. Ølskaal fra Valle i Setesdal. (Norsk Folkemuseum.)

I Gustafsons hovedregister er det anført at fatet fandtes „nær baljens bund". Baljene eller tøndenes plads i forskibet er angit paa planene i bind I pl. XIII—XV.

Fat av samme form som det her beskrevne har været i bruk langt ned i tiden. Baade paa større og mindre fat og paa skaaler som har været i bruk hos bøndene i Norge og Sverige, findes det smaa fremspring ved kantene som man kunde ta i og derved undgaa at stikke fingrene op i drikken. Særlig var dette tilfælde med de smaa „snipa-skaaler" som fløt i øllet. (Se herom Troels-Lund l. c. V s. 198—199.) *Fig. 90* fremstiller en

ølskaal fra Valle i Setesdal, nu i Norsk Folkemuseum, som er utstyrt med fremspring ved kantene; til trods for at disse er av en noget anden form end paa fatet fra Oseberg, har de likeledes sikkert tjent som haandtak.

I de Heibergske Samlinger paa Amble i Sogn findes en ølskaal fra Henjum i Leikanger. Ifølge meddelelse fra G. F. HEIBERG kaldes slike ølskaaler i Sogn for „tønde-bast". Stykket er svarvet, ikke dreiet; det er rosemalt indvendig og blaamalt utvendig. HEIBERG daterer det efter malingen til det 18. aarhundrede, men minder samtidig om at typen er middelaldersk. Ogsaa eksemplaret fra Sogn har smaa fremspring som har tjent som haandtak. De to øvrige træfat foreligger bare i fragmenter.

Nr. 152. Mange rester av *et træfat* hvis form og dimensioner ikke kan bestemmes nærmere, da veden er rotved og stykket saa flatklemt og forandret at intet helt billede kan skaffes av det oprindelige utseende. Dette fat fandtes i kiste 149.



Fig. 91. Træskaal.

Nr. 179 a. Litet *stykke* av et *træfat*, som er sammensat av to brudstykker. Dette stykke fandtes i gravkammeret.

Træfat kjendes fra norske gravfund helt tilbake til folkevandringstiden. Vi kan nævne som eksempel et rundt træfat i et gravfund fra Aak i Grytten pgd. i Møre (C 5873 Ab. 1872 s. 76 nr. 33 d), og vi kan minde om et ovalt flatt fat fra Tegle i Time s., Lye pgd., Rogaland, som nu befinder sig i Stavanger Museum, og som antagelig er fra ældre jernalder (St. 3858, Oldtiden VIII s. 124 nr. 37).

Ogsaa i Gokstadfundet foreligger det fragmenter av et rundt træfat med profilert kant (C 10414), og i et gravfund fra vikingetiden fra Kirkhus, Aardal, Hjelmeland pgd., Rogaland, findes det rester av et bronsebeslaat træfat, som er prydet med to horisontale baand. Dette fund maa efter det sverd som hører til i det, henføres til 10. aarhundrede (St. 2584 Stav. Mus. Aarshefte 1903 s. 90 nr. 76).

TRÆSKAALENE

Av disse foreligger det i fundet en række fragmenter, men bare én er hel. Det er følgende:

Nr. 169 b. Rund liten, lav *skaal* av *træ*, som er litt avslaat i overkanten i den ene side, men forøvrig er vel bevart (avb. *fig. 91*). Den er skaaret ut i ett stykke.

Dens høide er 6,4 cm og vidden over buken 12,7 cm. Diameteren over mundingen er 11,2 cm. Fandtes i gravkammerets sydvestre del.

Nr. 68 b. To fragmenter av et litet *fat* eller en lav *skaal* av *bøk*. Av det ene av stykkene sees det at fatet har været bøiet utover. Ett av dem er mulig en rest av haandtaket.

Nr. 68 c. Fem ubestemmelige *brudstykker* av *bøk*, som mulig kan høre sammen med de under *b* beskrevne trækarrester, men som er saa daarlig bevart at de ikke kan bestemmes nærmere.

De her beskrevne saker fandtes i indbrudslaget.

Nr. 101. Ca. 15 ganske smaa *fragmenter* av en liten *kop* av *træ*, som alle har kunnet sammensættes. Den har hat utoverbrettet mundingsrand, som er 1,5 cm bred. Koppen synes at ha været meget liten.

Disse fragmenter fandtes i løs jord fra utgravningen i 1903.

Nr. 105 f. To ganske smaa *fragmenter* av overkanten av et litet *kar* av *bøk*, og et litet fragment av bøk som rimeligvis er av samme kar. Karrets oprindelige form kan ikke bestemmes.

Fragmentene fandtes i indbrudslaget paa gravkammerets østside.

Nr. 112 f. Ca. 17 *fragmenter* av en liten *skaal* av *træ*, hvorav kun et par stykker har kunnet sættes sammen. Skaalen har oprindelig været utskaaret i ett stykke træ. Det foreligger nu rester av en bund og nogen faa fragmenter av overkanten.

g) Et litet ubestemmelig *fragment av træ*, som mulig har hørt til et trækar.

Disse fragmenter fandtes i indbrudslaget paa østsiden av gravkammeret.



Fig. 92. „Silstok" av træ.

Nr. 173 b. Fem *brudstykker* av en liten *skaal* av *træ*, hvis form ikke kan nærmere bestemmes. Alle skaalens sider er avbrutt, og den øvre del mangler.

Nr. 173 c. Haandtak av *træ* til en *træskaal*. Det hører sandsynligvis sammen med den ovenfor beskrevne skaal. Nærmest skaalen har det to smaa hornlignende fremspring, som har været anbragt indimot træskaalens sider. Omtrent 1,3 cm indenfor haandtakets

indadvendende kant følger to runde huller med en indbyrdes avstand av 1 cm. Ved hjælp av disse har haandtaket antagelig været fastsurret til træskaalens side. Utenfor hullene er utskaaret en opadbøiet ribbe, og 2,3 cm fra denne er haandtakets ytre ende, som er profilert. Længden er 6 cm.

Disse stykker fandtes i gravkammerets vestre halvdel ved siden av kiste 178.

Sammen med de her beskrevne træskaaler maa nævnes at det i Osebergskibet fandtes tre ganske *smaa lerkarskaar*. Det ene av disse er tydeligvis av overkanten av et kar. Alle skaarene er av meget tyndt gods. (O. XXVIII g.) Hvor i skibet skaarene er funnet, er ukjendt.

Træskaaler av lignende former som de her beskrevne kjendes allerede i de danske mosefund fra romersk jernalder; i Thorsbjergfundet foreligger det saaledes en rund skaal (avb. ENGELHARDT l. c. pl. 17 fig. 5) og i Vimosefundet to runde træskaaler (avb. ENGELHARDT l. c. pl. 16 fig. 9—10).

De nærmeste paraleller findes dog i det tidligere omtalte vikingetidsgravfund fra Voll i Overhalla, som nu er i Trondhjems Museum. Trods den daarlige tilstand hvori disse stykker nu foreligger, vil det lett sees at de oprindelig maa ha været staseligere end de stykker som kjendes fra Oseberg. (Se T. 1180 og 1185 Ab 1873 s. 41 nr. 33 pl. VII fig. 32—33). Endelig kan det nævnes at det i Sølushaugen paa Gunnarshaug, Torvastad s. og pgd., Rogaland, fandtes et brudstykke av en liten rund bolle av træ med flat bund. (B 6053 o. Berg. Mus. Aarbok 1906 nr. 14 s. 24 nr. 45. SCHETELIG: V. J. G. s. 222.)

Ifølge TORP l. c. er *skaal* f. (gno. *skál* = drikkeskaal, vektskaal, sv. *skål*) = gnt. *skala* f., mnt. *schale*, ght. *scala* (nht. *Schale*). Germ. **skelo*-, hvortil avlyd. ags. *scalu* f. = skaal, vektskaal.

„SILSTOKKEN"

Eiendommelig gjenstand av *bøk* (nr. 169 a), som under utgravningen i 1904 blev kaldt „speilet". Som *fig. 92* viser, har den form omtrent som en barok speilramme, og det hele er oprindelig utskaaret i ett stykke.

Den foreligger nu i fire dele, som alle hører sammen, idet de to buede sidestykker som danner rammen, foreligger løse, men passer sammen med det øvrige. Hertil kommer at den ene side av rammen er sammensat av tre brudstykker. Den samlede længde er 34,7 cm. Største bredde paa midten 11,7 cm. Det øvre endepartis største bredde er 9,1 cm. Nedre endepartis største bredde 10,5 cm. I begge ender av stykket er tilskaaret en tap som er utstyrt med fremspring. Mellem disse er selve rammepartiet. „Rammen" har oval aapning. Dette stykkes oprindelige anvendelse er ukjendt. Konservator JOHS.

Bøe har nævnt som en mulighet at det kunde være en *silstok* til en melkesil med sil av nautehaar, og da denne uttalelse blev forelagt godseier G. F. Heiberg, som er en fremragende kjender av vore gamle redskaper, antok ogsaa han at det var den mest sandsynlige forklaring av dette stykke.

BØTTENE

Av *bøtter* som bør regnes til *kjøkkentøi*, foreligger det fire hele i fundet, og desuten endel som er bevart i fragmenter.

1903 nr. 24. En liten *trækbøtte*, sammensat av flere staver, som er fundet paa forskjellige steder i skibet (*fig. 93*). Den har ligget i gravkammerets vestre halvdel, der hvor bøtten 1903 nr. 20 (se s. 68) og spandet med askegjordene blev fundet. Dens enkelte staver er spredt av gravrøverne.

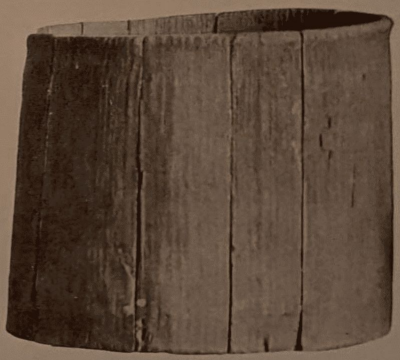


Fig. 93. Bøtte av træ.

Bøtten bestaar av bund og staver og har desuten ogsaa hat gjorder omkring (*fig. 93*).

Bunden er av samme ved som stavene og har en diam. paa 11 cm, en tykkelse av 0,4 cm. Den er skraat tilskaaret i kanten, er ellers pent og omhyggelig skaaret. Den er prydet med koncentriske cirkler baade paa oversiden og undersiden.

Stavene er ni i antal og nogenlunde jevnbrede stykker, 10,5 cm høie, og nedentil med fals for bunden ca. 1,2 cm fra kanten.

Bøtten har hat tre *gjorder*, men hvad slags materiale de har været av, kan ikke sies. Jern har det neppe været, da man vel ellers maatte ha set spor av rust. Vel heller ikke bronse, da bøtten synes litt for simpel til det. Snarest har de da været av træ. De har været ca. 1 cm brede. Efter sporene at dømme har det været i alle fald én oventil og én nedentil. Mulig ogsaa en tredje langt nedpaa.

Bøttens høide er stavenes, ca. 10,5 cm, og diameteren er oventil 11, nedentil 12 cm.

I bøtten laa det ifølge Gustafson endel *blaabær*, som ikke er bevart.

Nr. 146. Stort *trækar* (pl. XII), bestaaende av *bund*, *staver*, *bæreringer* av *jern* og *gjorder* av *hvalbarder*. *Bunden* er rund; diameteren, som ikke kan maales nøiagtig, er ca. 55 cm og er sammensat av 3 stykker. *Stavene* er ca. 53 cm høie. Bøtten er forsynt med 4 kraftige *bæreringer* av *jern*, 8,5 cm i tvermaal. De hænger i et litet jernøre, som bare er fæstet til indsiden.

Bøtten har hat *gjorder* av *hvalbarder*. Adskillige bevarte rester av disse viser at de i alle fald delvis har været montert paa bronsebaand og fæstet til disse med nagler med bronsehoder. Hvalbardebaandene er ogsaa delvis skaaret til som brede gjennembrutte, mønstrede baand. En skematisk skisse av GUSTAFSON viser rekonstruktion av mønsteret. Paa grundlag av skissen og de foreliggende rester blev mønsteret rekonstruert i tegning av fru SOFIE KRAFFT høsten 1921, og denne er lagt til grund for opmaalingstegningen, pl. XII.



Fig. 94. Bøtte av furu.

Bøtten fandtes i gravkammeret ved siden av tønden 1903 nr. 18. Av GUSTAFSONS dagbok fremgaar det at den har været prydet med *hvitgul maling*.

Nr. 302. Bøtte av *furu*, sammensat av staver og oprindelig utstyrt med *baand* av *bøk*, som ikke har kunnet paasættes ved restaureringen (*fig. 94*). Den er den største av dem som laa indi tøndene.

Bøttens høide er ca. 30,5 cm, og dens lodrette dybde indvendig fra overkanten indtil bundens overflate er ca. 66,4 cm. Dens tvermaal ved bunden er 34 cm og ved mundingen ca. 30,5 cm.

Den er sammensat av i alt 10 staver, og hertil kommer nu en ganske smal stav som er indsat ved restaureringen. Stavenes bredde er varierende, 7,5 og 9,5—10 cm. Omtrent 2,8 cm over underkanten er det i stavene utskaaret en ca. 1 cm bred fals, hvori bunden er indføiet. En av stavene er skadet ved overkanten, forøvrig er de paafaldende godt bevart. Av merker paa stavene sees det at bøtten har været utstyrt med *ni baand* av *bøk*. Av disse foreligger det i alt 19 fragmenter, hvorav ingen har kunnet sættes sammen. Baandene har været holdt paa plads ved tre vertikale rækker av smaa jernstifter med flate hoder, som har været anbragt i tre adskilte, vertikale rækker, saaledes at det har staat én stift over og én under hvert baand. I alt har det saaledes været ni stifter i hver række, én svarende til hvert baand.

Bøttens *ører* er dannet av to ganske tynde, flate, avlange *jernbeslag*, som er fæstet til stavene med en enkelt stift ved nedre ende. Det ene, som er fuldstændig bevart, er

3,5 cm langt og 1,5 cm bredt. Ved øvre ende er det i det ene hjørne utbanket en tynd, firesidig jernten, som er bøiet tilbake saa der dannes en løkke, hvori hankens krokformede ende har været fæstet. *Hanken* er av *jern*; den er nu avbrutt i den ene ende, 6,5 cm fra haandtaket paa midten. Den er dannet av en snodd jernstang. *Haandtaket* er paa midten særskilt bearbeidet, idet det her er tilbanket en avlang plate, som er ca. 10 cm lang og 2,2 cm bred. Paa oversiden er det banket ned en liten fordypning paa midten, hvorved det fremkommer ophøiede konturer. Ved denne tilbankning blir haandtakets underside svakt buet og bekvemt tilpasset for haandens grep. Hankens ender avsluttes i smaa kroker.

Bøttens bund er 31,5 cm i diameter og er skaaret ut i ett stykke træ; den er ca. 1 cm tyk, og ved kantene er den svakt avfaset for at passe ind i den ovenfor beskrevne fals i stavene.

Da det foreligger endel *trækarkit* som har hørt til denne bøtte, maa det antages at bunden tillike har været fæstet til stavene med trækarkit, hvorved bøtten er blit tættere. Ifølge Gustafsons dagbok var det underste parti av stavene *hvitmalt*, i alle fald hadde det et belæg av hvitgul masse; av dette belæg fandtes det ogsaa endel oventil paa nogen staver mellem baandene og et par steder ogsaa under stavenes nedre kant. Ved restaureringen blev det av bunden avskrapet endel prøver av *sort farve*.



Fig. 95. Bøtte av barlind med baand av messing.

Paa bøttens staver er indridset en *runeindskrift*, som vil bli behandlet av professor Magnus Olsen i et tillæg til dette bind.

I forskibet fandtes to tønder av træ, den ene inde i den anden, saaledes at den ytre stod med bunden ned og den anden inde i denne med bunden op. Inde i den indre tønde var bøtte 302 anbragt og inde i den igjen bøtte 303.

Nr. 303. Liten *bøtte* av *barlind* med *baand* av *messing* (*fig. 95*).

Denne er sammensat av 17 forholdsvis smale staver. Dens høide er 17,5 cm fra overkant til underkant og dybden indvendig fra overkanten og ned til bunden 15,5 cm.

Det ytre tvermaal er ved bunden 13,5 cm og ved overkanten ca. 16,9 cm. *Stavenes* bredde er noget varierende, de er 2—3,3 cm. Omtrent 1,5 cm fra stavenes underkant er det paa deres indadvendende side utskaaret en smal fals, hvori bundens kanter er indføiet. Falsen er neppe bredere end 0,5 cm. Bøttens staver holdes sammen av tre *baand* av *messing* og to *kantbeslag* av *messing*, ett ved overkanten og ett ved underkanten. Kantbeslaget ved underkanten er dannet av en ca. 1,2 cm bred messingplate, som er tilbanket og bøiet i ret vinkel. Omtrent 0,5 cm over det nederste kantbeslag er det nederste av messingbaandene anbragt; det er ca. 1,1 cm bredt. Ved dets overkant og underkant er ridset ind en horisontal linje. Midtpartiet er svakt ophøiet. Ca. 6 cm ovenfor dette baand er det midterste anbragt, og ca. 6,4 cm ovenfor dette er det øverstes plads. Baandene har alle samme utseende. Hvert baand er giort i ett stykke og maa være skjøvet nedenfra opover stavene. Omtrent 0,6 cm ovenfor det øverste baand er bøttens kantbeslag ved overkanten anbragt. Det er dannet av en flat plate, som er banket til over stavene slik at den dækker stavenes overkant i en bredde av 0,7 cm og gaar ned paa begge sider av disse baade utvendig og indvendig i en dybde av 0,5 cm. Bøttens ører er paa yttersiden støpt i ett med mundingsbeslaget; deres retlinjede underkant er banket ind i staven. Ørets øvre ende er formet som en bue og er ca. 1 cm bred. Ørets høide fra overkant til underkant er 2 cm. Midt i buen er det boret et hul, og gjennem dette løper en nagle med forholdsvis stort hode, som holder hanken paa plads. Hankens nagler er paa undersiden klinket fast til et litet beslag der sitter paa ørets indside.

Hanken er dannet av en firesidig *stang* av *messing*, som vender smalsiden opover og nedover, og hvis bredsider vender utad. I begge ender er det utplattet to smaa, runde flate partier, som er indfældt i ørene og utstyrt med et hul paa midten, hvorigjennem fæstenaglen gaar. Hankens bredsider er ved overkanten og underkanten prydet med enkle indridsede konturlinjer. Likesom ved Buddhabøtten og bøtte 302 er hankenes midtparti særlig tildannet for at gjøre bøtten bekvem at bære. Ved nærværende bøtte bestaar denne særlige tildannelse i at det midt paa hanken er støpt en firesidig messingplate, som er 1,6 cm bred og 3 cm lang. Der hvor hankens to dele støter til denne plate, er de paa oversiden utformet som to smaa dyrehoder, som dog ikke er særlig fremtrædende. Platen mellem disse er paa oversiden prydet med to koncentriske cirkler, den ene inde i den anden, og desuten med en enkelt konturlinje.

Bunden bestaar av to træstykker, hvorav det ene er 3,5 cm og det andet 8 cm bredt. Bundens diameter er ca. 11,8—12 cm.

Bøtten foreligger nu aldeles som den blev fundet. Dens enkelte dele har aldrig været tat fra hinanden; den er ikke præparert, kun tørret.

Denne bøtte fandtes inde i bøtte 302.

Av *bøttefragmenter* foreligger følgende:

1903 nr. 8. Lok av *eketræ*, muligvis til en liten bøtte (*fig. 96*). Formen er rund, men loket er nu defekt.

Stykkets diameter er ca. 17 cm og tykkelsen 1,4 cm. I underkanten langs hele periferien har det en indskaaret profil, hvilket tyder paa at det er et lok, ikke nogen bund. I 2 cm bredde indenfor kanten paa oversiden gaar rundt hele omkredsen et *ornament*, bestaaende av et kraftig utskaaret mæanderlignende *baand*. Desuten er oversidens midtparti prydet med et „frimurertegn", *tre likebenede triangler* lagt ind i hverandre.



Fig. 96. Lok av eketræ.

Stykket fandtes i august 1903 ved grundeierens gravning i indbrudsgangen.

1903 nr. 15. To sammenhørende flate *staver* av *ek* hørende til et *spand* eller en *bøtte*. Den ene stav er 4,5, den anden 2,4 cm bred. De fandtes i jord som var blit opkastet ved grundeierens gravning i 1903, og de er altsaa fra indbrudsgangen eller gravkammeret.

Nr. 37 b. Halvparten av et *lok* eller en *bund* av *furu*. Den er prydet med koncentriske cirkler. Dens diameter er ca. 11 cm. Oversiden er lys og undersiden mørk. Stykket fandtes i indbrudsgangen.

Nr. 56 a. Seks staver til en liten *bøtte* av *barlind* av samme form som 1903 nr. 24. Av denne bøtte foreligger bare disse seks staver, hvorav kun to passer sammen saaledes at de har kunnet limes, men forøvrig er de alle av samme høide og tydeligvis sammenhørende. Stavene, som er ca. 10,7—10,8 cm lange, er nogenlunde jevnbrede, 4,2—4,7 cm brede, naar man undtar to som tydeligvis er defekte. Den ene av disse er meget smal, bare 1 cm bred. Av de her foreliggende fandtes de fire som er merket nr. 56, i indbrudslaget, mens en (nr. 168) fandtes ved masten i jord som antagelig var rørt. En stav var uten nr. Den bøttebund som er beskrevet ovenfor under nr. 37 b, har muligvis hørt til nærværende

bøtte. I saa fald har bøttens diameter været 11,2 cm, hvilket svarer til diameteren paa bøtte 1903 nr. 24.

Nr. 56 d. Halvdelen av et rundt *litet lok* eller en *bøttebund* av *træ*. Diameter 7,4 cm. Tykkelse 5 cm. Fandtes i indbrudslaget.

Nr. 105 a. En liten *spuns* av *bøk*, bestaaende av et flatt ovalt stykke træ, i hvis øvre ende det er utskaaret en bøile. Under den ovale overflate er stykkets sider avfasede, saa det hele sandsynligvis har tjent som spuns i et trækar. Længde 3,6 cm. Største bredde 3,3 cm. Fandtes i indbrudslaget paa gravkammerets østside.



Fig. 97. Bøtte av træ fra Gokstad.

Nr. 171 d. Rester av en *bøtte* av *bøk* med *baand* av *haardt træ*.

Av denne bøtte foreligger et 18 cm langt og 6,6 cm bredt stykke av *en stav*. Den er avbrutt i øvre ende, mens det i nedre er tilskaaret en fals for bunden. Desuten foreligger et 3 cm langt stykke av overkanten av en stav. Av *baandene* foreligger 8 fragmenter; de er alle avbrutte, men paa to stykker kan den oprindelige bredde maales til 2,4 cm.

Dette stykke fandtes i gravkammerets sydvestre del paa samme sted som nr. 169—170. (Se planen bind I pl. XI nr. 171.)

O. VIII. Rund *bund* av *træ* (antagelig av *ek*) til en *bøtte*. Den er nu sammensat av to brudstykker. Langs kantene er bunden noget avfaset, idet den efter al sandsynlighet har været anbragt i en fals i bøttens staver. Dens størrelse er 15,6 × 16,5 cm. Tykkelsen er noget ujevn, den varierer mellem 0,5 og 0,8 cm.

Det vites ikke hvor i skibet denne bund er fundet.

Bøtter og smaa *træspand*, oftest utstyrt med beslag av bronse, forekommer forholdsvis ofte i norske gravfund fra romersk tid og folkevandringstid. Oluf Rygh kjendte i 1885 56 fund av træspand av typen Rygh: Norske Oldsager fig. 380—381 (l. c. teksten s. 20). Vi skal indskrænke os til at nævne at der siden er fremkommet adskillig flere, og at bøtter saaledes har været i almindelig bruk i Norge længe før vikingetiden (sl. Schetelig: V. J. G. fig. 82 og 178). Ogsaa i vikingetiden forekommer smaa træspand i gravene. De nærmeste paralleler til bøttene i Osebergfundet finder vi dog i Gokstadfundet. Nicolaysen

avbilder i Langskibet fra Gokstad pl. VIII fig. 2 a—c „staver af naaletræ af et litet kar eller en bøtte med hank, udvendig med spor af baand og indvendig ligesom nu med indskaaret „kryss“ eller en fals for bunden“ (l. c. s. 45).

Ved den restaurering av endel av træsakene fra Gokstadfundet som blev foretat vinteren 1925—1926, blev det ogsaa restaurert to bøtter av træ fra Gokstadskibet. Den største av disse, som avbildes *fig. 97*, er sammensat av ca. 20 staver, hvis bredde varierer mellem 9 og 12 cm. Ved restaureringen har det maattet indsættes endel nye staver. Bøttens høide er utvendig ca. 44 cm og indvendig fra bund til overkant 40 cm. Diameteren over mundingen er ca. 52—53 cm og bundens diameter ca. 51 cm. Likesom ved Osebergbøttene er bundens kanter avfasede og indfeldt i en fals litt ovenfor stavenes underkant.



Fig. 98. Bøtte av ek fra Gokstad.

Av hank (ører?) og gjorder er desværre intet bevart, og endel av bøttens ene side foreligger nu i en meget fragmentarisk tilstand.

Den anden bøtte, som avbildes *fig. 98*, er ganske liten. Dens høide utvendig er 21,5 cm og indvendig fra bunden til overkanten 19,4 cm. Den er sammensat av ca. 23 staver, hvis bredde varierer mellem 3 og 6 cm. Bunden, som har en diameter av 32 cm, er nu sammensat av to stykker, men ser ut til oprindelig at ha været skaaret ut i ett stykke. Den er paa den ene side (nu den indadvendende) prydet med 9 indridsede koncentriske cirkler, som er anbragt i baand paa tre og tre aldeles som paa den bund som er avbildet av Nicolaysen: Langskibet fra Gokstad pl. VIII fig. 3. Bøttens diameter over mundingen er ca. 29,5 cm. Av gjorder, hank og ører foreligger det nu ingen rester, og bøttens ene side er nu noget defekt.

Torp l. c. anfører følgende dialektbetegnelser for træspand og bøtter: *strippe* n. = litet spand eller trækar, *butt* m. = dunk, bimpel, smalt trækar til fløte eller smør. Videre *drik* m. = smalt stavkar, *kaankl* m. = litet stavkar som smalner opad, og *ambar* (ogsaa *embar*) m., egentl. = spand eller kar med øre paa én side (stammer fra lat. *amphora*, krukke). Endelig kan nævnes *saa* m. = stort tvehanket vandspand (søndenfj.) eller stort stavkar f. eks. til brygning (i Bergens bispedømme). Nogen steder *saar* (Nu.,

Ha., Tel.) og flertal *sær*, *sæ*, *sæar*, *sænar* (Tel., Setesd.), gno *sár* m., pl. *sáir*, stort stavkar. Samme ord forekommer ogsaa i svensk *så*, jydsk *saa*, bornh. *saa* m. = trækar med ører, = ags. *sá*, spand. Cfr. **saiha-* svarende til lit. *saĩkas* = hulmaal for flytende varer, mel, korn.

Ved siden av disse ord har vi *buna* f. = balje, stamp (jfr. gno. *boðn* = mjødkar), *stamp* m. = balje (Bergensfylkene, Tr., Nordl.), ogsaa = halvtønde, og *stempa* f. = balje, trækar, dimin. til stamp.

TØNDENE

Det fandtes tre tønder i Osebergskibet.

1903 nr. 18 b. Tønde av *træ*, som bestaar av *bundstaver* og *baand* (avb. pl. XII).

Bunden er av *ek* og er nu krøpet ganske meget paa tvers av veden. For at faa den til at passe maatte det ved restaureringen sættes ind et nyt stykke i længderetningen paa midten. Det er derfor ikke nu mulig at avgjøre sikkert om bunden har været i ett eller to stykker; det ser dog snarest ut til at den har været sat sammen av to stykker. Den er rund, ca. 46 cm i tvermaal, og er svakt, skraat tilskaaret i kanten.

Bunden er ornert med tre let indridsede cirkler paa begge sider (sl. bøtten fra Gokstad ovenfor *fig. 97*). I midten er et syllitet, rundt hul, som er oprindelig. Bundens underkant ligger 2,5 cm over stavenes nedre avslutning.

Stavene er av en og samme træsort. De er temmelig nøie 49 cm høie og gjennemsnitlig 1,3—1,5 cm tykke. Paa indsiden nedentil er i hver stav en fals for bunden.

Hvor mange staver det oprindelig har været, er vanskelig at avgjøre sikkert. De var allesammen ifølge meddelelse fra præparant Paul Johannessen, vridd likefrem som „korketrækkere" og presset ut ganske uformelig. De maatte derfor en for en og i brudstykker dampes og presses og siden smøres. Da sammensætningen av tønden skulde begynde, maatte de sættes ind paa maa og faa, da stykket i det hele ikke forelaa opmaalt fra utgravningen. Da rekonstruktionen bare gaar ut fra bunden som det eneste sikre maal, blev det siden nødvendig at høvle av flere av stavene i kanten og sætte ind en ny stav. Det har antagelig været ca. 12—13 staver, hvorav enkelte er ganske smale, de bredeste optil 19 cm brede.

Baandene (gjordene) er seks i antal. Herav ligger de fem utenpaa og det sjette indvendig. De er ca. 3 cm brede. Hvert er gjort i ett stykke av *asketræ*. Deres konserveringstilstand var meget daarlig.

Hvert baand har været skaaret av et eneste stykke meget bøielig træ og saa langt at det har gaat mere end én gang rundt tøndens omkreds. Baandet er gjort færdig før det

er sat paa med en diameter stor nok til at baandet saavidt kunde drives nedpaa spandet. Sammenføiningen av hvert baand er skedd fra indsiden ved en spiker med rundt hode.

Mens de fem baand er drevet ned omkring tøndens ytre side, det nederste helt nede i kanten av stavene, det øverste tæt omkring mundingen — den indbyrdes avstand ca. 9 cm — er det sjette baand drevet ned indenfor tøndens overkant for at styrke den.



Fig. 99. Tønde av ek fra Gokstad.

Tøndens tvermaal over mundingen (ytre maal) er 42—45 cm og ved underkanten ca. 46—48 cm (likeledes ytre maal).

Allerede ved GUSTAFSONS prøvegravning i august 1903 blev det fundet en enkelt stav av denne tønde (1903 nr. 21), og hertil hører det lille fragment 1903 nr. 18 som blev fundet av grundeieren.

Først ved utgravningen i 1904 blev stykket tat op i sin helhet (nr. 145).

Tønden laa ved siden av det rikt beslaatte træspand 1903 nr. 20 (ovenfor s. 68) under takplankene paa vestsiden av gravkammeret. Da den fandtes, var den aldeles knust og ødelagt.

Nr. 298. Tønde av *ekestav* med *baand* av *ask* (avb. pl. XII). Den er sammensat av 37 staver, som holdes sammen av otte *baand*. Høiden er ca. 64,5 cm og dens lodrette dybde indvendig indtil bundens overflate ca. 60 cm. Tøndens tvermaal ved bunden er ca. 1 m og ved mundingen ca. 98 cm den ene vei og ca. 88 cm den anden vei; den er altsaa ikke nøiagtig cirkelrund.

Stavenes bredde er noget varierende, mellem 5,1 og 8 cm.

Omtrent 3 cm fra underkanten er det i alle stavene utskaaret en fals, som er 1,5—2 cm bred og 1,2 cm dyp. I denne er bundens kanter indføiet. Som nævnt holdes stavene sammen av *otte baand* av *ask*, som nu er sammensat av utallige brudstykker. Den indbyrdes avstand mellem baandene varierer mellem ca. 3 og 5 cm. I skjøten hvor baandenes ender møtes, har disse været anbragt over hinanden og fæstet med to nagler av jern. Baandenes bredde varierer mellem 3,7 og 3,9 cm. Den bredside som har ligget an mot stavene, er ganske flat, tversnittet er nærmest firesidig, dog er den utadvendende bredside svakt buet. Paa enkelte av baandenes opadvendende smalside sees fire nedskaarne horisontale linjer anbragt som pryd for at sees ovenfra.

Bunden er nu sammensat av fire bretter, hvorav det mangler endel av det midterste, men det ser ut til at den oprindelig bare har bestaat av tre bretter, et bredere i midten, som har været omgit av et smalere bret paa hver side. Disse tre brettene har været holdt sammen ved tvergaaende tapper. I bunden sees tydelige avtryk av den tønde som var anbragt oppe i denne med bunden op. Likesom ved den store tønde fra Gokstadskibet har bunden hvilt paa to firesidige *labanker* som gaar tvers over den paa undersiden (se pl. XII). Denne tøndes plads i skibet fremgaar av planen i bind I pl. XIII—XV; som det sees, laa den i forstavnen (se bind I s. 53).

Nr. 301. Høi *tønde* av *ekestav* med *baand* av *ask* (avb pl. XII).

Denne er sammensat av 23 *staver* av ek, som holdes sammen av otte baand. Høiden er ca. 84 cm, og dens dybde indvendig indtil bundens overflate er 77—78 cm. Tøndens tvermaal ved bunden er ca. 76 cm og over mundingen ca. 70 cm.

Stavenes bredde er varierende, de fleste er mellem 8 og 10 cm, enkelte dog smalere, helt ned til 7 cm. Omtrent 3—4 cm fra underkanten er det i alle stavene utskaaret en fals, hvori bundens kanter er indføiet. Som nævnt holdes stavene sammen av *otte baand* av ask, som nu er sammensat av en mængde brudstykker. Den indbyrdes avstand mellem baandene varierer mellem ca. 5 og 10 cm. Ved det fjerde baand fra oven er den gamle skjøt bevart. Den ene ende av baandet som ligger ytterst, er tilskaaret i en spids og

ligger oppaa den anden ende, som er meget avtyndet for at det hele ikke skal bli for tykt. Baandets to ender holdes sammen ved en spiker av jern med stort hode. *Bunden* bestaar nu av tre bretter, hvad den ogsaa oprindelig har gjort. Det ene av brettene er skadet ved kantene, de to andre er hele. Disse tre har været sammenholdt ved tversgaaende tapper (se pl. XII). Bundens kanter har været tilskaaret og indføiet i stavene. Tønden har en ganske smal labank under bunden.

Indi denne tønde var det at bøtte 302 var placert. Tønden laa i forskibet oppe i tønde 298 med bunden i veiret. Tønde 298's plads i forskibet fremgaar av planene i bind I pl. XIII—XV. (Se ogsaa bind I s. 53.)

Den nærmeste paralel til disse store tønder er tønden fra Gokstadfundet. *Fig. 99* viser denne tønde slik som den ser ut efter den restaurering av den som blev foretat vinteren 1925—1926. Dens høide er 72 cm, dens dybde indvendig fra overkanten til bunden er 69 cm. Diameteren over mundingen er ca. 1,04 m, og bundens diameter er ca. 1,07. Bunden er sammensat av fem bretter; de holdes paa plads ved hjælp av to paa tvers gaaende labanker, som er anbragt paa undersiden.

Denne tønde er sammensat av 37 staver av *ek*. Ved overkanten og underkanten sees det paa stavene merker efter baand, som imidlertid nu mangler helt. Stavenes bredde varierer mellem 5,5 og 10 cm.

Ifølge Torp l. c. er *tunna* f. = tønde, nogen steder forekommer ogsaa *tynna*; i Sverige brukes betegnelsen *tunna* (gsv. ogsaa tynna), i da. *tønde*, = ags. *tunna* (eng. *tun* og *ton*), gfr. *tonne*. Desuten kan nævnes norsk *ama* f. = stor tønde, sl. lat. *ama* = fat, vinfat.

Den store tønde fra Gokstad og de to sidste tønder fra Oseberg maa ha hat nogenlunde samme anvendelse.

Haakon Schetelig har i bind I s. 321 omtalt de to største tønder fra Oseberg og opfatter dem som skibets vandtønder, og senere har han gjort mig opmerksom paa et sted i *Eyrbyggja saga*, kap. 39, hvor vandfatet ved masten omtales: „Alle skibsfolkene skulde ha vand sammen, og fatet med vand skulde staa ved masten med lok over. Noget vand hadde de paa dunker, og fra dem fyldte de fatet naar det blev tomt" (*Eyrbyggja saga* oversat av Sigurd Angel Wiik s. 76). De oplysninger som her er meddelt, viser at det var fast skik at vandtøndene stod i forskibet, og at man hadde dunker under tiljene hvori vandet vel blev opbevart i aapen sjø. Det forklarer det forhold, at de store tøndene fra Oseberg er uten lok; de blev altsaa ikke brukt i aapen sjø, men bare i smult vand. De *to store tønder* nr. 298 og 301 hører altsaa ikke til kongsgaardens kjøkken, men er *skibsutstyr*.

Den *mindste tønde* 1903 nr. 18 b er ikke nogen vandtønde, men maa snarest opfattes som en del av gaardens kjøkkenutstyr, som er blit placert i Osebergskibet som gravgods.



a *b*

Fig. 100 a—b. Økser av jern med skafter av træ.

Den kan tænkes at ha været brukt enten til *melkekar* eller *kar* til *saltmat*. Godseier HEIBERG ansaa det utelukket at denne tønde hadde været et bryggekar, da den mangler avløpshuller i bunden. Derimot er det efter hans mening intet i veien for at opfatte den som et melkekar.

ØKSENE OG KNIVENE

Til kjøkkenet henfører vi ogsaa *to arbeidsøkser* som fandtes sammen med de andre kjøkkensaker i agterskibet utenfor gravkammerets væg (se bind I s. 49). De kan beskrives saaledes:

Nr. 140. Jernøks med *skaft* av *bløtt træ*, helt og godt bevart (*fig. 100* b). Den er av typen RYGH fig. 553, en almindelig arbeidsøks. Jernet er som alt jern i Osebergfundet av udmerket kvalitet og fortrinlig bevart. Længde 18,3 cm og høide i eggen 9,5 cm. Skaftet i alt 78 cm langt.

Nr. 141. Jernøks med *skaft* av *bløtt træ*, hel og godt bevart (*fig. 100* a). Den er litt forskjellig fra nr. 140 og har „et litet skjeg", sammenlign RYGH 553. Længden er 16,5 cm og skaftets længde 71 cm i alt.

Nr. 131. En *jernkniv* med *træskaft*, som er helt bevart (*fig. 101*). Dens samlede længde er 32,5 cm, hvorav 10,3 cm falder paa skaftet. Det har elliptisk tversnit og en liten jernkrok i enden. Knivbladet er bredest ved skaftet, hvor det er 2,3 cm bredt, og smalner av mot odden. Det er meget slitt. Kniven laa i jernkjelen nr. 133 i agterskibet.

Nr. 83. Et simpelt, bredt *træskaft* (*fig. 126 f*), formodentlig til en kniv, da det i den ene ende har en liten trekantet indskjæring som antagelig

er til et knivblad. Elliptisk tversnit. Længde 9 cm og tykkelse 1,7 cm. Fandtes indi tine nr. 82 i forskibet (se nedenfor s. 194—195).

Nr. 69 b. To fragmenter av et litet *knivblad* av *jern*, som nu ikke passer sammen i bruddene. Kniven har hat tyk ryg og fint slepet egg. Fragmentenes længde er henholdsvis 4 og 3,1 cm. Fandtes i indbrudslaget nede mot gravkammeret.

Om de to sidste kniver hører til kjøkkentøiet, kan ikke avgjøres.

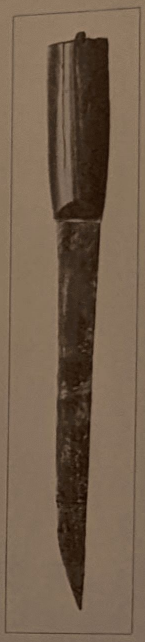


Fig. 101. Kniv av jern med træskaft.

KVERNSTENEN

Kvernstenen er avbildet in situ i bind I s. 47 fig. 28 (se ogsaa s. 49 fig. 30). Den bestaar av to runde stenskiver med hul i midten, hvorav den underliggende laa i ro, mens den øvre blev ført rundt naar kvernen var i bruk (*fig. 102*). Den *underste kvernsten* er den mindste, den er 40—43 cm i diameter, idet kantene er noget avslaat. Den har hul, som vistnok oprindelig har sittet i midten, men nu som følge av slit findes 15,5 cm fra den ene kant og 21,5 cm fra den anden. Hullets diameter er 3,5 cm.

Overliggeren er større og tungere, ca. 49—53 cm i diameter; ogsaa den er noget slitt i kantene. Dens underside, som har vendt ned imot den underste sten, er glat som følge av tildannelse og bruk. Dens overside er ophøiet, idet tykkelsen tiltar fra kantene henimot hullet i midten. Hullet er ca. 10 cm i diameter, og det er sterkt slitt paa indsiden. Naar man sammenligner det med hullet paa den underste sten, maa man anta at det oprindelig har været meget mindre i diameter. Omtrent 12 cm ut til siden fra hullet i midten findes et 7,5 cm dypt hak, som i horisontal linje gaar indimot midten. Hakket er paa indsiden avrundet. Det gaar paa tvers igjennem kvernstenen. Omtrent 22 cm fra dette hak og ca. 9 cm fra hullet i midten findes et andet, som gaar ca. 10 cm indimot midten, regnet fra ytterkanten. Det er ikke saa dypt som det første, idet det ikke gaar tvers igjennem stenen. Her er det i den ene side avslaat et stykke av stenen, hvad der muligvis har gjort dette hak ubrukbart under arbeidet. I disse hak har man fæstet den pinde hvormed kvernen har været dreiet.

Ifølge GUSTAFSONS dagbok fandtes kvernen i agterskibet under tiljene paa styrbords side. Tvers over hullet i den øvre kvernsten laa en *ekepinde* (se bind I s. 47—48). Liten *firkantet pinde* av *ek*, nu avbrutt i den ene ende, saa dens længde er 9,4 cm. Dens tykkelse er 2,2 cm. I den ene ende er det skaaret et skraat hak, saa at et 0,6 cm tykt stykke av pinden nu mangler. Midt paa den er det boret et rundt hul, som ikke

gaar tvers igjennem. Pinden laa som nævnt oppaa kvernstenen. I bind I s. 48 er det nævnt at denne pinde har været brukt til at dreie kvernen med, og til trods for at den synes noget liten til dette øiemed, er det dog den mest sandsynlige forklaring.

Omdreiende kvernstener gaar her i Norden tilbake til romersk jernalder. Fra Danmark kjendes et eksemplar, som skriver sig fra et kulturlag som ifølge SOPHUS MÜLLER er ældre end aar 500 efter Kr. I sin avhandling „Nye Fund og Iagttagelser. Omdreiende Kværne" i Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie 1907 s. 142 ff. har han meddelt oplysninger om disse kversteners utbredelse i Danmark og i Europa i den ældre jernalder. Som MÜLLERS fig. 46 viser, staar vi her overfor en form som er endnu mere primitiv end Osebergfundets kvern.

MÜLLER antar at den roterende kvern „først kom i Brug hos de klassiske Folk ned imod Chr. F.'s Tid, og at den med den romerske Kultur blev udbredt over Landene. Haandkværnen er en av de Opfindelser, som skyldes den romerske Kultur, og kun lidet forandret benyttes den endnu i Kulturperiferien, i Asien og Afrika som paa afsides Steder i Skotland og paa Irland" (l. c. s. 148).

Gaar vi saa til vort norske materiale, vil vi ogsaa der finde vidnesbyrd om at kvernstener har været i bruk i ældre jernalder og i vikingetiden.

Vi skal her bare nævne nogen faa eksempler. Iblandt stenene i en gravrøis som indeholdt en grav fra folkevandringstiden paa gaarden Ryg, Støle s., Etne pgd., Hordaland, fandtes det i 1921 en eiendommelig kvernsten av granit. Ifølge BØES og SCHETELIGS beskrivelse har denne kvernsten flat underside, som er slitt ved bruk, og den har hul gjennem midten. Oversiden er hvælvet og er den naturlige overflate av en stor rullesten. Denne kvernsten er meget primitiv og helt forskjellig fra dem som var i bruk i vikingetiden. (Se B 72 Bergens Mus. tilvekst av oldsaker 1921 s. 13 nr. 22, B. M. Aarbok 1921—22. Hist.-Antikv. R. Nr. 2.)

I et gravfund fra første halvdel av 8. aarhundrede fra Eik, Sjernerøy s., Nerstrand pgd., Rogaland, som bestaar av en spydspids av typen RYGH 519, en stor spydspids av typen RYGH 520 og rester av to eneggede sverd, findes det ogsaa halvdelen av en kvernsten av almindelig form og størrelse. Oldsakene fandtes sammen i en røis (St. 2051—55 Ab. 1898 s. 127 nr. 20. SIGURD GRIEG: Merovingisk og Norsk s. 6).

Fra vikingetiden kan vi nævne to gravfund med kvernstener fra Storsand i Hurum pgd. i Buskerud som fremkom ved NICOLAYSENS utgravninger der i 1890.

I haug nr. 10 paa Søndre Storsand fandtes det i en brandgrav et sneldehjul av sten, en rullesten av kvartsit, fire brynestener og litt flint og bergkrystal. Desuten et større antal klinknagler og spiker, en hvirvel av jern og et ovalt rembeslag av bronse. Sammen med disse saker fandtes to kvernstener (over og understen), 43—44 cm i diameter. De

laa oppaa hinanden i brandlagets midte og var omgit av de ovenfor nævnte oldsaker. (C 15289—94 Ab 1890 s. 54 nr. 1.)

I haug nr. 15 paa samme gaard, som likeledes indeholdt en brandgrav, fandtes det to kvernstener, over- og understen, sammen med en liten spænde av jern, en nøkkel av jern, en armbøile av bronse og 30 klinknagler av jern. Desuten endel mindre saker. (C 15300—15309 Ab 1890 s. 57 nr. 17.)



Fig. 102. Kvernsten.

Endelig bør omtales et gravfund fra vikingetiden fra gaarden Lægreid i Eidfjord s., Ulvik pgd., i Hardanger som bestaar av øks, fil, stekepande med skaft og to kvernstener, som er meget tynde, og hvorav den ene var defekt. Ifølge meddelelse fra finderen, kirkesanger H. Folkedal, laa kvernstenene i midten av haugen omgit av de øvrige saker, aldeles som i haug 1 paa Storsand. I to av de her beskrevne graver er kvernstener fundet sammen med kjøkkentøi likesom i Osebergfundet.

Kvernstener av den primitive type vi kjender fra vikingetiden, har holdt sig i bruk helt ned til vore dage i mere avsides egne. En slik primitiv haandkvern fra Innismurray i Irland var ifølge George Goffey endnu i bruk i 1902 (George Goffey: Guide to the

Celtic Antiquities of the Christian Period preserved in The National Museum, Dublin, s. 83 og fig. 95). Endnu nærmere vort eksemplar fra Oseberg end den irske kvern staar den primitive haandkvern fra Orknøene som avbildes *fig. 103*, og som endnu er i bruk. Ved hjælp av den løse pinde dreies kvernen rundt med høire haand, mens kornet langsomt slippes ned i kvernen med venstre haand. (John Gunn. The Orkney Book s. 270.)

Hyltén-Cavallius beskriver denne fremgangsmaate saaledes i Wärend och Wirdarne II s. 127: „Redan tidigt anordnade man dock för mäldens malning ett serskildt redskap som fick namn af *qvarn*. Den äldsta qvarnen drogs för hand och bestod af två gråstenshällar, den öfre med ett öga eller öppet hål, hvari säden fälldes ned, och den undre med ett mindre hål för nålen, som varit af träd. Kringvridningen skedde med tillhjelp af en *drag-pinne* som löst innsattes i en fördjupning å öfverhällen."



Fig. 103. Haandkvern fra Orknøene. (Efter John Gunn.)

Denne beskrivelse passer næsten fuldstændig paa Osebergfundets kvern, og typen har altsaa holdt sig i bruk langt ned i tiden. (Sl. Gunvor Ingstad Ab. 1924 s. 138.)

Ifølge G. A. Gjessing: Trældom i Norge (Annaler for Nordisk Oldk. og Historie 1862 s. 155) var det i oldtiden trælkvindene som drog haandkvernen. „Efter Sveriges Vestgötalag I Gipt. b. 6 § 3 (II Giptb. 11) skal Barnefader indestaa for Trælkvinde efter Barselsengen: ‚til þæs ær hun gitær kuærn draghit ok ko molkæt' — efter Gul. l. c. 57 varer Ansvaret, til hun kan bære to Bøtter Vand fra Brønden. De omtales anvendte ved Bagning (Sn. Ol. helg. s. c. 268)".

KJØKKENKRAKKEN

Sammen med de andre saker fra kjøkkenet fandtes en *krak* av *træ* (*fig. 104*), som tydeligvis har hørt til kjøkkenets utstyr og derfor medtages i dette avsnit. Den kan beskrives saaledes:

Lang, lav *krak* av *træ* paa *fire ben*. Sætet er laget av en hel, stor *ekeplate*, som er firkantet, men med avrundede hjørner. Længden er 92,5 cm og bredden 33 cm. De fire ben er av bløtere træ og har ikke kunnet anvendes ved restaureringen. Der er derfor

indsat fire nye ben. De er 28,5 cm lange, har ovalt tversnit, med en tap i den ene ende som stikker ind i et hul i ekeplaten. Endene er skraat tilskaaret, og benene staar altsaa noksaa skraat. Krakkens høide over gulvet er bare 28—29 cm.

Krakken laa i agterskibet (se bind I s. 47 og pl. XII).

Den nærmeste paralel til Osebergfundets kjøkkenkrak er en liten krak av træ som fandtes ved utgravningen av en vikingetidsgrav i Sagån ved Sala i Sverige, og som er beskrevet av Oscar Almgren (Fornvännen 1907 s. 16).

Stykket beskriver Almgren saaledes: „Fullkomligt orörd främgräfdes däremot vid grafvens södra kant en liten träpall med fyra ben". „Af de fyra benen var särskildt



Fig. 104. Kjøkkenkrakk av træ.

ett så fullkomligt bibehållet, att man på det samma kunde se snart sagdt hvarje ärr efter knifven, hvarmed det täljts; dess längd var 10,5 cm. Benen ha varit utåtriktade och med en väl tillskuren tapp innstuckna i hål i pallens skifva". Sætets længde opgir Almgren til 45 cm, bredden til ca. 20 cm.

Denne krak adskiller sig fra stykket fra Oseberg derved, at sætet er regelmæssig og pent tilskaaret og utstyrt med ophøiet kant paa oversiden. Ellers er konstruktionen i hovedsaken den samme som vi kjender fra vort fund, men det svenske stykke er betydelig mindre end det norske.

Forøvrig har krakker av lignende form holdt sig i bruk helt ned til vore dage.

I Tidemands skissebøker fra 1850—70-aarene i Nasjonalgalleriets kobberstik-samling i Oslo finder vi en hel række tegninger fra landsbygden i Norge hvor slike krakker sees i bruk.

Ifølge Torp l. c. er *sess* m. = sæte, melkekrak, av gno. *sess* m. = sæte, gsv. *sæss*.

LAMPENE

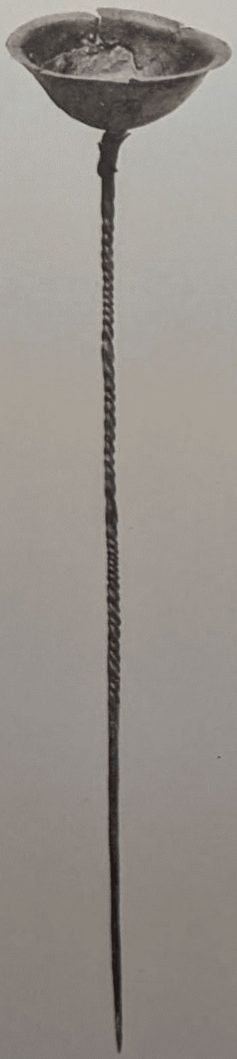


Fig. 105. Lampe av jern (nr. 151 a).

Der foreligger to lamper i fundet, som vi her beskriver under kjøkkenet, men da de ikke er fundet sammen med de øvrige kjøkkensaker, er det ingen absolut nødvendighet for at henregne dem til kjøkkenets utstyr.

Nr. 151 a. Lampe av *jern* bestaaende av stift og skaal (*fig. 105*). Stiften er en hel smidd jernten, nedentil endende i en kraftig spids. Ovenfor gaar spidsen over i en vridd stang, i alt 44 cm, indtil den helt øverst spalter sig i tre flate fliker av jern, som er ca. 1,5 cm brede og danner et leie for jernskaalen. Denne er smidd i ett stykke og har en smal liten brem. Diameteren er 15—16 cm og dybden 6 cm.

Nr. 151 b. Større, men *defekt lampe* av *jern* av samme konstruktion som foregaaende, men i detaljene litt forskjellig. Stiften er smidd i ett, men bare bevart i stykker; dog er temmelig sikkert alt tilstede. Nedentil bestaar den av en kraftig firkantet jernten, som nederst ender i en rund spids, i alt 53,5 cm. Derfra gaar den over i tre traader, som her er vridd hver for sig, og som med fire runde jernknopper i ca. 7,5 cm indbyrdes avstand danner led omtrent som skjerdingen nr. 143. Ogsaa dette parti, nu i flere stykker, er sandsynligvis helt bevart, samlet længde ca. 34 cm. Øverst gaar stiften saa over i tre flate fliker, som danner leiet for skaalen.

Skaalen er ufuldstændig; der er bevart 4 stkr., hvorav sees at diameteren var ca. 19 cm. De laa i kiste 149, den komplette kiste som stod i gravkammerets østre halvdel (se bind I s. 40 og pl. X).

Lamper av denne form, av Ryghs hovedtype 432, forekommer av og til i vore graver fra vikingetiden, men ikke særlig ofte. Som en paralel til nr. 151 b kan nævnes en lampe fra Hurum i Hole pgd., Buskerud som er avbildet Ab. 1868 fig. 45 (C 897 l. c. s. 128 nr. 105. Nicolaysen: Norske Fornl. s. 136).

PARALELLER TIL KJØKKENTØIET

Vi har ovenfor nævnt de direkte paraleller til Osebergfundets kjøkkentøi som kjendes, og desuten omtalt endel saker fra nyere tid som kan sammenstilles med dette.

I det følgende skal vi se litt paa Osebergfundets kjøkken som helhet.

Vi har da først det kjøkkentøi som forekommer i vore gravfund fra vikingetiden. Paa grundlag av en specialkatalog over vikingetidens kjøkkentøi som er under utarbeidelse ved Universitetets Oldsaksamling, men som foreløbig bare omfatter fylkene Østfold til og med Hordaland, anfører vi nedenstaaende oversigt over kjøkkentøi i fund fra vikingetiden.

	Jernkjele	Kleberkar	Jernøse	Stekepande	Rist = R. 429	Skjerding	Hvirvel	Spid = R 428	Spid	Ildstaal	Bronsekjele	Bronsekar	Kvernsten	Traug, trækar, træøse	Brandfot	Hadde	Lerkar	Lampe	Ildfint	Træspand	Gravfund	Depotfund	Enkeltfund
Østfold		18				1						1									12		6
Akershus	2	68		1	1	1	4	1		5				1		3	1				62		16
Hedmark	7	16	1				5	1	1	10						8	1				40	1	
Opland	8	6	1	5		3	16	3		8					1	3			1		51	3	9
Buskerud	7	6	1	10		3	5	1	1	15			2			5		2			43		7
Vestfold	21	54	2	10	2	2	3	1	1	11		1		1	2	15	13			1	103		2
Telemark	8	26	1	10		1				10	1	1		1	2	4					40		14
Aust-Agder		28		1								1					5				14	1	15
Vest-Agder		17	1	4			1			1	1	2				3	7				22	1	7
Rogaland	4	90		6		3	1	2	2	14	4	1	2	5		6	20		1	1	83	1	22
Hordaland	7	21	2	12			3	1		7	4	3	1		1	7					48		1
	64	350	9	59	3	14	38	10	5	81	10	10	5	8	6	54	47	2	2	2	518	7	99

Paa grundlag av denne tabel kan vi si at det almindeligste inventar i et kjøkken fra vikingetiden maa være følgende: Kleberstenskar, jernkjele, stekepande, hvirvel, skjerding, ildstaal og stekespid. Sjeldnere er lerkar, trækar (traug, øse eller træfat), træspand, kvernsten, brandfot og jernøse.

Sammenligner vi nu dette inventar med det vi møter i Osebergfundet, maa vi si at Osebergdronningens kjøkken har været meget vel utstyrt. Vi har ovenfor set at det bestaar av følgende: To jernkjeler, et fragment av en jernkjele, et stativ til en jernkjele, et stort traug, tre smaa traug, fem øser av træ, fire træfat, syv træskaaler, skaar av et lerkar, en silstok (?), ti bøtter, en tønde, to økser, tre kniver, en kvernsten, en krak, to lamper.

Av det vanlige kjøkkentøi fra vikingetiden mangler her bare kleberstenskar og ildstaal, men til gjengjæld foreligger det et rikelig utstyr av træsaker. Naar vi ser paa Osebergfundets kjøkken som helhet, vil det være naturlig at undersøke, hvordan utstyret tar sig ut naar man sammenligner det med de opgaver over kjøkkentøi vi har bevart i gamle nordiske slotsinventarer.

Fra *Solte* slot i Danmark kjendes et inventarium av 6. april 1486 (Danske Magasin 4 R. II s. 3). Ifølge dette fandtes det følgende saker „in qvoqvina": „en kedhel, eth bradhe

Fra *Akershus* 28. december 1487	Fra *Baahus* 6. juli 1518
Jtem i *stegerhwset*	*Stegher hwsith*
primo	Item en kæthil paa
vj grytter sma	halffandhen,
oc store	twa gamble
jtem j ketell	kædle,
jtem eit brandjern	en lithen ny kætil,
jtem j ryst	ij store kwlgrythers,
j bradspith	then ene haffwe
xxiiij knapefaat	inghen øren,
x herrefaat	x grythers store oc smaa
xxx talercker	en morther oc
ij duke	en støther
j handklede	ther til, et bræniern
j pundere	med iiij twngher,
¾ pundz pundere	ij rysther,
j bysmere	et braspith,
ein benckedyne	en krøkath køttyxe,
ij høgende	en kolrake
j benkeclede	thw gammel wanth kar
	aff træ.
	Bagære hwsith
	Item en kædil och en
	degen trwgh.
	(Her er ikke medtat
	bryggerhusets inventar.)

jern, jtem ii kullegridher, jtem iii smo kollegridher, jtem en risth, iiii smo gridher, x gamle herræ fadh. Item i *brøgersseth*: eth gylle kar, eth tape trw ok en panne po vi tønner. Item i *møllen*: eth par stenne, som haffuer leth i iiii aar, ok eth aneth par gamle stenne".

Sammenligner vi dette inventar med Osebergfundets, vil vi se at naar kulgrytene og risten trækkes fra, var Osebergkjøkkenet næsten like saa vel utstyrt som Solte slot i 1486.

Vi skal nu gjenemgaa et par inventarer fra norske slot. Det ene er fra *Akershus* av 28. december 1487 (D. N. II 939), det andet fra *Baahus* datert 6. juli 1518 (Norske Regnskaber og Jordebøger utg. af H. J. Huitfeldt-Kaas III s. 4).

Fra *Bergenhus* har vi ikke noget inventar som foreligger trykt før 1520, men ved hjælp av slottets utgiftsregnskaper for aarene 1516—1523 kan vi følge hvilke anskaffelser det blev foretat til *stegerhuset*, og derved danne os et begrep om dettes utstyr av kjøkkentøi. I det følgende er kun medtat direkte anskaffelser „til gaards behoff", som det heter i regnskapene. (Disse er trykt i Norske Regnskaber og Jordebøger utg. af Huitfeldt-Kaas I—III.)

Vinteren *1516—17* anskaffes følgende:

En teenkande, item iiij hele tenkander nye, item iiij hallkander, item xv tenfad smo oc store. Item ett kar mett dansth mel stodh vtj then gamle borghestwe som wor xx t' mell vtj. Item en andhen byngh mett dansth mell x alne langh iij alne bred iij alne dyff fwld mett mell. Item viij ß ffor vij tynner. Item iiij ß for en tom øll tynne.

I *1518* maa først omtales at det foretages endel reparationer ved stegerhuset: „Item ij ß ij alb. iiij teckere som teckte paa then ny mvr, hoess stegerhwsit en dagh", og „item xx marc koffwer som the laagh bleffwe giort aff offwer then rendhe som løper gennem stegerhwset". I dette aar fornyes slotskjøkkenets utstyr med følgende saker: Først maa nævnes at kongen efter Ieppe Iwde „som døde paa Strandht" arver „iiij thenfadt, iiij kander,

og iij halffkander". Dernæst ser vi at slottets kobberkjeler blir reparert og fornyet, idet Jens koffwerslaaer paa Strandt to gange faar betaling i smør for sit arbeide. Den ene gang sætter han et nyt baand paa en kjele, den anden gang leverer han en helt ny kjele. Dette aar anskaffes det ogsaa „leerpotter at haffue i stegerhusit", og likeledes nævnes en træ-kande. Det anføres ogsaa at en garp paa Bryggen fik j løb smør „for j par flokniffwe som Moghens kockedreng fick". I 1518 blev det anskaffet i alt 26 tønder, derav flere øltønder og vinfat som skulde brukes til at salte kjøt i, og likeledes nævnes flere kaggher. Repara-tioner av tønder omtales ikke mindre end syv ganger.

Sommeren *1519* anskaffes 2 ler-potter, „et brandtiern, en kockesked, 12 tudekanner av træ", „iij ny kannæ som arbetzkarlæ fenge" og en „klockæ att ringe til bords met". Den sidste hører jo ikke strengt tat til kjøkkenets inventar. Videre omtales adskillige tønder, særlig øltønder. Vinteren *1519—20* nævnes en ny kjele „som komme j stegerhusset til gardzens behoff" og en reparation av kjelene i stegerhuset, videre et krus olje og „eit bagetrogh", og endelig gives viij β for vij „bytther til garsens behoff". Denne vinter kjøpes det bare to tønder for otte skilling av Ieppe Iwde.

I *1520* anskaffedes en ny kjele og flere traug, desuten tre lerpotter og flere kokke-skeer. Likesom i de øvrige aar indkjøptes det adskillige tønder, og flere tønder blev reparert.

I *1521* fik „Mogens kock ij β til lerpotter", og det indkjøptes otte traug, likesom endel andre traug blev kjøpt for „j løb smør" av „Joenn paa Frammenes". Dette aar finder vi ogsaa i regnskapene et indkjøp av mere usedvanlig art, idet det 15. juni blev git „iij β j alb. for enn peberquarn oc for et reffweiarn til gardens behoff". Endvidere anskaffedes det „nogre røde ffad", „fem par kockekniffwe" og „enn kockekniff", og aldeles som ellers anskaffes det talrike tønder og „knabeffad". Dette aar blev det ogsaa git ut „vj marc iiij β til Skipper Lene for ij qwernstene hand førde aff Holland".

I *1522* omtales „lerpotter til gaardens behoff" og „en besmer"; den sidste kostet vij β. Tomtønder og vinfat blev ogsaa anskaffet i dette aar.

Vinteren *1522—23* anskaffes „ij leer potther", flere „Spander" og „iij bøtter til gardens behoff". Flere skeer blev ogsaa anskaffet til kjøkkenet. „Item iiij β enn kockeske bleff køfft for som Mogens kock køffte til gardens behoff", og endvidere blev det anvendt „asmundsiern" til „kockeskeder" som blev laget av Oluff Kellebotter, og hvorfor han fik et pund smør i arbeidsløn. Endelig fik en bonde „j marc for vj sticker ølkar band oc for han gerde karene met samme bandt".

Til sammenligning med det kjøkkentøi som er nævnt i slotsregnskapene fra Bergen-hus, skal vi her anføre det som er nævnt i et inventarium fra *Bergenhus* av 20. mai 1529 (D. N. VI 706). Det er følgende „*kiøkenn tøig*":

et brande iernn	enn stege røst	rede met alt tobehøringe,	en thenn kande.
iiij brande tenger	enn trefodt	Item et hielt bager red	ij ten stobe.
xvj gryder store oc smaa	enn øxe	skab mett	enn wede skude
x kietle store oc smaa	ij iernnskeder	ij. wedøxer oc ij. kietle	xl. harn(i)sk.
ij bradspidt.	ij kiedelskroge.	et helt smede redskab.	iiij helleborder i porthen
ij bradepanner.	Item ett helt brygge	ij. kaaber kanner.	ij. foldebordt.

Desuten nævnes det i dette inventarium: „j dysinn thenfad, j dysinn tentallerckenn, ij dysinn trefadt, xl tre talerckenn, iij skiffue duge, ij lange borduge".

Hvis vi nu sammenligner kjøkkentøiet i de ovenfor omtalte inventarer og regnskaper med Osebergfundets inventar av kjøkkensaker, vil vi se: I *Akershusinventaret* fra 1486 møter vi følgende kjøkkensaker som ikke kjendes fra Oseberg eller fra vore vikingetidsfund: j brandjern og xxx talercker. De øvrige stykker som vi ikke har paraleller til, kan ikke regnes for kjøkkentøi. I *Baahusinventaret* fra 1518 finder vi: „ij store kwlgryther, en morther oc støtther ther til, et brændiern med iiij twngher", og en kulraker. De her nævnte saker, brandjernene og tallerkenerne i *Akershusinventaret* og kulgrytene, „mortheren", brandjernet og kulrakeren i *Baahusinventaret* maa henregnes til forbedringer i kjøkkenutstyret som blir indført i det 15. og 16. aarhundrede. Ser vi saa paa de ovenfor gjengivne regnskaper fra *Bergenhus* fra 1516—1522, møter vi følgende saker som ikke kjendes fra vikingetidens kjøkkentøi, saaledes som dette er bevart i vore gravfund: Tinkander, tinfat, „halffkandher", trækander, „kaggher", brandjern, kokeskeer, tutekander, krus, en pepperkvern, et rivejern, røde fat og knabefat. I *Bergenhusinventaret* fra 1529 finder vi desuten fire brandtænger, to „ten stobe" og et dusin tintallerkener.

De her nævnte saker viser de forbedringer som er indført i kjøkkenutstyret i det 15. og 16. aarhundrede; ikke mindst maa indførelsen av skeer, tallerkener og tinsaker betegnes som meget væsentlige forbedringer. Selv om skeer har været kjendt i Norge helt fra romersk jernalder, har de neppe været i almindelig bruk før i middelalderen. Men allikevel er hovedindtrykket av disse slotters kjøkkenutstyr at det var overordentlig *primitivt*, og det bekræftes hvis vi utvider vort sammenligningsmateriale (se f. eks. Aslak Bolts løsørefortegnelse av 22. februar 1429, D. N. V. nr. 586 og Fr. Grøn: Om kostholdet i Norge indtil aar 1500, s. 202 ff., et inventarium fra Degnegaarden i Trondhjem av 30. november 1549, D. N. XII 628, eller „Kong Gustav I's fatabur paa Gripsholm slot", som er behandlet av N. Sjöberg i Fataburen 1907 s. 102). Vender vi os saa endnu en gang til Osebergfundets kjøkkentøi, maa vi si at kjøkkenet paa Oseberg sammenlignet med kjøkkenene fra senere tid er ualmindelig rikt utstyrt. Meget av det kjøkkenutstyr som var i bruk i det 15. og 16. aarhundrede, viser sig at ha været kjendt alt i vikingetiden.

KVINDEARBEIDET

„Manden telgde træ til / vevbom, skjeg var pudset, / for panden haar, skjorten / snever, skrin stod paa gulv. Sad der konen, / svinged tenen, / strakte favnen, stelled til vev; / svøb var om hoved, / smekke om barm, / kast om halsen, / knapper paa aksel, / Ave og Amma aatte der hus". Rígsþula (GJESSINGS oversættelse).

VÆVSTOLENE

VÆVSTOLEN B

Denne *vævstol* (*1903 nr. 4*, pl. XIII) bestaar av tre hovedled: Foten, opstanderne og tvertræet. *Foten* bestaar av to fotklamper og et tverbret. Av *fotklampene* er bare den ene fundet i skibet. Efter GUSTAFSONS opmaalingstegning kaldes den her den venstre. Det er et solid stykke træ, arbeidet i ett stykke, men optat i to, som sammensat gir den oprindelige form.

Fotklampen har firkantet form med indbuede langsider. Den er svakt indbuet paa undersiden. Paa oversiden tiltar den i tykkelse mot midten fra begge sidekanter, og i denne ryg er skaaret ned et spor for tvertræet til omtrent halv tykkelse av stykket. Dette spor er skaaret ind slik at det er smalest oventil og vider sig ut nedentil, naturlig for at holde tvertræet i sporet naar væven blev løftet og flyttet.

Klampens samlede længde er 33,3 cm. Bredden er i begge ender litt ujevn, ca. 12,5 og 12 cm, paa midten 8,4 cm. *Tvertræet* i foten er nu defekt. Det mangler et stykke paa 20 cm, forbindelsen mellem nr. 265 og 1903 nr. 4 i høire halvdel. Tvertræet har vistnok været skaaret av et eneste stykke. Bredden er ujevn og forskjellig for de forskjellige partier (se pl. XIII). I hver av tvertræets ender er skaaret ut en liten tap, som passer ind i sporene i fotklampene, og som hver er forsynt med et hul til at ta imot tappen fra opstanderen.

Længden av tvertræet i foten, d. v. s. vævstolens samlede længde, har GUSTAFSON rekonstruert til 1,95 m. To forhold fikserer denne længde. For det første er mere end halvdelen av fotens tvertræ bevart, hvorved man har faat et sikkert maal paa avstanden mellem fremspringene paa foten. Man tør forutsætte at disse har været anbragt nogenlunde symmetrisk. Avstanden mellem fremspringet midt paa venstre halvdel til fremspringet paa midten av tvertræet utgjør ca. 63 cm. Avstanden mellem fremspringet midt paa venstre halvdel til enden av tappen i venstre ende er ca. 34 cm. Herefter skulde den samlede længde av tvertræet i foten bli $1{,}26 + 68 = 1{,}94$.

For det andet kan længden kontroleres ved maalet av „linealen", som det kaldtes under utgravningen, nemlig vævstolens øvre tverstykke. Dette er fuldstændig bevart, og dets længde er avstanden mellem opstanderne, nemlig 1,95 m.

De to opstandere (*1903* nr. *53* og nr. *179*). Træet i disse kan uten sakkyndig bestemmelse sees at være *bøk*.

Begge opstandere er helt bevart og fuldstændig lik hinanden. De er hver skaaret i ett stykke og bestaar av et nedre firkantet parti med en rund tap for fotklampens hul og et rundt hul i siden for tverbrettets tap og et øvre parti som er rundt.

Den nedre firkantede stok er 60,7 cm lang (ekskl. tappen). Den er nydelig skaaret og er paa alle fire sider prydet med tre enkle profillister. Det øvre parti er henholdsvis 46,5 og 45,5 cm langt paa hver opstander. Det har rundt tversnit. I det firkantede parti paa hver av opstanderne er det anbragt et rundt hul, som gaar tvers igjennem stykket. Hullenes centrum ligger henholdsvis 42,85 og 42,30 cm ovenfor opstandernes nedre kant. I det hul paa den venstre opstander hvortil det øvre tverstykke har været fæstet, sitter endnu et stykke av „linealens" tap, som er brukket helt inde ved siden. Av dette brudstykke sees det at der i tappen sitter en *aarette*.

Det øvre tverbret. Dette kaldes „linealen" i GUSTAFSONS beskrivelse. Det er et smalt, langt, flatt og smekkert træstykke, 180 meter langt, 4 cm bredt og 1,6 cm tykt, med helt firkantet tversnit. Paa begge tvertræets bredsider er anbragt tre profillister langs hver kant.

Om dette stykke har været anbragt med bredsiden op eller paa kant, lar sig ikke længer bestemme. Da det er fast mellem opstanderne, er det klart at dets opgave kun har været at holde hele vævstolen i ramme, styrke den og fastholde avstanden mellem opstanderne. Det har m. a. o. ingen betydning for selve vævningen.

Det hele er av GUSTAFSON erkjendt at være en vævstol. Av fundforholdene fremgaar at denne har været anbragt i gravkammerets S. O. halvdel nær masten. Gravrøverne har tat løs den ene opstander *nr. 53*, og den laa ved masten utenfor, vel 1 m fra de øvrige sakene. Vævstolen maa være delvis ødelagt av gravrøverne. Den ene fotklamp mangler. Ellers er vævstolen fuldstændig, undtagen et litet stykke av foten som mangler. Om anvendelsen av denne vævstol kan vistnok saa meget gjælde for sikkert, at vævningen maa være foregaat mellem de runde stokker øverst paa opstanderne. Naar vævstolen staar paa gulvet, kommer disse i en høide av 66,5 cm optil 1,12 m. Det tør antages at være en passende høide for vævningen, om det forutsættes at man sitter paa en lav krak eller stol.

Da maa det videre antages at det kun har været vævet med horisontalt utspændte traader mellem de to runde opstandere.

VÆVSTOL 204

Nr. 204. Fragmenter av en *vævstol* av *træ* (*bøk*) av samme hovedform som den ovenfor beskrevne baandvæv.

Ifølge GUSTAFSONS hovedregister foreligger det rester av to føtter, et tvertræ og to opstandere. Da vævstolen er meget fragmentarisk bevart og stykkene ikke nu kan sammensættes, kan det ikke angives sikre maal for vævstolens længde og bredde. De enkelte dele av den maa derfor beskrives som de foreligger:

Av *foten* findes rester av to fotklamper og et tvertræ.

Det er bevart rester av to fotklamper, som bestaar av i alt 7 fragmenter. Formen er nærmest firkantet, med indbuede langsider, og deres endepartier er avrundede, saa de nærmest faar en buet form. Klampene er svakt buet paa undersiden. Paa oversiden økes tykkelsen mot midten fra begge endekanter, og i denne ryg er skaaret ned et spor for tvertræet til omtrent halv tykkelse av stykket. Omtrent midt i sporet er skaaret et rundt hul. Da stykkene er saa daarlig bevart og begge klampene er brutt paa midten og brudstykkene ikke passer sammen, kan sikre maal for længden ikke angives, men den kan anslaaes til ca. 24 cm. Bredden er derimot sikker, den er 9,2 cm ved enden og paa midten 8,1 cm. Efter disse maal ser det ut til at nærværende vævstol har været mindre end den ovenfor omtalte. Av *tvertræet* foreligger i alt 11 fragmenter, som ikke kan sættes sammen; dets længde og bredde kan ikke angives sikkert. Efter de foreliggende fragmenter ser det ut til at det har været av samme form som tvertræet ved vævstolen ovenfor. Det har vistnok været skaaret i et eneste stykke. Bredden kan nu ikke sikkert angives, men det sees at den har været ujevn og forskjellig for de forskjellige dele av tvertræet. Dette har vistnok videt sig ut paa midten. De to *opstandere* er av *bøk* likesom de øvrige dele av denne vævstol. Formen har været den samme som ved den ovenfor beskrevne, men opstanderne er saa fragmentarisk bevart at deres længde ikke kan angives. De er hver for sig skaaret i ett stykke og bestaar av et nedre *firkantet parti*, i hvis nedre ende det har været anbragt en tap for fotklampens hul. Opstandernes øvre parti er rundt.

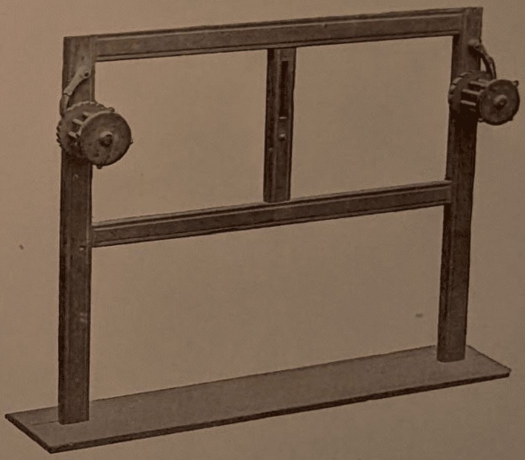


Fig. 106. Baandvæv fra nyere tid. (Norsk Folkemuseum.)

Paa den nedre firkantede del av opstanderne sees spor av *profillister* langs kantene; men da stykkene er saa daarlig bevart, kan listene ikke sees i sin helhet. Hvor lange opstanderne har været, kan ikke sees, da kun faa av brudstykkene har kunnet sammenpasses, men saa meget kan ialfald sees at det nedre firkantede parti har været over 36,7 cm langt. Men de bevarte rester av det runde og det firkantede parti passer ikke sammen. Den samlede længde kan altsaa ikke maales, men den maa efter al sandsynlighet ha været over 84,5 cm. Det firkantede partis tykkelse har været noget varierende ved de forskjellige stykker. Det runde partis tykkelse har været ca. 3,3 cm.

Noget øvre tvertræ svarende til „linealen" ved 1904 nr. 3 kan ikke sees at ha hørt til denne vævstol. Ifølge hovedregisteret fandtes den i forskibets NØ del. Av en tegning i Gustafsons skissebok ser det ut til at vævstolen er fundet nær spjeldvæven nr. 195, med opstanderne paa begge sider av denne og altsaa nær seng 192, men dette kan dog ikke betragtes som aldeles sikkert.

Direkte *paraleller* til vævstolen *1903 nr. 4*, som er den bedst bevarte av de to ovenfor beskrevne, findes ikke. Vævstol 204 kan ikke uten videre sammenlignes med andre vævstoler, da den er saa daarlig bevart. Vi maa derfor her bare befatte os med 1903 nr. 4. Efter al sandsynlighet er det en *baandvæv*.

Til sammenligning avbildes her en norsk baandvæv fra nyere tid som nu findes i Norsk Folkemuseum (*fig. 106*). I de Heibergske Samlinger paa Amble i Sogn findes ogsaa en gammel norsk baandvæv fra Alværn i Sogn (sl. ogsaa Fataburen 1915 s. 26 fig. 21). Vi skal ikke her behandle spørsmaalet om hvordan denne vævstol har været benyttet, da det dertil kræves specielle forutsætninger. Nærmere oplysninger om bruken av baandvæv findes i en avhandling av Marie Collin: Gammelskånska band (Fataburen 1915, s. 13—31 og s. 214—226), se ogsaa Elisabeth Thormann: Väfnad och bandväfnad i Leksand (Fataburen 1914 s. 105 ff.).

SPRANGVÆVSTOL 176

Opretstaaende vævstol av bøk til sprangvævning. Formen fremgaar av opmaalingstegningen pl. XIV.

Vævstolens høide er 1,19 og dens bredde øverst 66—67 cm. Bredden mellem opstandernes ytterkanter er 61 cm. Bredden ved foten er 75 cm. Stykket bestaar av følgende hoveddele:

Fotstykket, opstanderne, det løse tverstykke, det øvre tverstykke og traadstokken.

Fotstykket er 75 cm langt, dets bredde er paa midten 6,5 cm og ved endene 13 cm. Som det sees av opmaalingstegningen pl. XIV, har det flat underside, mens endestykkene er tilskaaret i pyramideform med firkantede huller paa det sted hvor opstandernes tap

har været fæstet. Mellemrummet mellem opstanderne er paa oversiden tilskaaret i en jevn bue. Fotstykket har avfasede sider og flat overside, saa dets tversnit nærmest blir firesidig.

Den *venstre opstander* er 1,105 m lang fra fotstykkets overkant til øvre ende (iberegnet øvre tap). Bredden er 8 cm. Ved hjælp av en firesidig tap, som gaar tvers igjennem fotstykket, er den fæstet til dette, og i øvre ende er den likeledes fæstet til det øvre tverstykke. Langs begge kanter er den prydet med en smal nedskaaret fure, som paa begge sider er begrænset ved en indridset dobbelt konturlinje. Omtrent 19 cm over fotstykkets overkant er anbragt et rundt hul, og over dette findes to huller, med en indbyrdes avstand av ca. 4 cm. Ved siden av disse findes tre andre huller. I disse har været anbragt en rund trætap, som har tjent til at holde *det løse tverstykke* paa plads. Ved hjælp av disse huller har avstanden mellem det løse stykke og *traadstokken* kunnet reguleres.



Fig. 107. Sprangramme fra Meldal. (Distriktslæge I. M. E. J. Størens samling, Meldal.)

Den *høire opstander* er i hovedsaken av samme form som den venstre.

Dens længde fra fotstykkets overkant til og med tappen i øvre ende er 1,105 m. Bredden er 8 cm. Den er fæstet til fotstykket og det øvre tverstykke ved tapper paa samme maate som den venstre og ornert paa samme maate. Vi gjenfinder ogsaa et lignende hularrangement som ved venstre opstander. De to *trætapper* til hullene i opstanderne som nu er anbragt paa originalen, er nye. Av de oprindelige tapper foreligger 10 brudstykker, hvis oprindelige længde ikke kan angives. *Det løse tverstykke* er 67 cm langt og dets tykkelse paa midten ca. 5,5 cm. I hver ende er det et 16,5 cm langt parti, som er 6 cm tykt og ved en nedskaaret kant er adskilt fra midtpartiet som fremkommer ved at dette er tyndere end endestykkene.

I hver ende er det utskaaret en aapning, som er 12 cm lang og 1,7 cm bred, saa at endestykkene nærmest er gaffelformet. Ved hjælp av disse gaffelformede aapninger har det løse tverstykke været anbragt mellem opstanderne og holdt paa plads ved de ovenfor omtalte tapper.

Vævstolens *øvre tverstykke* er 66 cm langt, og dets tykkelse er 5 cm. Undersiden, som vender nedad, er flat og 3,5 cm bred. De øvrige sider er avrundede, saa tversnittet blir som angit paa pl. XIV. Omtrent 4 cm fra hver ende er et firesidig hul, som er 7 cm langt, hvori opstandernes endetapper er indtappet. Midt paa tverstykket omtrent 4,5 cm fra opstandernes inderkant er det i det øvre tverstykke utskaaret en fals med tresidig tversnit og flat overside. I denne er traadstokken anbragt.

Traadstokken er ca. 33 cm lang og 2 cm tyk. Den har oprindelig hat helt rundt tversnit, men er nu noget avflatet paa midten som følge av tryk i haugen. I hver ende findes det en utskaaret rundtløpende fure. I denne har opholdstraadene som fæstet traadstokken til det øvre tverstykke, været anbragt. I Osebergarkivet findes en tegning av denne vævstol fra utgravningen i 1904. Av denne sees det at da vævstolen fandtes, sat det i den øvre bom *traader* fra vævningen. Disse er ikke længer bevart. Vævstolens enkelte dele er fundet dels i gravkammeret, dels i forskibet.

Forøvrig kan det henvises til de oplysninger som er meddelt i bind I s. 44.

Denne vævstol er en saakaldt sprangvæv. Sprangmetoden kjendes helt tilbake til bronsealderen. I det danske ekekistefund fra Borum Eshøi er det fundet et haarnet som er vævet efter denne metode. (Se Aarbøger 1891 s. 102 ff.) Som *paralel* til vor vævstol avbilder vi her som *fig. 107* en sprangramme fra Meldal efter et fotografi av Hans Dedekam (se Hans Dedekam, Et tekstilfund i myr fra romersk jernalder, Stav. Museums Aarshefte 1921—24 s. 15 fig. 8). I den nævnte avhandling s. 15 beskriver Dedekam sprangteknikken saaledes:

„Denne teknik maa nærmest betegnes som en slags fletning. Den bestaar i en sammenslyngning av traader og er forsaavidt beslegtet med knipling. Arbeidet utføres paa følgende maate. I en ramme utspændes lodret paraleltløpende traader som rendingen i en væv. Rammen kan være en enkelt træramme (f. eks. en gammel vindusramme) som støttes mot gulvet eller den sittende arbeiderskes knær. Eller den kan staa selvstændig ved at være forsynt med en fot saaledes som den her avbildede sprangramme i dr. Størens samling i Meldalen.

Traadene som er sammenhængende, fæstes gjerne kun ved at lægges om en horisontal, i rammen utspændt traad oventil og en tilsvarende traad nedentil. Arbeidet utføres ved efter bestemte regler som gir forskjellige mønstre at slynge traadene om haanden. Man arbeider oventil nærmest den øvre vandrette traad fra den ene side over de utspændte traaders hele bredde, til den anden side, gaar dernæst tilbake over hele bredden o. s. v.

og arbeider sig saaledes for hver gang længer nedover. Efter en eller flere omganger slaaes fletningen sammen med en pinde, der maa være længer end arbeidet er bredt til. Man faar den samme fletning nedentil paa traadene som oventil. Nedentil blir en eller flere pinder efter sammenslagningen liggende forat fletningen under arbeidet ikke skal rakne op. Eftersom traadene slynges sammen, strammes de. Avstanden mellem den øvre og den nedre vandrette traad maa derfor under arbeidet kunne formindskes. Dette kan opnaaes ved at de plugger eller stifter, hvortil den ene av de to vandrette traader er fæstet, kan stilles ind i forskjellige huller i rammeværket. Naar arbeidet er fuldført, klippes de traader hvormed fletningen er utført av paa midten og fæstes ved at bindes sammen ved knuter. De løse traadender kan benyttes til haandklæsprang. Som det vil forstaaes, faar man to helt identiske stykker et øvre og et nedre. Er det gjort en feil i det øvre, gjenfindes samme feil i det nedre stykke". (Sl. Fataburen 1915 s. 18 fig. 9.)

Foruten til Dedekams ovenfor citerte avhandling kan det henvises til følgende specialavhandlinger: Marie Collin: Gammelskånska band (Fataburen 1915 s. 14—31 og s. 214—226), Elisabeth Thorman: Väfnad och bandväfnad i Leksand (Fataburen 1914 s. 105 ff.), Agnes Branting: Knytning, knyppling och språngning (Fataburen 1907 s. 105). Bille Gram og Sophus Müller: Undersøgelser af Archæologisk Materiale udførte i Prof. Steins Laboratorium (Aarbøger for N. Oldk. og Historie 1891 s. 97 ff.). Se desuten Hans Dedekam: To tekstilfund fra folkevandringstiden (Berg. Mus. Aarbok 1924—25. Hist.-Antikv. Række Nr. 3) med henvisninger til ældre litteratur.

ET VÆVSTOLFRAGMENT

Nr. 170 h. En fragmentarisk bevart *fot* av *træ* (bøk), efter al sandsynlighet fotstykket til en liten opretstaaende vævstol. Som fragmentet nu foreligger, er det sammensat av to brudstykker. Det er bare midtpartiet og den ene ende som er bevart. Stykkets nuværende længde er 39,2 cm og dets største tykkelse 7 cm. Fundet i gravkammerets SV del.

Torp l. c. anfører følgende betegnelser paa *vævstoler* og deres enkelte dele: *Vev* m. = væv, vævet stykke, vævstol (nogen steder vøv), gno., isl. *vefr* m. = væv, vævet stykke, sv. *väf*, = ags. *webb* n., gfris. *wob*, gnt. *webbi* n. (holl. *web*), ght. *weppi* n. Germ. **wabja-*. Endvidere anføres *støra* f. = sidetræ i vævstol, mest i fl. (Sogn, Valdr., Telem., Jæren, *støyre* fl. = vevgogn, Sh., *styra*, Gudbr.). Av **staðra*? *Spaan* f. = spændeindretning paa væven, *sparre* m. = spændetræ i væv, *sprote*, det samme, i flere dialekter. Desuten forekommer *rull* m. = rulle, vævbom, og *ræl* m. = stikke, pinde av ben eller seigt træ til at føre islættet hen paa rette plads med (nu *vævske*), ags. *hreol* = hespetræ (eng. *reel*). Gr.form **hrahila-*, **hrehula-*. Fra Nordland har Gunvor Ingstad meddelt mig uttrykket. *rotane* = vævens opstandere.

SPJELDVÆVEN

I Osebergskibet fandtes en fuldstændig spjeldvæv og brikker til en anden.

Nr. 179 b—c og 195 a—c. Ved det sidste nr. er det i hovedregistret anført: „Væv-apparatet fra forskibets NO del (alle smaa firkanter, to pinder silketraad og baand").

Disse kan beskrives saaledes:

1) Rund tilskaaret *stok av træ*, som er 18,3 cm lang og 2 cm tyk; en cm fra begge ender er der nedskaaret en rundtløpende fure, hvori det har været bundet traad til ophængning av stokken. Denne har tjent som traadstok paa brikkevæven. Oprindelig har det været skaaret en aapning gjennem den av form som en 0,5 cm bred spræk, som dog ikke har gaat gjennem stokkens fulde længde, men har været ført igjennem indtil 3,5 cm ovenfor den ene ende. Gjennem denne aapning har brikkevævens traad været ført og fæstet, saa at det baand man flettet blev dannet med støtte av stokken som holdt traadenes ene ende fast.

2) En rund, *liten stok av træ*, som nu er 19,6 cm lang, men oprindelig har været noget længere. Denne var ifølge meddelelse fra præparant Paul Johannessen, saavidt erindres, anbragt i brikkevævens anden ende, altsaa nedenfor brikkene.

3) *39 brikker av tyndt træ til spjeldvæven.* Alle de under dette nr. anførte stykker har et hul i hvert hjørne. Brikkenes størrelse er noget varierende; de fleste er ca. 4,3 × 4,3 cm, men enkelte 4,8 × 4,9 cm.

4) Fire *brikker* av *tyndt træ* av noget varierende størrelse. Den største er 4,8 × 4,7 cm. Hullenes antal er forskjellig.

5) Ca. 27 større og mindre *fragmenter* av tynde brikker til spjeldvæv.

Oprindelig fandtes det 52 brikker ved dette nr.

Dette vævapparat fandtes i forskibets NO del. Brikkene laa oppe i seng 192 (se bind I s. 75 fig. 57, s. 67 og s. 44). Spjeldvæven har i øvre ende været utstyrt med en rund stok, hvorfra det baand er utgaat som man har vævet. I baandet har brikkene været fæstet, og traadene har været trukket igjennem dem og fæstet i den anden lille stok.

Baandet som fandtes ved denne spjeldvæv, er bevart og vil bli beskrevet av direktør Hans Dedekam i bind IV. Her vil ogsaa opsætningen av denne væv bli forklaret og alle tekniske oplysninger om denne vævemetode tilrettelagt. Forøvrig kan det henvises til de oplysninger om spjeldvævteknikken som er meddelt av Hans Dedekam i „Et tekstilfund i myr fra romersk jernalder", indtat i Stavanger Museums Aarshefte 1921—24 s. 4 ff.

Endvidere kan det anføres følgende speciallitteratur: Hans Dedekam: To tekstilfund fra folkevandringstiden (Berg. Museums Aarb. Hist.-Antikv. Række 1924—25 nr. 3, hvor ældre litteratur er anført).

Vivi Sylwan: Brickbandet som kulturobjekt. Några iakttagelser och deras resultat (Fornvännen 1926 s. 231 ff.).

Marie Collin: Gammelskånska band (Fataburen 1915 s. 14 og s. 214).

Elisabeth Thorman: Väfnad och bandväfnad i Leksand (Fataburen 1914 s. 105).

Agnes Branting: Knytning, knyppling och språngning (Fataburen 1907 s. 105).

Margarethe Lehmann-Filhès: Über Brettchenweberei, Berlin 1901.

Anathon Bjørn: En vestnorsk grav med romerske glasbægere (Bergens Mus. Aarb. 1922—23. Hist.-Antikv. R. nr. 1 s. 11).

Nr. 163. Brikker til en *spjeldvæv*.

I alt foreligger 35 smaa, firkantede, tynde *bøkeplater*, med huller i hjørnene. De fleste har en størrelse av 4 × 4,5 cm og 4 × 4,7 cm, nogen faa er litt større. Hullenes antal er varierende. Brikkene fandtes i gravkammeret (se bind I s. 43 og fig. 23 og pl. X nr. 163).

Nr. 173 d. Tre *tynde brikker* til en spjeldvæv. To av dem har fire huller, ett i hvert hjørne, og desuten ett midt i den ene kant i siden. Længde henholdsvis 4,5 og 4,8 cm.

Nr. 173 e. En flat, firesidig pinde av træ med tilskaarne smaa hak i hver ende, tydeligvis beregnet til at vinde garn op paa. Denne har muligens været brukt i forbindelse med spjeldvæven. Længde 9,4 cm.

Nr. 173 f. Pinde av *træ* av samme form som foregaaende, men sammensat av tre brudstykker. Længde 10,3 cm.

Nr. 173 d—f fandtes i gravkammerets vestre halvdel ved siden av kiste 178 (se bind I pl. XI nr. 173).

HAANDTENEN OG ANDRE SPINDEREDSKAPER

O. X. Et *spindehjul* av graahvit *lerskifer* med bevart *ten* av *træ*. Spindehjulet har som *fig. 108* viser, buede sider og avflatede partier ved polene. Dets diameter er 3,2 cm, høiden 2,3 cm. Av en tegning i Gustafsons skissebok som er merket „snelde fra første kiste", fremgaar det at det er fundet sittende paa sin oprindelige plads paa tenen, saaledes som *fig. 108* viser. Tenens længde er 29,3 cm; den er skaaret ut av en smal bøkepinde, som nu er cylindrisk. Tykkelsen er størst paa midten, hvor den er 0,9 cm. I nedre ende er den avskaaret paa skraa, men er muligvis litt defekt der. I øvre ende av tenen er det utskaaret en fin hake, som ligger i cylinderplanet, ca. 0,5 cm lang. I denne har traaden været fæstet naar haandtenen var i bruk.



Fig. 108. Haandtenen.

Spindehjulet og tenen fandtes i den komplette kiste nr. 149, som stod i gravkammeret paa bakbords side.

Nr. 152. Større *træredskap*, antagelig et *spinderedskap* (*fig. 109*). Stykket er skaaret ut i ett stykke bøk, i det væsentlige av smal, cylindrisk form, i alt 38,5 cm langt. Den øvre tykkere del er hul, 2 × 3,3 cm i tvermaal, men vist flatklemt. Ca. 7,2 cm fra enden gaar det over i en utskaaret knop, 4 cm i tversnit, 2,2 cm i høide. Herfra smalner det 27,7 cm til mot enden, hvor der er en liten tverknop.



Fig. 109—110. Spinderedskaper av træ.

Laa i ekekisten sammen med de foregaaende saker.

Et andet *træredskap*, som i hovedsaken ligner foregaaende (*fig. 110*). Det bestaar av en nærmest cylindrisk pinde av bøketræ, som er 34,2 cm lang. I den ene ende er en firkantet knop og 10,5 cm nedenfor denne atter en firkantet knop, hvorefter den smalner jevnt av til enden, som bestaar av en mangekantet liten knop, som ender i en spids. Ogsaa dette stykke laa i ekekisten.

Ifølge meddelelse fra G. F. Heiberg brukte man foruten selve haandtenen ogsaa en lang pinde, hvorpaa ulden blev anbragt. Til at ta ulden av denne lange pinde bruktes smaa prener av ben med hul i øvre ende eller naaler av træ med et hul eller en firesidig plate i øvre ende. De to træredskaper fra Oseberg som er beskrevet ovenfor, har rimeligvis været benyttet til at anbringe ulden paa unden spindingen.

Spindehjul kjendes fra norske graver helt tilbake til den førromerske jernalder, og de har holdt sig i bruk til vore dage paa mere avsides steder (se Halvor Vreim: Hus og skik i Sunnfjord, „Norge" 1926 s. 259), hvor det er avbildet en kone fra Jølster i Sunnfjord som spinder paa haandten (fra december 1924).

Forøvrig kan det henvises til følgende speciallitteratur:

Gerda Cederblom: Några af våra äldsta spånadsredskap och deras ättlingar (Fataburen 1909 s. 1). Ragnar Jirlow: Om linberedning och linspinding hos svensk allmoge (Fataburen 1924 s. 159).

British Museum. Guide to the Exhibition illustrating Greek and Roman Life. London 1920 s. 142—144 fig. 171—173.

N. M. Mandelgren: Om äldre spinnredskaper och spinnsätt (Sv. Fornm. Tidskr. I 1871—72 s. 154).

V. Granlund: Om husfliten i forntiden (Sv. Fornm. Tidskr. I 1871—72 s. 137). Hyltén-Cavallius l. c. II s. 125. Johs. Skar: Gamalt or Setesdal. IV s. 194.

LINARBEIDET

Nr. 152. 1) *Kølle av bøk*, skaaret ut i et helt stykke (*fig. 111*). Den bestaar av et rundt (cylindrisk) skaft, som er 10 cm langt og ca. 4 cm i tversnit og litt tykkere i enden. Køllehodet er cylindrisk, 7,8 cm i tversnit og 11,6 cm langt. Det hele er pent



Fig. 111. *Fig. 112.* *Fig. 113.*

Fig. 111—112. Linklubber av træ. Fig. 113. Linklubbe fra Djurås, Gagnef sogn, Dalarne (Nordiska Museet).

skaaret. I GUSTAFSONS dagbok for 17. august 1904 og i hans skissebok er anmerket at denne kølle paa endeflaten hadde et stjerneformet ornament, med sort utfyldning mellem stjernespidsene (*fig. 114*). Likesaa var avsatsen ved skaftet prydet med samme slags ornament. Disse stjerner sees ikke nu. Stykket er kopiert og ornamentene indlagt under GUSTAFSONS kontrol.

Laa i ekekisten sammen med de foregaaende gjenstander. Præparert ved alunkokning.

2) Lignende *kølle av bøk* med litt andre dimensioner (*fig. 112*).

Skaftet er 15,5 cm langt med ca. 3 cm tversnit, selve køllehodet 16,5 cm og henholdsvis 7,5 cm og 6 cm tvermaal i over- og underkant. Oprindelig helt rund, cylindrisk, men nu noget flatklemt i kisten. Paa den ene siden av køllehodet sees avtryk av en kam, en av dem som laa i kisten.

Laa i ekekisten sammen med de foregaaende gjenstander.

Disse to køller er efter al sandsynlighet *linklubber*.

De kan f. eks. sammenlignes med en linklubbe fra Djurås, Gagnefs sn. i Dalarne, som er avbildet *fig. 113*, og som nu er i Nordiska Museet i Stockholm (se Fataburen 1916 s. 16 fig. 2).

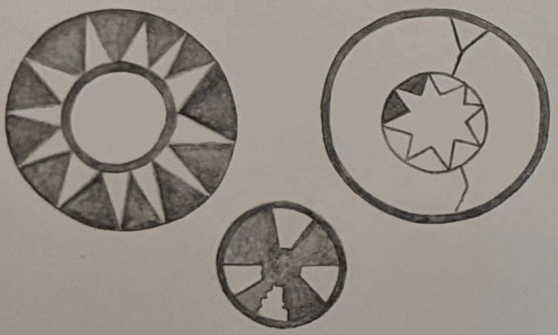


Fig. 114. De malte ornamenter paa linklubben. (Efter tegning av fru Sofie Krafft.)

Forøvrig kan det henvises til *følgende* speciallitteratur:

W. Dalgaard: Om linets odling och beredning (Fataburen 1916 s. 14; se s. 16).

Niels Keyland: Linberedningsvärk (Fataburen 1921 s. 124).

Ragnar Jirlow: Om linberedning och linspinning hos svensk allmoge (Fataburen 1924 s. 143).

Anders Sandvig: De Sandvigske Samlinger i Tekst og Billeder s. 93 note 1.

I dette avsnit om lintilberedning tar vi ogsaa med et eiendommelig redskap hvis bruk er ukjendt, men som muligvis kan ha gjort tjeneste ved lintilberedningen. Det kan beskrives saaledes:

Nr. 152. 3) Eiendommelig formet *redskap* av *bøketræ*, som ligner et slags „strykejern", oprindelig av en meget soignert form, men nu vindskjævt og flatklemt (*fig. 115*). Det er formet av et midtstykke av veden, med buet haandtak og et nedre parti som har baatform og er flatt paa undersiden.

Bredden nedentil ca. 6,5 cm. Længden 19,3 cm. Høiden ca. 12 cm. Skaftet er tyndt og spinkelt. Kantene er ornert med ganske enkle indridsede linjer.

Det kan kanske forklares som et glatteredskap.

Dette stykke laa i ekekiste 149 sammen med det øvrige utstyr til kvindearbeide som er behandlet ovenfor.



Fig. 115.



Fig. 116 a—b.



Fig. 117.



Fig. 118.

Fig. 115. Redskap av bøk, „strykejern". Fig. 116 a—b. Naaler av træ.
Fig. 117. Banketræ. Fig. 118. Saks av jern.

NAALER AV TRÆ

Nr. 152. a) *Naal* av *træ*, 32,2 cm lang, dannet av et cylindrisk smalt stykke bøketræ (*fig. 116 b*). Naalen er vistnok bevart i fuld længde. I den ene ende findes en fin hake, som ligger i cylinderplanet. Laa i ekekisten sammen med foregaaende saker.

b) *Naal* av *træ* (bøk), med en liten jernstift i den ene ende (*fig. 116 a*). Længden er ca. 37,5 cm, men stykket er nu litt krummet efter længden. Oprindelig har det været helt cylindrisk. Naalen er tykkest nedenfor midten, ca. 1 cm. I den ene ende er den smal og tynd, i den anden litt tykkere, og i denne sitter en nydelig liten *jernstift*, som bare stikker 2 mm utenfor.

c) *Naal* av *træ* (bøk?) av form som foregaaende, men ikke hel. Fragmentenes samlede længde er 28,5 cm, deres største tykkelse 1,2 cm.

Ved dette nr. ligger ogsaa endel *fragmenter* av lignende *naaler*, men ingen av dem har bevart jernstiftene.

Alle naalene laa i kiste 149 sammen med de ovenfor beskrevne saker.

BANKETRÆRNE

Nr. 150. a) *Firkantet træstykke* med *skaft*, antagelig et *banketræ* (*fig. 117*). Det bestaar av en massiv firkantet blok av bøketræ med et haandtak, skaaret i ett stykke. Selve platen er 22 × 18 cm, med en tykkelse av næsten 6 cm. Paa overflaten av den ene bredside er en smal list langs kanten, vistnok bare ornamental. Skaftet er et ordentlig haandtak til at stikke haanden helt ind i. Det bærer tydelige spor av kniven. Længden er 13 cm. Baktil avsluttes skaftet i en liten utskaaret knop.

b) Større *træstykke* av samme form, rimeligvis ogsaa et *banketræ*. Nu defekt i skaftet. Dets størrelse er 31 × 21 cm med litt mere avrundede hjørner. Det adskiller sig fra foregaaende ved at mangle list paa den ene flatside.

Av skaftet er her bare spor igjen i form av en tap, men stykket var defekt da det laa i kisten, saa det har ikke været helt da det blev lagt ned. Paa den ene flaten er ridset ind to *skibsfigurer* med ganske faa streker, hver bestaaende av en stavn med en del av skroget. Begge er indrammet av en vinkelfigur.

Begge disse stykker laa i ekekisten (nr. 149) sammen med de fra side 181—187 beskrevne saker. Om nærværende to stykker har G. F. Heiberg meddelt at de rimeligvis er banketrær, saakaldt *degenil* til *tøibankning*. Ifølge Torp l. c. er *vevl* m. = banketræ, kjep, handyvle (Nordl.), sml. gno., isl. *vífl* f. = banketræ, ags. *wifer*, *wiber*, *wifel* = kastespyd.

SAKSEN

Nr. 161. Udmerket vel bevart *saks* av *jern* av hovedtypen RYGH 442 (*fig. 118*). Dens længde er 34,5 cm, derav saksbladene 14 cm. Bøilen er prydet med smaa ornamentale hak i kanten. Saksen laa i kiste nr. 149.

Ifølge TORP l. c. er *skjæra* f. = saks, egg (Nordh., Søndh.), nogen steder *skjære* m. i begge betydninger, sv. dial. *skäre* = større saks, *skär* f., sl. gno.-isl. *skæri* n. pl. d. s. Sl. ght. *scara* f. og *scar* pl., *scari* f. d. s., mht. *schære* (nh. *Schere*), gnt. *scara*, mnt. *schere* (holl. *schaar*), gfris. *skere*, ags. *scear*, alm. *sceara* pl. d. s. (eng. *shears*). Grundf. **skeron, -i-*.

GARNVINDEN

Nr. 171 a. Fragmenter av en *garnvinde* av *træ*, tilstrækkelige til at vinden har kunnet rekonstrueres (*fig. 119*). Dens *opstander* bestaar av en rund stok, som er 27,4 cm høi. I nedre ende er den ca. 3 cm tyk. Derfra blir den noget smalere indtil 8 cm over underkanten, hvor den har et ca. 4 cm bredt firesidig fremspring, som er skaaret ut i ett med stokken. Dette fremsprings hjørner er avfasede. Ovenfor dette er stokkens diameter bare 2,5 cm, men derefter utvider den sig, saa at dens diameter i øvre ende er 4,3 cm. I nedre ende av denne stok er indfældt en rund tap, som stikker 4,3 cm ut fra nedre ende, og i tappens ende er boret et hul paa tvers. Ved hjælp av denne har vinden været fæstet til et bret som har dannet foten. Denne er ikke bevart. I øvre ende av opstanderen har været fæstet en rund skaalformet *træblok*, som er 9,7 cm i diameter. Den er ca. 4,3 cm tyk og har et hul i midten, hvorved den har været fæstet til en opretstaaende tap eller stift i opstanderen. Paa undersiden har blokken et flatt parti omtrent som bunden av en skaal, 4,5 cm i diameter. Fra dette parti skraaner sidene i en jevn bue av mot oversiden, som er ganske flat. I denne er det indskaaret fire firesidige felter, som er bredest ved ytterkanten og avtar noget i bredde indefter mot midten. Paa det bevarte stykke av midtpartiet kan feltenes størrelse ikke sikkert angives, men deres bredde varierer mellem 1,9 cm og 2,5 cm maalt inde ved blokkens centrum. I disse felter har det været fæstet fire pinder av samme form, som gaar ut til siden og er anbragt to og to med endene vis à vis.

De fire pinder har været holdt paa plads ved smaa tynde trætapper, ca. 7,5 cm lange og tilspidset i den ene ende. *Pindene* er i hovedsaken like, om de end avviker noget indbyrdes i detaljene. Det synes dog tilstrækkelig her bare at beskrive en: Den er 41,3 cm lang, og bredden er størst ca. 6,5 cm fra den indre ende, hvor pinden ogsaa er tykkest, nemlig 1,5 cm. Fra dette sted smalner den jevnt av indtil 3,4 cm fra indre ende, hvor bredden igjen øker, saa at pinden har et bredt, skeformet avslutningsparti, som ytterst er

tresidig. Pindens underside er ganske flat. Den har ganske lave kantsider, som er 0,5 cm høie. Oversiden er avfaset med en svakt ophøiet midtribbe. I hver av pindene er anbragt tre eller fire huller. Det inderste hul sitter ca. 16,5 cm fra den indre ende og det ytterste ca. 10,5 cm fra ytre ende. Mellemrummet mellem hullene er forøvrig noget varierende ved de forskjellige pinder. To av pindene har fire huller, og to har tre. Hullene er anbragt saaledes at de skraaner indimot vindens midtparti. I skraa stilling utefter har der i

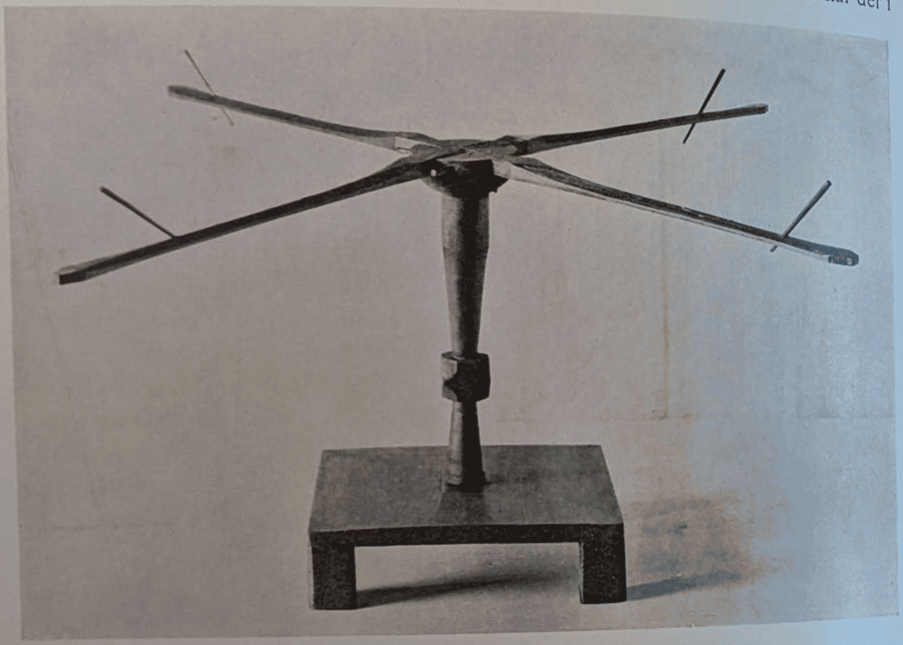


Fig. 119. Kopi av garnvinden.

disse huller i hver av de store pindene været anbragt en liten pinde, som er tykkere i øvre end i nedre ende. Til disse har garnhespen været fæstet, og ved hjælp av hullene har vinden kunnet reguleres, saa at man har kunnet tilpasse den eftersom man hadde store eller smaa hesper.

Av den her beskrevne garnvinde foreligger nu følgende stykker i original:

1) *Opstanderen*, som er sammensat av tre brudstykker, og hvis nuværende længde er 27,3 cm.

2) *Den runde blok*, som er 9,7 cm i diameter.

3) Fire fragmenter av en av de store *pinder* til garnvinden.

4) Tre fragmenter av en lignende *pinde*.

5) Syv brudstykker av en lignende *pinde*.

6) Seks brudstykker av en *pinde*.

7) *Fire brudstykker av smaa træpinder*, som kan ha været anvendt dels som træ-tapper i blokken, dels til at holde garnet paa plads med. Ved dette nr. ligger ogsaa en 6 cm lang *jernten*, som er tilspidset i begge ender. Tenen har sandsynligvis været anvendt som fæstepinde for garn i et av hullene i vindens fremspringende pinder.

Av garnvinden er det laget en kopi, som er avbildet som *fig. 119*.

Garnvinden fandtes i gravkammerets sydvestre del paa samme sted som nr. 169—170. (Se planen bind I pl. XI nr. 171.) Til sammenligning avbildes *fig. 120* en *garnvinde* fra *nyere tid* fra Aker i Akershus som nu findes i Norsk Folkemuseum. Som billedet viser, er Osebergfundets garnvinde av mere komplicert konstruktion end denne.

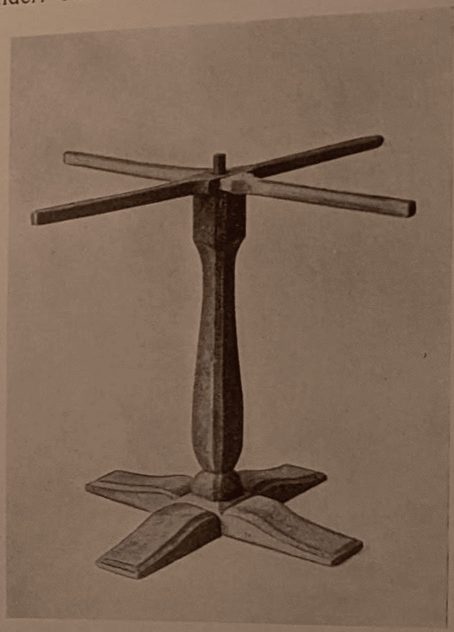


Fig. 120. Garnvinde fra nyere tid. (Norsk folkemuseum.)

GARNHESPLENE

Av disse foreligger det to i fundet. Den ene er fragmentarisk, den anden praktisk talt komplet.

Nr. 171 c. Fragmenter av en *garnhespel* av *bøk* av form som *fig. 121*. Stykkets midtparti mangler nu næsten helt. Av det *venstre* sidestykke foreligger seks brudstykker, som har kunnet sammensættes. Det mangler nu kun den ytterste del av nedre ende. Som det sees av *fig. 121*, er træstykket svakt buet, saa at det buede parti vender utad. Tversnittet er tresidig, og den buede ytterkant er ganske smal og eggformet. Paa midten har stykket et fremspring, hvis kanter er prydet med en enkel konturlinje. I dette er et firesidig hul, hvori *tverstykket* har været fæstet ved en tap som har været utskaaret i dettes ene ende. Det venstre sidestykkes nuværende kordelængde er 40 cm, dets største bredde er 4,9 cm. Det *venstre tverstykke* er nu 11,1 cm langt, da det er avbrutt i den ene ende. Det smalner jevnt av

indimot garnhespelens midtparti. Oversiden er prydet med en enkel konturlinje paa hver side. Dets største bredde i den ene ende er 2,8 cm. Mellem det venstre og det høire tverstykke har det været anbragt et haandtak, hvorav det nu bare foreligger et 4,7 cm langt brudstykke. Efter en tegning i GUSTAFSONS skissebok ser det ut til at dette stykke har været anbragt nærmest det høire tverstykke. Det har likesom haandtaket paa garnhespelen nr. 173 hat en rund, ophøiet ring eller vulst i den ene ende, mens midtpartiets tversnit har været ovalt, men nu er noget flattrykt. Stykket er paa oversiden prydet med et litet baandornament. Det er avbrutt i begge ender. Nuværende længde 4,6 cm. Største bredde 2,3 cm. Det *høire tverstykke* er avbrutt i den ende som vender indimot hespelens midtparti. Det har en tydelig tap i høire ende, hvorved det har været fæstet i høire sidestykkes hul. Det er uten ornamenter. Tverstykkets nuværende længde er 13,2 cm, største bredde i høire ende er 2,7 cm. Tversnittet er firesidig. Det *høire sidestykke* har omtrent samme form som det venstre, men det er bevart mindre av det; i alt foreligger fem fragmenter, som har kunnet sammensættes. Dets nuværende kordelængde er ca. 28 cm. Dets største bredde er 4,9 cm.



Fig. 121. Garnhespel av bøk.

Fandtes i gravkammerets sydvestre del paa samme sted som nr. 169—170. (Se planen bind I pl. XI nr. 171.)

1904 nr. 173 a. Garnhespel av bøk (*fig. 122*). Stykket er oprindelig sammensat av to sidestykker og et sammenhængende tverstykke. Hespelens samlede længde er 43 cm. *Det venstre sidestykke* foreligger komplet. Stykket er svakt buet og anbragt saaledes at det buede parti vender utad. Tversnittet er tresidig, saa at den buede ytterkant er ganske smal og eggformet. Paa midten har det et fremspring, og i dette er det et tydelig hul, hvori tverstykket har været fæstet ved en tap som er utskaaret i dettes ene ende. Det venstre sidestykkes kordelængde er 43,3 cm. Største bredde 7 cm. Det venstre tverstykke er 6,5 cm langt. Det smalner jevnt av indimot garnhespelens midtparti. Oversiden er prydet med et baandornament indrammet av en enkel konturlinje. Ornamentet er avbildet i bind III s. 229 fig. 243 og omtalt av SCHETELIG sammesteds s. 228. *Haandtaket* er bevart i sin fulde længde. Det er sammensat av to brudstykker, og paa undersiden mangler

endel. Tversnittet har oprindelig været rundt, men stykket er blit saa trykket at tversnittet nu nærmest er ovalt. Som *fig. 122* viser, har det i hver ende en rund, ophøiet vulst, som er skaaret ut med tydelig fremhævet midtribbe. Den ene av vulstene er paa oversiden prydet med et triangel. Haandtakets samlede længde er 15,5 cm. Mellemrummet mellem vulstene er 11,5 cm, akkurat passende for haandens grep. *Det høire tverstykke* foreligger komplet, men er litt skadet ved tryk og støt. Det har i den ene ende en tilskaaret 2,5 cm lang tap, som har ovalt tversnit. Selve tverstykket er 6,5 cm langt, og dets tversnit er firesidig. Det er smalest nærmest haandtaket og tiltar i bredde utefter. *Det høire sidestykke* har samme form som det venstre. Det er sammensat av fem fragmenter. Dette stykkes nuværende kordelængde er 43,5 cm, dets største bredde 7,6 cm. Denne garnhespel fandtes i gravkammerets vestre halvdel ved siden av kiste nr. 178 (se bind I pl. XI nr. 173).



Fig. 122. Garnhespel av bøk.

SMAASAKER TIL KVINDEARBEIDE

Nr. 171 b. Tre smaa flate stænger av træ av form som *fig. 123*. Deres oprindelige længde har været 46,5 cm og deres største bredde i den ene ende 3,7 cm. Som *fig. 123* viser, har stængene hat flatt, firesidig tversnit med forholdsvis brede bredsider og ganske smale kantsider; tykkelsen er overalt 7 cm. Nederst har stængene et flatt, firesidig parti, over dette følger et parti prydet med utskaarne hak, og i øvre ende har stængene et 21,5 cm langt parti, hvis største bredde er paa midten. I øvre ende er de tilskaaret som en rund plate med hul i midten. Av disse tre stænger foreligger det nu følgende stykker i original:

1) Fire *fragmenter* av en *stang* av form som ovenfor beskrevet.

2) Seks *fragmenter* av en *stang* av *træ* av samme form.

3) Fire *fragmenter* av en *stang* av samme hovedform, men den adskiller sig fra denne ved at den har et ekstra fremspring i hver side.

De fandtes i gravkammerets sydvestre del paa samme sted som nr. 169—170 (se bind I pl. XI nr. 171).

Nr. 171 e. En liten *pinde* av *træ* med øsken i øvre ende. Pindens nedre del mangler nu, men har oprindelig foreligget hel, da den i sin tid er tegnet komplet. Nuværende længde 3,3 cm. Øskenets ytre tvermaal er 2,3 cm. Fandtes i gravkammerets sydvestre del paa samme sted som nr. 169—170. (Se planen bind I pl. XI nr. 171.)

Nr. 173 g. Liten pren av *ben* med flatt firesidig tversnit i nedre ende (*fig. 124*). I øvre ende er et litet rundt hul. Længde 7 cm. Største bredde 0,9 cm. Denne har muligvis været benyttet i forbindelse med haandtenen til at ta ulden med (se ovenfor s. 182).



Fig. 124.

Fig. 123.

Fig. 123. Ukjendt redskap av træ (til kvindearbeide?). Fig. 124. Benpren.

Nr. 173 h. En ganske *tynd pinde* av *træ* av tresidig tversnit med skarp eggformet kant til den ene side. Bredest i øvre og jevnt avtagende i bredde mot nedre ende. Den nedre endes spids mangler. Nuværende længde 12,3 cm. Største bredde 0,5 cm. Sammen med disse saker kan ogsaa nævnes seks smaa træstykker (nr. 173 i), hvis oprindelige anvendelse ikke nu kan bestemmes.

Nr. 173 g—i fandtes i gravkammerets vestre halvdel ved siden av kiste 178 (se bind I pl. XI nr. 173).

TINER

Nr. 82. En rund trætine med *lok* (*fig. 125* og pl. XI). Den bestaar av bund, staver og lok, som delvis er av forskjellig ved. *Bunden* er rund og gjort av ett stykke og praktisk talt hel. Dens diameter er ca. 31 cm. Baade over- og underside er ornert med koncentriske cirkler.

Stavene er gjennemsnitlig 19,5 cm høie og ca. 1 cm tykke i overkanten, mens den nedre kant er litt tyndere. Ca. 2 cm fra nederkant er indvendig i alle staver fals for bunden. Utvendig er stavene nedentil prydet med 4 enkle horisontale streker, som danner et baand rundt tinen.

Diameteren oventil er 31 cm. To av stavene, som staar ret overfor hverandre, er høiere end de andre og skyter altsaa op over tinens overkant. De er ca. 25 cm. Begge ender oventil i en profilert avslutning, ornert med kantlinjer. I den ene er et rundt hul, i den andre, som er defekt, har været en flat, firkantet aapning.

Stavene har været holdt sammen av seks *trægjorder*, som nu delvis findes i fragmenter. Det er smale trægrener, „bast eller vidjer" sier GUSTAFSON i sin dagbok.

Loket er rundt, hvælvet, tykt og solid, oprindelig gjort av ett stykke. Det er paa oversiden ornert med koncentriske cirkler og med cirkellinjer, som danner enkle geometriske figurer. Paa midten er en liten jernnagle med øie til at løfte loket.

Denne tine har været indrettet slik at loket har kunnet lukkes med nøkkel. Hele lukkeindretningen er ikke bevart, men enkeltheter lar antyde princippet. Nøkkelen mangler helt. I den ene siden av loket er skaaret ind et spor for staven, og her er i loket anbragt en rund jernstift, som passer ind i det runde hul paa den ene av de to ovenfor nævnte staver. I lokets anden side, ret overfor, er ogsaa skaaret spor for staven. I selve loket er det skaaret ind et smalt, firkantet spor, hvori maa ha ligget en pinde som har passet ind i den firkantede aapning i den andre av de to ovenfor omtalte staver. Et litet fragment av denne pinde er bevart. Alt dette har været skjult av jernbeslag som nu ikke findes. Men selve *laasbeslaget* av *jern* med et smalt nøkkelhul er bevart paa loket og er anbragt paa siden av sporet med pinden. Tinen maa altsaa ha kunnet laases og aapnes ved hjælp av en nøkkel. Den fandtes i forskibet nogen meter SSV for masten og laa under et hesteskelet. I denne tine fandtes følgende saker (nr. 83—84):



Fig. 125. Tine av træ.

1) To store og tre mindre *traadnøster*, meget godt bevart.

2) Et litet *kamlignende redskap* med langt skaft (*fig. 126 c*). Skaftet er 14 cm langt, ender meget spidst og er ornert med enkle linjer. Mulig benyttet ved vævning.

3) Et *skelignende redskap av træ* med et 13,5 cm langt skaft, nydelig skaaret og prydet med et vakkert flettet baandornament (*fig. 126 a*). Med en høi kant gaar det over i bladet, som er skjævt skaaret for enden og noget hult. Bladets største længde er 7 cm, bredden er størst for enden, 2,5 cm.

4) Et *lignende stykke*, men litt tarveligere og av bløtere træ (*fig. 126 b*). Skaftet er ogsaa her prydet med et flettet baandornament. Det er 13 cm langt. Har skjævt blad, 8 cm største længde.

Nr. 3—4 maa vel antagelig ogsaa opfattes som vævegreier.

5) Et større stykke *gult voks*, nu skilt i to stykker.

6) En liten *remspænde* av *jern*. Platen med naalholken er 1,5 × 1,7 cm, tornen 1,7 cm.

7) Et litet *beslag av jern* hvori det sitter en *hvirvel*, og endnu et litet *beslag*. Det hele har antagelig hørt til en lænke. Samlet længde 6,5 cm.



Fig. 126. Endel av indholdet i tinen fig. 125.

8) En hel liten *lav trækop*, som ligner en *nøstekop* (*fig. 127*). Den blev fundet fyldt med smaa fine frø. Det er et nydelig litet stykke av haardt træ (valbjerk?), videst like ovenfor bunden, snevrere over mundingen og der ca. 8 cm. Høiden er ca. 4 cm.

9) Et litet rundt *lok? av furu?* med smaa trænagler i kanten. Diameteren er 6,5 cm, tykkelsen 0,7 cm. Det laa i bunden av tinen.

10) En liten rund ubearbeidet *kvartssten*, fra elvebund eller strand.

11) *Tre svovelkiskrystaller.*

12) Et litet *skiferbryne*, meget slitt, med hul i den ene ende, 8,5 cm langt (*fig. 126 e*).

13) Et litt større *bryne* ca. 18 cm langt, uten hul.

14) Et simpelt bredt *træskaft* (*fig. 126 f*), formodentlig til kniv, da det i den ene ende har en liten trekantet indskjæring, vel til knivblad. Elliptisk tversnit, 1,7 cm tykt og 9 cm langt. (Se ovenfor s. 162.)

15) *Gult stof*, nu nærmest pulverlignende, som laa paa det lille træloket (nr. 9 ovenfor). Maling?

16) Ødelagt *trækop*, ganske som nr. 8 ovenfor (*fig. 128*). Den var fyldt med *korn*. Er av haardt træ, meget forbøiet og deformert. Diameteren over mundingen har vistnok været ca. 6—7 cm, høiden ca. 25 cm.

17) Rester av *tøi og skind*. I en av klumpene laa 3 tynde *brikker* av *furu* til *spjeldvæv* (*fig. 126 d*), ca. 4,7×4,7 cm, med et hul i hvert av de fire hjørner.

Ved *nr. 83* ligger ogsaa en *træpinde* i to stykker med en trænagle tvers igjennem, antagelig av en gjord.

Desuten et fragment av et litet *trælok* av form som nr. 9 med trænagler i kanten, men med et firkantet spor skaaret i midten. Desuten har GUSTAFSON i sin dagbok notert nogen „flattrykte planker med skaft", men disse har ikke kunnet identificeres.



Fig. 127. Liten trækop fundet i tinen fig. 125.



Fig. 128. Liten ødelagt trækop, som laa i tinen fig. 125.

Nr. 84. En lang *kam av ben*. Om denne se nedenfor s. 207. Dette stykke laa ogsaa i den ovenfor beskrevne tine.

Nr. 85. En *tine av træ*, nogenlunde av samme form som nr. 82, men litt mindre (*fig. 129*). Den bestaar av bund, staver og lok, og desuten er den utstyrt med *gjorder* (baand), alt av træ, antagelig *furu*. *Bunden* er 24 cm den ene og 27 cm den anden vei. Den er gjort av et helt stykke ved, ganske solid og tyk, uten ornamenter.

Stavene er ca. 18,5 cm—19 cm høie og ca. 1 cm tykke. Bredden varierer. Der er indsat en ny stav ved istandsættelsen. Stavene er prydet med *skraastrekornamenter*, som danner *ruter*. Ornamentene er avbrutt paa midten nedentil og oventil for at gi plads for de *tre gjorder* av *træ* som har omgit tinen. Rester av disse findes. Det er træbaand paa ca. 1,5 cm til 2 cm bredde, som har været lagt paa næver, hvorav ogsaa stykker findes. To ret overfor hinanden anbragte staver skyter op høiere end de andre og er i alt ca. 21,5 cm lange. I den ene av disse er et rundt hul, i den anden en firkantet aapning. Der har med andre ord sikkert været samme hulanordning ved denne tine som paa nr. 82.

Loket er defekt, og særlig mangler hele partiet ved laasen. Det er tykt og hvælvet.

Denne tine fandtes i forskibet like ved den første. Ifølge GUSTAFSONS dagbok stod den med loket op, og nogenlunde ret op, men var indfalden.

I denne fandtes følgende saker:

1) *Tre plommer.*

2) En liten *træskaal* eller *kop* (*fig. 130*), mulig „nøstekop“ (se s. 195, nr. 16), knust og deformert. Dreiet av et stykke haardt træ. Har antagelig hat en diameter over mundingen av ca. 8 cm, ved buken ca. 10 cm. Den er lappet i gammel tid med et litet *metalbaand* paa yttersiden, bøiet over mundingen.

3) En „*garnherve*“. Denne har ikke kunnet identificeres.

Ifølge meddelelse fra godseier G. F. Heiberg har *avlange tiner* helt ned til nyere tid været benyttet til opbevaring av smykker og sysaker. De oplysninger som er meddelt ovenfor, viser at *runde tiner* i vikingetiden har været brukt til et lignende formaal, nemlig til opbevaring av smaasaker til kvindearbeidet.



Fig. 129. Tine av træ.

TINEFRAGMENTER

Nr. 105 g. 13 *fragmenter* av en *liten tine* (eller mulig en liten bøtte) av *tyndt træ*. Av disse fragmenter har det kunnet sammensættes to større brudstykker. Disse er utstyrt med hver sin række av ganske smaa huller, og ved hjælp av disse har tinens dele været „sydd“ sammen. De utadvendende sider har været prydet med et indridset rutemønster.

Disse fragmenter fandtes i gravkammerets indbrudslag paa østre side.

Nr. 107. Tinebund av *ek*. Dens form er nu oval, hvilket kan komme av krypning, men det kan ogsaa tænkes at bunden oprindelig har været oval. Langs kantene findes smaa huller for en række trænagler, hvormed sidene har været fæstet til bunden. Størrelse 18,9 × 17,4 cm. Fandtes i indbrudslaget paa gravkammerets østside.

Nr. 108. Rester av en liten tine av træ. Av bunden foreligger det nu i alt 6 brudstykker, hvorav flere har kunnet sammensættes, og det øvrige kan nu lægges op saaledes at stykkene passer sammen. Paa denne maate faar vi en bund som er 16,5 cm i diameter og ca. 0,7 cm tyk. I bundens kanter findes en række smaa runde huller, og i flere av disse er anbragt smaa træplugger, hvormed sidene har været fæstet til bunden.

Av *tinens sider* foreligger det nu 12 brudstykker, hvorav endel har kunnet sammensættes. Men av en skisse av GUSTAFSON i Osebergarkivet fremgaar det at det oprindelig (i brudstykker) har foreligget et større flak som viser at tinen har hat en høide av ca. 11,2 cm. Av huller som sitter i brudstykkene, sees det at den har været „sydd" sammen. Ved overkanten synes det at ha gaat et *baand* av *træ* rundt tinen, som har været 2,2 cm bredt. Forøvrig foreligger det saa litet av den at noget sikkert ikke kan sies om formen, men det ser ut til at sidene oprindelig har været utskaaret i en eneste spaan.

Tinen fandtes i gravkammeret under bordgangen paa østsiden, men i indbrudsgangen.

Nr. 166 b. 30 fragmenter av ganske *tyndt træ*, sikkert rester av sidene til en *liten tine*, som er saa daarlig bevart at maal ikke kan angives. I flere av fragmentene sees huller, som er anbragt parvis, og i to av dem sees et litet vidjebaand, som gaar tvers igjennem og har været synlig paa indersiden av tinen. Et enkelt stykke bestaar av to træplater, som er gjennemboret med en række huller, gjennem hvilke det er „sydd" et flettet *baand* av *vidje*. Dette er altsaa rester av det sted hvor tinens to endestykker er sydd sammen. Det ser ut til at den har været laget av en tynd træplate, som er bøiet sammen. Syningen svarer i alle fald til den som træffes paa moderne bondetiner.



Fig. 130. Liten kop av træ, funnet i tinen fig. 129.

Fandtes sammen med nr. 166 a ovenfor mellem „Buddhabøtten" og kistene i gravkammerets østre halvdel. (Se bind I pl. X nr. 166).

Nr. 305—306. Ifølge GUSTAFSONS hovedregister nr. 305 en *basttine* og nr. 306 en *træskive* til denne.

Av disse stykker foreligger det nu følgende:

a) Ca. *22 fragmenter* av *tyndt træ*, hvorav flere er sammenlimet av adskillige smaa brudstykker. Det er rimeligvis brudstykker av *sidene*.

b) *Tre fragmenter* av *tykt træ*, det ene er paa den ene bredside prydet med smaa indskaarne skraastreker.

c) *To større og et ganske litet* fragment av *bast*.

Disse stykker er kokt i alun.

I GUSTAFSONS dagbok er det den 16. september 1904 notert følgende om denne tine: „Den igaar gjorte tegning efter den ene kant [av træfat 316] er rigtig. Vest for dette laa en pandekake, som viste sig at være et slags *tine av bast?* (tætning av bek?) støttet av fire tynde utskaarne træskiver til staver. I denne, som delvis var i klem under to lange

teltaaser, av en vindskiende, som maatte avbrækkes, laa *et par sko* av *skind* med lange remmer. Alt optoges straks".

Denne tine fandtes altsaa i forskibet i nærheten av de ovenfor beskrevne tønder. (Se forøvrig bind I s. 75.)

Til sammenligning med de ovenfor beskrevne tiner kan det nævnes at det i Gokstadskibet fandtes tre *tinebunder*; disse har dog alle tilhørt *avlange* (ikke runde) *tiner*.

FRAGMENTER AV SKRIN

Nr. 37. Flere *stykker* av *et eller to tynde bretter av bøk*. Et større i to dele brukket stykke med avsats nedentil. Længde 18,8 cm. De oprindelige langsider har været skaaret pent til. Efter al sandsynlighet fragmenter av *to langsider til et skrin*.



Fig. 131. Fragment av en skrinhaspe av jern.

Yderligere ligger det nu paa dette nr.

f) *Et litet tykt træfragment*, som av en stav, buet som et saadan. Øvre kant bevart tilskaaret. Nedre kant avbrutt. Længde 8,5 cm, bredde 5 cm.

Fandtes i indbrudslaget.

Nr. 69. Fragment av en nydelig liten skrinhaspe av jern (*fig. 131*). I øvre ende er en liten fremoverbøiet knap, som er prydet med indlagte *kobbertraader* paa oversiden. Platen er firkantet og litt skadet ved den ene kant. Stykkets nedre ende er prydet med indlagt kobbertraad, som danner smaa baand, hvert bestaaende av tre eller fire kobbertraader. Paa baksiden av stykket er anbragt en liten fremspringende hempe. Haspens nuværende længde er 5,8 cm. Største bredde 1,6 cm.

Fandtes i indbrudslaget.

Det er mulig at denne haspe hører sammen med det skrin som er beskrevet nedenfor under nr. 103, men derom kan intet sikkert sies.

Nr. 103. Ryg og lok til et litet skrin av ek med *hængsler av jern* og *messingbeslag* paa loket (*fig. 132*).

Loket foreligger nu i tre brudstykker, da det er sprukket paa langs paa tre steder, men stykkene holdes sammen ved bronsebeslagene. Det er 35 cm langt og 12,4 cm bredt. Dets tykkelse er 0,5 cm. Det er prydet med rækker av *beslag* av *messing*. Den forreste række bestaar av fire beslag, som har et bredt midtparti, som smalner av paa begge sider, hvorefter beslaget igjen tiltar i bredde, saa det dannes firesidige endeplater. Messingbeslagenes længde er 6 cm. Deres største bredde er 1,5 cm. I en række bak de ovenfor beskrevne er anbragt tre andre ganske smaa beslag, som alle har sit bredeste

parti ved midten og buede langsider paa begge sider av midtpartiet. Disse er paa overturene og tvers over midtpartiet. De to ytterste beslag paa oversiden av loket er 3,5 cm lange og 1,5 cm brede paa det bredeste sted. Det midterste beslag er 4 cm langt og 2 cm bredt paa midten. Midt paa loket, omtrent 14,5 cm fra hver ende, sees det merker efter skrinhaspens plads. I en avstand av henholdsvis 6,7 og 7 cm fra lokets ender har skrinets



Fig. 132. Ryg og lok til et litet skrin.

hængsler været anbragt. Disse har bestaat av to flate *jernplater*, som er tilsmidd i den form som *fig. 132* viser, idet det i øvre ende er dannet en jernten, som er bøiet tilbake og klinket ind til platens underside, saa det dannes et øsken. Naar to slike fæstes sammen med den enes jernten inde i den andens øsken, fremkommer det et praktisk hængsle. Hængsleplatenes overside er svakt rygget. De er paa loket anbragt slik at spidsen vender fremover og øskenet bakover. De er 4,3 cm lange og 2,3 cm brede paa det bredeste sted. Ved lokets ene ende er det paa overflaten indridset to paralelle linjer. Den indbyrdes avstand mellem hængslene er 12,1 cm.

Ryggen er ved overkanten 30,5 cm og ved underkanten 31,3 cm lang. Endepartiene er svakt skraanende fra overkanten til underkanten, hvilket er tilfælde med flere av kistene i Osebergfundet. Bredden er paa midten 10,7 cm og ved endene 10,9 cm. Ryggen er utstyrt med to hængsleplater av jern av samme form som er beskrevet ovenfor ved loket. De er her anbragt med spidsene opad. Hængsleplatene er anbragt henholdsvis 6,8 og 6,5 cm fra brettets ender. I den ene hængsleplate sitter resten av øskenet til lokets venstre plate. Ryggen har været prydet med en *listforsiring* ved kantene, som bestaar av to og to let indridsede paralelle linjer med en indbyrdes avstand av 0,4 cm. Derved fremkommer det et 0,8 cm bredt *baand* langs kanten av brettet.



Fig. 133. Pinde av træ.

Disse skrinfragmenter fandtes i indbrudslaget paa gravkammerets østside.

Nr. 104 b. To sammenhørende brudstykker av en gavlside av en *liten kiste* eller et *skrin av bøk*.

Brettet er skadet i den øvre ende, hvor et hjørne er avslaat; ellers er det vel bevart. Det har samtidig tjent som fot for kisten eller skrinet, idet 1,5 cm over underkanten er utskaaret en 0,9 cm bred og 0,5 cm dyp fals, hvori bunden har været indfældt og fæstet med to jernstifter. Paa yttersiden av brettet møter vi ved overkanten og underkanten den samme listforsiring som vi kjender fra skrin nr. 103: to løst indridsede paralelle linjer, som ved et 0,3 cm bredt mellemrum er adskilt fra de to andre paralelle linjer, hvorved det fremkommer et baand som er 1 cm bredt. Da listforsiringen og stiftene er av samme art som ved nr. 103 og størrelsen ogsaa omtrent svarer til dette, er det en svak mulighet for at dette gavlbret kan høre til nr. 103. Mot dette synes det dog at tale at nr. 103 er av ek, mens dette stykke er av bøk, og at det er adskillig tykkere end stykkene av nr. 103. Gavlbrettet er 12,7 cm langt og dets største bredde 12 cm ved underkanten. Bredden ved overkanten er 11,4 cm. Fandtes i gravkammerets indbrudslag paa østre side.

Nr. 169 c. En 18 cm lang *pinde* av *træ* (*fig. 133*). Dens tykkelse er størst paa midten, hvor den er ca. 11 cm tyk; ved endene er den litt tyndere. Bredden er ca. 1,8 cm ved midten, mens den ved endene er henholdsvis 0,9 og 1,3 cm. Som *fig. 133* viser, har den flat underside og ophøiet overside, som er facettert. I den ene ophøiede ende har den et 0,5 cm dypt hak og endvidere et av lignende dybde i den anden ende, som likeledes er ophøiet. Som pinden nu foreligger, ser det nærmest ut til at den har tjent som *hank* til et *skrin* eller en *tine*, idet den ved hjælp av vidjer som har gaat igjennem de dype hak i begge ender, har været fæstet til loket. Herpaa synes det ogsaa at tyde at pindens underside er ganske glat. Dens anvendelse kan dog ikke bestemmes med sikkerhet. Fandtes i gravkammerets SV del.

Efter Torp l. c. kan anføres at *skrin* n. = skrin eller liten kiste. Sl. gno. *skrin* n. = helgenskrin, sv. og da. *skrin*, = ags. *scrin* n., liten kiste til værdisaker, helgenskrin, mnt. *schrin* = skrin, likkiste, holl. *schrijn*, ght. *scrini* n. = kiste.

ÆSKER AV TRÆ

Nr. 56 c. Rest av en liten *æske* av *træ*, som under utgravningen i 1904 blev kaldt „*brillehuset*". Den bestaar av et 6,9 cm langt og 3,5 cm bredt træstykke, som nu er avbrutt i begge ender og sammenlimet av to brudstykker. Smalsidene har været skaaret ut i samme stykke som det øvrige, saa det hele har dannet et futterallignende



Fig. 134. Æske av bøk.

stykke, derav navnet „brillehuset". Av smalsidene findes det nu kun smaa rester. Fandtes i indbrudslaget.

Nr. 60 a. En eiendommelig gjenstand av *horn* eller mulig av *hvalben*, avbildet *fig. 135*, antagelig et *laasbeslag* eller et *laasapparat* til et *skrin* eller en *æske* (*tine?*). Da paraleller ikke kjendes, kan stykkets anvendelse ikke bestemmes. Det bestaar av et flatt stykke, som i den ene ende har en gavlformet tresidig avslutning, høiere end det øvrige og prydet med en ophøiet vulst langs kantene. Derved fremkommer det et indre trekantet felt, som er prydet med linjeornamenter. Det øvre trekantede partis kanter er prydet med et baandornament og to indstemplede cirkler. Omtrent 5 cm under stykkets trekantede ende er utskaaret et avlangt hul, som er 4 cm langt og 0,9 cm bredt. Under dette sees huller for fire bronsenagler. Paa stykkets overflate er indridset nogen ganske smaa figurer. Til venstre for det avlange hul er indridset et *mandshode*, som er set i

profil og er utstyrt med skjeg, spids næse og et øie. Typen er den samme vi kjender fra vognens forreste bukk. Under hullet er indridset et *skibsbillede* av samme type som findes paa tiljene i Osebergskibet. Skibet har tydelig tegnet stavn og bordganger, mens dets ene ende mangler. Det staar med stavnen oppaa en „baatstø" eller lignende, som det kjendes fra billedstener fra vikingetiden. Stykkets bakside er glat, naar undtages at det ved hullets to langsider og ved den øvre kortside er utskaaret en smal fals, som ved langsidene er 0,9 cm og ved hullets øvre ende 0,6 cm bred. Denne har været utfyldt med et tyndt baandformet beslag, som er 0,7 cm bredt, og hvorav det nu bare er bevart to fragmenter, ett paa hver side. Stykkets længde er 19,3 cm. Bredde over det trekantede parti 8,1 cm. Bredde ved den anden ende 7 cm. Fandtes i indbrudslaget.



Fig. 135. Ubestemmelig gjenstand av horn eller hvalben.

Nr. 104 a. Fire sammenhørende *fragmenter* av en liten *æske* av *bøk*, som har kunnet sammensættes (*fig. 134*).

Bevaret er *bunden* og den ene *langside*. Hertil kommer flere ganske smaa fragmenter, hvorav ingen passer sammen med det øvrige. *Bunden* bestaar nu av to sammenhørende brudstykker, som tilsammen danner et bret der er 25 cm langt og 7,5 cm bredt paa det bredeste sted. Tykkelsen er 0,8 cm. Ved den ene ende er der i ett med det øvrige skaaret ut en 1,5 cm bred ramme, som er avbrutt og nu avslaat, men som vistnok har dannet væggen ved den ene ende av æsken.

Langsiden er skaaret av et tykkere stykke træ. Den foreligger nu i to brudstykker som tilsammen danner et stykke som er ca. 24 cm langt og 3,8 cm bredt. Ved endene er det i ett med det øvrige utskaaret 1 og 2 cm tykke fremspring, som vistnok har utgjort en del av stykkets vægger og været sammenpasset med bund og lok. Midt paa langsiden, henholdsvis 9 og 9,5 cm fra hver ende, er det utskaaret en 5,5 cm lang *fordypning*, som paa midten har været ca. 0,5 cm dyp, hvorved brettet er blit svært tyndt. Paa dette sted er da ogsaa langsiden avbrutt. I denne fordypning har det antagelig været anbragt en *skyvelaas*, hvis form dog ikke kan nærmere angives.

Ved endene av denne side er det paa æskens hjørner anbragt to rækker av smaa *prydstifter* av *jern* med *stansede hoder* av et *hvitt metal* (sølv eller tin).

Fra nr. 105 er det til dette nr. overført 12 smaa nagler og to fragmenter av saadanne av samme form som de ovenfor beskrevne. Disse har ganske sikkert hørt til nærværende

stykke. Likeledes er det fra nr. 105 overført tre smaa fragmenter av tynde lister av træ; i to av dem sitter *stifter* med *stansede* hoder av samme art som de ovenfor beskrevne og to tynde *spiker* av *jern* av samme art som findes i bunden paa denne æske. I langsidens overkant er det spor av at det har været utskaaret en fals. Fandtes i gravkammerets indbrudslag paa østre side. Som en paralel til denne æske kan nævnes en æske fra Vimosefundet med skyvelok, men uten skyvelaas (se ENGELHARDT l. c. pl. 17 fig. 10).

Efter TORP l. c. kan anføres: *øskja* f. = æske (eskje Solør), da. *æske*, gn., isl. *eski* n. Avledet av trænavnet *askr*.

PARALELLER

Til sammenligning med det *utstyr* til *kvindearbeide* som foreligger i Osebergfundet, skal vi her gi en kort oversigt over det som kjendes fra vore vikingetidsgravfund. Paa grundlag av en katalog over saadant utstyr i norske vikingetidsfund som for tiden er under utarbeidelse ved Universitetets Oldsaksamling, men som foreløbig bare omfatter fylkene Østfold til og med Hordaland, kan vi opstille nedenstaaende oversigtstabel over utstyret til kvindearbeide i vikingetiden:

	Østfold	Akershus	Hedmark	Opland	Buskerud	Vestfold	Telemark	Aust-Agder	Vest-Agder	Rogaland	Hordaland	I alt
Spindehjul	3	11	15	10	8	42	35	8	7	23	29	191
Vævske av jern	-	-	3	25	9	10	18	3	11	9	19	107
Vævske av hvalben	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	3
Kljaasten	-	2		-	1	-	1	-	-	11	56	71
Vævlod av ler	-	-	1	-	2	2	1	-	1	23	-	30
Saks	-	8	24	41	9	26	25	1	9	15	36	194
Sømglatter	-	2	1	-	3	2	-	-	3	3	2	16
Synaal	-	2	-	-	2	3	1	-	-	4	-	12
Naalehus	-	2	-	-	1	1	1	-	-	2	2	9
Naalebryne	-	-	4	-	-	-	-	-	-	-	1	5
Linhekle	-	1	3	2	2	4	20	1	4	9	10	56
Nøkler	-	-	9	18	44	17	17	1	-	9	11	126
Skrinhaspe	-	2	1	1	3	1	-	-	-	1	-	9
Skrinhængsle	-	2	1	1	3	1	-	-	-	1	-	9
Skrinhank	-	4	-	9	2	1	-	-	1	3	-	20
Laasbeslag til skrin	-	-	2	3	1	5	-	-	-	1	2	14
Stoklaas	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	2
Hængelaas	-	-	1	5	1	-	-	-	-	-	-	7
Gravfund	3	25	43	78	34	95	62	8	22	63	66	499
Enkeltfund	1	2	3	27	10	9	12	2	1	6	5	78
Depotfund	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	2
Fund fra hustuft	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1

Som tabellen viser, er spindehjulet til haandtenen det hyppigst forekommende redskap, dernæst følger saksen og saa vævskeen. Utstyret til skrin som nøkler, hasper og beslag er ogsaa meget almindelig, og endelig forekommer linhekler meget ofte. Av de her nævnte saker mangler vævskeene ganske i Osebergfundet; men til gjengjæld repræsenteres vævningen ved flere vævstoler og ved tekstilene. Likeledes mangler linheklene, men vi har ovenfor set at det i Osebergfundet allikevel er et rikelig utstyr til linarbeidet. Det eneste forholdsvis almindelige redskap som mangler i Osebergfundet, er sømglatteren av glas.

Stort set kan vi si, at vi i Osebergfundet møter det rikeste utstyr for kvindearbeidet som i det hele kjendes fra vikingetiden.

PERSONLIG UTSTYR

KAMMENE

I Osebergskibet fantes det i alt tre langkammer av ben og fragmenter av en fjerde. Formen er den almindelige, men ornamentene varierer. De kan beskrives saaledes:

Nr. 84. Langkam av *ben* sammensat av to skinner og et mellemstykke, hvori tændene er utskaaret (*fig. 136*). Den er av typen RYGH 447, men uten ophøiede ender. Skinnene er prydet med to horisontale linjer. Midt paa skinnene findes et avlangt felt. Paa begge sider av dette er kammen prydet med et baandornament, hvis utseende sees av *fig. 136*.

Ornamentene har været utfylt med et sort stof, som antagelig er *harpiks*. Kammens længde er 22,5 cm og dens største bredde 5,5 cm. Laa i tine nr. 82, som fandtes i forskibet SSV for masten.

Nr. 156. Langkam av *ben* (*fig. 137*) med ornerte skinner oventil, som er paasat med smaa nagler. Ornamentene er ens paa begge sider og bestaar av et firkantet midtparti med et flettet baand og paa hver side av dette smale, lange felter med flettede baand. Ornamentene er utfylt med en sort masse (*harpiks?*), som oprindelig maa ha staat pent mot kammens naturlige lyse farve. Længde 22,5 cm. Den laa i den defekte kiste nr. 156 i gravkammeret (se bind I s. 38).

O. I. Usedvanlig stor langkam av *ben* (*fig. 138*) av vanlig vikingetidsform, men meget længer end kammene fra denne tid pleier at være. Den er nu sammensat av tre brudstykker, men har været laget paa vanlig maate, idet tændene har været anbragt mellem to horisontale skinner, og det hele har været sammenholdt ved 25 smaa nitnagler av jern, som gaar tvers gjennem skinnene.

Skinnene er ved overkant og underkant prydet med to paralelle horisontale linjer. Midtpartiet bestaar av et 8,2 cm langt felt, som er 2,5 cm bredt, og som ved endene begrænses av tre paa tvers gaaende utskaarne paralelle linjer. Midtfeltet er prydet med

baandfletning, nærmest et slags trebaandsfletning. Paa begge sider av midtfeltet er to avlange felter. Det ene av disse er paa midten prydet med et eiendommelig ornament, dannet av indslaatte punktcirkler. Dette felts avslutning ved den venstre ende dannes av to paralelle tverlinjer omgit av punktcirkler. Feltet til høire for midtfeltet er ogsaa prydet med punktcirkler som danner et mønster. Baksiden har de samme ornamenter som forsiden, dog mangler det høire felt de vertikale begrænsningslinjer. Kammens længde er 36 cm. Den fandtes i den komplette kiste nr. 149 sammen med flere av de saker som er beskrevet i foregaaende kapitel. Kisten stod i gravkammerets NØ del.



Fig. 136. Langkam av ben.



Fig. 137. Langkam av ben.

Vore *langkammer* fra *vikingetiden* har endnu ikke været gjenstand for en nærmere undersøkelse, og det er ikke anledning til at foreta en saadan i denne forbindelse. Det skal bare nævnes at de er forholdsvis almindelige i gravene. Fra det nævnte omraade fra Østfold til og med Hordaland kjendes det i alt 27 eksemplarer foruten de tre fra Oseberg. Kammene er utvilsomt laget her i Norge, hvad forekomsten av kammakerverktøi (rasper som RYGH 420) i gravene tydelig viser.

GLASPERLENE

Smykker kjendes ikke nu fra Osebergskibet, men oprindelig maa dronningen ganske visst ha været rikt utstyrt med smykker av guld og sølv. Disse er imidlertid sikkert blit fjernet av gravrøverne, saaledes som det er nærmere utredet i bind I s. 146 (sl. s. 152). Det som er os levnet er bare nogen faa *glasperler*, som ikke paa nogen maate er egnet til at gi os noget billede av det utvalg av smykker som Osebergdronningen maa ha raadet over.

Det som foreligger er følgende:

Nr. 60 d. En liten *gul perle* av *glas*, som er flat ved polene og har svakt buede sider. Tvermaal 1 cm. Fandtes i indbrudslaget.

O. XXVIII e. En liten firesidig avlang *grøn perle* av *glas*, litt skadet ved den ene ende. Længde 1,3 cm, tykkelse og bredde 0,5 cm. Nærmere oplysninger om fundforholdene mangler.

O. XXX e. En liten *grøn perle* av *glas*. Dens diameter er 1 cm.

Nærmere oplysninger om fundforholdene mangler.

O. XXXIV. Fire perler av *glas*. Den ene av disse har tydelig *guldindlæg*; den er 0,7 cm i diameter. De tre andre er sammenhængende og har tilsammen en længde av 1,6 cm. Deres diameter er 0,7 cm. Ogsaa disse perler ser ut til at ha hat guldindlæg, men de er saa sterkt forvitret at dette ikke kan avgjøres med sikkerhet. Fandtes i gravkammeret nær masten i jord som tidligere var rørt.



Fig. 138. Stor langkam av ben.

SKOENE

I Osebergskibet fandtes det *to par sko* og desuten endel fragmenter av skosaaler og andre lærrester som antagelig har hørt til sko. Disse saker kan beskrives saaledes:

SKO 172

Et par sko av tyndt *lær*.

a) Den bedst bevarte *sko* er nu restaurert; den er 24 cm lang og 10,1 cm bred over vristen. *Saalen* er paafaldende tynd og skaaret ut i ett stykke. I dens underside er tre ca. 5 cm lange rifter paa den ene side og to paa den anden med et indbyrdes mellemrum av 4,5 cm. *Skoens* øvre del er likeledes skaaret i ett stykke, som i underkanten er sydd sammen med saalen, og som likeledes er sammensydd oppaa fotbladet indtil et stykke ovenfor vristen. Skoens øvre endeparti er aapent, men det har været holdt sammen ved to 0,5 cm brede *lærremmer*, som har været fæstet i et hul paa hver side av skoen. Av disse remmer foreligger den ene komplet, ca. 39 cm lang, mens det av den anden bare er bevart en kort stump.

b) Den anden *sko* er ikke forsøkt restaurert, *Saalen*, som foreligger løs, er 26 cm lang og 7,7 cm bred. Omtrent 5 cm fra taaspidsen er det i den ene side utskaaret 7 rifter, som er omkring 6 cm lange. Overlæret, som er skaaret i ett stykke, er dannet av to sammensydde like store lærstykker, som er 34 cm lange maalt utbrettet og 10—11 cm brede. I det ene hul i overkanten sitter en 21,5 cm lang lærrem. Skoene fandtes nær „masten ved kisten".

SKO 304

Nr. 304. Et par *sko* av *tyndt lær* av samme form som nr. 172. Begge er restaurert (*fig. 139*).

a) *Den ene sko* er 25,3 cm lang og 8,6 cm bred over vristen. Bredden over hælen er 8,5 cm. *Saalen* er paafaldende tynd og skaaret ut i ett stykke. I saalen er det under fotbladet to huller, som er fremkommet ved slit eller støt. *Overlærets største del* er skaaret ut i ett stykke lær, som i underkanten er sydd sammen med saalen, og overlæret er endvidere sammensydd oppaa fotbladet indtil et stykke ovenfor vristen. I skoens ene side er et løst stykke lær paasydd foran paa det parti som har dækket leggens nedre del. Skoenes øvre endeparti er aapent. Deres to øvre halvdele har været holdt sammen ved *to* 0,5 cm brede *lærremmer*. *Den ene* av disse, som er fæstet øverst i skoens venstre halvdel, er ved restaureringen sammensydd av to stykker og maaler nu 1,395 m i samlet længde. Denne har været viklet om leggens nedre del. *Den anden rem* er fæstet til høire nede ved vristen; den er bare 14 cm lang. Litt ovenfor den nederste skorem er det i selve læret utskaaret en hempe, som har været ført igjennem et hul i overlærets anden halvdel og har tjent som en slags skorem.

b) *Den anden sko* er 25,6 cm lang og 9,3 cm bred over vristen. Bredden over hælen er ca. 9,9 cm. Saalen er paafaldende tynd og skaaret ut i ett stykke. I saalen er det under fotbladet et større hul, som ser ut til at være fremkommet ved slit. *Overlærets største del* er skaaret av ett stykke lær, som er sydd sammen med saalen ved underkanten, og overlærets to halvdele er endvidere sammensydd oppaa fotbladet indtil et stykke ovenfor vristen. I skoens venstre side er et løst stykke lær foran paa det sted som har dækket leggens nedre del. Skoens øvre del er aapen. Dens to øvre halvdele har været holdt sammen ved to 0,5 cm brede *lærremmer*. Den ene av disse, som er fæstet øverst i skoens høire halvdel, er 1,42 m lang, mens den anden, som er fæstet nederst i aapningen, bare er 10 cm lang. Den længste rem er litt skadet ved den ene ende. Litt ovenfor den nederste skorem er det i selve læret utskaaret en hempe, som har været ført gjennem et hul i overlærets anden halvdel og har tjent som et slags skorem. Den længste lærrem har været viklet om leggens nedre del.

c) *Seks større og mindre lærstykker* som hører til de ovenfor beskrevne sko. Skoene er ved præpareringen smurt med tran og sydd sammen; ogsaa den ene av de to lange skoremmer er sammensydd.

Skoene laa i en *tine av bast?* (se ovenfor s. 197), som stod i forskibet (se bind I s. 75).

FRAGMENTER AV SKO

Nr. 61. Skosaale av dobbeltlagt *fint skind.* Den bestaar av to lærstykker, som er spidse i begge ender, smale, fine og sammensydd i kantene. Længden er ca. 16 cm, bredden paa det bredeste sted ca. 8 cm.



Fig. 139. Sko av lær (nr. 304).

Ved dette nr. ligger ogsaa et par smale skindstrimler. Fandtes i indbrudslaget (se planen bind I pl. VII ø).

O. LI. Et *fragment* av en *skosaale* av samme form som kjendes fra de ovenfor beskrevne sko. Avbrutt i den ene ende og meget slitt i den anden, hvor der er flere huller. Den nuværende længde er 23,6 cm. Fandtes i forstavnens overkant og i underkanten av „ornamentet".

Nr. 18. En *skindstrimmel*, som er ca. 20 cm lang og ganske tynd. Bredden er 1,3 cm. Den ene ende er trukket igjennem et hul. Kan muligvis ha hørt til en av skoene. Fandtes i indbrudsgangen.

O. XXVIII f. En 0,8 cm bred *rem av skind*, som er bundet sammen i en knute i den ene ende. Et par smaa fragmenter av samme rem. Oprindelig ca. 20 cm lang. Nærmere fundoplysninger mangler.

Torp l. c. anfører under ordet *sko* m. følgende: *skjøa* f. = tøffel, rundsko (Tel., Valdres), garvet hudsko (Tel.). Sl. gno., isl. *skœði* n. = skotøi (gr.form *skohaþja-, kollektiv til *sko* (gno. *skór*, = got. *skohs*, ags. *scó(h)*, gfris. *sko*, o.s.v., gr. form *skouha-). Sl. østsv. *skö-skou* = sko av ugarvet hud. Desuten nævnes *sole* m. = saale, gno., isl. *sóli* m. = skosaale, msv. *sula*, *sola* f. (nsv. sula, såla), da. saale, = ags. *sole* f., ght. *sola* f.

PARALELLER TIL SKOENE

De ovenfor beskrevne sko er ikke helt primitive. Den ældste germanske sko, som vi bl. a. kjender fra Thorsbjerg mosefund (Engelhardt l. c. pl. 3 fig. 1), er utskaaret i ett stykke lær og er ikke utstyrt med en særskilt paasydd saale (se Georg Girke: Die Tracht der Germanen in der vor- und frühgeschichtlichen Zeit, s. 79 og særlig s. 82. Tafel 50—51). Osebergskoene har likesom de romerske sko særskilt paasydde saaler og er altsaa sammensydd av flere stykker lær.

Et interessant træk, som vi finder ved de to sko som er beskrevet ovenfor under nr. 304, er de *lange* skobaand; de er begge over en meter lange. At lange skobaand var i bruk i Norge i sagatiden, vet vi ogsaa fra literaturen. Efter Hjalmar Falk: „Litt om sagatidens sko“ („Maal og Minne“ 1917 s. 53) anfører vi her følgende om dette: „Som skobaand tjente sedvanlig lærremmer (*skóþvengr* = angelsaks. *scóhþwang*), som blev trukket gjennem huller i skoranden. Et slikt hul het *æs* (færøisk ás), et interessant ord derved at det beviser hele indretningens ælde: den germanske grundform **ansio* (**anso*) stiller sig nemlig direkte til latinsk *ansæ crepidæ*, sandalens remhuller. At disse skoremmer kunde være meget lange, viser fortællingen om kong Hjørleiv som blev hængt i sine egne skobaand. De blev da slynget om læggen fra ankelen av, saaledes som det berettes om Sigurd syr: hann hafði uppháva skó bundna at legg (Fms. IV 73). Vi har her et gammelgermansk træk, som karakteriserte dragten like ned til det 11. aarhundred.“ Til sammenligning kan nævnes fortællingen i *Eyrbyggja saga* kap. 43 (Angel Wiiks oversættelse s. 85) om trællen Egil som, da han skal dræpe en av Breidvikingene snubler i sine lange skoremmer. „Egil hadde skoremmer med dusker, som skik var. Den ene remmen var løsnet, saa han drog dusken efter sig. Trælen gik ind i forstuen, og da han skulde gaa ind i selve skaalen, vilde han fare stilt, for han saa at Bjørn og Tord sat ved ilden. Egil tænkte nu at om en liten stund skulde han for altid være fri. Men da han skulde stige over tærskelen, traadte han paa den remdusken han drog efter sig og da han skulde flytte frem andre foten var dusken fast, saa han faldt ind paa gulvet. Det klasket som naar en flaad kuskrot blir kastet ned paa gulvet.“

I den nævnte avhandling s. 60 meddeler Falk ogsaa at behaarede sko nærmest var et vinterplagg, og at man om sommeren brukte *haarløse* sko. Vi har ovenfor set at alle

skorester i Osebergfundet er av helt garvet skind, og det ligger derfor nær at slutte at de sko som er bevart i fundet, alle er sko til sommerbruk. Vi kan i denne forbindelse minde om, at HOLMBOE (i bind I s. 205) har paavist at Oseberghaugen er bygget i løpet av ettersommeren i august eller september. Da begravelsen er foregaat i den varme aarstid, er det i og for sig ganske forklarlig at de begravede kvinder bare er blit utstyrt med sko til sommerbruk. Ifølge FALK (l. c. s. 60) faldt baade vinter- og sommerskoene i to klasser: de høie og de lave. De første kaldes *upphåver skuar*, og efter formen at dømme er det sandsynlig at Osebergskoene maa henregnes til denne art sko.

Saalene i skoene fra Oseberg er paafaldende tynde, men det stemmer forøvrig med hvad vi ellers vet om sko i gammel tid. TROELS-LUND har med rette fremhævet at man fra oldtiden av var „vant til at betragte det yderste Lags Betydning som blot den at dække Fodsaalen og tage imod det værste Slid under Gangen. Opstaaet af Sandalen var det ikke alene sprogligt at Skoen hos enkelte av de indvandrede Folk betegnedes som en blot Saal (Sko: Fransk = *soulier* af *solea* Saal). I Virkeligheden var den Middelalderen igennem ikke stort mere". TROELS-LUND peker videre paa at man indenfor skoen i middelalderen bar hoser av lær eller klæde, som beskyttet foten i regn og daarlig føre (Dagligt Liv i Norden IV 4 utg. s. 77—79). De tynde sko fra Oseberg kan i virkeligheten kun forklares naar vi gaar ut fra at det er sko til sommerbruk, og at man indenfor dem har brukt meget tykke hoser.

Forøvrig kan det henvises til følgende specialliteratur: GEORG GIRKE l. c. s. 75—87. J. MESTORF: Moorleichen, Moorschuhe s. 50 ff. i 44. Bericht des Schleswig-Holsteinischen Museums vaterländischer Altertümer bei der Universität Kiel. Kiel 1907. ANATHON BJØRN: Nogen Myrfund fra Trøndelagen. Det kgl. norske vidensk. selsk. skr. 1920 nr. 4. Trondhjem 1920 s. 9 ff. GUDMUND HATT: Mokkasiner. Geografisk Tidsskrift 22. B. 1914 s. 179 ff.

GAARDSARBEIDET

DEN SIMPLE SLÆDE

Slæden bestaar av følgende hoveddele: Meier, fjetrer, bukker, bretter og spiler, drag og stang og endelig karm (*fig. 140*). Den er av *bøk*. Slædens længde er, maalt fra meienes to ender, 2,22 m. Bredden er bakerst 85 cm nederst mellem meiene, øverst ca. 63 cm, maalt mellem de to ytterste langspilers ytterkanter. Bredden er ved forreste bukk mellem meienes ytterkanter ca. 85 cm, mens den øverst mellem langspilenes ytterkanter er ca. 63 cm. Høiden er bakerst 36 cm og forrest 39 cm, regnet fra meienes underkant og op til brettets underkant.

Meiene er dannet av to stokker av *bøk*, som foran er bøiet opover, mens de er rette bak. De har i hovedsaken samme form som meiene paa Gokstadfundets slæde, pl. V, og paa GUSTAFSONS slæde. Deres længde er 2,55 m, maalt utrettet. Bredden bak er 8,3 og foran 6,5 cm. I meiene er indtappet *tre fjetrer* paa hver side. Paa begge sider av fjetrene er det aldeles som paa Gokstadfundets slæde anbragt to runde trænagler, som paa Vestlandet kaldes *sneldar* (se MAGNUS OLSEN: Eggjumstenen s. 121). Omtrent 22 cm foran den forreste fjetre begynder meiens opadbøiede parti, og ca. 11 cm under meiens øvre ende er det et rundt hul, hvorigjennem det har været anbragt en rund tverstang, den saakaldte *flautakeip* (se MAGNUS OLSEN l. c. s. 121). Denne stang har tjent til at fastholde slædens drag. Meiene har været ganske uten ornamenter.

Den *høire mei* foreligger nu i ca. 33 brudstykker. Den er ikke sat sammen, men isteden kopiert i fuld størrelse paa GUSTAFSONS kopi. Den *venstre mei* foreligger nu i ca. 11 brudstykker. Heller ikke denne er sat sammen.

Fjetrene er alle av nogenlunde samme størrelse. Det foreligger i alt 6 fjetrer med tilhørende trænagler eller snelder, tre fjetrer i hver mei. Deres form fremgaar av pl. XV, og de er alle av samme størrelse, hvorfor det her er tilstrækkelig at angi maalene efter BINGS opmaalingstegning og delvis efter de bevarte fragmenter. Den egentlige fjetre er

37 cm lang, maalt efter et av de mest fuldstændige stykker og efter GUSTAFSONS kopi i Osebergsalen. Fjetrens største bredde har været ca. 5,8—6 cm. Som *fig. 140* viser, har fjetren været anbragt med bredsidene ut- og indadvendende i meienes længderetning. I nedre ende har den været indtappet i meien. Paa begge sider av falsen er hullene for snelden anbragt. I øvre ende har fjetren været utstyrt med en firesidig tap, som er skaaret ut i ett stykke med det øvrige. Paa begge sider av fjetrene har det været anbragt en *træ-nagle*, som har gaat fra langspilen og ned i meien. Disse trænagler har været 40 cm lange og har i øvre ende været utstyrt med facetterte hoder. I nedre ende har de hat en aapning som har været utfyldt med aaretter. Som det sees av pl. XV, har disse trænagler været svakt buet, idet de har fulgt fjetrens noget skraanende stilling mellem mei og bukk. De to trænagler har dog ikke gaat igjennem bukkene, men har gaat direkte mellem langspilene og meiene. Av fjetrene foreligger nu følgende rester i original:

a) *Seks nogenlunde hele fjetrer.*

b) 41 *fragmenter* av træ, *antagelig* av *fjetrene.*

c) Tre stykker av *den øvre ende* med tilhørende *tap* av de ovenfor beskrevne *fjetrer* og to *tapfragmenter* av fjetrer.

d) 26 *fragmenter* av *snelder.*

Bukkene. Der er *tre bukker*, som alle er av samme form. De er anbragt oppaa fjetrene, og disse er indtappet i dem.

Bukkenes form sees av pl. XV. Deres længde er 75 cm, og bredden er ved overkanten 5 cm ved endene og ca. 4 cm paa midten. Tykkelsen er ved endene 9,9 cm og paa midten ca. 6 cm. Som det sees, er det i overkanten et 4 cm langt parti i hver ende som er tykkere end det øvrige. 6,5 cm indenfor kanten er det nedskaaret et ca. 1,5—2 cm dypt hak til støtte for slædens to langspiler. Mellemrummet mellem de ophøiede partier i hver ende er ganske retlinjet og 63 cm langt. I dette mellemrum har slædens fire spiler været anbragt. Paa undersiden er det i hver ende tilskaaret et svakt buet parti, som er ca. 7 cm langt. Indenfor dette er det skaaret et firkantet felt, som er ca. 5,5 cm langt og ca. 2,5 cm dypt. Indenfor dette igjen er det utskaaret et avlangt hul, hvori slædens fjetrer har været indtappet (se pl. XV).

Av *bukkene* foreligger nu i alt *47 fragmenter.* Det kan ikke angives hvilke av stykkene hører til forreste, til mellemste eller til bakerste bukk.

Bretter og spiler. Som *fig. 140* og pl. XV viser, bestaar slædens overdel av to brede bretter eller langspiler (rimene) og to mellemspiler, og desuten hører det til overdelen et bakbret og et forstykke og endelig en flautakeip helt foran.

De to *langspiler* er aldeles ens og 2,25 m lange. Bredden er bakerst ved bakbrettets begyndelse 9 cm og likeledes paa midten 9 cm. Omtrent 41 cm foran forreste bukk

begynder bredden at avta, idet langspilenes ytterside er avskaaret noget fra kanten. Den utgjør derfor ved forreste bret bare 8 cm og helt foran ved brettets ende bare 7 cm. Bakerst har langspilene ved hjælp av tapper som er skaaret i ett med spilene, været indtappet i bakbrettet. Disse tapper er ca. 9 cm lange og har gaat tvers igjennem bakbrettet. Omtrent 8 cm fra langspilenes ende er anbragt et rundt hul i vertikal retning, som er 3,5 cm i diameter. I dette har tverstangen for draget, den saakaldte *flautakeip*, været fæstet.

Av *langspilene* foreligger nu følgende rester:

Av høire langspile i alt ca. 20 fragmenter og av venstre ca. 17 fragmenter.

Av *mellemspiler* har det som nævnt været to, som er aldeles ens. Længden regnet fra bakbrettets forreste kant og frem til forstykkets bakre kant er ca. 1,77 m. Bredden er bakerst ca. 7,5 cm, ved bakre bukk 8,5 cm, ved mellemste bukk 9 cm og ved forreste likeledes 9 cm. Omtrent 6 cm foran forreste bukk avtar bredden sterkt, idet mellemspilene er avskaaret fra begge sider, saa at de blir smalere, saaledes som pl. XV viser. Mellemspilenes forreste del er derfor ikke mere end 6,5 cm bred, og helt fremme ved forstykket er bredden ikke mere end 6 cm.

Mellemspilene er utstyrt med tapper i begge ender. Disse er skaaret ut i ett med selve spilen, og de er indfældt i bakbrettet og i slædens forstykke. Av mellemspilene foreligger ca. 49 fragmenter, men det kan ikke angives hvilke av disse hører til høire og hvilke til venstre mellemspile.

Bakbrettet er ca. 74 cm langt og ca. 9,5 cm bredt.

Som det sees av Steenlands tegning efter Bings opmaaling pl. XV, er det saa langt at det stikker utenfor slædens langspiler paa begge sider.

Av bakbrettet kan nu ikke paavises sikre fragmenter blandt restene av den simple slæde.

Forstykket er 43,5 cm langt og 8 cm bredt, og hertil kommer tappene i begge ender. Det er nemlig i hver ende indtappet i langspilenes fortykkede del foran.

Tverstangen til fæste for draget, den som paa slæden fra indre Sogn (Magnus Olsen l. c. s. 121) kaldes *flautakeip*, er en rund stang av *bøk*, som er 74 cm lang og ca. 3 cm tyk.

Som det har været nævnt ovenfor, har denne stang været ført gjennem mejene, langspilene og det gaffelformede drags endeparti, slik som det fremgaar av opmaalingstegningen pl. XV (sl. *fig. 140*).

Draget har ifølge Just Bings opmaalingsskisse været 2,02 m langt. Ca. 6 cm bak dragets forreste ende er det boret et rundt hul, som er ca. 2 cm i diameter, og som gaar tvers gjennem draget. Ca. 6 cm bakenfor dette er det skaaret en svak fordypning helt rundt draget, og i denne er det boret et horisontalt hul tvers igjennem. Dragets forreste del er tilskaaret i en spids.

Det bakre parti er gaffelformet (se pl. XV). Som det sees av tegningen, er gaffelen skaaret i ett stykke med selve dragets stang. De to grener i det gaffelformede parti er ca. 25 cm. I begge er utskaaret ovale huller, hvori flautakeipen har været fæstet. Draget bestaar nu av ca. 11 brudstykker; adskillige av disse er sammensat, og draget er praktisk talt tilstede.

Slædens *stang*, som antagelig har tjent som en slags skaak, er 2,03 m lang. Dens tversnit er nærmest firesidig, om end kantsidene er avrundet, saa at det ikke findes skarpe overganger mellem kantsider og bredsider. Omtrent 5 cm bak forreste ende er det boret et rundt, vertikalt hul. 4,9 cm bakenfor dette findes et større hul, som er 2,8 cm i diameter. Stangens bredde og tykkelse tiltar mot midten. 80 cm bak stangens forreste ende er dens bredde 6,2 cm og dens tykkelse 4,7 cm.

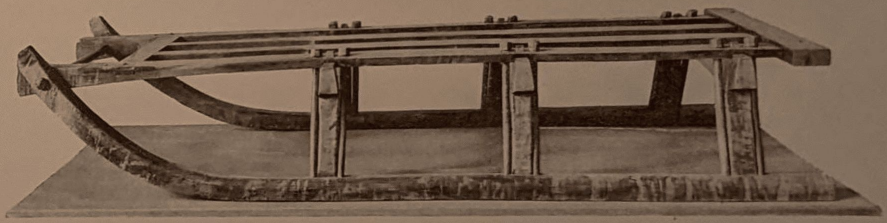


Fig. 140. Kopi av den simple slæde.

Som pl. XV viser, er stangens bakre ende tilskaaret som en gaffel, saa at aapningen gaar fra bredside til bredside. Ved roten av gaffelens to ben er tilskaaret et buet parti, og fra dette utgaar benene. Disse er ca. 12 cm lange.

Ca. 6 cm fra benenes ender er det utskaaret to avlange huller. Gjennem disse maa det antagelig ha været ført en pinde, som formodentlig har tjent til at holde stangen paa plads, muligvis fast til flautakeipen. Hvorvidt stangen skal opfattes som et reservedrag, kan ikke avgjøres.

Løst ved dette nr. ligger fem fragmenter av *træ*, deriblandt *to fragmenter* av en rund *stang*, ca. 3 cm tyk, mulig *rester* av *flautakeipen*.

De to sidste stykker er henholdsvis 15 og 12 cm lange. De passer dog ikke sammen. Til denne slæde hører ogsaa *to buede stænger av træ*. Da stængene er aldeles ens, beskriver vi her bare den ene.

Stangens ene ende er flat og firesidig og utstyrt med et hul. Selve endepartiet er avrundet, og hullet er anbragt 3,5 cm indenfor stangens endeparti. Dens kordelængde er 88 cm, og længden i utrettet stand er 1 m.

Omtrent 24 cm fra enden er bredden 4 cm og tykkelsen 3 cm; 40 cm fra enden, maalt i kordelængde, avtar bredden pludselig, og paa dette sted er det utskaaret en rund fure, som er ca. 2 cm bred og ca. 0,5 cm dyp. Der har det antagelig været fæstet et taug. Tversnittet er her rundt og stangens bredde 3,5 cm, tykkelse 3 cm. Paa den anden side av furen er tversnittet igjen firesidig; der er bredden 3,5 cm og tykkelsen 2,5 cm. Bredden avtar derefter jevnt henimot stangens anden ende. Ca. 25 cm fra denne er den 2,3 cm. Fra dette punkt avtar den jevnt mot enden, som nærmest er tilspidset.

Hvortil disse to buede stænger har tjent, kan ikke sies sikkert, men paa en rekonstruktionstegning av den simple slæde av GUSTAFSON av 30. december 1905 er det antydet at de to stænger har været anbragt paa slæden foran forstykkets forreste del med de buede ender ut og med spidsene mot hinanden. Av SCHETELIGS store opmaalingstegning av den simple slæde fra utgravningen sees det at de to buede stænger fandtes foran slædens forstykke, men med det buede parti bakover. Gjennem hullet i det buede parti var anbragt et taug, hvorved dette parti var fastsurret til slædens forreste bukk. De to buede træstykker har vistnok oprindelig været sammenbundet i de rette ender og tjent som et slags trækapparat foran paa slæden, men da skulde man jo anta at det buede parti hadde vendt aapningen forover og ikke bakover. De runde huller maatte da ha tjent som fæste for tauger hvormed slæden hadde været trukket. Disse tauger maatte ha været anbragt paa den ytre side av hestene. Som nævnt blev de buede stykker fundet i den motsatte stilling av den som man skulde ha ventet hvis de hadde dannet et trækapparat. (Det her anførte skyldes for en væsentlig del meddelelser fra præparant PAUL JOHANNESSEN paa grundlag av hans erindringer fra utgravningen i 1904.)

G. F. HEIBERG har nævnt den mulighet, at disse stykker kan være dele av en saakaldt *tang* til at spænde over høilasset for at holde høiet paa plads. Det er dog umulig at si noget sikkert om deres anvendelse. Det foreligger følgende rester av dem:

Nr. 229 e. Den ene stang foreligger nu i to halvdele, men fandtes i 6 stykker.

Nr. 229 f. Den anden stang foreligger i ca. 10 brudstykker.

Nr. 229 g. Løst foreligger i alt ca. *12 mindre fragmenter av træ*, som ikke har kunnet sammensættes med det øvrige.

Av slædens understel er det under GUSTAFSONS kontrol laget en *kopi* i fuld størrelse, som nu er utstillet i Osebergsalen, avbildet *fig. 140*.

Karmen. Det som nu foreligger av den simple slædes karm er, naar den ene gavlside undtages, saa fragmentarisk at det intet bestemt kan utfindes ved hjælp av trærestene. Det er ikke helt sikkert at denne karm har hørt til den simple slæde, da den ikke fandtes sammen med slædens understel. Men da den laa i forskibet, og da de tre andre slæder var utstyrt med karmer, antoges det under utgravningen og senere at den hørte til den

simple slæde. Hertil kommer at karmen passer meget vel sammen med den simple slædes understel, saaledes som rekonstruktionstegningen pl. XVI viser. Endelig kan det nævnes at karmen, som er udekorert og av simplere konstruktion end de øvrige slædekarmer i Osebergfundet, ogsaa med hensyn til form og utseende synes at passe godt sammen med den simple slædes understel.

Da karmen er saa fragmentarisk bevart og ikke nu kan sammensættes, maa vi for beskrivelsen holde os til to efterlatte tegninger som er utført av GUSTAFSON. Av pl. XVI fremgaar det at karmens længde er 2,08 m, og at dens bredde ved overkanten er 85 cm.

Nr. 269. Nordre langside og vestre gavl. Denne *langside* har efter GUSTAFSONS tegning været 2,05 m lang ved overkanten og ca. 1,95 m lang ved underkanten. Likesom de øvrige slædekarmer i Osebergfundet er endene skraat tilskaaret, som følge av at brettets underkant er kortere end overkanten. Langsiden har været 36—38 cm bred. I hvert av hjørnene er anbragt tre huller, ett stort og to mindre. Ved de øvre hjørner sitter de to smaa huller øverst og det store hul underst, og ved de nedre hjørner sitter det store hul øverst og de to smaa nederst. Ved den ene ende er det midt paa langsiden nær kanten angit to runde huller ved siden av hinanden. I overkanten er det paa GUSTAFSONS tegning antydet en række huller med like stort mellemrum. Disse har vistnok været anbragt i vertikal retning fra overkanten ned gjennem brettets smalside. Paa de foreliggende rester av denne langside sees ogsaa en hel del huller, uten at noget bestemt kan sies om disses placering eller indbyrdes avstand.

Hvortil disse huller har tjent, vites ikke, og de er derfor heller ikke angit paa rekonstruktionstegningen pl. XVI. Derimot maa hullene ved langsidens hjørner utvilsomt ha været benyttet ved karmens sammensætning, idet langsider og gavlsider har været sammenholdt ved *vidjesurring*, slik som det kjendes fra norske møkslæder fra nyere tid. Paa denne karm har det nemlig ikke været anbragt stolper i hjørnene, slik som ved de tre pragtslæder.

Vestre gavlside har hat længere overkant end underkant, saaledes at gavlbrettets ender er skraanende aldeles som paa de øvrige slædekarmer i Osebergfundet. Ved overkanten har gavlsiden været ca. 85 cm lang, mens længden ved underkanten har været ca. 75 cm. Brettets bredde har været ca. 36—38 cm. Ved det venstre hjørne i overkanten har det været anbragt et rundt hul og omtrent ved midten av overkanten et andet og et litt til høire for dette. Ved gavlsidens høire ende har det været anbragt et hul midt mellem overkant og underkant. Likeledes har det været et hul ved midten av overkanten og et litt til høre for dette.

Nr. 270. Søndre langside og østre gavl. Denne *langside* har efter GUSTAFSONS tegning været ca. 2,05 m lang ved overkanten og ca. 1,95 m lang ved underkanten. Dens

bredde har været ca. 36—38 cm. Arrangementet med hullene er i hovedsaken det samme som gjenfindes ved nordre langside.

Forøvrig har GUSTAFSON uttrykkelig anført paa sin tegning: „Obs. mange huller usikre og flere kan der ha været".

Den *østre gavlside* har været ca. 85 cm lang ved overkanten og ca. 75 cm lang ved underkanten. Gavlbrettets ender har aldeles som ved de ovenfor beskrevne dele av karmen været skraanende. Brettets bredde er ikke anført paa GUSTAFSONS tegning, men har vel været den samme som vestre gavls, ca. 36—38 cm. Arrangementet med hullene er i hovedsaken det samme som gjenfindes ved den vestre gavl. Av de ovenfor beskrevne dele av karmen foreligger det følgende:

Nr. 269 a. 68—69 fragmenter av træ av den nordre langside av karmen. Mulig er det blandt disse ogsaa rester av østre gavl.

Antagelig nr. 270, her git *nr. 269 b.* Fragmenter av en langside av slædekarmen. I alt foreligger det ca. 40 fragmenter. Hvorvidt det blandt disse stykker ogsaa foreligger rester av en av gavlene, kan ikke avgjøres sikkert.

Uten nr., her git *nr. 269 c.* Ca. 8 fragmenter av træ, hvorav fem kan sættes sammen og viser sig at høre til en av slædens gavlsider, idet endene er skraat avskaaret. Længden er 76 cm, men bredden kan ikke maales. Da GUSTAFSON paa sin tegning av gavlene angir en længde av 85 cm ved overkanten, maa dette stykke antagelig være en rest av partiet litt ovenfor underkanten. Længdemaalet kan nemlig betragtes som aldeles sikkert da alle stykkene passer sammen i længderetningen og endepartiene er uten brud. Derimot kan sikre maal for bredden ikke angives da meget mangler.

Karmens *bund.* I motsætning til pragtslædene var den simple slædes karm utstyrt med en bund, hvad der jo i og for sig er ganske naturlig naar det dreier sig om en arbeidsslæde som kan ha været anvendt til forskjellig slags transport.

Ifølge GUSTAFSONS hovedregister forelaa bunden allerede under utgravningen „i filler" (se nr. 287), og som den nu foreligger, er den saa fragmentarisk at det ikke ved hjælp av de bevarte rester kan sies noget om dens oprindelige utseende. Alt hvad vi for bundens vedkommende har at holde os til, er en rekonstruktionstegning av GUSTAFSON av 29. desember 1905 som er merket: „Bund? til den simple slæde". Ifølge denne har bunden bestaat av tre bretter, hvorav de to ytterste har været smalere end det midterste. *Brettene* har været anbragt paa langs i karmens længderetning og har ligget oppaa to *labanker*, som har gaat paa tvers fra langside til langside under karmen (se pl. XVI). Den ene labank har været anbragt ca. 48 cm fra bundbrettenes ene ende, og den anden ca. 70 cm fra den første og ca. 48 cm fra bundbrettenes anden ende. Disse labanker har været ca. 70 cm lange og ca. 6 cm brede. Labankene er i begge ender utstyrt med

tapper, som er ca. 10 cm lange, og som ved roten har samme bredde som selve labanken, men bredden avtar jevnt utefter, saa at den ved tappens ytterste ende bare er ca. 3 cm. Labankene maa antagelig ha ligget løse oppaa slædens bundspiler, aldeles som f. eks. ved SCHETELIGS slæde. Deres længde inklusive tappene er ca. 90 cm, saa at de paa begge sider har kunnet stikke utenfor karmen og holde denne paa plads. Av en av de bevarte stumper sees det at det i omtrent 15 cm's avstand fra disses tapender har været nedskaaret et 1,7 cm dypt hak, som antagelig har tjent til at holde karmen paa plads paa labanken (sammenlign de tilsvarende tverlister ved SCHETELIGS slæde, ovenfor s. 46).

Av de *lange bundbretter* som ligger oppaa labankene, er de to ved ytterkantene utstyrt med tapper i begge ender. Disse bretter er 1,72 m lange og 20 cm brede. Tappene har været ca. 13 cm lange og ca. 5 cm brede. Til disse har det ikke været nogen huller i karmens gavlsider, og det maa derfor antages at de har gaat under gavlsidens underkant, men en saadan anbringelse skulde synes vanskelig, og spørsmaalet maa derfor staa aapent. Mellem de steder foran og bak hvor tappene har været anbragt, blir et aapent rum, som GUSTAFSON antar har været utfyldt ved slædeunderstellets tverbretter foran og bak, og dette synes at passe (se pl. XVI). Mellem de to ytterst liggende bretter har været anbragt et bredere bret, som er 1,72 m langt og 30 cm bredt. Dette er ikke utstyrt med tapper i endene. Slædekarmens bund blir paa denne maate 1,72 m lang og 0,70 m bred, hvilket synes at passe med at karmens længde i underkanten har været 1,95 m og bredden 0,75 m. Naar tappene paa de to ytterste bundbretter medregnes, passer bundens længdemaal godt sammen med karmens længde. Paa tegningen pl. XVI er det antydet at karmens bundbretter har været fæstet til slædens bukker ved vidjesurring; for dette foreligger der dog ingen beviser, men det er efter konstruktionen sandsynlig at det har været saa.

Av bunden til denne karm foreligger det nu følgende rester:

Nr. 287, her git *nr. 269 d*. Ca. 88 *fragmenter* av *bundbrettene*.

Nr. 269 e. Fem *fragmenter* av *labankene*.

Den simple slædes understel fandtes i forskibet ikke langt fra fjerde slæde (se bind I s. 59 og pl. XIII).

Karmen fandtes midtskibs i forskibet. Av en av GUSTAFSONS originalplaner fra utgravningen, som er datert 10. september og 13. september 1904, fremgaar det klart at den simple slædekarms bund laa oppe i den store seng, og at oksehodet laa oppaa karmens bund, sammen med klampen nr. 283. Originalplanen av 10. september 1904 stemmer desuten aldeles med GUSTAFSONS dagbok av 14. september 1904, hvor det heter: „Tok op oksehodet, træstykket med taug og den tidligere saakaldte baare — bunden til den simple slædes kasse med to løse labanker under. Dette i rene filler aldeles umulig paa nogen maate at redde".

Derimot er oplysningene bind I s. 66 ikke helt korrekte, idet oksehodet ikke laa direkte i den store seng, men oppaa karmens bund, som igjen laa i den store seng (se bind I pl. XIV).

Efter Torp l. c. kan anføres *slodd* f., en slags tømmerslæde (Ha.), en slags kjælke (Vestfold). Sl. *slodda* f. = stor slæde til stenkjørsel (Tel.), ogsaa kjælke av tre bretter. Endvidere kan nævnes *drog* f. = kort slæde til tømmer, drag (Hordal., Ryf., Mandal, Telem., Østlandet).

PARALELLER TIL DEN SIMPLE SLÆDE

Direkte paraleller til denne slæde findes ikke. Til sammenligning avbilder vi her *fig. 141* en møkslæde fra Nordmør, som nu findes i Landbruksmuseet paa Bygdøy (Norsk Folkemuseum), og som tilhører en type som har været i bruk helt ned i det 19. aarhundrede. Det er en slæde av mere primitiv form end Osebergfundets, men vi møter her flere beslægtede træk, saaledes er langsider og gavlsider fæstet til hverandre med vidjer. Nærmere vort eksemplar staar en slæde fra Dalsland i Sverige som Gustafson har fotografert (Universitetets Oldsaksamlings arkiv). Den har baade fjetrer og snelder, og rimene er delvis fæstet til bukkene ved vidjer.



Fig. 141. Møkslede fra Nordmør. (Landbruksmuseet, Bygdøy.)

Likesom ved flere av pragtslædene i Osebergfundet møter vi her slitmeier av træ, de saakaldte *drag*. Men denne slæde mangler karm. Den bruktes til høislæde om sommeren.

Godseier G. F. Heiberg antar at Osebergfundets simple slæde har været trukket ved folkehjælp og ikke av hest. Dertil synes den dog, naar karmen kommer paa, at bli noget for tung.

Det eiendommelige arrangement med baade drag og skaak er imidlertid vanskelig at forklare naar vi gaar ut fra at den har været trukket med hest, men da vi kjender dette dragarrangement fra en av pragtslædene, bør vi være varsomme med at trække forhastede slutninger her. (Se ovenfor s. 64—65 under beskrivelsen av det brede slædedrag og skaak 338,. sl. bind III s. 64.)

SPADENE

Det er i alt bevart *18 træspader* i Osebergfundet. De falder i to hovedgrupper. Den ene gruppe er utstyrt med et litet *fremspring* til at sætte foten paa ved overgangen mellem skaft og blad enten paa høire eller venstre side av skaftet. Det er den saakaldte *eintakspade*, som ifølge HEIBERG fortrinsvis anvendes ved *nybrot*.

Den anden gruppe har jevn overgang mellem blad og skaft.

Til den *første gruppe* kan i alt henregnes *ni* spader. Det er følgende:

1903 nr. 10. Hel *spade* av *ek*, mindre godt bevart, idet bladets kanter er fliset og litt defekt. Det er utstyrt med en *avsats* for *venstre* fot (pl. XVII n). Samlet længde 1 m, derav falder ca. 40 cm paa bladet. Fandtes av grundeieren i august 1903 i indbrudshullet over gravkammeret.

1903 nr. 27. Hel *spade* av *ek*; skaftet er brukket, men alt findes. Længde 1,14 m, derav paa bladet 42 cm. Bladet er defekt i den ene side fra overgang mellem blad og skaft, men helt nedentil, og av bruddet kan utvilsomt sluttes at bladet har hat et fremspring for *venstre* fot.

Fundet av GUSTAFSON 10.—11. august 1903 i den schakt som han tok op for at finde agterstavnen.

Nr. 21. Solid *ekespade* med litet blad og langt skaft (pl. XVII l). Det sidste er 74,5 cm langt, avskaaret og avrundet oventil og meget pent glattet. Bladet er litet, spidst og har oventil ved skaftet en *avsats* for *høire* fot. Det er 27,5 cm langt, nedentil i den smale egg skraat avskaaret. Fandtes i indbrudsgangen.

Nr. 24. Spade av *bløtt træ* (furu); den er defekt i bladet og brukket i skaftet, som dog er helt tilstede. Det har oventil *avsats* for *venstre* fot, men er ellers ganske tyndt. Længden har været ca. 35 cm, bredden er 16 cm. Skaftet er ca. 73 cm langt. I enden er brud, men det kan ikke ha været synderlig længere. Fandtes i indbrudsgangen.

Nr. 50. Spade av *ek*, fuldstændig hel og meget vel bevart (pl. XVII g). Samlet længde 1,11 cm, hvorav paa skaftet ca. 76 cm. Bladet er skaaret med *avsats* for *høire* fot, mens det paa den anden side er jevnt skraat tilskaaret. Bladets bredde ca. 16 cm. Den ser ut til at være brukt endel.

Fandtes i indbrudsgangen. (Se bind I pl. VII w.)

Nr. 55 B. Fragmenter av en *spade* av *bløtt træ*, som er sterkt fliset, snarest av furu (pl. XVII d). Skaftet er bevart i to stykker av tilsammen 75 cm's længde. Av bladet findes to stykker, hvorav vistnok længden kan bestemmes til ca. 45 cm. Men stykkene passer ikke sammen, og det er ingen sikker forbindelse mellem skaft og blad. Bredden kan heller ikke bestemmes. — Fandtes i indbrudsgangen.

Nr. 62. Spade av *ek*, litt defekt baade i skaft og blad, men udmerket godt bevart forøvrig (pl. XVII e). Længden er 79 cm, derav er skaftet 50 cm. Bladet er ogsaa bevart i hele længden, men litt avfliset i høire side; det mangler dog neppe meget i bredden, som maa ha været omtr. 13 cm. Bladet har en ret skaaret *avsats* for *høire* fot.

Fandtes i indbrudslaget (se bind I pl. VII q).

Nr. 98. Spade av *bløtt træ*, nu i mange stykker, men praktisk talt helt bevart (pl. XVII b). Længden er ca. 1,10 m; derav falder ca. 71,5 cm paa skaftet, som har rundt tversnit. Ved overgangen til bladet er tilskaaret en avsats for *høire* fot. Som avbildningen viser, er dets øvre parti prydet med et lett indridset ornament, en spiral (eller mulig en orm). Fandtes i indbrudsgangen (se bind I pl. VII y).

Nr. 132. Hel ekespade, som er udmerket godt bevart og i det hele et nydelig eksemplar. Længden er 97 cm, hvorav ca. 65 cm falder paa skaftet. Dette er tykt, med rundt tversnit og utstyrt med ret *avsats* for *høire* fot. Bladets bredde er 15,3 cm. Fandtes i gravkammerets nordre side.

Til den *anden gruppe* med jevn overgang mellem blad og skaft hører i alt *ni* spader, nemlig følgende:

1903 nr. 11. Spade av *ek*, som er defekt; bare bladet og en liten del av skaftet er bevart (fig. XVII f).

Den har like overgang mellem skaft og blad paa hver side. Samlet længde 61 cm, derav paa bladet ca. 30 cm. Bladet jevnbredt, ca. 17 cm. Eggen er ganske skarp og god.

Fandtes av grundeieren i august 1903 i indbrudshullet over gravkammeret.

1903 nr. 9. Hel *spade* av *ek*, meget pen (pl. XVII a). Dens samlede længde er 1,05 m; derav falder ca. 62 cm paa skaftet. Bladets største bredde er 16,5 cm og dets tykkelse 4—5 cm. Det er litt konkavt paa „arbeidssiden", men ellers flatt, eggen er skarp og ren.

Fandtes i 1903 av grundeieren i indbrudshullet over gravkammeret.

Nr. 20. Ufuldstændig ekespade med langt skaft, som er ca. 70 cm langt, men litt fliset ovenfil.

Bladet mangler hele nederste parti, idet det bare er bevart i en længde av 20 cm. Det er nu ensidig, men da veden gaar i længderetningen, kan det godt tænkes at denne halvdel av spadebladet er gaat av, og at man siden bare har glattet ut bruddet og nyttet spaden. Bladets bredde nu 11 cm.

Fandtes i indbrudsgangen.

Nr. 42. Spade av *bløtt træ*, som nu foreligger i mange brudstykker. Skaftet har rundt tversnit og er litt kvistet, likesom det ikke er ganske helt ovenfil. Længden er nu

80 cm; derav falder ca. 60 cm paa bladet. Overgangen fra skaft til blad er ganske jevn. Fandtes i agterstavnen.

Nr. 48. Spade av *ek*, ganske hel og vel bevart, bare litt defekt øverst i skaftet og nederst i bladet (pl. XVII k). Samlet længde 92 cm, hvorav paa skaftet 56 cm. Spaden er lik i begge sider ved overgangen til bladet. Fandtes i indbrudslaget.

Nr. 75. Spade av *ek*, med defekt skaft. Samlet længde nu 74,5 cm; derav falder ca. 30 cm paa bladet (pl. XVII i). Jevn overgang paa begge sider av bladet, som har sin største bredde ovenfil, hvor det er 17,5 cm bredt. Fandtes i forskibet.

Nr. 117. Spade av *bløtt træ* med skaftet i fragmenter, som delvis ikke passer sammen. Længde ca. 93 cm. Derav skaftet ca. 55 cm. Jevn overgang fra skaft til blad. Bladet er ca. 18,5 cm bredt. Den laa i gravkammeret under mønsaasen, over den opskutte skibsbund.

Nr. 308. Spade av *ek* med avlangt, flatt blad. Dens samlede længde er 1,02 m. Skaftets længde er 62 cm (pl. XVII m). Bladets længde er ca. 40 cm og dets største nuværende bredde 7,6 cm. Bladet er avlangt med avrundede overganger fra skaft til blad; dets nedre ende har retlinjet avslutning.

Bladets ene langside er avslaat ved kanten. Det er forøvrig spaltet i to dele, saa at et parti av den ene side, som er 6 cm bredt, forelaa løst da spaden fandtes; det er blit sat sammen med det øvrige ved restaureringen. Spaden er fundet helt forut i skibet (se bind I s. 75).

Nr. 354. Liten spade av *bløtt træ*, avbildet pl. XVII c. Bladet er nærmest firesidig, og i øvre ende gaar det jevnt over i skaftet. Det foreligger nu i to brudstykker, men dets øvre ende mangler. Spadens nuværende længde er 75,2 cm. Bladets længde er 43,5 cm, og dets bredde er paa midten 14,2 cm, ved øvre ende 5,5 cm. Skaftet er ogsaa brutt i overgangspartiet mellem skaft og blad, og heller ikke her er bladet og skaftet nu sammensat. De to konturlinjer møtes øverst i en spids vinkel, og mellemrummet mellem vinkelens to ben er utfyldt med et ganske simpelt baandornament. Spaden er sammensat av ca. 11 brudstykker. Fandtes i forskibet under og mellem tiljene.

Ifølge Torp l. c. er *spade* m. = spade, brødstikke, gno., isl. i (járn-)*spaði* = jernstang, sv., da. *spade* = ags. *spade*, *spadu* f. (eng. *spade*), gfr. *spada* m., gnt. *spado* m.

Sammenlign *spoda* f. = spade (Dal., Li.), spadefuld (Ma., Dal., Li., Setesdal) og *skjere* m. = langjern i plog (Sogn og Fj. og flere steder), isl. *torf-skeri* = torvspade.

Før vi forlater Osebergfundets spader, skal vi minde om de oplysninger om fundforholdene som er git av A.W. Brøgger i bind I s. 24. Bare fire av spadene er fundet inde i selve skibet, mens de øvrige laa i indbrudsgangen og sikkert skriver sig fra gravrøverne. Heller ikke de spader som er fundet i skibet, kan betragtes som gravgods — det er sikkert bare spader som er efterglemt ved haugens oplægning, likesom spadene fra indbrudsgangen av en eller anden grund er blit efterlatt av gravrøverne.

PARALELLER TIL SPADENE

Fra flere andre vikingetidsgraver har vi bevart træspader som kan sammenstilles med Oseberggravens. Først og fremst har vi de ti spader av ek som NICOLAYSEN fandt i Gokstadskibet (Langskibet fra Gokstad s. 37 og pl. VII 6, 7 og 11).

Som NICOLAYSENS avbildning viser, har vi ogsaa i Gokstadfundet de samme to hovedformer som i Osebergfundet, nemlig *eintakspader* med avsats paa siden for foten (l. c. pl. VII fig. 6—7) og spader med *jevn overgang* mellem blad og skaft paa begge sider av skaftet (l. c. pl. VII fig. 11). Likesom Osebergspadene har spadene fra Gokstad været uten jernskoning paa bladet.



Fig. 142. Spader fra Bayeuxtapetet. (Efter Fowke.)

Ogsaa i andre kongshauger fra vikingetiden er det fundet træspader, saaledes baade i Farmandshaugen (A. W. BRØGGER: Farmannshaugen og kong Bjørn, Harald Haarfagres søn. Aarbøger for Nord. Oldk. og Historie 1921 s. 117) og i den gravhaug som indeholdt Tuneskibet, hvori det laa to spader av ek med jevn overgang mellem blad og skaft (se HAAKON SCHETELIG: Tuneskibet. Norske Oldfund II s. 9 fig. 6).

Endelig kan vi nævne de spader som SCHETELIG fandt ved sin utgravning av Sølvhaugen paa Gunnarshaug, Torvestad s. og pgd., Rogaland. I alt fremdroges det her 15 spader av træ, mere og mindre vel bevart. De fleste av dem er av ek, men ogsaa andre træsorter forekommer. (Se HAAKON SCHETELIG i B. M. Aarbok 1906 nr. 14 s. 24 nr. 45 og B. M. Aarbok 1906 nr. 13 s. 38 nr. 62.)

Endvidere maa vi omtale de spader som er avbildet paa Bayeuxtapetet, og som gjengives her *fig. 142* efter FOWKE. Vi gjenfinder der baade eintakspaden og den anden type, men den første er i motsætning til Osebergfundets spader utstyrt med skoning av jern. Spadene paa Bayeuxtapetet adskiller sig ogsaa fra vore ved at de er utstyrt med haandtak.

Træspader har i Norge holdt sig i bruk langt ned i tiden.

KONGSGAARDEN

Til slutning skal vi bare minde om at spaden i oldtiden er trællenes specielle redskap. I Rígsþula nævnes det at trællen grov torv, og G. A. Gjessing har fremhævet at trællene særlig anvendtes til skogs- og gaardsarbeide:

„Trællen Burste hos Haakon den gamle i Sverige fandt vi med sin Møggreb i Haanden, han kaldes *akrkarl*.

Thoras Trælle grove Haakon Jarl hans sidste Skjul under Svinestien ved Gaarden. Vi have allerede før nævnt Lovens charakteristiske Formel: „ok tók hann hvárki til reips nè til reku" (Fr. l. X 47); med lignende Hentydning kalder den islandske Graagaas (112 Vigsl. i. f.) den frigivne, saalænge han endnu ikke er ledet i Lov med de frie Mænd, „greflеysingr" d. e. frigiven fra Greben eller Spaden". Se G. A. Gjessing: Trældom i Norge. Annaler for Nordisk Oldkyndighed og Historie 1862 s. 149. Se ogsaa Magnus Olsens oplysninger om trællenes stilling og arbeide (Ættegaard og Helligdom s. 49).

MØKGREPET

Det er av *bøk* og er gaffelformet, som pl. XVII o viser.

Dets længde er ca. 1 m og gaffelens største samlede bredde ca. 17 cm. Dens nedre ende er i en længde av ca. 40 cm utskaaret som en gaffel, hvis „ben" har været ca. 39,5 cm lange og svakt bøiet i længderetningen. Det ene ben er nu avbrutt ca. 31 cm fra roten, saa dets nedre del mangler. I øvre ende har grepet et skaft med nærmest elliptisk tversnit- som er ca. 31,5 cm langt og pent avskaaret i øvre ende. Mellem dette og gaffelen er et bredere parti, som er ca. 18 cm langt og 14,5 cm bredt. Dette er tilskaaret som et haandtak for venstre haand. Det er skaaret ut i ett stykke med det øvrige, og det parti som er avpasset for haandens grep, er 11 cm langt og 2 cm tykt og har nærmest firesidig tversnit. Det bakenfor liggende parti er tilskaaret med svakt buede langsider, som med forholdsvis skarpe hjørner oventil skraaner jevnt av opover mot grepets skaft. Det er 14,5 cm bredt og ca. 16 cm langt. Det fandtes i forstavnen (se bind I s. 75).

Møkgrep av denne type har holdt sig i bruk langt ned i tiden. Godseier Heiberg har meddelt mig at de i Sogn kaldes *møkstyng* eller *kvittel*. I de Heibergske Samlinger paa Amble findes flere grep av næsten samme form som Osebergfundets. De adskiller sig dog fra vort grep ved at de har tydelig tillaget haandtak. Et enkelt fra Dalsøren i Luster, som er uten jernskoning, er aldeles som Oseberggrepet. Et lignende grep, men med rundt haandtak, som er fra Voss, findes nu i Landbruksmuseet paa Bygdøy (*fig. 143*). Der findes ogsaa et lignende stykke fra Numedal (Landbruksmuseet nr. 185).

Av endnu mere primitiv form er et møkgrep som i 1908 fandtes i den faste, urørte torvmasse i Reimemyren paa gaarden Nordre Reime i Haa pgd., Rogaland. Dette er ikke

gaffelformet, men har massivt, svakt buet blad, omtrent som en spade. Forøvrig er haandtaket paa midten av samme form som Osebergfundets greps, men hvordan skaftets avslutning i øvre ende har været, kan vi ikke se da dette er avbrutt. Stykkets alder kan ikke angives (St. 3133). Det er avbildet i Stavanger Museums Aarshefte 1908 s. 30 fig. 4. (Se THOR HELLIESEN: Fortegnelse over oldsager indkomne til Stavanger Museum i 1908 s. 29 nr. 144.)



Fig. 143. Møkgrep fra Voss. (Landbruksmuseet, Bygdøy.)

Om møkgrep av træ sier JOHS. SKAR: „Dei hævda Aakren kvart Aar det turvte myki Hævd. Aa taka upp ny Jord var aldri Raad: Hævdi rakk ikkje til, paa den Jord dei hadde, di heller. Dei lesste med Myk-styng. So kom der Greipar av Tre. I Aaseral var Olav Aanondsen Austr-rud den fyrste som gjorde Tregreipar; han var so hegden med Henderne, den Mannen". (Gamalt or Sætesdal IV s. 134.)

GREV

De nedenfor beskrevne stykker maa nærmest opfattes som *grev*.

Nr. 99. Et *grev* av *træ* dannet av en naturlig gren med en „krok" i den ene ende og et langt avrundet „skaft", som er tilskaaret baktil (*fig. 144*). Selve „kroken" er ganske kort. Længde fra skaftenden til bøiningen ca. 74 cm.

Fandtes i indbrudsgangen over gravkammeret.

Nr. 125. Langt *skaft* av *eketræ*, sandsyligvis til et *grev*, da der er brud som efter en vinkelbøiet krok nedentil. Længde ca. 90 cm.

Fandtes liggende øverst, bakerst i agterskibet.

O. IX. En krok av ek, som mulig kan ha hørt til den *nedre del* av et *grev*. Selve kroken er meget pent tilskaaret av et naturlig emne. Skaftet er avbrutt 21 cm fra krokens begyndelse. Den er meget pent tilskaaret og glattet paa den indadvendende side. Nuværende længde 25,8 cm. Ifølge GUSTAFSONS dagbok fandtes den i den østlige schakt midt for masten omtrent i høide med rælingen eller litt høiere. Kroken maa saaledes nærmest regnes for fundet i indbrudslaget.

Til sammenligning med de ovenfor beskrevne grev kan det anføres at det i Sølushaugen paa Gunnarshaug i Torvastad s. og pgd., Rogaland fandtes en hakke av ek. (Se B 6651 e. B. M. Aarbok 1913 nr. 13 s. 38 nr. 62.)

Desuten kan nævnes to saagrev fra Sogn fra nyere tid som kan sammenstilles med grevet nr. 99 fra Oseberg. Det ene er fra Flaam i Aurland og er nu i de Heibergske

Samlinger paa Amble, det andet *fig. 145* er i Landbruksmuseet paa Bygdøy og opgives at være fra Sogn.

Det sidste synes at være det som staar Oseberggrevet nærmest. Om saagrev har G. F. Heiberg meddelt følgende:

„Saagrevet er en selvvoksen krok og benyttes til at saahakke kornet efter saaningen paa smaa akerlapper. Det gjorde samme tjeneste som muldriver og træharv. Det er helt av træ, uten jernskoning, forat kornet ikke skulde beskadiges under nedmuldingen. Grevet hørte til reitbrukets redskaper."



Fig. 144. *Fig. 145.*

Fig. 144. Grev av træ.
Fig. 145. Saagrev fra Sogn.
(Landbruksmuseet, Bygdøy.)

BRYNER

Av bryner foreligger det følgende i fundet:

Nr. 83. Et litet *skiferbryne* og et litt større bryne. Se ovenfor s. 194. Fandtes i tine nr. 82.

O. XLI b. Fragment av et litet firesidig *skiferbryne*, avbrutt i begge ender. Det er sterkt slitt. Dets nuværende længde er 10,2 cm og dets største bredde 1,4 cm. Nærmere oplysninger mangler.

O. LXII c. Et 5,1 cm langt *fragment* av et litet *bryne* av *skifer*, avbrutt i den ene ende. Bredde 0,8 cm, største tykkelse 0,9 cm. Laa nu sammen med spindehjulet O. X, men om det er fundet sammen med dette, vites ikke.

SYLER

Nr. 37 a. Sylskaft av haardt *træ*, antagelig *bøk* (*fig. 146*), litt klumpet av form, skaaret til av et tykt emne. Oventil pent avrundet, nedentil med hul for sylen, som mangler. Længde 8,5 cm, tykkelse oventil 3—3,5 cm. Fandtes i indbrudslaget.

O. II. Syl av *jern* med træskaft (*fig. 147*). Skaftet, som er 9,3 cm langt, har ovalt tversnit i øvre og rundt tversnit i nedre ende. Ved den sidste er det i ett med det øvrige skaaret ut en ophøiet vulst, som er 0,4 cm bred, og som løper helt rundt skaftet. Like under overkanten er det indridset et baandornament, som bestaar av to paralelle horisontale linjer, hvis mellemrum er utfyldt med smaa kryds. I skaftets øvre ende er bøiet til en hempe, i hvilken det har været anbragt en liten *jernring*, dannet av en rund jernten. Ringens diameter er 1,7 cm.

Selve *sylen* er dannet av en rund *jernten*, hvis øvre ende er flathamret, saa den danner en 0,7 cm bred og 2 cm tyk firesidig tange. Den nedre del av sylen har rundt tversnit og avsluttes i en spids. Den egentlige syls længde er 4,8 cm, den samlede længde iberegnet skaftet er 14,6 cm. Fundoplysninger mangler.

BAARENE

I Osebergskibet fandtes *to* nogenlunde komplette *baarer* og rester av nogen andre.

Nr. 13. *Baare* som fandtes i indbrudslaget. Den bestaar av to *stænger* av *træ* (a, g), *fire ekebretter* (b, c, e, f) og i midten et *furubret* (d). At furubrettet laa i midten, er ikke notert av Gustafson, men præparant Paul Johannessen, som deltok i utgravningen i 1904, har meddelt at det var saa. Baarens enkelte dele kan beskrives saaledes:



Fig. 146.

Fig. 147.

Fig. 146. Træskaft til syl.
Fig. 147. Syl av jern med træskaft.

a) Defekt *stang* av mørkt *træ*, laget av en noksaa tynd, buklet gren, som er ca. 1,17 m lang. Den er ikke tilskaaret anderledes end at barken er flaadd av og stangen glattet litt enkelte steder. I den ene ende er den skaaret til rundt og pent, den andre er avbrutt, antagelig midt paa stykket.

b) *Ekebret*, 81 cm langt med indskjæringer i begge ender for de vidjer som har holdt baarens enkelte dele sammen. Bredden varierer mellem 8,8 og 10 cm.

c) Lignende *ekebret*, 80,9 cm langt og ca. 9 cm bredt.

d) Det *midtre bret* er av bløtt *træ*, vel *furu*. Det er litt defekt. Samlet længde 81 cm.

e) *Ekebret*, næsten 82 cm langt, fra 8—9 cm bredt.

f) *Ekebret*, 81 cm langt, 8,5—9,3 cm bredt.

g) Den anden *bærestang* er ogsaa av mørkt træ og bestaar av en lang gren med avflaadd bark. Længden er 2,37 m, det tykkeste parti 3,5 cm.

h) *Stykker* av *vidjer* som har holdt baarens bretter sammen omkring indskjæringene. I Gustafsons dagbok er det anført at vidjene laa avvekslende over og under. Av billedet bind I s. 25 fig. 9 fremgaar det at baaren desuten har været holdt sammen av en tverstang — et bøiet træstykke som har været anbragt paa undersiden.

Baaren fandtes som nævnt i indbrudslaget; den var komplet da den fandtes, med undtagelse av den ene halvdel av stangen a. Dens plads i laget fremgaar av planen bind I

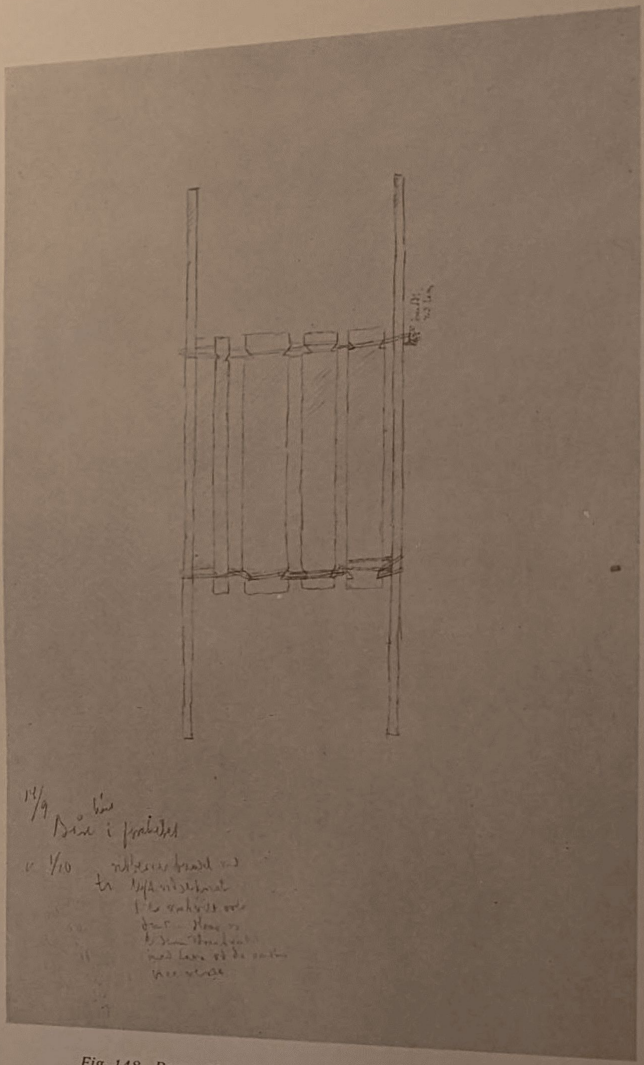


Fig. 148. Baare 290. (Efter tegning i Gustafsons skissebok.)

pl. VI (se s. 25). En rekonstruktionstegning av denne baare er avbildet av A. W. Brøgger i Aarbøger for N. Oldk. og Historie 1921 s. 119 fig. 4.

Nr. 290. Baare av *bøk* av samme hovedform som nr. 13, men med bredere og længere bretter (*fig. 148*). Da baaren er noget fragmentarisk bevart, beskrives den her efter en tegning i Gustafsons skissebok av 14. september 1904.

Baaren bestaar av *to stænger* og *fire bøkebretter*, som har været holdt paa plads ved hjælp av *vidjer*. Som *fig. 148* viser, er brettene anbragt med langsidene i samme længderetning som *bærestængene*. Disse er 1,85 m lange, og av de bevarte rester sees det at tykkelsen paa midten har været ca. 4 cm og ved endene ca. 3,2 cm.

Baarens bretter er i begge ender forsynt med indskaarne hak, hvori vidjene har været fæstet. Hakkene, som er skaaret i langsidene, er anbragt ca. 6—7 cm fra brettenes ender. Brettene har alle været ca. 90 cm lange, og to av dem har været 11 cm brede, nemlig de to ved høire bærestang.

Brettet nærmest venstre bærestang er adskillig smalere end de øvrige, bare 7 cm bredt, og brettet ved siden av dette er det bredeste, det er 16 cm bredt. Efter de bevarte fragmenter at dømme ser det ut til at tykkelsen har været noget varierende, nemlig 1—1,6 cm.

Ifølge et notat i Gustafsons skissebok har brettene (eller ribbene, som han kalder dem) været bundet til stængene med to tykke *vidjekvister*. Disse har været bøiet om den venstre stang, og vidjenes ender har været sammenbundet med *taug* ved den høire stang. Av vidjene og tauget findes nu ingen rester.

Av denne baare foreligger nu følgende stykker:

a) Ca. *30 fragmenter* av begge *baarestænger*, hvorav kun mindre dele har kunnet sammensættes.

b) 6 *fragmenter* som maa antages at høre til det *bredeste bret*.

c) Fem *fragmenter* som efter bredden maa antages at høre til de to bretter nærmest høire stang.

d) Tre *sammenhørende brudstykker*, 6 cm brede, som maa antages at høre til brettet nærmest den venstre stang.

e) 40 større og mindre *fragmenter* av *brettene*.

Denne baare fandtes i forskibet, og dens stilling fremgaar av planen bind I pl. XIV. Den laa paa tvers av skibet omtrent øst—vest og oppaa det store traug (se ovenfor s. 139) saaledes at baarens stænger laa langs traugets to langsider ved disses overkant og selve baaren tvers over traugets utvidede parti (se bind I pl. XIV og s. 75).

BAAREFRAGMENTER

Nr. 10. Ekebret tilhørende en baare, nu i tre stykker, ca. 15—16 cm. Har indskjæringer nær endene, likesom brettene til den hele baare nr. 13 ovenfor. Længde 88 cm. Bredden noget ujevn. Fandtes i indbrudslaget.

Nr. 38 a. Syv *brudstykker* av ett eller to *bretter* av træ til en baare. Brettene har hat samme form som brettene ved nr. 13 ovenfor. Fandtes i indbrudslaget.

Nr. 38 b. To *fragmenter* av en eller to raat tilskaarne runde *stænger* av *træ*. De har antagelig hørt til bærestængene til den samme baare som nr. 38 a.

Nr. 63. Ekefjæl til en baare av samme form som nr. 10 ovenfor. Er nøiagtig 1 m lang og har i hver ende en lignende indskjæring fra begge sider som flere av de ovenfor beskrevne bretter. Fandtes i indbrudslaget nær forstavnen.

PARALELLER TIL BAARENE

For baarenes vedkommende kan det henvises til de almindelige bemerkninger om dem som er indtat i bind I s. 25. Siden dette bind blev utgit, er det gjort et fund som viser at baarer av denne type har været i bruk i vikingetiden ogsaa andensteds end paa Oseberg.

Ved sin utgravning av Farmandshaugen paa Jarlsberg hovedgaard i Sem s. og pgd., Vestfold, støtte nemlig A.W. Brøgger sommeren 1918 paa restene av en *baare* av *træ*. Den laa i bunden av haugen i øst—vestlig retning og bestod av fire bretter av bløtt træ, antagelig furu, og rester av den ene bærestang. Vi citerer her A.W. Brøgger: „I den ene kanten var den litt ufuldstændig, men ellers var den udmerket bevaret, trods at brettene var tynde og daarlige. Vidjene som har holdt brettene sammen, laa hele og tydelige i hakkene, og bærestængene kunde følges i jorden." Dette fund viser at disse baarer maa ha været benyttet til at bære lik paa. Ganske visst har Brøgger i sin avhandling om Farmandshaugen paavist (Farmannshaugen og kong Bjørn, Harald Haarfagres søn. Aarbøger for Nord. Oldk. og Historie 1921 s. 119 og s. 122) at denne er en tom mindehaug, men graven er symbolisert ved baaren og stenen midt i haugen. Det er derfor grund til at tro at baade denne baare og baare nr. 13 fra Oseberg, som fandtes i indbrudslaget, er en slags likbaare (se Brøgger bind I s. 25), som i Oseberghaugen likefrem har været brukt til at bære dronningen ind i gravkammeret paa, og som i Farmandshaugen har tjent til at symbolisere selve begravelsen. A.W. Brøgger har pekt paa, at det i nyere tid har været skik i Norge at likbaaren skulde med i graven. „Fra Telemark fortæller presten Wille saa sent som i det 18. aarhundrede, at hvis liket føres til graven paa bærebaar, maa den slaaes i tre stykker, for ellers kan liket gaa igjen og med bærestængene skade den levende" (Norsk Historisk Tidsskr. 2 R. III s. 204, A.W. Brøgger l. c. s. 122 note 1). I tilslutning

til A.W. Brøggers oplysninger skal vi her bare nævne at man i Värmland helt ned til vor tid har brukt likbaarer dannet av to runde stænger, sammenholdt med vidjer, som oftest blev anbragt mellem to hester (se Niels Keylands „Seder och Bruk vid Dödsfall och Begravning i Västra Värmland. Fataburen 1923 s. 106 fig. 7). Disse likbaarer efterlot man ved kirken eller et eller andet sted paa veien under hjemreisen (l. c. s. 105). Den anden komplette baare fra Oseberg nr. 290, som fandtes i forskibet, er en del av gravgodset og har neppe faat sin plads i skibet i egenskap av likbaare, men likesom slædene og alt det øvrige som gravutstyr. Dette synes at vise at disse baarer egentlig er gaardsredskaper som ogsaa naar det trængtes, har været brukt som likbaarer.

Før vi slutter avsnittet om *gaardsarbeidet*, skal vi bare nævne at de vanlige landbruksredskaper fra vikingetiden: ljaa, sigd, snidil og plogjern, alle mangler i Osebergfundet. Hvad det kan komme av, er det ikke godt at ha nogen mening om, men det er i alle tilfælder et eiendommelig træk som fortjener at fremhæves, saa meget mere som sigden ofte forekommer i kvindegraver fra vikingetiden.

KJØREGREIER OG RIDETØI

RANGLENE

I Osebergskibet fandtes det i alt fire rangler. De kan beskrives saaledes:

Nr. 87. Rangle av *jern*, bestaaende av tre ovale ringer og et jernskaft med krok. *Skaftet* med kroken er i flere stykker og neppe fuldstændig, nu ca. 44 cm langt fra enden til bøiningen av kroken. Det har nederst en aapen fal, hvori sitter *taugrester*, oventil smalner det til en massiv knop ovenfor midten og er herfra massivt til kroken. De tre ovale ringer, resp. 15,6, 16,5 og 17,4 cm største ytre maal, er laget av tykke jerntener og er alle tre frie. I GUSTAFSONS dagbok staar det at de hænger i en avlang bøile, — nogen saadan findes ikke, saa dermed maa det antagelig menes kroken i skaftet. Fandtes i forskibet (se bind I pl. XIII nr. 87).

Nr. 139 og 148. To *rangler* av *jern* med hver sin *krok* og desuten rester av et tilhørende *taug*.

a) Fuldstændig *rangle* med *skaft* og *krok* (*fig. 149*). Skaftet er 25,5 cm langt og nederst 2,6 cm i tvermaal, har hul fal og ender oventil i en flat, firkantet plate, hvori det er et hul. I dette sitter en oval jernring, som er 25,5 cm og dannet av en solid jernten. I denne hænger fem prægtige ovale jernringer, 14,5 cm længste tvermaal. I hver av disse hænger atter en nydelig liten rund ring, dannet av en tyk jernten, 4,5 cm tvermaal. Skaftets fal er rikt ornamentert. Nedentil er paaloddet et 1,5 cm bredt *baand* av forgyldt *bronse* med enkel geometrisk ornamentik. Oventil er falen prydet med to omløpende paaloddede *baand* av forgyldt *bronse* med dyreornamentik, avbildet bind III s. 222. Saa er dertil selve skaftet indlagt med skraverede *rutemønstre* i *sølv*. Partiet ved hullet er kraftig profilert.

Kroken bestaar av et lignende skaft, 25,5 cm langt med kraftig profilering oventil. I hullet hænger en krok, som ender i et bøiet litet nydelig dyrehode. Skaftet er prydet med lignende ornamentbaand som foregaaende av forgyldt bronse, avbildet bind III s. 223,

fig. 215—16. Falen er indlagt med tre mønstrede baand av kobber og sølv i schakbretmønster, men indbyrdes forskjellige.

b) *Enklere rangle med krok* (*fig. 150*). Her er ranglens skaft 28 cm langt. Ingen ornamenter, kun sterk og vakker profilering oventil. I hullet en oval jernring, 20,3 cm lang. I denne hænger 3 ovale jernringer, 13—13,5 cm lange. Kroken har et ganske lignende skaft. Selve kroken er et solid stykke, som ender i et ypperlig smidd dyrehode.

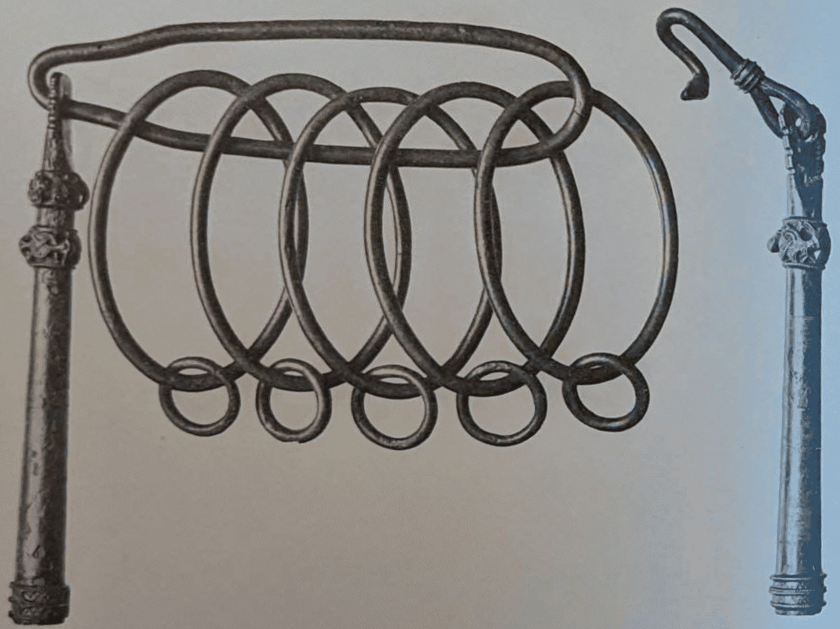


Fig. 149. Rangle og krok av jern, prydet med baand av forgyldt bronse.

c) Hertil hører en *taugende* paa ca. 1 m. Den nøiagtige placering av disse rangler i forhold til de to dyrehodestolper kan ikke angives. Det sies i *hovedregistret* om a at den laa med falen ut mot øst og kroken indad mot kammeret langs den underste kistes nordre gavl.

Nr. 180 a). *Rangle* av *jern* (*fig. 151*) av typen RYGH 460, men utstyrt med fal av samme form som RYGH 463. *Bøilen* adskiller sig fra typeeksemplarets ved at den er dannet av en rund ten hele veien rundt. De øverste ringer er ovale, mens de ringer som er indfældt i disse, er runde.

Falen er som nævnt av samme form som paa RYGH 463; den adskiller sig fra denne ved at den tykke, runde ring nu sitter like oppe under øskenet i øvre ende, men oprindelig har den sittet længer nede. Den er likesom paa RYGH 463 prydet med rundtløpende horisontale linjer, som er anbragt i rækker paa tre og tre. En række findes like ved falens underkant, en 7,5 cm ovenfor den og endelig en tredje 7,2 cm ovenfor den sidste. Falen er aapen indtil 14 cm ovenfor underkanten. Omtrent 1 cm ovenfor nedre ende løper

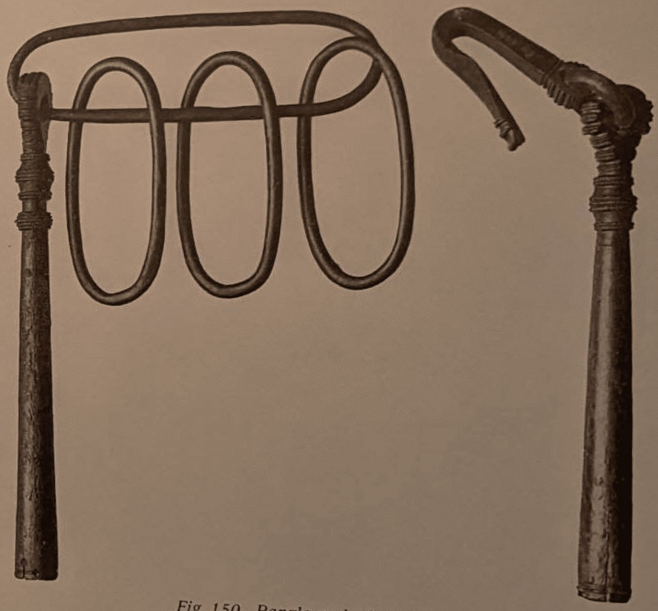


Fig. 150. Rangle og krok av jern.

det en nagle gjennem falen. Ved denne sitter det endnu en liten *taugstump*. Bøilens nuværende længde er 21 cm. De store ringers længde er 14,1 cm. De smaa ringers ytre tvermaal ca. 5,3 cm. Falens længde 28 cm.

b) *Nydelig krok av jern* av typen RYGH 465, men den adskiller sig fra typeeksemplaret ved at krokens øvre del er dannet av to snodde jernstænger, som er smidd i ett stykke, og som holdes sammen like under øskenet i øvre ende ved en oval, firesidig ring (*fig. 151*). I den nedre ende er disse stænger smidd sammen med selve kroken, som er av samme form som typeeksemplarets, om end det horisontale endeparti er bredere.

Falen har i øvre ende samme form som falen til den ovenfor beskrevne rangle, likesom den tykke lille ring sitter like under hullet, bare 1 cm under dette. Ringen er prydet med en horisontal linje i overkanten og en i underkanten, og over og under disse er anbragt smaa tverhak. Den er prydet med rækker av rundtløpende horisontale linjer. Falen er aapen indtil 17 cm fra underkanten. Omtrent 2 cm fra den sidste findes en gjennemløpende fæstenagle. Inde i falen sitter endel taugrester. Krokens længde er 16 cm, skaftets 29 cm.

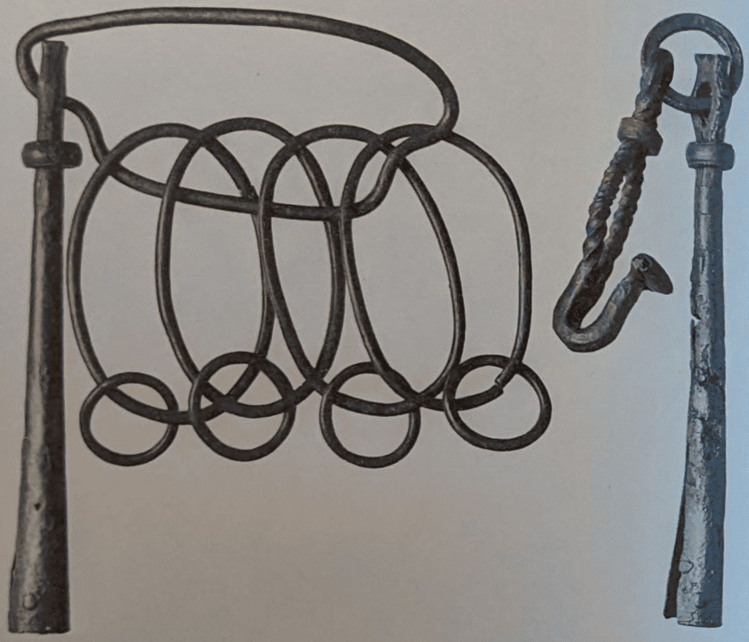


Fig. 151. Rangle og krok av jern.

c) *Nr. 181. Ca. 8 meget medtatte stykker* av to *tauger*, begge av nogenlunde samme tykkelse, ca. 2 cm. Taugene er flettet sammen av tre mindre, flate, baandagtige taugstykker. Det største sammenhængende stykke er nu ca. 87 cm langt. Taugenes oprindelige længde kan ikke nu maales. Ifølge GUSTAFSONS dagbok var de da de fandtes henholdsvis 1,72 og 1,75 m lange. Det ene taug er litt spinklere end det andet.

Disse saker fandtes ved dyrehodestolpe nr. 174 i gravkammerets sydøstre hjørne. Deres placering fremgaar av planen i SCHETELIGS skissebok, som er gjengit i bind I s. 43 fig. 22. Sakenes plads i gravkammeret vil findes angit paa planen i bind I pl. X nr. 174—175.

Som det fremgaar av den nævnte tegning i skisseboken, laa *ranglen a* med bøilen opover øverst ved halsen paa den karolingiske dyrehodestolpe. Fra ranglens fal utgik et taug, som gik under stolpens nedre glatte parti og derfra rundt det nedre parti paa dyrehodestolpe 174 og tilbake over det nedre glatte parti paa den karolingiske. *Kroken b* laa med falen indi kjæften paa dyrehodestolpe 174, og fra denne fal utgik et taug, som gik under den karolingiske dyrehodestolpe og rundt det nedre glatte parti paa dyrehodestolpe 174 og derfra tilbake under den karolingiske stolpe og under snutepartiet paa 174 og videre over i falen paa en anden jernkrok.

Nr. 368 a. Rangle av *jern* av typen RYGH 462, men med flatere, mere sammentrykt bøile, som nu desuten er noget forbøiet. Ringene er ovale som paa typeeksemplaret, men synes at være videre i aapningen. Falens øvre ende er retlinjet, uten det lille hak som findes paa typeeksemplaret. Dens nedre ende er avbrutt og mangler. Omtrent 6,3 cm fra øvre ende er falen prydet med en ophøiet, firesidig vulst med avfasede hjørner. Den er paa midten prydet med to rundtgaaende, horisontale furer. Bøilen er 18 cm lang. Ringens største tvermaal er 14,7 cm. Falens nuværende længde er 17,9 cm. Ranglen fandtes under biten ved masten paa bakbords side.

KROKER

Nr. 209 nu = nr. 242 g. Krok av *jern* med fal av hovedtypen RYGH 465, men simplere og ganske uten ornamenter paa baade fal og krok. *Falen* er 19,5 cm fra underkanten prydet med den sedvanlige ophøiede vulst, som er facettert. Kroken er helt uten ornamenter. Den adskiller sig fra typeeksemplarets ved at den mangler ring, og ved at den nedre ende her er todelt og avsluttes i to oprullede spiraler, en til hver side. Falen er aapen indtil 15 cm fra underkanten. Omtrent 1 cm fra denne findes en gjennemløpende fæstenagle. Stykkets længde er 29,3 cm. Ringens tvermaal er 5,7 cm.

Krokens længde er 7,6 cm. Falens største bredde i underkanten 2,6 cm. Denne krok laa ved høire slitmei av SCHETELIGS slæde i skibets østre side. Den sees tydelig in situ paa det fotografi som er gjengit i bind I s. 64 fig. 44.

Nr. 266. Krok av *jern*, som nu foreligger i to brudstykker. Den er nærmest av hovedtypen RYGH 467, men avviker fra typeeksemplaret i flere meget væsentlige træk. For det første er det nedre opadbøiede parti bladformet og ender i en spids, dernæst er dette partis midte paa forsiden prydet med en svakt ophøiet midtribbe. Selve det buede krokparti har her rundt tversnit, mens dette parti paa typeeksemplaret er firesidig. Paa falens nedre parti ca. 7 cm over krokens nedre ende er det anbragt en ophøiet vulst, som

er 2,5 cm bred og prydet med indsmidde fordypede linjer. Falen er i øvre ende like ved kanten utstyrt med en rund nitnagle, som gaar tvers igjennem den og er ca. 0,7 cm tyk. Inde i falen sitter *trærester*, og inde i trærestene sitter en stump av et tyndt *taug*.

Samlet oprindelig længde ca. 26,5 cm. Det største stykkes nuværende længde 20 cm. Falens største bredde 2,8 cm. Den fandtes sammen med menneskeben ved gravkammerets nordre side. Stykket laa øst for masten indeklemt under de opstaaende tiljer.

Rangler av ovenfor beskrevne typer er som bekjendt meget almindelige i vore vikingetidsgraver, og det har i de senere aar været antat at de har været benyttet ved kjøring, uten at vi kan forklare deres anvendelse nærmere. Som nævnt s. 65 fandtes en rangle og en krok sammen med to av dyrehodestolpene i skibet. Ovenfor s. 66 har vi fremhævet at dyrehodestolpene antagelig har været brukt ved religiøse processioner. Da ranglene er fundet sammen med dyrehodestolper, skulde det synes sandsynlig at disse eiendommelige redskaper ogsaa har hat en magisk anvendelse.



Fig. 152. Tre smaa bronsebeslag. (Efter tegning av fru Sofie Krafft.)

I den ovenfor s. 25 nævnte avhandling „Un char de Culte" o. s. v. s. 1223—23 omtaler Forrer endel vogner som var utstyrt med klaprende ringer for at skræmme dæmonene og beskytte mot ondt. Det skulde være grund til at tro at ranglene ogsaa kan ha været anvendt til beskyttelse mot onde magter, men noget bevis for at det er saa kan endnu ikke fremlægges.

En utredning av ranglenes kronologiske forhold er git av Jan Petersen i Festskriftet til Haakon Schetelig, Kra. 1917 s. 35 ff.

SÆLETØIBESLAG

De i det følgende beskrevne smaa *beslag* har antagelig alle hørt til *sæletøi*.

Nr. 106 a. Seks smaa avlange firesidige *beslag* av *bronse*; av disse er to avbildet i bind III som fig. 212 og tre i tegning her, *fig. 152*. Som det fremgaar av avbildningene, er beslagene paa overflaten prydet med et baandmotiv og langs konturene med perlelinjer. Paa et av dem sees spor av forgyldning; rimeligvis har alle været forgyldt. Et av beslagene er brukket og skadet i kanten, men stort set er de fleste vel bevart. Paa baksiden har det været paaloddet en liten rund nitnagle med flatt plateformet hode. Længden varierer mellem 2,2 og 2,4 cm.

b) *Tre beslag* av *bronse* av samme form som foregaaende, men litt mindre. Alle er prydet med baandmotiver paa overflaten, og paa alle er fæstenaglen bevart paa baksiden av platen som har sittet paa undersiden av remmen. Længde henholdsvis 2,1 cm og 2 cm.

c) En liten *hvirvellignende gjenstand* av *bronse* med gaffelformede aapninger i enden, hvori det ved hjælp av smaa gjennemgaaende nitnagler er fæstet smaa bronseplater, som nu imidlertid er fragmentariske. Sikkert hørende til sæletøi. Længde 3 cm.

d) Flere ubestemmelige *fragmenter* av *tyndt jernblik*. I det største sees merker efter endel stifter som har været drevet igjennem beslaget. Et par jernstifter med flate hoder hører antagelig ogsaa til dette beslag.

e) Et ubestemmelig *ringformet stykke* av *metal*, vistnok av *bly*. Dets utadvendende side er buet, idet den er banket ut indenfra. Stykket er krummet og avbrütt i begge ender. Nuværende længde 4 cm.

g) To smaa ubestemmelige stykker, som ser ut til at være *jernslagg*.

De nedenfor beskrevne saker forelaa i 1926 uten nr., men efter oplysningene i Gustafsons dagbok er det sandsynlig at de hører sammen med *nr. 106*.

h) *Keltisk rembeslag* av *forgyldt bronse*, avbildet bind III fig. 213. Som det fremgaar av avbildningen, har stykket paa midten et medaljongformet felt fyldt med et dyr i keltisk stil. Paa begge sider av dette er det to firesidige felter, som er fyldt med baandornamenter. Ved beslagets ender er det to aapne, halvrunde felter, hvori endene til beslaget bind III fig. 214 passer ind. Rimeligvis er disse stykker sammenhørende og har prydet samme sæletøi. Paa baksiden er det paa hver side av det runde midtfelt indstøpt to hemper. Længde 6,7 cm. Største bredde 2,2 cm. Forøvrig kan det henvises til Scheteligs bemerkninger om disse beslag i bind III s. 221.

i) *Litet avlangt beslag* av *forgyldt bronse*, avbildet bind III fig. 214, sikkert til sæletøi. Beslaget passer sammen med nr. 106 h ovenfor. Som det fremgaar av avbildningen, er det paa oversiden prydet med et dyremotiv bestaaende av to dyr. Mellemrummene mellem dyrekroppene er utfyldt med baandfletning. I hver ende har beslaget to smaa, buede fremspring. Paa stykkets glatte bakside er det ved hver ende anbragt to halvrunde hemper, som er støpt i ett med det øvrige. Beslagets længde er 5,8 cm.

k) *En liten stift* av *jern* med flatt hode. Stiften er nu noget forbøiet. Nuværende længde 2,7 cm.

l) *To ubetydelige* tynde *fragmenter* av *en lærrem*, som vistnok har sittet bakpaa et rembeslag av bronse.

m) Et avlangt *forgyldt rembeslag* av *bronse* i keltisk stil av samme form som bind III fig. 214 og med hemper paa baksiden. Længde 5,8 cm.

n) Et avlangt firesidig *rembeslag* av *forgyldt bronse*, som paa overflaten er prydet med baandfletning i keltisk stil. Den ene ende har retlinjet avslutning, den anden avsluttes i et buet felt. Paa baksiden er støpt to smaa, runde hemper. Længde 4,5 cm.

o) En liten rund, ophøiet *knap* med *belæg* av *hvitt metal*. Den er prydet med et indgravert trefliket baandmotiv i keltisk stil. Paa undersiden har stykket en firesidig liten stang med hul i enden. Det har rimeligvis været anbragt som pryd paa sæletøi. Diameter 1,1 cm.

p) To smaa *stifthoder* av *jern*, som paa oversiden er belagt med runde stansede plater av hvitt metal (sølv eller tin).

Fandtes i indbrudslaget over og under takplanken paa gravkammerets østre side.

Nr. 118 a. To avlange, firesidige *beslag* av *bronse* av samme form som nr. 106 a og likesom disse prydet med baandmotiver paa overflaten. Baandornamentene er av samme art som sees bind III fig. 212. Paa baksiden av begge beslagene er det ved en liten nitnagle fæstet to firesidige beslagplater av jern, som har holdt dem fast til remmen. De har øiensynlig hørt til sæletøi. Længde henholdsvis 2,3 og 2,2 cm.



Fig. 153.



Fig. 154.

Fig. 153. Skjoldbuleformet knap av bronse.
Fig. 154. Beslagplate av bronseblik.

b) Et ganske litet *fragment* av et *beslag* av samme type som a.

c) *En* rund *skjoldbuleformet knap* av *bronse*, som paa overflaten er inddelt i fire runde felter, som omgir et firesidig midtfelt (*fig. 153*). Feltenes rammer dannes av støpte ribber, som er prydet med ganske smaa tverstreker. Hvert av de runde felter er utfyldt med to i kryds lagte laar og ben med mere eller mindre tydelig markerte føtter, alt utført i karolingisk stil. To av dyrene synes at stikke føttene ind i det firesidige midtfelt saa de utfylder dette. Paa knappens fordypede bakside er det i ett med det øvrige støpt en stor nitnagle av bronse, paa hvis nedre ende det er fastklinket en rund nitplate av bronse. Knappens tvermaal 3 cm.

d) *En* liten *ottekantet beslagplate* av tyndt *bronseblik*. Den er paa overflaten prydet med en dyrefigur (*fig. 154*). Størrelse 2 × 2 cm.

e) *Et* avlangt, *firesidig rembeslag*, som er stanset ut i en tynd *messingplate*, og som oprindelig har været fæstet til en rem ved en nitnagle i hvert hjørne. Da beslagets ene hjørne er skadet og begge nitnaglene mangler ved denne ende, er nu bare to bevart. Naglene har hat stansede hoder av hvitt metal (sølv eller tin). Beslaget er prydet med romber som er stanset ut fra undersiden. Ved hver ende har det mellem nitnaglene været stanset

ut et ornament av samme form som nitnaglenes hoder. Paa baksiden av beslaget sitter endnu et 2,5 cm langt og 1,7 cm bredt fragment av remmen. Beslagets nuværende længde er 2,5 cm.

f) *Otte fragmenter* av et eller flere *beslag* av tyndt *jernblik*.

g) 7 smaa *stifter* av *jern* med paalagte, svakt ophøiede stansede hoder av tyndt metal.

Disse saker fandtes i gravkammeret under mønsaasen.

HESTEBRODDER

Nr. 77. To smaa *hestebrodder* av *jern* (*fig. 155*). De bestaar hver av en jernten som omtrent paa midten er utvidet til en plate, og i denne er en skarp, trekantet brod; det hele er smidd i ett. Tenens ender er ombøiet og danner en lukket firkant bak brod-



Fig. 156.



Fig. 155.





Fig. 156.

Fig. 155. To smaa hestebrodder av jern. Fig. 156. Hestebrodder av jern.

partiet, ca. 3,2 × 2,2 cm. Om bruken av disse antar man at de har været drevet gjennem hestehoven, saa brodden vendte ned, mens endene bøides over hoven oventil.

Alt dette er optat fra hestene paa styrbords side i forskibet.

Nr. 150. Tre hestebrodder av *jern* av samme type som foregaaende, hvorav to er avbildet *fig. 156*. Den største er ca. 4 × 4 cm, den mindste 3,5 × 3 cm. Fandtes i den komplette kiste nr. 149, som stod i gravkammeret. Hestebrodder av denne type kjendes ogsaa fra andre norske vikingetidsfund (sl. RYGH 591).

TRÆKOPLER TIL TJOR

Der findes flere av disse eiendommelige *trækopler* i Osebergfundet. Av utseende minder de mest om moderne teltgreier, men da flere av dem fandtes sammen med hesteskeletter, maa de antages at ha tjent til *hestetjor*.

Nr. 186. Ifølge *hovedregistret* er dette nr.: „Trækoppel til tjor paa en hest". Det bestaar av følgende dele:

a) En rund *pinde* av *træ*, som nu er sammensat av to brudstykker. Pinden, som tiltar i bredde mot begge ender, er smalest paa midten. Nedre ende er avbrutt. I øvre ende er det under overkanten nedskaaret en dyp fure, hvor det er anbragt et taug. Litt under dette felt sees et ophøiet, rundtløpende baandornament, som er dannet ved smaa, indskaarne tverstreker. Pindens midtparti er facettert. Samlet nuværende længde 20 cm. Fra pindens øvre ende utgaar et *taug*, som er avbrutt i den anden ende. Dets nuværende længde er 56—57 cm.

b) En rund *pinde* av *træ* med stort, rundt hode i øvre ende. Under hodet er nedskaaret en rundtløpende fals, som er 2 cm bred. I nedre ende er anbragt et avlangt hul, som er 2,5 cm langt og ca. 1 cm bredt. Nedre ende er tvert avskaaret. I hullet er anbragt et 1 cm tykt *taug*, hvis nuværende længde er ca. 75—80 cm.

c) Fem *fragmenter* av en firkantet, tynd *træplate*, hvorigjennem det har været boret runde huller. Av fragmentene passer tre sammen, og det sees av disse at platens bredde har været 6,7 cm. Dens længde kan nu ikke maales, men den har i alle fald været over 7 cm, kanske 10 cm. Platens tykkelse er ca. 1,5 cm. Den har merker efter i alt 5 huller, to i øvre ende, ett i midten og to længer nede, men det har været flere. Denne plate har formodentlig tjent til at stramme tauget eller taugene med. Hullenes diameter er 1,3 cm, hvilket svarer til at taugene er 1 cm tykke.

d) Tre mindre sterkt opløste *rester* av *taug* av samme tykkelse som de øvrige tauger ved dette nr.

Disse saker fandtes i forstavnen paa styrbords side.

Nr. 239. Tjor til en hest. Det bestaar av følgende dele:

a) En firkantet *plate* av *træ*, som nu er sammensat av to brudstykker. Formen er den samme som vi kjender fra nr. 186 c. Den er 9,5 cm og 7,3 cm bred. I midten findes et stort hul og et mindre i hvert hjørne.

b) En rund *pinde* av *træ*, som nu er sammensat av to brudstykker. Den har et smalt parti paa midten og er tilspidset i nedre ende. I øvre ende er det litt under overkanten anbragt en nedskaaret fure. I denne sitter rester av et *taug*. Omtrent 0,6 cm under furen er det anbragt et rundtløpende baandornament. Samlet nuværende længde 23,3 cm.

c) To sammenhørende *brudstykker* av en lignende *pinde*, som er avbrutt i øvre ende. Nuværende længde 18,7 cm.

d) Den *øvre del* av en *pinde* av lignende form som de ovenfor beskrevne. I furen ved overkanten er anbragt et 0,6 cm tykt *taug*, som er bundet dobbelt om pinden og fæstet med en knute paa midten av pindens ene bredside. Nuværende længde 9 cm.

e) Øvre ende av en lignende *pinde*. Nuværende længde 10,8 cm.

f) Den nedre ende av en lignende *pinde*, som nu foreligger i to brudstykker. Nuværende længde 12,7 cm.

g) En *løkke* av et 1,2 cm tykt *taug*, dannet av en 16 cm lang taugende, som er avbrutt paa det sted hvor taugets to ender møtes.

h) Liten *pinde* av *træ* med nærmest firesidig tversnit av omtrent samme form som nr. 186 b ovenfor. I øvre ende er den utstyrt med et stort, rundt hode. Omtrent 0,7 cm under hodet er det nedskaaret en rundtløpende fure, som er 2,1 cm bred. I pindens nedre, firesidige ende er utskaaret et avlangt, firesidig hul, som er 1,5 cm langt og 0,9 cm bredt. I dette har det sikkert oprindelig været fæstet et taug, likesom paa nr. 186 b ovenfor. Nærværende pinde har vel oprindelig været anbragt i det store midtre hul i den under a) beskrevne træplate.

i) En liten *taugpinde* av *træ* av vanlig form, som har været tvert avskaaret i begge ender og har en fure paa midten til fæste for tauget. Dens længde er 6,8 cm.

k) En eiendommelig *taugpinde* av *træ* av form som et haandtak. Omtrent paa midten er det fra bredside til bredside anbragt et rundt hul, som er 1,3 cm i diameter. Pindens længde er 8,2 cm.

I hullet paa midten er anbragt en anden *pinde* av *træ*. I øvre ende er den utstyrt med et hode, som er 1 cm høit og ca. 2 cm bredt. Like under hodet er en 3 cm lang fordypet fure, og under denne følger saa et litt tykkere parti. I dette er utskaaret et tresidig hul, som har en ret grundlinje nederst, men hvis to langsider løper sammen i en spids øverst. I hullet sitter endnu en liten taugstump. Pindens længde er 6,6 cm.

l) To *fragmenter* av runde *pinder* av *træ*, som henholdsvis er 14,1 og 10,5 cm lange.

m) Den nedre tilspidsede ende av en *taugpinde* av samme form som den under b) beskrevne. Nuværende længde 13,9 cm.

n) To *fragmenter* av *træ*. Fandtes i forskibet.

Nr. 261. Rester av et *tjor*, som fandtes ved dyrene paa bakbords side forut:

a) En stor *taugpinde* av *bøk*, som er sammensat av to brudstykker. Avbrutt i øvre ende like under hodet, som har været særskilt tilskaaret, og som nu mangler. Under hodet har det været en fure, hvori tauget har været anbragt. Nuværende længde 24,6 cm.

b) En flat, firesidig *plate* av *bøk* med huller til anbringelse av en taugpinde i midten og fire tauger. Formen er den samme som vi har beskrevet ved nr. 186. Platens størrelse er 8,3 × 7,2 cm.

c) *Taugpinde* av *bøk*, som har været anbragt i det midterste hul paa platen a. I nedre ende er den tvert avskaaret, og der er det anbragt et avlangt hul, som er 2,4 cm langt og 1,1 cm bredt. Pindens længde er 9,8 cm.

d) To større og to ganske smaa fragmenter av et tyndt *taug*.

Nr. 283. I GUSTAFSONS hovedregister er det ved dette nr. notert „Taug og pinder til tjor for de to sydligste hester".

a) *Pinde* av *bøk*, som nu er 24,3 cm lang, men som er avbrutt i nedre ende. Omtrent 3 cm under øvre ende er det skaaret ned et 5 cm dypt hak, som avtar i dybde nedefter langs pinden. I dette har det været fæstet *taugverk*. Under det er utskaaret to rundtløpende horisontale linjer.

b) *Pinde* av *bøk* av samme form som foregaaende, men slankere. Furen for tauget er nedskaaret 1,8 cm under øvre ende. Like under den er anbragt to rundtløpende horisontale linjer og mellem disse en ophøiet midtribbe. Nedenfor avtar pinden sterkt i tykkelse. Dens længde er 25,6 cm. I en længde av 8 cm fra nedre ende og opover er pinden tydelig tilspidset.

c) *Fragment* av en lignende *pinde* av *bøk*, saavidt det kan sees en del av dens nedre ende. Nuværende længde 8,6 cm.

d) *Rund liten pinde av bøk* av omtrent samme form som nr. 186 b. Den har i øvre ende et stort rundt hode som er 2,5 cm i diameter. Ca. 1 cm under hodets øvre ende er nedskaaret en rundtløpende fure. I pindens nedre firesidige ende findes et rundt hul fra bredside til bredside. Dette er ca. 0,8—0,9 cm i diameter. Pindens længde er 8,3 cm.

e) *Træplatefragmentet* av en *plate* av *bøk*, som oprindelig har været av lignende form som nr. 186 e, men stykket er saa fragmentarisk at formen ikke kan nærmere bestemmes. Det kan dog sees at det har hat et stort rundt hul, som vel har sittet paa midten, og som har været 2,3 cm i diameter. Som fragmentet nu foreligger, er det sammensat av to brudstykker. Nuværende længde 3,8 cm.

Som nævnt fandtes disse saker i forskibets sydvestre del. De to sydligst liggende hester er indtegnet paa planen over forskibets øvre lag (se bind I pl. XIII ved nr. x og xi).

REST ER AV LIGNENDE TJOR

Nr. 44. Toppen av en større træspids, mulig en *tjorepinde* (?). Den er skaaret av noksaa haardt træ og ender i en kegleformet spids. Længde nu 11 cm.

Fandtes i agterskibet foran snuten av skelettet nr. 1 (oksen).

Nr. 161. Liten *pinde* av *ek* med nogen *taugrester*, mulig en slags „hvirvel". Stykket, som er ca. 10 cm langt, er i øvre ende utstyrt med et hode. I den anden ende er et 2,2 cm langt avlangt hul, hvori det har været fæstet et taug. Av dette foreligger det to brudstykker.

Fandtes i forskibet tæt utenfor gravkammerets søndre gavl i vestre ende.

Nr. 362. Ifølge GUSTAFSONS hovedregister skal dette nr. være en tjorende med *hestefot*. Det foreligger nu følgende:

a) Et 7,5 cm langt *ben* av *hest*.

b) Et 1 cm tykt *taug*, hvis oprindelige længde har været 80 cm, og som er bøiet sammen paa midten, saa der dannes en løkke som er lagt om hestebenet. Derefter er begge taugets ender trukket igjennem løkken og strammet til saa at tjoret har været fæstet stramt til hestens ben.

Laa i forskibet.

O. XXIV a) En rund *haandtaklignende pinde* av *bøk*, som har sit tykkeste parti paa midten, hvor det er boret et hul tvers igjennem den. Ved endene er det tilskaaret store, brede hoder, og indenfor disse er det ved hver ende en 0,7 cm bred fure, hvori det har været fæstet taugverk. I hullet paa midten, som er 2 cm i diameter, er det anbragt en 1,5 cm tyk *pinde* med flatt, 0,8 cm høit hode i øvre ende. Pinden er nu avbrutt i nedre ende, hvor det har været skaaret ut et hul til fæste for taugverk. Dens længde er derfor nu bare 6,2 cm. Den store haandtaklignende pinde er 8,7 cm lang.

b) En tyk *taugpinde*, som er avbrutt paa midten, saa at bare dens øvre ende er bevart. I denne har den et flatt hode. Under dette er det utskaaret en 1,8 cm bred fure, hvori tauget har været fæstet. Nuværende længde 9,1 cm.

c) *Taugpinde* av *bøk* av samme form som nr. 261 c. Likesom denne har den antagelig været anbragt i det midterste hul paa en plate som nr. 261 b. Nærværende pinde er nu avbrutt i nedre ende, men det kan sees at den har været utstyrt med et avlangt hul til fæste for et taug likesom cit. eksemplar. Pindens nuværende længde er 6,1 cm.

d) Et 6,3 cm langt og 2 cm bredt *fragment* av *bøk*, som kan sees at ha været av samme hovedform som nr. 361 b. Det sees nu bare spor efter to huller.

e) Tre *fragmenter* av *tykke taugpinder* av *bøk*. De to er avbrutt i begge ender, det tredje har bevart den oprindelige tilspidsede nedre ende, men er avbrutt i øvre ende. Nuværende længde henholdsvis 18,5, 11,7 og 18,2 cm.

f) Nogen ubetydelige *fragmenter* av et tyndt taug.

Det vites ikke hvor i skibet disse saker er fundet.

O. XXXIX h. En rund haandtaklignende *pinde* av *bøk* av samme form som O. XXIV a. Likesom denne har den sit tykkeste parti paa midten, hvor det er boret et hul tvers igjennem den. Ved endene er det tilskaaret to smaa hoder, og indenfor disse er det ved hver ende en 0,7 cm bred fure, hvori det har været fæstet en tynd snor. Ved pindens ene ende sitter det endnu rester av snoren. I hullet paa midten er det anbragt en 1,5 cm tyk pinde med flatt hode i øvre ende, som er avbrutt i nedre ende, hvor det har været skaaret ut et avlangt hul til fæste for en snor eller et taug. Dens længde er derfor bare 5,3 cm. Den store pinde er 7,7 cm lang. Alle oplysninger mangler.

SADELEN

Denne fandtes i to dele i indbrudsgangen, og den maa da oprindelig ha ligget i gravkammeret.

Sadelen er av *bøk* (*fig. 157* og pl. XVIII) og bestaar av to symmetriske halvdele, hvorav den venstre praktisk talt er fuldstændig, mens høire halvdel er litt ufuldstændig, og endelig som tredje led av et tykt forbindelsesstykke som er anbragt bakerst. Vi indskrænker os her til at gi en utførlig beskrivelse av *venstre* halvdel, da høire er bygget paa samme maate, kun litt forskjellig paa grund av emnets noget forskjellige struktur (rot?). Hele venstre halvdel (og likeledes høire) er skaaret i ett stykke, hvorav det nu mangler noksaa litet. Det er skaaret med en tyk kant i venstre parti, mens det høire (sadelens midtparti) er tyndt og krummer sig mot hesteryggen, og gaar længst til høire høit op mot hestens nakke. Baktil er stykket halvrundt avsluttet, og her er skaaret ned en fals, hvori det tykke forbindelsesstykke mellem begge halvdele ligger. Dette er nu ufuldstændig, hvorfor den nøiagtige avstand mellem begge halvdele ikke kan bestemmes. Sadelens tykke, venstre kant er kløvet ved en indskjæring i en dybde av 7—8 cm. Forklaringen paa denne maa — ialfald delvis — være, at den skal gi plads i den underste kant for de huller som er anbragt med passende mellemrum langs kantene av hele stykket. Hermed er ogsaa givet at der paa undersiden av sadelen har været fæstet en *pute* indtil hesten.

Sadelen maa altsaa ha ligget helt foran paa hesten, med forstykkene like op til hestenakken. Den ridende maa ha sittet med benene forover, ikke som paa nuværende sadler ut til siden.

Den er delvis dekorert med lineære ornamenter. Paa oversiden av forstykket er en trappebord. Ellers er det bare kantlister og kryds-streker.

Sadelen maa som nævnt oprindelig ha ligget i gravkammeret. Grunden til at den ikke har ligget i forskibet saaledes som det meste av det øvrige utstyr til kjøring, maa, som direktør Hans Aall har paapekt for mig, være at *sadelen* hører til Osebergdronningens *personlige* utstyr. Som en paralel fra nyere tid nævnte Aall bl. a. at fine ridesadler endnu hænger paa stabburet sammen med stadsklærne, og at husbondens svepe paa landet altid staar i forstuen og ikke i stalden.

Efter Torp l. c. anføres: *sadel* m. (ogsaa *sal*), gno. *sǫðull*, sv., da. *sadel* = ags. *sadol*, eng. *saddle*, mnt. *sadel* (gnt. i *saduleri* = sadelmaker), holl. *zadel*, *zaal*, ght. *satal*, *satul*, nht. *Sattel*. Hører til sitja, men formen (**sadula-*) er med sit *d* vanskelig at forklare. Sml. gsl. **sedŭlo* = sadel, i gsl. *o-sedŭlati*, sadle, og polsk *siodlo*, sadel.

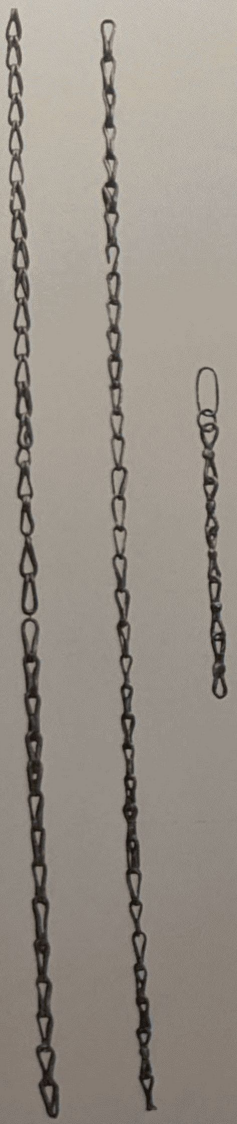
PARALELLER TIL SADELEN

Som paraleller til den ovenfor beskrevne sadel skal vi omtale to sadler fra vikingetiden, som nu ganske vist bare foreligger i fragmenter. Den ene skriver sig fra det bekjendte Borrefund fra 1852 og er beskrevet av A.W. Brøgger saaledes: „Diverse træfragmenter, sikkert rester av *en sadel*, fig. 11—12. Oversiden har været buet og paa flere av fragmentene findes utskaarne baand væsentlig med zikzakornamenter, utfyldt med sort



Fig. 157. Sadel av træ.

farve (?), tidligere delvis avbildet [Ab.] 1852 pl. B fig. 9. Av oversidens ornamenterte stykker er bevart fragmenter, hvortil kommer to sammenhørende stykker med et eiendommelig baand som deler sig. Paa undersiden av et av fragmentene sitter endda stykker av putens stopning". „Om sadelens detaljerte form kan intet sies, imidlertid er det stor sandsynlighet for at den har været av samme konstruktion som den, som siden er fundet i Osebergskibet". (Se A.W. Brøgger: Borrefundet og Vestfoldkongernes graver s. 9). Den anden sadel tilhører et rikt gravfund fra By i Løten s. og pgd., Hedmark, som fremkom ved N. Nicolaysens utgravning i 1879. Av denne foreligger det imidlertid bare rester,



a *b* *c*

Fig. 158 a—c. Hundelænker av jern.

som av NICOLAYSEN beskrives saaledes: „En stor klump (9596), omtr. 30—40 cm i tvermaal, bestaaende af en gjenstand af *træ* samt *læder* og *næver*, udentvil levning af en *sadel*, alt liggende paa et tynnt underlag af ler og som det synes omgiven med næver; forsiret med en mængde nagler af 2 forskjellige slags, nemlig omtr. 100 smaa *klinknagler* af *jern* (9597) med flade, runde *bronsebelagte* hoveder samt endel oprinnelig meget sirlige, men nu sterkt beskadigede *beslag* (9598) med *bronsebelæg* paa oversiden, og af 3 forskjellige slags, som alle have havt nagler med meget store fingerbølleformede hoveder, ligeledes bronsebelagte og nedentil omgivne med en tvunden traad af sølv". (C 9527—9616 Ab. 1879 s. 107 nr. 35, se særlig s. 113.) Av de to ovenfor beskrevne *sadler* foreligger det bare smaa og daarlig bevarte rester, men efter det bevarte at dømme ser det ut til at de oprindelig har været rikere utstyrt end Osebergfundets sadel. Det er sandsynlig at man ved en systematisk gjennemgaaelse av samtlige norske vikingetidsfund vilde støte paa flere sadelrester end de her nævnte, men de vil neppe bidra til at gi flere oplysninger om formen end Osebergfundets sadel, da træsaker i vore vikingetidsfund kun i rene undtagelsestilfælder er nogenlunde bevart. De to nævnte fund er dog tilstrækkelig til at vise at Osebergfundets sadel ikke staar aldeles isolert.

HUNDELÆNKER

Til trods for at de ikke kan henregnes til kjøregreier eller ridetøi, medtar vi dog i dette kapitel en beskrivelse av de hundelænker som fandtes i Osebergskibet. Det er følgende:

Nr. 72. Forskjellige *fragmenter* av *jern* som blev tat op i forskibet ved hundeskelettet bakenfor SCHETELIGS slæde, og som rimeligvis tilhører en *hundelænke*.

a) Mange stykker av en meget *kraftig lænke* (*fig. 158 b*), hvis samlede længde er 1,08 cm. Der er et større stykke paa 14 led, ett paa 8 led og ett paa 3 led, desuten to paa 2 led og et enkelt led samt 5 fragmenter av led. De er dannet av dobbeltlagte led av en kraftig jernten og er smidd sammen saa de kan bevæges frit.

b) Et stykke av en krok med plate baktil.

c) Et *jernbeslag* som kan høre til lænken, og som er indrettet til at hindre at den vrir sig. Det bestaar av to led, hvert en liten dobbeltlagt firkantet jernplate, som i bøiningen danner en liten rund holk. Leddene hænger sammen i en liten klinket nagle, slik at begge led kan bevæges helt frit. Hvert led er omtrent 2,5 × 2,5 cm.

d) 8 smaa forskjellige *nagler* og en enkelt bøiet *jernten*.

Nr. 73. Fragmenter av en *jernlænke*, hvorav det nu foreligger følgende:

a) Et længere *stykke* bestaaende av *fire* hele og et *halvt* led, alt sammenhængende (*fig. 158 c*). Hvert led er dannet av en tyk jernten, nærmest av oval form, men indknepet paa midten og her sveiset sammen ved en kraftig mangekantet jernknop. Længden av hvert led mellem 6 og 7 cm. Leddene er smidd frit i hverandre.

b) En *oval*, ca. 5 cm lang tyndere *jernring*, hvori sitter en mindre helt rund *liten ring*, 2,5 cm diam., og i denne igjen et halvt led som a), som dog ikke passer ind til det halve led i foregaaende, men begge dele, a og b, hører vel til samme lænke. Fandtes i forskibet under hestene 2. september 1904.

Nr. 267. Lænke av *jern*, antagelig til en hund (*fig. 158 a*). Lænken bestaar av tre dele, som tilsammen har *33 led*. *Leddene* er dannet av firesidige, tynde jerntener, som er smidd sammen i endene, saa de danner en ring. Denne er igjen bøiet sammen paa midten, saa at dens endepartier ligger indimot hinanden. Leddenes længde er 3,7 cm. I hver ende har lænken været utstyrt med et led, som har form som et liggende 8 tal, og som paa midten er prydet med en firesidig vulst, hvis hjørner er facettert. Vulstens bredsider er prydet med ruteskraveringer. I dette led er der i den ene ende anbragt en rund ring, som har firesidig tversnit, og hvis diameter er 3,1 cm. I denne sitter et fragment av et tyndt jernbeslag.

I det tilsvarende led i lænkens anden ende er anbragt en firesidig bøile, hvis ender er smidd sammen til en stang, som er utstyrt med en liten ring, men paa dette sted ser det ut til at bøilen er avbrutt. Lænkens største bevarte sammenhængende stykke er 85 cm langt og de to mindre dele henholdsvis 12,5 cm og 13,1 cm lange. Dens oprindelige samlede længde har altsaa været mindst 1,10 m, men antagelig har den dog været længere.

Laa oppaa et heste- og et hundehode som laa midt i forskibet.

Endelig kan nævnes et *fragment* av en *jernlænke* av samme form som nr. 72 a, som er 45 cm langt, og et litet jernlænkeled av samme form, hvori hænger det ene led av en hvirvel.

Disse fragmenter, som har *nr. 95*, fandtes ved hesteskjelettene i forskibet.

TELTENE OG RAMMEVERKET

DET STORE TELT

I Osebergskibet fandtes det vindskier og stænger til *to telter*. Endskjønt disse nærmest maa betragtes som skibsutstyr, vil de dog bli beskrevet i dette bind, da SCHETELIGS beskrivelse i bind I s. 324 bare er ganske kortfattet. I tilslutning til SCHETELIGS generelle bemerkninger i bind I skal vi her nævne endel hovedforhold som gjenfindes ved begge teltene i Osebergfundet. Som *fig. 159* og *fig. 162* viser, har teltene i hovedsaken den samme konstruktion, men de er litt forskjellig i størrelse. Træverket er ved begge telter av *ask*. Til hvert telt hører det to par vindskier og en aas som danner mønet, desuten en stok langs jorden paa hver langside og en ski langs jorden ved hver gavlside.

Vi hitsætter følgende efter SCHETELIG (Bd. I s. 324 f.): „Hver ende av aasen tappes gjennem krydset av vindskiene, og disse holdes i stilling ved en plugg utvendig; langstokkene langs jorden er paa samme maate tappet gjennem nedre ende av vindskiene og enden av tverskien langs jorden paa gavlsiden. Det hele utgjør et enkelt, men meget solid rammeverk. Paa begge teltene er aasen litt kortere end langstokkene langs jorden, slik at gavlene har skraanet ind opover. Duken har været spændt over aasen og lukket om gavlene, slik at toppene av vindskiene har været det eneste av træverket som var synlig utvendig. I endel av stykkene er huller, som maa ha været til fæste for teltduken; ellers kan fæstesnorene ha været benyttet omkring træverket. Det store teltet har et par vindskier med en længde ca. 4,80 m og et par paa 4,70 m, men utvilsomt sammenhørende trods de er ulike lange, da dimensionene forøvrig er aldeles de samme og likesaa de dekorative dyrehodene. Aasene er 5,25 m, langstokkene ved jorden 5,70 m, tverskiene ved jorden paa hver gavlside 4,80 m. Ved beregning av grundflaten maa tages hensyn til at litt av længden paa træverket gaar med til sammentapning, og arealet inde i teltet blir da omtrent $5{,}30 \times 4{,}50$ m. Det har temmelig steil reisning, saa høiden inde blir meget nær 3,50 m".

Ved beskrivelsen i det følgende henvises til *fig. 159*, hvor numrene er anført ved de respektive dele av teltet. Da stykkene nu bare foreligger i fragmenter hvorav kun faa har kunnet sammensættes, er alle længdemaal hentet fra SCHETELIGS beskrivelse, som igjen støtter sig til opmaalingstegninger fra utgravningen.

Nr. 329 S. Langstok. En firesidig stok av *ask*, som oprindelig har været 5,25 m lang, men som nu foreligger i ca. 55 brudstykker. Den har været firesidig, 8,7 cm bred

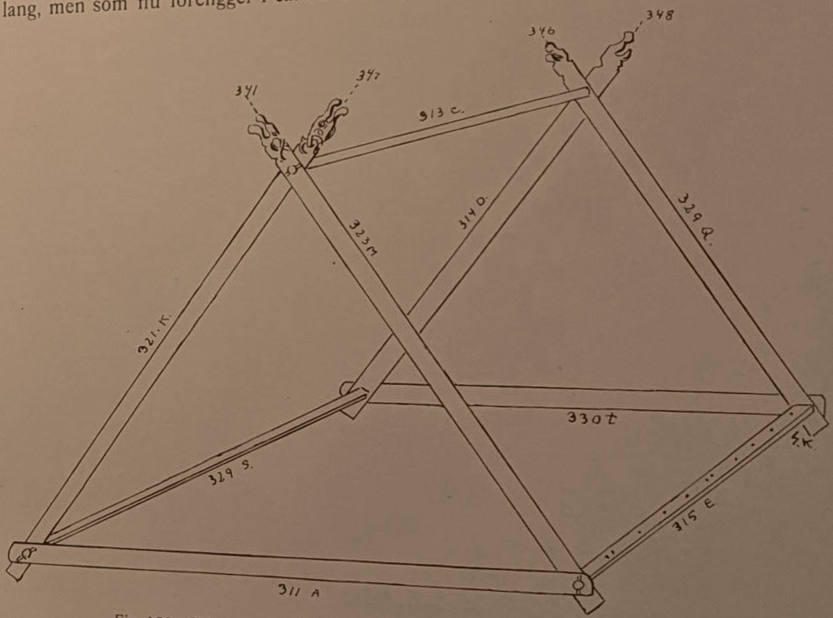


Fig. 159. Skisse av det store telt med angivelse av de enkelte deles nummer.

og 6,5 cm tyk og med avrundede kanter. I begge ender har stangen været utstyrt med tilspidsede runde tapper, som har gaat igjennem vindskienes og tverskienes huller og har været holdt paa plads ved smaa træplugger. Som det fremgaar av opmaalingstegningen bind I fig. 124, har denne stang været utstyrt med en række huller til fæste for teltduken. Hullenes indbyrdes avstand sees av tegningen bind I fig. 124 s. De har gaat fra bredside til bredside. Hullene er derimot ikke angit paa tegningen bind I fig. 125, men begge langstokkene har dog været utstyrt med huller, hvori teltdukens snorer har været fæstet.

Nr. 311 A. Firkantet *tverski* av *ask*, som ifølge opmaalingstegningen har været 4,80 m lang, men som nu foreligger i saa mange fragmenter at dens længde ikke kan angives.

Av opmaalingstegningen sees det at den har været ca. 18 cm bred, mens det bredeste av de foreliggende fragmenter hvis kanter er uskadt, nu er 14,8 cm langt, men de ser ut til at være skrumpet ind. Denne tverski har været tilskaaret forskjellig i endene. Den ene har været avskaaret paa tvers med svakt avskraanende sider fra dette endeparti og op til langsidens kanter. Den anden ende har været avskaaret paa skraa i en bue fra den ene kant til den anden. I begge stokkenes ender har det været utskaaret huller ca. 10 cm indenfor ytterkanten. Det ene av disse huller er rundt, det andet er ovalt.

Løst ved dette nr. foreligger to *træplugger*, som har tjent til at holde tverskien paa plads.

Nr. 315 E. Langstok av *ask*, som ifølge SCHETELIGS opmaaling fra utgravningen i 1904 har været 5,70 m lang. Stokken har firesidig tversnit, naar bortsees fra tappene i enden. Stokkenes bredde har været ca. 6,9 cm. Dens kanter er avglattede. Den foreligger nu i ca. 22 fragmenter.

I denne stok er anbragt en række runde huller til fæste for teltsnoren, og disse har været boret ind fra bredside til bredside. Placeringen kan ikke sikkert angives, men det ser ut til at de har været anbragt paa omtrent samme maate som sees av bind I fig. 124 s.

I begge ender har denne stok været utstyrt med runde tapper, som er skaaret ut i ett stykke med det øvrige. Efter de foreliggende fragmenter kan det sees at den ene har været 32 cm og den anden 44 cm lang. Tappene har været anbragt gjennem vindskienes og tverskienes huller og er holdt paa plads i disse ved hjælp av smaa træplugger. En av de sidste er bevart paa sin plads. Den er 10,9 cm lang, men er avbrutt i den ene ende.

Nr. 330 t. Firesidig *tverski* av *ask*, om hvilken SCHETELIG paa opmaalingstegningen av 17. september 1904 anfører: „[330] t kan ikke sikkert maales. De levnede stykker utgjør 4,67 m, antagelig har den været par til [311] a 4,80 m".

Denne tverski er en av de faa av teltstængene som har kunnet sammensættes. Den er nu sammensat av ca. 21 brudstykker, og dens længde er 4,70 m. Bredden er nu 15—16 cm. Begge ender er ens, idet de er avskaaret i jevn bue fra overkant til underkant. I begge endene er det utskaaret huller henholdsvis 7—9 cm indenfor endepartiets ytre kant. Det ene av disse er firesidig, litt bredere i overkanten end i underkanten; det andet er nærmest ovalt.

Nr. 321 k + 347. Vindski av *ask*, som ifølge SCHETELIGS opmaalingstegning har været 4,80 m lang iberegnet dyrehodet i øvre ende.

Selve vindskien foreligger nu i ca. 60 brudstykker og hodet i ca. 28. Vindskien er fuldstændig knust, og hodet er ogsaa saa daarlig at det ikke kan sammensættes, om det

dog kan rekonstrueres fuldstændig i tegning. Vindskiens oprindelige bredde har været ca. 12—13,5 cm. I øvre ende, ca. 12,5 cm under dyrehodet, har den et rundt hul, hvori teltets mønsaas nr. 313 c har været indtappet. I nedre ende har hullet været anbragt ca. 12—14 cm fra underkanten. Ifølge SCHETELIGS opmaalingstegning av 17. september 1904 var det ved det nedre hul ved denne vindski et paanaglet ekestykke, som sat ved hullets underkant og var ca. 17 cm langt. Dette foreligger nu bare i fragmenter. Dette hode er beskrevet av SCHETELIG i bind III s. 216 og avbildet bind III fig. 205.

Av *hodet* foreligger nu tilstrækkelig til at det har kunnet rekonstrueres i tegning (pl. XIX a). Det avsluttes øverst i et aapent gap med stor over- og underkjæve, men uten tunge eller tænder. Over overkjæven er øiet anbragt. Bak øiet er utskaaret et skjælformet øre, som delvis er skaaret ut som aapent relief. Baktil avsluttes hodet i en lang nakketop, som delvis er skaaret ut i frit relief, dels bare i selve vindskien. Av dette dyrehode mangler det meste av venstre langside, desuten adskillige mindre stykker. Dets bakside er glat. Foruten med træskjæring har denne vindski ogsaa været prydet med *maling*, som efter SCHETELIGS tegning fra utgravningen er gjengit i bind III fig. 248, hvor han s. 234 har git en beskrivelse av dens malte dekorationer.

I tilslutning til SCHETELIGS beskrivelse skal nævnes at det paa overkjæven har været en *malt bord*. Likeledes sees det spor av et eiendommelig *baandornament* under øret. De fleste malte ornamenter har dog været anbragt paa tilets nedre del. Her sees øverst et *kors*, hvis armer forbindes ved en cirkel. Til venstre for dette sees et *mandshode* med kraftige knebelsbarter og fipskjeg av en form som minder om mandshodene paa vognens forreste bukk. Under nakketoppens endeparti sees en *spiral* som avsluttes i et *ormehode*. Midt paa flaten findes rester av et dyreornament (?), som dog nu ikke kan nærmere bestemmes. Langs den ene kant er paamalt en *bord* av spidse tunger, nederst er anbragt en *falsk mæander* og langs den anden langside en *geometrisk bord*. Desuten saaes det ved optagelsen rester av flere andre ornamenter som var helt ubestemmelige. Alle disse ornamenter er nu forsvundet. Med hensyn til betydningen av disse tegn kan det henvises til de oplysninger som er git av SCHETELIG i bind I s. 326.

Nr. 323 m + 341. Vindski av *ask*, som ifølge SCHETELIGS opmaalingstegning av 17. april 1904 var 4,70 m lang og ca. 18 cm bred. Denne vindski er 10 cm kortere end dens parstykke 321 k. Den foreligger nu i ca. 40 fragmenter og er aldeles ødelagt, saa at den ikke kan sammensættes. Av SCHETELIGS opmaalingstegning sees det at den har et rundt hul i øvre ende. I dette har teltets mønsaas 313 c været indtappet. Ogsaa i nedre ende er det et hul, som er anbragt 10 cm over vindskiens underkant, og i dette har langstokken 315 e været indtappet.

Vindskiens nedre ende har været tvert avskaaret i ret linje. *Vindskihodet 341* er likeledes av *ask* og er nu sammensat av ca. 12 brudstykker (pl. XIX d). Formen er i hovedsaken den samme som kjendes fra de foregaaende. Hodet er strakt ret frem i fortsættelse av skien. Det avsluttes øverst i et aapent gap med særlig stor overkjæve. Kjæften er noksaa smal og uten tænder og tunge. Bak overkjæven og over kjæften har øiet sin plads. Bak øiet er utskaaret et skjælformet øre, som delvis er skaaret i frit gjennembrutt relief. Baktil avsluttes hodet i en lang nakketop, som delvis er skaaret ut i frit relief.

Nr. 327 ø + 346. Vindski av *ask*, som ifølge SCHETELIGS opmaalingstegning var 4,70 m lang og ca. 18 cm bred da den fandtes. Denne vindski er saaledes 10 cm kortere end parstykket 314 d. Selve vindskien foreligger nu i ca. 53 fragmenter, og hertil kommer hodet. Den er aldeles knust, saa den ikke kan sammensættes. Av SCHETELIGS opmaalingstegning sees det at den har hat et rundt hul i nedre ende ca. 11 cm over underkanten. Dette hul ser efter opmaalingstegningen av 17. september 1904 ut til at ha været utstyrt enten med et litet paanaglet træstykke eller et litet beslag av samme art som er beskrevet ved 321 k, men dette foreligger bare i tegning.

I det runde hul i vindskien har langstokken 315 e været indtappet. I øvre ende, 51 cm under dyrehodets øverste spids, er vindskien utstyrt med et rundt hul, som er 7 cm i diameter. I dette har mønsaasen 313 c været indtappet. Av opmaalingstegningen og de bevarte rester sees det at denne vindski langs den ene kant har været utstyrt med fire smaa huller, antagelig til fæste for teltsnoren.

Vindskihodet nr. 346 er likeledes av *ask* og er nu sammensat av ca. 5—6 brudstykker. Det er avbildet i bind I s. 327 fig. 126 og avbildes her efter fotografi, *fig. 160*. Som billedene viser, er formen i hovedsaken den samme som kjendes fra foregaaende stykker. Hodet er strakt ret frem i fortsættelse av skien. Det avsluttes øverst i et aapent gap med særlig stort overkjæveparti og mindre underkjæve. Kjæften er noksaa smal og uten tænder og tunge.

Bak overkjæven og over kjæften har øiet sin plads. Det er cirkelrundt og frembragt ved nedskjæring av en enkel, noksaa dyp linje.

Bak øiet er utskaaret et skjælformet øre, som delvis er skaaret i frit gjennembrutt relief. Baktil avsluttes hodet i en lang nakketop, som delvis er skaaret ut i frit relief og delvis i selve vindskien som et ornament. Den er lagt i en løkke om dyrets hals.

Nr. 341 d + 348. Vindski av *ask*, som var 4,80 m lang da den fandtes og ca. 18 cm bred. Denne er saaledes 10 cm længere end parstykket 327 q, som er 4,70 m lang.

Efter et av de bevarte fragmenter kan bredden nu maales til 13,9 cm, men da denne vindski er krøpet sterkt og meget skadet, er den paa tegningen angivne bredde ikke urimelig. Selve vindskien foreligger nu i 54 fragmenter, og hertil kommer hodet i 8 fragmenter.



Fig. 160.



Fig. 161.

Fig. 160. Vindskihode nr. 346. Fig. 161. Vindskihode nr. 348. (Efter tegning av fru Sofie Krafft.)

Den er aldeles knust, saa den ikke kan sammensættes. Av SCHETELIGS opmaalingstegning sees det at den har hat et rundt hul i nedre ende, ca. 10 cm over underkanten.

I øvre ende ca. 52—53 cm under dyrehodets øverste spids er vindskien utstyrt med et rundt hul, hvori mønsaas 313 c har været indtappet.

Av de foreliggende fragmenter sees det at dette stykke paa midten har hat et hul, som har været 2 cm i diameter.

Vindskihodet nr. 348 er likeledes av *ask* og er avbildet bind III fig. 247. Det avbildes her *fig. 161*. Nu foreligger det i ca. 8 brudstykker. Formen er i hovedsaken den samme som kjendes fra de foregaaende vindskier. Hodet er strakt ret frem i fortsættelse av skien. Det avsluttes øverst i et aapent gap med særlig stor overkjæve. Bak overkjæven og opover har øiet sin plads. Dette er cirkelrundt og er frembragt ved nedskjæring av en enkelt, noksaa dyp linje. Foran og bak øiet er anbragt et litet trekantet ornament, som avsluttes i en liten spiral øverst. Bak øiet er utskaaret et skjælformet øre, som delvis er skaaret i frit gjennembrutt relief. Baktil avsluttes hodet i en lang nakketop, som delvis er utført i frit relief og delvis bare i selve vindskiens overflate. Dette vindskihode er avslaat og avbrutt paa flere steder, og det mangler en del stykker, hvorfor det ikke har kunnet sammensættes. Baksiden er glat og har vendt indover, mens den dekorerte side har vendt utover. Likesom vindskihode 347 har dette været prydet med *maling*, saaledes som SCHETELIGS tegning av 17. september 1904, som er gjengit i bind III fig. 247, viser.

Malingen er utført med *brunlig* strek paa lys bund, og farven er anvendt paa samme maate som paa sengetilene.

„Tegningen gaar først og fremst ut paa at understreke og utfylde træskjærerens verk, men der hvor flaten danner større sammenhængende partier, er ogsaa indlagt selvstændige figurer, dels rent ornamentale dels med magisk betydning". (SCHETELIG bind III s. 235.)

Like under øiet har det været malt tre sammenflettede triangler, det samme ornament som kjendes fra sengetile nr. 154 (se ovenfor s. 92 *fig. 44*), og bakenfor dette, like under øret, er det et parti som er prydet med rutemønster. Hodets nedre parti er prydet dels med border av spidse tunger, dels av en bord bestaaende av enkle ruter.

Nr. 313 c. Mønsaas av *ask* med rundt tversnit, som ifølge opmaalingstegningen av 17. september 1904 har været 5,70 m lang. Dens tykkelse har efter de bevarte fragmenter været ca. 8,6 cm paa midten og ved endene ca. 7 cm. Den foreligger nu i ca. 26 fragmenter, som ikke har kunnet sammensættes. I den ene ende er den oprindelige tap bevart i fuld længde, i den anden er den avbrutt. Den er 16 cm lang. Den anden tap har ifølge opmaalingstegningen været ca. 20 cm lang. Omtrent 6 cm fra enden har tappene været utstyrt med et hul, som er 2 cm i diameter. I dette har det sittet en liten træplugg,

som det nu ikke foreligger rester av. Denne har tjent til at holde mønsaasens tapper paa plads i vindskienes huller. Om fundforholdene se nedenfor s. 262.

Efter TORP l. c. kan anføres: *Vindskeid* f. = *vindski* (Østl.), *vindskida, -skjie* (N. Gudbrandsdal og Innherad), gn. *vindskeið* ds., gsv. *vindsked*, sv. dial. *vindskida, -skäid* osv., da. dial. *vindske*. Sl. *saks* f. = par av taksparrer som møtes i mønet (Østl.), *soks* (Rom.), sv. dial. *saks* f. = taksparre. Endelig kan nævnes *svil* m. = kant paa tak, takskjeg (Innherad), vindski paa takenden (Ork., Nordm., Nordtrl.).

DET LILLE TELT

Dette er av samme hovedform som det store, men mindre, og vindskihodene har en noget anden form. Ogsaa her er alt træverk av *ask*. Om dette telt anfører SCHETELIG følgende (bind I s. 326), som for sammenhængens skyld ogsaa medtages her:

„Ved det lille teltet har vindskiene en længde av 4,10 m, aasen er 5,05 m, langstokkene ved jorden henholdsvis 5,70 og 5,60 m, men forskjellen utjevnes i virkeligheten ved at den ene stangen har 5 cm længere tapende; tverskiene ved gavlen er 4,50 m. Grundflaten blir 5,30 × 4,15 m. Høiden inde blir omtrent 2,70 m". „Paa det lille teltet er hodet bøiet ned, saa kjæften ligger mot halsen (fig. 127)".

Numrene i den følgende beskrivelse refererer sig til de numre i hovedregistret som teltets enkelte dele fik under utgravningen. De enkelte stykkers plads vil sees av skissen (*fig. 162*), hvor bokstavene er anført efter GUSTAFSONS model, tallene efter merkene som ligger ved de enkelte dele av teltet.

Nr. 320 i. Langstok av *ask*, som ifølge SCHETELIGS opmaalingstegning har været 5,70 m lang. Den foreligger nu i ca. 30 brudstykker. Den har rundt tversnit og ser ut til at ha været nogenlunde jevntyk, nemlig 6—6,3 cm. I begge ender har den været utstyrt med 20 cm lange tapper, som har været indfældt i vindskienes huller og holdt paa plads ved hjælp av smaa, tversgaaende træplugger.

Nr. 322 l. Tverski av *ask*, som var 4,50 m lang da den fandtes. Den foreligger nu i ca. 35 brudstykker og er i en saa daarlig forfatning at den ikke kan sammensættes. Ifølge opmaalingstegningen har den været ca. 11 cm bred. I begge ender har denne tverski været utstyrt med runde huller, hvori langstokkenes tapper har været fæstet.

Nr. 328 r. Langstok av *ask* av samme form som nr. 350 i, men litt kortere, nemlig 5,60 m. SCHETELIG har paapekt at denne længdeforskjel i virkeligheten utjevnes derved at den ene stang har en 5 cm længere tapende.

Stangen foreligger nu i ca. 21 brudstykker og er paa flere steder skadet ved tryk og støt. Den er dog adskillig bedre bevart end nr. 320 i, og flere av stykkene har kunnet

sammensættes. Den har nærmest ellipseformet tversnit og ser ut til at ha været nogenlunde jevntyk. Den største tykkelse paa midten er ca. 8,3 cm. I begge ender har den været utstyrt med tapper, som har været indfældt i vindskienes huller og holdt paa plads ved hjælp av smaa tvergaaende træplugger.

Nr. 324. Tverski av *ask*, som nu foreligger i ca. 19 fragmenter, som har kunnet sammensættes. Ifølge SCHETELIGS opmaalingstegning var denne 4,50 m lang da den fandtes, nu er dens længde i sammensat stand 4,47. Bredden er nu ca. 13 cm. I begge ender er den utstyrt med runde huller, hvori langstokkenes tapper har været fæstet. Tverskiens ene ende er avskaaret i en bue.

Nr. 326 p + 343. Vindski av *ask* av firesidig tversnit, som ifølge SCHETELIGS tegning har været 4,10 m lang. Den foreligger nu aldeles knust i ca. 68 fragmenter, hvorav kun et par stykker ved øvre ende har kunnet sammensættes. I et enkelt fragment er merker efter et ganske litet hul for teltets snorer. Vindskiens bredde har efter SCHETELIGS opmaalingstegning været ca. 19 cm. Tvers over hullet i øvre ende er det skaaret en 15 cm bred fals i vindskiens ene bredside, hvori den krydsende vindski 318 maa ha været placert. Hullet i øvre ende er anbragt ca. 40 cm under vindskihodets øvre ende.

I dette har mønsaasen 312 b været indtappet. Ogsaa ved nedre ende har denne vindski været utstyrt med et hul, som sees at ha været anbragt 20 cm over vindskiens nedre ende. I dette har langstokken 328 r været indtappet.

Vindskihode 343. Er av *ask* og av samme hovedform som er avbildet bind III fig. 204. Om vindskihoder av denne type har SCHETELIG i bind III s. 216 git endel generelle oplysninger, og deres magiske betydninger har han behandlet i bind I s. 326—28.

Nærværende vindskihode pl. XIX c er nu sammensat av 7—8 brudstykker. Det er langs kantene prydet med en enkel konturlinje. Halsen, „nakketoppen" og delvis øre, overkjæve og tunge er skaaret ut i frit, gjennembrutt relief. I motsætning til hodene paa det store telt er hodene paa det lille telt bøiet tilbake indimot halsen paa samme maate som ved sengetilene i Osebergfundet. Bakerst har øret sin plads; det er skjælformet, og halvdelen av det er utskaaret i frit relief. Foran øret er øiet anbragt; det er cirkelrundt og angit ved en enkelt, dypt nedskaaret konturlinje.

Ved øiet løper panden ut i en eiendommelig buet forlængelse, som SCHETELIG kalder „nakketoppen", og som støter ind til dyrehodets hals. Under nakketoppen er kjæften ridset ind i overflaten med dobbelt konturlinje som begrænsning, og inde i denne er likeledes ved enkle løst indridsede linjer tegnet to spidse hugtænder, en i overmunden og en i undermunden.

Av en tegning i SCHETELIGS skissebok sees det at denne vindski delvis har været utstyrt med malte ornamenter.

Hodet var malt *lysegult* og ornert med *sorte* linjer. Av tegningen sees det at øiet har været utstyrt med en indre ring, som er malt med *sort* farve. Halsens nedre del har hat en bord av trekanter med spiraler i den øvre spids, og nederst har det været malt en rute-bord tvers over vindskien, som har avsluttet ornamentet. Ogsaa paa andre steder av hodet har det været synlig spor av malte ornamenter.

Nr. 318 g + 342. Vindski av *ask* av samme hovedform som foregaaende.

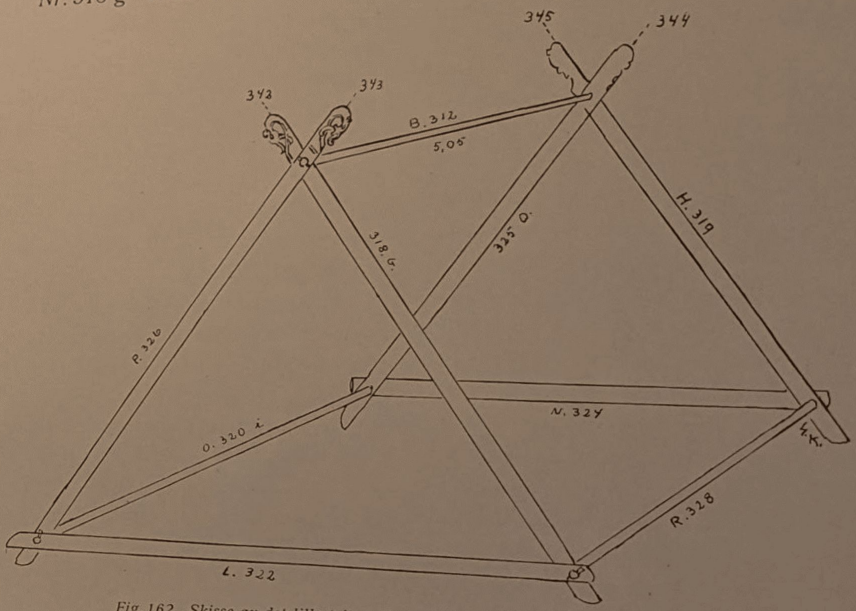


Fig. 162. Skisse av det lille telt med angivelse av de enkelte deles nummer.

Ifølge SCHETELIGS opmaalingstegning av 17. september 1904 har den været 4,10 m lang. Den foreligger nu i ca. 30 brudstykker, som ikke kan sammensættes, og hertil kommer hodet, som foreligger i ca. 19 brudstykker. Vindskien er i en meget daarlig forfatning. Den har firesidig tversnit, og dens bredde har efter SCHETELIGS opmaalingstegning været ca. 18 cm. Den er utstyrt med huller ved begge ender. Foruten de to vanlige huller ved øvre og nedre ende har denne vindski hat en række ganske smaa huller som er anbragt parvis. Hullene har antagelig tjent til fæste for taugverk.

Vindskihode 342 er av *ask*. Det foreligger i ca. 9 brudstykker, og det mangler ikke saa litet, saa at det ikke har kunnet sammensættes, men dog rekonstrueres i tegning,

pl. XIX d. Det er tidligere avbildet i bind III fig. 204. Dyrehodet er langs alle kanter prydet med en noksaa dyp konturlinje. Halsen, „nakketoppen" og delvis øre, overkjæve og tunge er skaaret ut i frit, gjennembrutt relief. Bakerst har øret sin plads; det er skjælformet, og halvdelen er utskaaret i relief. Fra ørets bakerste flik utgaar en dypt nedskaaret buet linje, som gaar ned til partiet bak dyrehodets hake. Foran øret er øiet anbragt; det er cirkelrundt og angit ved en enkel dypt nedskaaret linje. Foran øiet løper panden ut i en eiendommelig buet forlængelse, som SCHETELIG kalder „nakketoppen", og som støter ind til den nedre del av dyrehodets hals, hvor det er tilskaaret en svakt buet aapning for den. Et stykke bakenfor denne finder vi overkjæven, som er utskaaret i frit relief og prydet med en dypt nedskaaret buet linje. Kjæften er paa dette hode utskaaret i relief som ikke er gjennembrutt, og to store hugtænder, en i over- og en i undermunden, er utskaaret plastisk i overflaten.

Nr. 319 + 345. Vindski av *ask* av samme hovedform som foregaaende. Ifølge SCHETELIGS tegning har den været 4,10 m lang. Den foreligger nu i ca. 49 brudstykker, som ikke kan sammensættes, og den er meget medtat og skadet. Vindskien har firesidig tversnit, og dens bredde har efter SCHETELIGS opmaaling været ca. 18 cm. Den har været utstyrt med huller ved begge ender. Hullet ved øvre ende har været anbragt ca. 34 cm under vindskihodets øvre ende. I dette har mønsaasen 312 b været indtappet. Hullet ved nedre ende har været anbragt ca. 27 cm over vindskienes nedre ende. I dette har langstokken 328 r været indtappet. Av opmaalingstegningen sees det at denne vindskis nedre ende har været tvert avskaaret; dog har det ene hjørne været avrundet i en jevn bue. Foruten de to vanlige huller ved øvre og nedre ende har denne været utstyrt med en række ganske smaa huller, som har været anbragt parvis. Disse har antagelig tjent til fæste for teltets taugverk.

Vindskihode 345 er av *ask* og foreligger i ca. 9 brudstykker, og det meste av det har kunnet sammensættes (pl. XIX e). Halsen, „nakketoppen" og delvis øre, overkjæve og tunge er skaaret ut frit i gjennembrutt relief. Bakerst har øret sin plads; det er skjælformet, og halvdelen er utskaaret i frit relief. Dets indre dele er her angit ved et noksaa dypt nedskaaret, buet felt, som paa yttersiden er prydet med to sammenhængende buelinjer. Fra ørets bakerste flik gaar to paralelle buede linjer ned til partiet bak dyrehodets hake. Foran øret er øiet anbragt. Foran dette løper panden ut i en eiendommelig buet forlængelse, som SCHETELIG kalder „nakketoppen", og som støter ind til den nedre del av dyrehodets hals, hvor der er tilskaaret en svakt buet aapning for den. Et stykke bakenfor halsen finder vi overkjæven, som er utskaaret i frit relief og prydet med en enkel konturlinje. Kjæften er utskaaret i dypt relief. De to store hugtænder, en i overmunden og en i undermunden, er utskaaret plastisk i overflaten.

Nr. 325 + 344. Vindski av *ask* av samme form som foregaaende. Dens oprindelige længde har ifølge SCHETELIG været 4,10 cm. Den foreligger nu i ca. 54 brudstykker, som kun delvis har kunnet sammensættes. Stykket er meget sterkt skadet. Det har firesidig tversnit, og dets oprindelige bredde har været ca. 18 cm, dog mulig litt avsmalnende opefter. Vindskien har været utstyrt med huller ved begge ender. Hullet ved øvre ende har været anbragt ca. 36 cm under vindskihodets øvre ende. I dette har mønsaasen 312 b været indtappet. Hullet ved nedre ende har været anbragt 20 cm over vindskiens nedre ende.

Foruten de to vanlige huller ved øvre og nedre ende har denne været utstyrt med en række ganske smaa huller anbragt i grupper paa tre og tre og to og to over hverandre, med en indbyrdes avstand av 1,7—4 cm.

Alle hullene er runde, og alle er anbragt nær vindskiens indadvendende kant omtrent 4 cm fra denne. De har antagelig tjent til fæste for teltets taugverk.

Vindskihode 344 er av *ask* og foreligger i ca. 14 brudstykker, som har kunnet sammensættes (pl. XIX f).

Halsen, „nakketoppen" og delvis øre, overkjæve og tunge er skaaret ut i frit gjennembrutt relief. Hodet er likesom paa de øvrige vindskier ved dette telt bøiet tilbake indimot halsen. Bakerst har øret sin plads. Det har ved dette hode en næsten trekantet form, idet dets utadvendende flik er skaaret til i en spids. Foran øret er øiet anbragt. Det er cirkelrundt og angit ved to dypt nedskaarne konturlinjer. Ogsaa pupillen er her angit ved en mindre, forholdsvis grund cirkel midt i øiet. Over øiet er et litet triangel, som er angit ved dypt nedskaarne linjer, og som er anbragt slik at øiets konturlinje danner grundlinje i trianglet. Foran øiet løper panden ut i en eiendommelig buet forlængelse, „nakketoppen", som støter ind til den nedre del av dyrehodets hals, hvor der er tilskaaret en svakt buet aapning for den. Et stykke bakenfor „nakketoppen" finder vi overkjæven, som er utskaaret i frit relief, men ikke prydet med konturlinje. Kjæften paa dette hode er utskaaret i dypt relief. Dens bakerste del er begrænset ved en enkel, noksaa dyp konturlinje. Mundhulen er angit ved et cirkelrundt hul, som er boret tvers igjennem vindskien. To store hugtænder, en i overmunden og en i undermunden, er utskaaret plastisk i overflaten. Fra kjæften gaar tungen ut foran tændene.



Fig. 163. Vindskier fra Bayeuxtapetet. (Efter Fowke.)

Nr. 312 b. Mønsaas av *ask* med ellipseformet tversnit, som oprindelig har været 5,05 m lang. Dens tykkelse har efter de bevarte fragmenter at dømme været ca. 6,4 cm

paa midten og ved endene ca. 6,1 cm. Det er dog meget sandsynlig at disse tal er for lave, da mønsaasen ser ut til at ha krøpet sterkt. Den foreligger nu i ca. 25 fragmenter. I begge ender er tappene bevart hele. De er henholdsvis 14,5 og 15 cm lange, og deres tykkelse har været omkring 5,3 cm. Henholdsvis 5,5 og 7 cm fra enden er de begge utstyrt med et rundt hul, som er 2 cm i diameter. I disse har det sittet en liten træplugg, som det nu ikke foreligger rester av. Denne har tjent til at holde mønsaasens tapper paa plads i vindskienes huller.

Begge telter fandtes i forskibet, og teltvindskienes indbyrdes stilling fremgaar av planen bind I fig. 123 (se s. 324). Forøvrig kan det med hensyn til fundforholdene henvises til de oplysninger som er meddelt av A.W. Brøgger i bind I s. 67. Disse telter har antagelig bare været anvendt i land naar skibet om natten laa i havn. Om teltenes anvendelse har Schetelig git endel oplysninger i bind I s. 322, hvortil henvises.

PARALELLER TIL TELTENE

Det er i grunden bare én virkelig paralel til Osebergfundets telter, og det er Gokstadskibets telt, hvorav desværre bare vindskiene er bevart, derimot hverken tverskier, langstokker eller mønsaas. Vindskihodene paa dette er avbildet i bind III fig. 206 og i Nicolaysen: Langskibet fra Gokstad pl. XI fig. 2—6 (se s. 41). Som det sees av denne avbildning, har de foruten med træskjæring ogsaa været prydet med maling i gult og sort. Nicolaysen avbilder pl. XI fig. 6 et par vindskier med hodene indover. Dette er imidlertid galt, vindskiene har ganske sikkert været anbragt med *hodene utover*, saaledes som ved Osebergfundets lille telt. Den ene vindski har en længde av ca. 3,52 m, mens den anden er ca. 10 cm kortere. De er begge av ek. Omtrent 83 cm under vindskiens øvre ende findes et rundt hul, hvori mønsaasen har været indtappet. I nedre ende har det derimot ikke været noget stort hul, men der er det 3 cm fra underkanten utskaaret en buet aapning i kanten, som er 7 cm lang. I denne har langstokken været anbragt og fastsurret ved et taug, som har gaat igjennem det lille runde hul i vindskien som er utskaaret ved siden av aapningen. (Se Nicolaysen l. c. pl. XI fig. 6.) Likesom ved teltene i Osebergfundet har langstokkene ved Gokstadteltet antagelig stukket frem paa yttersiden av teltvindskiene, og tverskiene har da antagelig været anbragt paa langstokkenes tapper. Gustafson har i et efterlatt notat anslaat Gokstadteltets høide til 1,65 m og dets bredde ved gavlene til 3,90 m. Sammenligner man de her anførte maal med dem som er nævnt ovenfor ved Osebergfundets telter, sees det at Gokstadfundets telt er adskillig mindre end teltene fra Oseberg.

Ved siden av Gokstadteltet kan vi nævne en slags port som er avbildet paa Bayeuxtapetet (her *fig. 163*), hvor stolpene i øvre ende er prydet med dyrehoder, og et hus

med vindskier som er fremstillet paa en av Birkamyntene (se C. A. Nordman: Nordens äldsta Mynt. Finskt Museum 1923 s. 16 fig. 2). Forøvrig skal vi her indskrænke os til at henvise til endel oplysninger som er samlet av Sune Lindqvist i avhandlingen om „Hednatemplet i Uppsala" (Fornvännen 1923 s. 85 ff.), av Thor Kielland i „Norsk Guldsmedkunst i Middelalderen" Oslo 1927 s. 50—53 og av Valtýr Guðmundsson i „Privatboligen på Island i Sagatiden" s. 151—163. For vore stavkirkers vedkommende kan det henvises til Lorentz Dietrichson: De norske Stavkirker.

DET GJENNEMBRUTTE BRET

Nr. 27. Et *vindskilignende* stort bredt *stykke* av *bløtt træ*, antagelig *bøk*. Stykkets samlede nuværende længde er 70 cm. Dets nedre del er brukket tvers av paa skraa; bredden er her ca. 24 cm og tykkelsen 4—4,5 cm. Ogsaa i øvre ende er stykket avbrutt, men saa meget er bevart at det kan sees at det har været prydet med et utskaaret dyrehode. Av hodet er bare kjæftpartiet og nakkepartiet bevart. Nakken er utført i gjennembrutt arbeide, men tungen er utskaaret i overflaten med en dyp konturlinje. Panden har den eiendommelige forlængelse som avsluttes i en bue. Den skraa fure ved overgangen mellem det ornamenterte og det glatte parti er temmelig sikkert merke efter noget som har ligget oppaa brettet i haugen (se bind I s. 30 fig. 10). Brettets bestemmelse er ukjendt, og det har intet parstykke, men det har vel snarest været en *vindski*. Dette stykke fandtes i indbrudsgangens øvre lag (se bind I s. 29 og pl. VI nr. 27). I bind I s. 29—30 er det antat at dette bret kan ha tjent som sengetile, men dette kan ikke være rigtig, da stykket er adskillig smalere og tyndere end de sengetiler som ellers kjendes fra Oseberg. Det har snarere været en vindski, men det hører ikke til vore telter.

RAMMEVERKET

Dette er tidligere omtalt i bind I s. 68—69, hvor det er nævnt at det efter al sandsynlighet er *skelettet til et slags hus*. Dets dimensioner er 3 m paa langsiden. Høiden har været over 2 m til „loftet" og yderligere 1 m paa selve galvhøiden. Tverstokkene i grundflaten har været spikret fast paa denne.

Rammeverket bestaar av en *hel række* dels *firesidige* dels *runde stænger*. Paa grundlag av deres indbyrdes stilling i forskibet og ut fra stængenes form lot Gustafson lage den model som er avbildet bind I fig. 56 (her *fig. 164*). Denne er ogsaa tat som utgangspunkt ved den beskrivelse som gives i det følgende, og stængene beskrives efter deres plads paa modellen. Paa skissen *fig. 164* er hver stangs nr. angit, saaledes at man kan se de enkelte stængers plads i konstruktionen.

Nr. 191 A. Langstok av *ask*, som er 3,40 m lang, og hvis bredde paa midten er 5,5 cm, mens tykkelsen sammesteds er 4 cm. Ved endene er bredden henholdsvis 6 og 6,5 cm, mens tykkelsen der er 4,5 cm. Tversnittet er firesidig ved endene, mens det paa midten nærmest er ovalt. I hver ende er det utskaaret et avlangt hul. Stangen er ganske uten ornamenter. De skarpe kanter er avglattet ved endene, saa at endepartiene virker facettert. I hver ende er det fra smalsiden drevet ind en spiker med stort hode. Den har vel tjent til at fastholde det træstykke som har været indtappet i hullet. GUSTAFSON antok at den hadde været anbragt som nedre stang i høire langside.

Nr. 210, som nu ikke er mærket med noget bokstav, men som antagelig er identisk med C. *Langstok* av *ask*, som er 3,40 m lang, og hvis bredde paa midten er 4,5 cm, mens tykkelsen sammesteds er ca. 3,5 cm. Ved enden er bredden henholdsvis 5,5—6 cm, mens tykkelsen er ca. 4 cm. Tversnittet er overalt firesidig. I hver ende er det utskaaret et avlangt hul. Denne stang er ganske uten ornamenter. Den er sammensat av ca. 21 brudstykker. Efter maalene maa den være identisk med C paa modellen og ifølge GUSTAFSON antagelig ha tjent som nedre stang i venstre langside.

Nr. 211 F. En firesidig *stang* av *ask*, som er bevart i fragmenter. Endel av stangens endeparti mangler nu. Den maaler naar fragmentene er oplagt i række, ca. 1,80 m, men den oprindelige længde har vistnok været 1,90 m, som ved nr. 188 H og nr. 211 B. Bredden og tykkelsen er paa midten 4 cm. I denne ende har det været anbragt en tap, som har været skaaret ut i stangen, men tappen er nu avbrutt inde ved stangens ende. Stangens anden ende er meget fragmentarisk bevart, men det kan ialfald sees at det ogsaa har været en tap i denne ende. Denne stang er ganske uten ornamenter. GUSTAFSON antok at stangen hadde tjent som opstander ved den ene ende av høire langside.

Nr. 211 B. En firesidig *stang* av *ask*, bevart i fragmenter som passer sammen i bruddene. Længden er 1,90 m, bredden er paa midten 4,5 cm og tykkelsen sammesteds 4 cm. Bredden ved endene er 6,5 cm. I begge ender er tilskaaret en tap av nærmest firesidig tversnit. *Listforsiringen* er den samme som findes ved nr. 187—88 E; paa den ene bredside er det ornamenter langs begge kantene, ved den anden bredside findes ingen ornamenter. Paa den ene smalside findes listforsiring ved begge kanter, paa den anden smalside bare ved overkanten. Listforsiringen bestaar ytterst ved randen av en dobbelt konturlinje, saa følger et fordypet parti og saa igjen et dobbelt sæt av linjer. Efter GUSTAFSONS merker paa modellen har den tjent som opstander ved den ene ende av venstre langside.

Nr. 238 D. En firesidig *stang* av *ask*, bevart i fragmenter. Endel av stangens midtparti er det bare bevart ganske tynde fragmenter av. Den maaler nu naar fragmentene er oplagt i række, ca. 1,90 m. Bredden er paa midten ca. 4,2 cm, mens tykkelsen

sammesteds er 4 cm. Ved enden er tykkelsen 5 cm. I begge ender har det været utskaaret en tap. Men begge tappene er nu avbrutt inde ved roten. Stangens to bredsider har været prydet med den samme listforsiring som ovenfor er beskrevet ved nr. 211 B. Lignende listforsiring findes ogsaa ved smalsidenes ene kant, men ikke ved den anden. GUSTAFSON antok at denne stang hadde været anbragt som en av opstanderne i rammeverkets reisverk.

Nr. 188 H. En firesidig *stang* av *ask*, som er 1,90 m lang, og hvis bredde er 5 cm paa midten, mens tykkelsen sammesteds er 3 cm og ved endene 4 cm. I stykkets

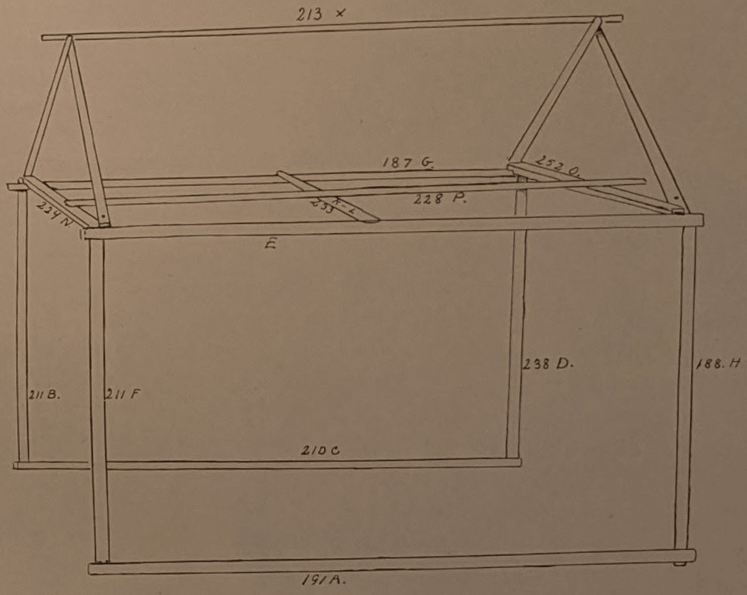


Fig. 164. Skisse av rammeverket, med angivelse av de enkelte deles nummer.

firesidige endeparti har det været utskaaret en avlang 3 cm bred tap, hvormed stangen har været fæstet. Denne er nu avbrutt, saa at bare en liten stump er bevart. I den anden ende har været en avlang tap, som har været 3,8 cm bred, men endel av denne mangler nu.

Listforsiringen har ved dette stykke været utskaaret paa bredsidene aldeles paa samme maate som ved foregaaende nr.; dog er ornamentene i den ene ende ved to av bredsidenes kanter ikke ført helt frem til enden av stangen. Smalsidene er ganske uten

ornamenter. GUSTAFSON antok at den hadde været anbragt som høire opstander ved den ene ende mellem langstængene E og A paa skissen *fig. 164*.

Nr. 187—88 E. En firesidig *stang* av *ask*, som er 3,45 m lang, og hvis bredde paa midten er 5 cm, mens tykkelsen sammesteds bare er 3 cm. Ved endene er det utskaaret et avlangt hul. Stangens tversnit er overalt firesidig med skarpe kanter. Langs begge stangens bredsider er anbragt en *listforsiring*. Ytterst ved randen finnes en dobbelt konturlinje, saa følger et fordypet parti og saa et dobbelt sæt av linjer igjen. Det samme sæt av linjer og fordypninger findes ogsaa ved den anden kant av bredsiden. Av et efterlatt notat av GUSTAFSON sees det at han antok at listforsiringen var utført i ett, med *ett* instrument i den hele bredde. Ved smalsidene er den samme listforsiring gjentatt, men bare ved overkanten. GUSTAFSON antok at den hadde været anbragt som øverste stang i høire langside.

Nr. 224 N. En firesidig *stang* av *ask* sammensat av 10 brudstykker. Det ser ut til at det mangler litt paa midten. Den oprindelige længde er ca. 2,21 m. Bredden er paa midten og ved endene 5 cm. Tykkelsen er ca. 3 cm. I hver ende er det skaaret en firesidig tap, som er 5,5 cm lang. Ifølge GUSTAFSONS model antages denne stang at ha tjent som den ene av de to øvre tverstænger i gavlene paa rammeverket.

Nr. 187—188 G. En firesidig *stang* av *ask*, som er 3,40 m lang, og hvis bredde er 4,5 cm og tykkelse paa midten likeledes 4,5 cm. Ved endene er stangen noget bredere, ca. 5,5 cm. I begge ender er det utskaaret et avlangt hul med avrundede ender. Den er sammensat av ca. 12 brudstykker. Omtrent 1,30 m fra den ene ende mangler et 4,5 cm langt stykke. Denne stang er ganske uten ornamenter. GUSTAFSON antok at den hadde været anbragt som øverste stang i venstre langside (G paa fig. 164).

Nr. 252 O. En firesidig *stang* av *ask*, bestaaende av 4 brudstykker. Den foreligger komplet, men er noget forbøiet paa midten, saa at den ikke har kunnet sammensættes. Længden er nu ca. 2,21 m. Bredden er paa midten og ved endene 5 cm. Tykkelsen er 4 cm. Den ene bredside er prydet med den samme *listforsiring* som forekommer ved flere av de tidligere beskrevne stænger, som f. eks. nr. 187—88 E. Derimot mangler listforsiringen helt paa den anden bredside. I begge ender er det skaaret en firesidig tap. Av notatene paa GUSTAFSONS model sees det at han antok at denne stang hadde tjent som den ene av de to øvre tverstænger i gavlene paa rammeverkets reisverk (se *fig. 164*).

Nr. 233 K eller L.

Ifølge hovedregistret skal nr. 233 være en halvrund, flat askestang med spiker i enden, hvilket stemmer med det nedenfor beskrevne stykke. Denne stang kan beskrives saaledes:

En halvrund *stang* av *ask*, bestaaende av i alt ca. 22 sammenhørende brudstykker. Den samlede nuværende længde er 2,23 m. Bredden er ved midten 5,9 cm og ved den

ene ende 4,7 cm. Tykkelsen paa midten er 3,6 cm og ved den ene ende 2,3 cm. Det andet endeparti er avbrutt og mangler. Undersiden er flat, oversiden buet. Stangen er ganske uten ornamenter. Av det ene bevarte endeparti sees det at stangens ender har været avflatet og har ligget an mot et andet træstykke og været fæstet til dette ved en nagle. GUSTAFSON antok at denne stang hadde været anbragt som rammeverkets midtre tverstang mellem de to øvre langstokker E og G.

Nr. 228 P. Rund stang av *furu* eller *gran*, som er 3,40 m lang. Tversnittet er rundt, og tykkelsen er paa midten 4,5 og ved endene 3,5 cm. I hver ende er det tilskaaret en tap. Ved hjælp av en spiker maa stangen ha været fæstet til et andet træstykke. Stangen er ganske uten ornamenter. Av GUSTAFSONS model sees det at han antok at denne stang hadde ligget som en langsgaaende stang fra tverstang til tverstang øverst i rammeverket, saaledes at dens flate ender var fæstet til rammeverkets tverstænger N og O (se *fig. 164*).

Nr. 212. To firesidige *stænger* av *ask*, som rimeligvis har været anbragt med den ene ende i kryds og med den anden ende fæstet til rammeverkets tverstænger, og som saaledes har gjort tjeneste som en slags *vindskier* (se bind I fig. 56 og her *fig. 164*). Disse stænger kan beskrives saaledes:

a) Den *ene stang* er 1,53 m lang og 5 cm bred paa midten, hvor tykkelsen er 2,8 cm. Bredden er ved den nedre ende 5,5 cm og tykkelsen ca. 4,5 cm. Stykket har den samme *listforsiring* paa bredsidene som er beskrevet ovenfor ved nr. 187—88 E. Derimot mangler al listforsiring paa smalsidene. I nedre ende er stangen tilhugget paa skraa fra begge sider, dog sterkest fra den ene side, saa at det fremkommer et flatt endeparti, som sees at ha ligget an mot et andet træstykke, til hvilket det har været fæstet ved en firesidig tap. I øvre ende har denne stang et rundt hul, forøvrig er den avslaat ved siden av hullet, men det er sandsynlig at det her har været tilskaaret en halvcirkelformet aapning, saaledes som ved b nedenfor. Stangen er sammensat av ca. 15 brudstykker.

b) Den *anden stang* er 1,53 m lang og 5 cm bred paa midten. Tykkelsen er paa midten ca. 2,5 cm. I øvre ende er den største bredde 7,2 cm og tykkelsen 2,4 cm. Stykket har samme *listforsiring* paa bredsidene som foregaaende. Derimot er smalsidene uten ornamenter. Den er i nedre ende tilhugget paa samme maate som foregaaende. I øvre ende er det utskaaret en halvrund aapning. I øvre endes bredside findes en klinknagle av jern. Denne stang er sammensat av ca. 17 brudstykker.

Stængene a og b har i øvre ende været anbragt krydsvis med den halvcirkelformede aapning mot hinanden, og i den aapning som derved fremkommer har mønsaasen nr. 213 X været anbragt.

Nr. 307. To firesidige *stænger* av *ask* av samme hovedform som nr. 212, som har været anbragt paa samme maate som denne, med den ene ende i kryds og med den

anden ende fæstet til rammeverkets tverstænger. Stængene har altsaa gjort tjeneste som en slags *vindskier*.

a) Den *ene stang* er 1,56 m lang og 5 cm bred paa midten, hvor tykkelsen er 2,5 cm. Bredden og tykkelsen ved den nedre ende er 5 cm. Stykket har den samme listforsiring paa bredsidene som er beskrevet ovenfor ved nr. 187—88 E. Derimot synes al listforsiring at mangle paa smalsidene. I nedre ende er stykket tilhugget paa skraa fra begge sider, dog sterkest fra den ene side, saa at det fremkommer et flatt endeparti, som sees at ha ligget an mot et andet træstykke, til hvilket det har været fæstet ved en firesidig tap. I øvre ende er formen saaledes som angit paa nr. 212 b ovenfor. I midten er det anbragt et rundt hul for en nagle. I den ene side er det utskaaret en halvrund fals. Stængene a og b har efter GUSTAFSONS antagelse været anbragt krydsvis med de halvrunde falser mot hinanden som vindskier i rammeverkets gavler. Mønsaasen P har antagelig været anbragt i denne aapning (*fig. 164*). Stangen a er sammensat av 5 brudstykker.

b) Den *anden stang* er av samme form som foregaaende, men adskillig daarligere bevart. Dens længde er ca. 1,55 m. Dens øvre ende er avslaat, saa at bare litt av den halvrunde aapning er bevart. Nedre ende er bevart hel, men sterkt skadet ved tryk og støt. Den bestaar nu av 21 brudstykker. Samme *listforsiring* gjenfindes som ved a.

Nr. 213 X. Mønsaasen er av *ask* og har rundt tversnit. Den er nu ca. 3,27 m lang. Imidlertid kan længden ikke angives sikkert, da stangen foreligger i mange brudstykker og ikke alle disse passer sammen i bruddet. Et enkelt 15 cm langt brudstykke passer ikke sammen med det øvrige. Den samlede længde har derfor antagelig oprindelig været noget større, hvilket ogsaa skulde passe godt med langsidene i rammeverket, som maaler ca. 3,40 m. Stangens tykkelse er paa midten 5 cm, ved endene 4 cm. Stangen er ganske uten ornamenter. Den bestaar nu av ca. 25 større brudstykker. Av notatene paa modellens stænger sees det at GUSTAFSON antok at denne stang hadde tjent som mønsaas ved rammeverket (se *fig. 164*).

I det følgende er beskrevet endel stænger hvis plads i rammeverket ikke har kunnet bestemmes.

Saavidt det kan sees av hovedregistrets meget knappe oplysninger, skal a og b nedenfor ha *nr. 233*, men dette er ikke helt sikkert.

a) En flat *firesidig stang* av *ask*, som nu er brutt i mange stykker. Endel av stangen mangler. Stykkene maaler nu oplagt i række 1,22 m, men hvis stangen har tjent som tverstang, har den hat en længde av ca. 2,21 m. Bredden er paa midten ca. 4 cm, ved endene 5 cm. I hver ende er det tilskaaret en firesidig tap. Omtrent 1 cm fra selve stangens avslutning er anbragt et rundt hul, hvorigjennem det har gaat en spiker hvorved stykket har været fæstet til et andet træstykke. Den ene bredside er prydet med samme

listforsiring som findes paa flere av de ovenfor beskrevne stænger. Smalsidene og den anden bredside er uten ornamenter.

b) *Fem brudstykker* av en flat, firesidig *stang* av *ask*, som mulig har hørt til foregaaende stang, men som ikke nu kan sammenpasses med den. Stykkene maaler oplagt i række 75 cm, men et brudstykke kan ikke sammenpasses med det øvrige. Bredden er ca. 4 cm og tykkelsen ca. 2,2 cm. Listforsiringen er den samme som findes ved de i det foregaaende beskrevne stykker, men er kun anbragt paa den ene bredside. Nær den ene nuværende ende har stangen en utvidelse med et hul i. Bredden er paa dette sted 6 cm. Derefter smalner stykket igjen av, men er saa avbrutt. Listforsiringen følger her stangens kanter paa begge sider av hullet. Om dette er et gammelt endeparti eller stangen har hørt sammen med a ovenfor og det hele har været en stang med en utvidelse paa midten, kan ikke avgjøres paa grund av den fragmentariske tilstand hvori stykket er bevart. En skisse i GUSTAFSONS hovedregister ved dette nr. kunde tyde paa det sidste, men spørsmaalet lar sig ikke nu avgjøre.

Nr. 211 M. Ca. 19 fragmenter av en *rund stang* av *ask*. Av stykkene passer bare en mindre del sammen i bruddet, om det end er temmelig sikkert at de hører sammen. Oplagt i sammenhængende række gir de stangen en længde av ca. 2,20 m. Stangens tykkelse paa midten er 4,8—5 cm. Gjennem begge ender er det boret et hul, hvori det har været anbragt en spiker, som nu mangler. Antagelig har stangens flate side ligget an mot en anden stang.

Rammeverkets stænger fandtes i forskibet. Deres plads fremgaar av planen i bind I pl. XV. Forøvrig kan det henvises til de oplysninger om fundforholdene som er meddelt av A.W. BRØGGER i bind I s. 68.

ANDRE SAKER

RUNESTANGEN

Rund stang med *runeindskrift*, som oprindelig har været 2,42 m lang, men som nu foreligger i seks større brudstykker, hvorav bare to kan sikkert sammensættes (*nr. 334—335*). Disse seks større stykker er sammensat av talrike mindre fragmenter. Dens længde kan ikke nu bestemmes sikkert, men i SCHETELIGS skissebok, hvor stangen er tegnet, er længden angit til 2,42 m, og samtidig er det anført at den var litt ufuldstændig i den ene ende. Dens største tykkelse er 8,5 cm i 50 cm's avstand fra den ende som er fuldstændig bevart. Mot begge ender smalner den av til en tykkelse av 2,5 og 3 cm. Stykket er avbildet i bind I s. 321 fig. 120, hvor SCHETELIG omtaler det og antar at det har hørt til skibets utstyr. I motsetning til SCHETELIG antar ingeniør FR. JOHANNESEN at det er et stykke av en *aare*. I 67,5 cm's avstand fra den hele ende har stangen en *runeindskrift*. Denne er forsøkt tolket av SOPHUS BUGGE i et foredrag i Christiania Videnskapsselskap 7. oktober 1904 (se Forhandlinger i Videnskapsselskapet i Christiania 1904 s. 21), men er paany behandlet av MAGNUS OLSEN i nærværende bind. Paa den anden side av stangen i en avstand av ca. 17 cm fra den hele ende er det indskaaret et eiendommelig ornament som er tegnet i SCHETELIGS skissebok. Fandtes under tiljene i forskibet (se bind I s. 74).

ENDEL EIENDOMMELIGE TRÆSAKER

Nr. 152. Et langt *rør* av *træ*, der som navnet sier er hult indi (*fig. 165*). Det er saagodtsom fuldstændig bevart, men er sammenlimet av mange stykker, og dets længde er 1,07 m. Det er skaaret ut i bøk i to halvdele. Ytre tversnit er elliptisk, ca. 3—4 cm, indre mere kantet, ca. 2 × 2 cm. Det ender i en spids, men er her ganske litt defekt. Med ulike mellemrum er det utenpaa skaaret ind 6 smale, ca. 1 cm brede baand, som vel snarest

har været utfyldt med et bindemateriale til at holde røret sammen. Stykkets anvendelse er ukjendt. Laa i kiste nr. 149 sammen med en hel del saker som er beskrevet ovenfor. Denne kiste stod i gravkammeret (se bind I s. 38).

Nr. 46. „*Pilen*“ av bløtt *træ* (*fig. 166*). Det er et *pil-lignende* stort *stykke træ*, som imidlertid er for stort til at ha været pil, skjønt det ganske har formen. Undersiden er flat, mens oversiden er litt buet. Stykket smalner mot odden, som har en slags mothaker. Det er meget omhyggelig tildannet, men er avbrutt baktil. Længden er nu ca. 42 cm, bredden nedentil 6 cm, tykkelsen 2,7 cm.

Det fandtes i indbrudslagets vestre del.

Nr. 240. Et eiendommelig *stykke* av *bøk*, avbildet *fig. 167*. Det er nu 20,4 cm langt og 5 cm bredt i øvre ende. Bredden i nedre ende er 5,6 cm. Det sees dog at stykket er avbrutt i denne ende. I øvre ende har det derimot sin oprindelige avslutning, idet det er tilskaaret fra begge bredsider, saa det avsluttes i en skarp kant. Omtrent 6 cm under øvre ende er det ved begge smalsider indskaaret smaa hak, saaledes at det dannes smaa avsatser. Lignende hak findes 5,5 cm under disse og 3,5 cm under de sidste hak.

Stykket fandtes liggende alene under SCHETELIGS slæde, altsaa i forskibets vestre del paa styrbords side. (Se planen bind I pl. XV.)

Nr. 241. Et eiendommelig bret av *ek*. Det har en buet underside, mens overkanten ved et retlinjet parti paa midten er delt i to buede halvdele. Brettets længde i ret linje mellem spidsene i overkanten er 1,77 m. Den buede underkant er ca. 1,95 m lang, maalt utrettet. Paa midten er bredden henholdsvis 12 og 12,5 cm. Ved begge ender har det et henholdsvis 20 og 23 cm langt flatt parti, som har været fæstet til et andet træstykke ved jernspiker med store hoder.

Midt paa brettet ved overkanten er det et retlinjet parti, som er 16 cm langt. Ved to tapper, den ene ved dette partis ene ende, den anden nærmere midten, har dette stykke været fæstet til et andet. Mellem det retlinjede parti paa midten og de retlinjede partier ved endene er utskaaret to buede partier ved overkanten, som har været ca. 70 cm lange, maalt utrettet. Midt paa brettet, omtrent 4 cm under det midterste retlinjede partis overkant, er anbragt et rundt hul, som er 2 cm i diameter. Saavel langs den lange, buede underkant som langs kantene av de to buede partier ved overkanten har dette bret været prydet med en *listforsiring*, bestaaende av en 0,7 cm bred fordypet fure som paa begge sider er omgit av to konturlinjer. Dette bret har oprindelig været utskaaret i ett stykke, men foreligger nu i ca. 6 brudstykker, som har kunnet sammensættes.

Fandtes i forskibet nær vognens ene forhjul.



Fig. 165. „Røret“ av træ.

Nr. 56 b. Et flatt firesidig stykke av *træ*, som nu foreligger i tre brudstykker som ikke passer sammen. Det største, som er avbrutt i den ene langside, er tilskaaret i en indadgaaende bue ved den ene ende. Tilsammen danner fragmentene et eiendommelig stykke, som i den ene ende har en firesidig avslutning som er utstyrt med et rundt hul og to smaa hak ved det ene hjørne. Endepartiet er for defekt til at dets bestemmelse kan forstaaes. Den ene langside er avfaset. Stykkets samlede nuværende længde er 17,5 cm, dets største nuværende bredde 6,2 cm.



Fig. 166. „Pilen" av træ.

I hovedregistret er det anført at dette stykke rimeligvis hører til sadelen, men det har senere vist sig ikke at være tilfældet. Dets oprindelige bestemmelse er ukjendt. Det fandtes i indbrudslaget.

O. LX a. Et trekantet stykke av *træ*, som er tilspidset i øvre ende og avbrutt i nedre. Ved øvre ende er det prydet med et hulkeilbaand, som er 0,9 cm bredt, og som begrænses av to paralelle linjer paa hver side. To av disse er anbragt ved stykkets kontur, de to øvrige gaar paa skraa tvers over bredsiden. Baandet og linjene fortsætter nedover langs stykkets ene kantside helt til den avbrutte nedre ende. Vi finder det samme ornament paa stykkets to bredsider. Træstykkets nuværende længde er 26,2 cm. Dets største bredde 4,7 cm.

b) *Et trekantet træstykke* av lignende form. Det er tilspidset mot øvre og nedre ende, men det har oprindelig været bredere. Den ene langside og likeledes nedre ende er nu avbrutt. Det er ved de to svakt buede kantsider prydet med to paralelle linjer. Nuværende længde 18,9 cm.

Om disse stykker foreligger ingen oplysninger.

Nr. 12. Simpelt bret av *træ*. Firkantet og smalt, men ufuldstændig i hele den ene langside, idet det er brukket efter længden. Det er 90,5 cm langt, 16 cm bredt og 1,5 cm tykt. Brettet fandtes ved grundeierens gravning i 1903, og han opgav at det laa som et slags lok over indbrudsaapningen i gravkammeret. Dette er dog ytterst usikkert.

1903 nr. 6. Et defekt plankestykke av *træ* av firkantet form med veden i længderetningen. Længde 46 cm, bredde 24 cm og tykkelse 2,5 til 3 cm. Et stykke av kanten er defekt, der mangler næsten en fjerdedel. Pent tilglattet paa oversiden, undersiden er ujevnere.

Dets bestemmelse er ukjendt. Gustafson har notert at det paa dette stykke blev set tydelige avtryk av broderi, dun og tøi, men disse kan nu ikke sees. Fandtes av grundeieren i 1903 i indbrudshullet over gravkammeret.

KLAMPER

Nr. 214. En eiendommelig *klamp* av *ask*, som nu er sammensat av syv brudstykker. Det mangler bare litt i den ene langside omtrent ved midten. Stykket foreligger nu i to store halvdele.

Længden er nu 43,5 cm og bredden i den ene ende 5,5 cm, i den anden 10,2 cm. Begge ender er avrundet, men mot den forreste ende er klampen svakt buet. Omtrent 14,3 cm fra forreste ende har den et rundt hul. Fra den bakre ende og indover mot midten i længderetningen midt paa klampens overside gaar et ophøiet ribbelignende parti, som er skaaret ut i ett med det øvrige; det er avbrutt i den ende som vender indover mot midten. Omtrent 4 cm fra klampens ende er det utskaaret et avlangt hul, som er 3 cm langt og 1,8 cm høit. Ribben med hullet minder i sin form om haandtaket til et øsekar.



Fig. 167. Træstykke nr. 240.

Ifølge Gustafsons *hovedregister* fandtes denne klamp nær første store vindskihode. Nærmere oplysninger mangler.

Nr. 286. Klamp av *bøk* avbildet bind I s. 308 fig. 109. Den er 30,5 cm lang. Bredden over platens bredeste del er 10,7 cm, i nedre ende 5 cm. Tykkelsen er i øvre ende ca. 1 cm, i nedre ende 5 cm. Klampens øvre parti er flatt og plateformet med avrundet ende. Omtrent 8 cm fra øverste ende er det boret et rundt hul tvers igjennem platen. I klampens nedre ende er utskaaret en 9 cm lang fals. Tvers igjennem dette parti er det fra smalside til smalside anbragt en trætap, som er 1,3 cm tyk. Til denne er fæstet et *stykke* av et *taug*, som er ca. 1,5 cm tykt. Det er avbrutt ved klampens nedre ende, men et andet stykke av det samme taug foreligger løst.

Klampens overside skraaner jevnt av fra den tykke nedre ende og frem til den tynde og flate øvre ende. Paa undersiden er det derimot en trappeformet avsats, hvor tykkelsen pludselig avtar til 1,5 cm. Klampen er sammensat av ca. 6 brudstykker. Den er omtalt av Schetelig i bind I s. 308, hvor det antages at den har tjent som *blok* ved *seilskjøtet*. Klampen er altsaa en del av skibets utstyr.

Av en av Gustafsons originalplaner fra utgravningen, datert 10. september 1904, sees det at denne klamp laa i forskibet, oppaa bunden til den simple slædes karm, som igjen laa i den store seng. Den laa med det avrundede brede parti i retning av forstavnen og baarens midtparti, altsaa i længderetningen NV—SØ. I dens bakre ende var fæstet et taug, som ifølge Gustafsons plan var 10—15 cm langt da det fandtes.

„SLIPSET"

Nr. 45. Et sammenknyttet skindbaand, det saakaldte „*slips*" (*fig. 168*).

Det bestaar av en lang ca. 2,4 cm bred, dobbelt lagt skindstrimmel, som eiendommelig nok er knyttet paa samme maate som et moderne slips knyttes. Er nu bøiet og litt skruklet, men ellers godt bevart. Overflaten er fint, blankt garvet skind, mens undersiden er ganske ru. Samlet længde kan ikke angives. Det avbildes her (*fig. 168*) efter en tegning i SCHETELIGS skissebok.

Dette stykke fandtes paa bunden av indbrudsgangens nordre del.

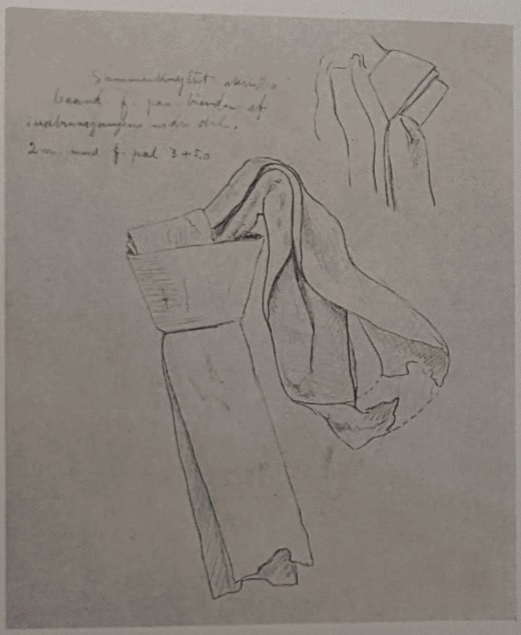


Fig. 168. „Slipset". (Efter en tegning i Scheteligs skissebok.)

BASTMATTEN

Nr. 297. Fragmenter av *en matte av bast.* Den foreligger i en saa daarlig tilstand at dens oprindelige form ikke kan angives. Som restene nu foreligger, ser den ut til at ha været ca. 87 cm lang og ca. 28 cm bred, men disse maal kan ikke tillægges nogen stor værdi. Hvordan matten har været flettet, kan ikke angives, men efter de foreliggende rester ser det ut til at den er flettet saavel av langsgaaende som tversgaaende *trevler* av *bast*. Den er nu sterkt opløst.

Efter oplysningene i GUSTAFSONS dagbok og i hovedregistret maa bastmatten ha ligget paa styrbords side, nær ankerstangen og ankeret, altsaa nær rælingen. (Ankerets plads fremgaar av planen bind I pl. XIV, og om ankerstokken se bind I s. 319 pl. XXVI fig. 2.)

Samtidig med bastmatten kan vi ogsaa omtale *nr. 58*. Det er *en rund straafletning* og nogen *fragmenter* av grovere *kurvfletning*.

Det førstnævnte stykke er vel sandsynligvis bunden av en liten *kurv* eller noget lignende. Det er nu defekt og har antagelig hat en diameter paa ca. 10 cm. De øvrige fragmenter er fra 9 cm og nedover. Fandtes i indbrudslaget (se bind I pl. VII v).

„FLØITEPINDER"

Nr. 26 a. „*Fløitepinde*" av *ek*, liten og ganske tynd og fliset. Ved fløitepinde forstaaes smaa redskaper som har likhet med moderne sælepinder, nedentil tilspidset, i den anden ende med et hul som gaar ovenfra kanten og ut i siden — fløitehul. Dette eksemplar er defekt i hullet, men er ellers helt, 12,3 cm langt.

Fundet i lervæggen til gravkammeret, høit oppe.

Nr. 37 h. Fløitepinde av haardt *træ*, som er 12 cm lang og pent skaaret. Den har overalt rundt tversnit. Længden er 12 cm.

Fandtes i indbrudslaget.

Nr. 56. En fløitepinde av *træ*, som er avbrutt omtrent paa midten, saa hele det nedre parti mangler. Like under overkanten er utskaaret to rundtløpende horisontale linjer. Under disse følger saa et tresidig hak og under dette et ruteornament. Nuværende længde 8,2 cm. Største tykkelse 1,7 cm.

Fandtes i indbrudslaget.

Nr. 67 b. En fløitepinde av *bøk*, som nu er spaltet i øvre ende, hvor endel derfor nu mangler. Nær øvre ende er hakket anbragt; det er her meget dypt, og som vanlig findes det et hul som gaar fra øvre ende ned til hakket. Paa midten er det en 3 cm lang nedskaaret fordypning, hvori det har været fæstet et taug. Den er prydet med et baand, dannet av linjer i rutemønster. Pindens længde er 17,4 cm. Dens største tykkelse er 1,6 cm.

Fandtes i indbrudsgangen.

Nr. 112 a. En fløitepinde av *træ* av vanlig form. I øvre ende har den hul og spor efter det vanlige hak, men partiet omkring dette er nu noget skadet.

Pinden har paa midten den nedskaarne fordypning til fæste for et taug. Like over furene er utskaaret et baand, som er utfyldt med et nydelig flettebaandmotiv. Længde 16,5 cm.

Fandtes i indbrudslaget paa østsiden av gravkammeret.

TAUGPINDER

Av disse findes det en hel mængde. Prøver er avbildet bind I s. 308 fig. 108, og vi skal her bare beskrive endel av de vigtigste.

Nr. 38 d. En tyk *taugpinde* av *træ*, sammensat av 4—5 brudstykker. Paa midten er det nedskaaret en 3,3 cm lang og 0,6 cm dyp fure, hvori tauget har været fæstet. Pindens længde 17,8 cm. Største tykkelse 4,4 cm.

Fandtes i indbrudslaget.

Nr. 152 a. Fem taugpinder av *træ* med et hak paa midten til fæste for tauget. Alle er tilspidset i begge ender. Længden varierer mellem 11,3 og 11,9 cm.

b) 17 taugpinder av *træ* med et tilskaaret hak paa midten til fæste for tauget. Alle er tvert avskaaret i begge ender. Længden varierer mellem 6,3 og 11,2 cm.

c) En avlang forholdsvis tynd *taugpinde* av *træ* med hak paa midten til fæste for tauget. Jevnt avsmalnende mot begge ender, som nu nærmest er butte. Længde 13,5 cm.

d) Liten kort *taugpinde* av *træ* med hak paa midten til fæste for tauget. Tilspidset mot begge ender, som er butte. Længde 6,5 cm.

e) Taugpinde av *træ* med hak paa midten til fæste for tauget. Noksaa jevntyk, med tvert avskaarne ender. Længde 4,6 cm.

f) Liten kort, tyk *taugpinde* av *træ* med forholdsvis dypt hak paa midten. Tvert avskaaret i begge ender. Længde 2,7 cm.

g) Tre ganske smaa *taugpinder* av *træ*, tvert avskaarne i begge ender. Paa to av dem sitter der *rester* av *taug*. Længde 2,3—2,7 cm.

h) To taugpinder av *træ*, som holdes sammen ved et ca. 14 cm langt stykke *taug*. Den største pinde er 9,3 cm lang og har et hak paa midten til fæste for tauget. Tauget er fæstet rundt pinden ved en løkke. Den anden pinde er ogsaa utstyrt med et hak paa midten. Den er tykkere og kortere end foregaaende, bare 6,5 cm lang.

i) En taugpinde av *træ*, hvortil er fæstet et 4,9 cm langt stykke av et 1,3 cm tykt *taug*. Pinden er 8,9 cm lang og har det vanlige hak paa midten. Endene er butte. Taugets samlede længde er 51 cm.

k) En mindre *taugpinde* av *træ*, hvortil det er fæstet et 28,5 cm langt stykke av et *taug*. Pinden er kort og tyk, bare 3 cm lang. Taugets samlede længde er 30,3 cm.

l) Taugpinde av *træ* med hak paa midten til fæste for tauget. Jevnt tilspidset mot den ene ende, den anden kan ikke sees, da den er helt dækket av en *taugstump* som er surret rundt pinden. Tvert avskaaret i begge ender. Længde 9,5 cm.

m) Ganske liten jevntyk taugpinde av *træ* med paasittende rester av et *taug*. Pinden er 2,7 cm lang.

n) Ganske liten taugpinde av *træ* med hak for tauget. Den er 2,5 cm lang og svakt tilspidset mot endene.

Disse pinder fandtes blandt taugmassene i gravkammerets vestside.

Nr. 255. Taugpinde av *bøk* med tilspidsede ender, som dog ytterst ute er tvert avskaaret. Den er sammensat av flere brudstykker. Paa midten er det en nedskaaret fure, hvori tauget har været fæstet. Dens nuværende længde er 28,4 cm.

Fandtes i forskibet.

Nr. 331. Taugpinde av *bøk* av meget pen form. Øverst har den et haandtaklignende parti, som er 10 cm langt. 1,8 cm under øvre ende er det utskaaret en 1,5 cm bred fure, hvori det sitter rester av et 0,7 cm tykt *taug*. Ved nedre ende av det haandtaklignende parti er det i pinden utskaaret tre skarpe vulster, som tilsammen danner et baand. Længden er 27,8 cm.

Fandtes ved vindskiene i forskibet.

O. XVI a. Taugpinde av *bøk*, som er svakt tilspidset mot den ene ende og tvert avskaaret i den anden. Paa midten er det utskaaret en fure til fæste for tauget. Længde 10,8 cm.

b) En ganske liten taugpinde av træ, tilspidset mot endene, som dog er tvert avskaarne. Paa midten en fure til fæste for tauget. Nærmere oplysninger mangler.

O. LXXXI. En rund *taugpinde* av *træ*, som er 17,4 cm lang og 3,9 cm tyk. Begge endene er tvert avskaarne, og paa midten er det et hak, hvori det ved en løkke er fæstet et 3 cm tykt *taug*. Nærmere oplysninger mangler.

TRÆNAGLER

Det foreligger i Osebergfundet en mængde trænagler. Vi beskriver her nogen faa som prøver.

Nr. 105 a). Tre trænagler, som muligvis er av bøk. Den ene er spaltet paa langs, saa halvdelen mangler. Den anden er avbrutt i nedre ende, og dens hode er nu sammensat av flere brudstykker. Den tredje foreligger komplet. Længde henholdsvis 16,5 cm, 10,8 cm og 6,2 cm. Største tykkelse henholdsvis 2,5 cm, 2,3 cm og 2 cm.

b) En eiendommelig trænagle bestaaende av en rund pinde, som er avbrutt i den ene ende og i den anden har en 0,2 cm bred fure like under øvre ende. Nuværende længde 12,8 cm. Største tykkelse 1,7 cm.

d) En rund pinde av *træ*, som nu er sammensat av to brudstykker. Avbrutt i nedre ende. I øvre ende er det i en længde av 10,5 cm paa hver side av pinden anbragt et 0,5 cm bredt *beslag* av *jern*, som er bøiet over pindens øvre ende, hvor det gaar over i en *hempe* med firesidig tversnit. Det hele er smidd i ett stykke. I denne hempe er anbragt en liten rund *ring* av *jern*, som er 0,3 cm tyk med 1,5 cm diameter. Beslaget er fæstet til pinden ved hjælp av to gjennemgaaende *nitnagler* av *jern*.

e) Et bøiet stykke av *ek*, avbrutt i det ene ende, antagelig av en *bolt* eller en *tap*. I den anden ende er utskaaret en 7 cm lang aapning, hvori det er anbragt en „*aarette*“ (*splint*) av *bøk*. Nuværende længde 16,8 cm. Fandtes i indbrudslaget paa gravkammerets østside.

Nr. 112 b. Fire trænagler, hvorav to har sin oprindelige længde og er tilskaaret med flate, brede hoder. Deres længde er henholdsvis 14,7 og 10,8 cm. De to andre er fragmentariske, idet de begge er avbrutt i nedre ende, og den ene er tillike spaltet paa langs. Deres nuværende længde er henholdsvis 7,8 cm og 6,1 cm.

Fra indbrudslaget paa gravkammerets østside.

Foruten disse fandtes det følgende trænagler, hvis beskrivelse ikke medtages her: Nr. 119 a—b, nr. 152, nr. O. XII a—b, nr. O. XIII a, nr. O. XVI e, nr. O. XIX a—e, nr. O. XXVI e, nr. O. XXVIII a—b, nr. O. XXXI, nr. O. XLI a.

PINDER

Det foreligger ogsaa i Osebergfundet en hel mængde større og mindre træpinder hvis bestemmelse er ukjendt. Detaljbeskrivelsen av disse medtages ikke i dette bind, men findes i Universitetets Oldsaksamlings katalog over Osebergfundet. Det er følgende nummer:

1903 nr. 16 a—b, nr. 60 d—e, nr. 119 d, nr. 205 a—b, nr. O. XXXVII.

FORSKJELLIGE STÆNGER

Nr. 126. Krummet rund eketræs stok, som er fuldstændig, skjønt optat i to dele. Samlet længde 7,1 cm. Fandtes ved bakbords ræling, nede mot gravkammeret.

Nr. 144. Tildannet *trægren*, vistnok av *ask*, som nu foreligger i flere stykker. Den er buet, og dens samlede længde er 88,5 cm. Fandtes i agterskibet ved gravkammerets nordre væg.

Nr. 159. Smal firesidig *ribbe* av *bøk*, sammensat av ti brudstykker. Længden er ca. 1,4 m, og stykkets bredsider er ca. 5 cm brede. I hver ende findes et rundt hul, hvorigjennem det har gaat jernnagler, som har fæstet stykket til skibssiden. Mellemrummet mellem de ophøiede partier er 84 cm langt, hvilket svarer til avstanden mellem skjoldrimens enkelte dele utenbords. Fandtes i agterskibet paa styrbords side tæt foran roret.

Nr. 260. Seks *brudstykker* av en rund *stang* av bløtt *træ*, tydeligvis dannet av en raat tiløkset *gren*. Ingen av stykkene passer nu sammen, men stangens oprindelige længde kan anslaaes til ca. 1,75—1,80 m.

Nr. 261 a) *14 fragmenter av en rund gren* av bløtt *træ*, som er raat tiløkset. Den har været mindst 2 m lang.

b) *24 smaa træfragmenter*, derav flere som ikke kan ha tilhørt den under a) beskrevne stang.

Disse stykker er ikke omtalt i GUSTAFSONS dagbok, men ifølge hans *hovedregister* fandtes nr. 260 paa styrbords side utenfor SCHETELIGS slæde og nr. 261 likeledes paa styrbords side, men nærmere rælingen.

Nr. 263—264. I hovedregistret er det ved dette nr. anført: „*De 7 pæler* og *en stang* ved siden av disse skraat over forskibets styrbords side. De tre var sammenheftet i en ring. Huller i øvre, tilspidset nedentil (stangen uten hul og spids)".

De 7 pæler og stangen foreligger nu bare i brudstykker, og disse beskrives derfor her som de foreligger.

Nr. 263. Ca. 45 fragmenter av *flere runde stænger* av *træ*. De foreligger alle i en saa fragmentarisk tilstand at den oprindelige længde ikke kan angives for nogen av dem.

Nr. 264 a) *To sammenhørende brudstykker*, som antagelig er *av den store stang av træ* som omtales i GUSTAFSONS hovedregister.

Stangen er nu ca. 1,18 m lang og er nu bøiet i en svak bue.

b) *Seks endefragmenter* hørende til de under c) *beskrevne stænger av træ*.

Fragmentene er av varierende tykkelse, men de har alle det tilfælles, at de er tilspidset mot enden. Stængenes oprindelige længde kan ikke angives, da ingen av dem har kunnet sammensættes i nogen længde av betydning.

c) *Otte længere brudstykker* av de runde *stænger* av *træ*, hvis endestykker er beskrevet ovenfor under b). Stængene er alle saa fragmentarisk bevart at deres oprindelige længde ikke kan angives.

d) *17 ganske smaa fragmenter* av *træ* av de samme *stænger* som er beskrevet ovenfor.

e) *Fem* ganske smaa *træfragmenter*, som ikke sikkert kan sees at høre til de ovenfor beskrevne stænger.

Om fundforholdene vites ikke andet end hvad det er anført i *hovedregistret*, at de 7 pæler og stangen laa skraat over forskibets styrbords side. Mulig er det den store stang som er beskrevet under 1904 nr. 264 a, som er indtegnet paa planen over forskibets underste lag. (Se bind I pl. XV styrbord.) Det er ogsaa mulig at det er de syv stænger som er angit paa planen i bind I pl. XV liggende paa skraa tvers over skibet et stykke foran mastefisken og under rammeverket.

Nr. 310. Ifølge hovedregistret er dette nr. *fire spiler* som delvis var sammenbundet og laa i forstavnen. Av disse foreligger det nu følgende:

a) *Fire* sammenhørende *fragmenter* av en flat firesidig *stang* av *bøk*. Samlet nuværende længde 63 cm.

b) *Tre* sammenhørende *brudstykker* av en flat firesidig *stang* av *bøk*. Den nuværende længde er 41 cm.

c) *To* sammenhørende *brudstykker* av en firesidig *stang* av *træ*. Nuværende længde 32 cm.

d) *Fire* sammenhørende *brudstykker* av en flat firesidig *stang* av *bøk*, som nu er 43 cm lang, men er avbrutt i den ene ende.

e) *Tre endestykker* av lignende firesidige *stænger* av bøk, som alle er tilspidsede i den ene ende og avbrutt i den anden.

f) *Fire sammenhørende brudstykker* av *en stang* av *bøk*, som er avbrutt i begge ender. Nuværende længde 53 cm.

g) *Et* 15,6 cm langt *fragment* av *en flat* firesidig *stang* av *bøk*, som er avbrutt i begge ender.

h) *Fjorten* ubestemmelige større og mindre *fragmenter* av *bøk*, endel av dem sikkert av de ovenfor beskrevne stænger, men andre rimeligvis tilhørende andre stykker.

Nr. 363. Seks brudstykker av en raat tilskaaret *stang* av *træ*, antagelig av *furu*. De passer ikke nu sammen, men det kan sees at stangen mindst har hat en længde av 2,30 m. Fandtes i forskibet ved bakbords side.

Nr. 369. En forholdsvis *jevnt tilskaaret stang* av *ek*, som er 1,07 m lang. Den er nu sammensat av to brudstykker. Dens nedre ende er tilspidset fra bredsiden, saa den virker *meiselformet*. Bredden er her 5,2 cm og tykkelsen 1,5 cm. Tversnittet er firesidig i en længde av 62,5 cm. Ved avslutningen av det firesidige parti er bredden 4,1 cm og tykkelsen 4,2 cm. Det øvre parti er ca. 42,5 cm langt; ogsaa det har firesidig tversnit, men alle kantsider er avfasede, saa dette parti nærmest ser ut til at ha tjent som skaft for den nedre del. Om fundforholdene vites intet sikkert, men antagelig er den fundet i forskibet.

O. XVI g) *To sammenhørende brudstykker* av *en tyk rund stok* av *bøk*. Den ene ende er den oprindelige, den anden er avbrutt. Samlet nuværende længde 20,8 cm.

d) *En fragmentarisk* bevart firesidig liten *stang* av *bøk*. Fragmentets længde er 13 cm.

e) *Et* 13,8 cm langt *fragment* av en *stok* av *bøk*, som er tilspidset i den ene ende og avbrutt i den anden.

O. XXVII a) En rund *stang* av *træ*, som er pent avskaaret paa tvers i den ene ende og tilskaaret paa skraa i den anden, som er avbrutt. Nuværende længde 49,3 cm.

b) En 63 cm lang *stang* av *træ*.

c) Et 42,7 cm langt *brudstykke* av en tyk rund *stang* av *træ*, som er avbrutt i begge ender.

d) Et 35,8 cm langt *brudstykke* av en tynd rund *stang* av *træ*, eller snarest en raat tilskaaret *gren*. Nærmere oplysninger savnes.

O. XCIII. En hel del større og mindre *stykker* av noget uregelmæssig formede *stokker* av *bløtt træ*, som nu er sterkt indskrumpet. Stykkene er bare raat tiløkset. Ifølge meddelelse fra præparant Paul Johannessen er dette rester av nogen stokker som laa ved siden av gravkammeret.

BRUDSTYKKER AV TRÆ

I et saa stort fund som Osebergfundet vil det selvsagt komme til at foreligge en hel del *ubestemmelige fragmenter* av træ, og det findes da ogsaa en hel række slike, men da de næsten alle er helt uten interesse, skal vi her bare omtale nogen faa hvis art ialfald tilnærmelsesvis kan bestemmes.

O. XVIII c) Et 4 cm langt *træfragment*, som er avbrutt i den ene ende og avslaat i den ene langside. Ved den ene bredside er det ved hjælp av smaa stifter med store flate hoder fæstet et *beslag* av tyndt *jernblik* av samme karakter som vi kjender fra to av kistene i Osebergfundet. Det er derfor sandsynlig at nærværende fragment har hørt til en *kiste*. Beslaget er sterkt forrustet.

d) *To* smaa firesidige *stykker* av *træ*, som langs den ene bredside er prydet med tre dypt nedskaarne furer. Ved begge ender har det været tilskaaret smaa tapper, som nu er yderst fragmentarisk bevart. Fragmentenes nuværende længde er henholdsvis 8,2 cm og 7,7 cm. Nærmere oplysninger savnes.

Nr. 110. To fragmenter av *træ*, antagelig av *bøk*. Stykkene synes at passe sammen. De er avbrutt saavel i endene som i langsidene. Paa overflaten er de prydet med to paralelle buede linjer og en enkel vertikal linje. Stykkene ser ut til at være av et *sengetile*. Samlet længde 16,5 cm. Fandtes i 1904 i løs fyld fra utgravningen i 1903.

Nr. 112 e. Et fragment av et *bret* av *bøk*, som nu er 11,8 cm langt, men som er avbrutt i den ene ende. Ogsaa den ene langside er avslaat. Brettets største bredde er nu 5,3 cm. Det kan efter utseendet at dømme ha hørt til en *liten kiste* eller et *skrin*; men om dets oprindelige bestemmelse kan dog intet sikkert sies. Fandtes i indbrudslaget paa østsiden av gravkammeret.

O. LXVI. To sammenhørende *fragmenter* av *bøk*, som paa oversiden er prydet med linjer ved konturen. Nuværende længde 5 cm. Stykket er avslaat ved den ene langside. Nuværende bredde 3,7 cm. Det ser ut til at træstykket har hørt til et *dyrehode*, men hvilket hode dette kan ha været, har trods nærmere undersøkelse ikke kunnet avgjøres. Alle oplysninger om fundforholdene mangler.

SMAA BRONSEBESLAG

Av *bronser* er det i det hele bevart meget litet i Osebergfundet, og av *beslag* er det bare de nedenfor beskrevne som fortjener omtale:

Nr. 60 b. Litet firesidig *beslag* av *forgyldt bronse*, som er avbildet i bind III fig. 211 a—b, hvor ogsaa ornamentene er beskrevet av SCHETELIG s. 222. Det er 3,6 cm langt, og dets største bredde er 2,2 cm. Løst ved dette nr. ligger to smaa tynde *beslagplater* av *bronse*, som antagelig oprindelig har sittet bakpaa beslaget. Deres nuværende længde er henholdsvis 2,2 cm og 1,5 cm.

Fandtes i indbrudslaget.

O. III. Litet avlangt *beslag* av *forgyldt bronse*, som er avbildet bind III fig. 210. Som det fremgaar av avbildningen, har beslaget paa midten en rund, ophøiet, glat knop, som er omgit av ophøiede vulster, prydet med smaa tverribber. Paa begge sider av dette midtfelt er det anbragt to smaa dyrefigurer, som imidlertid er saa utydelige at stilpræget ikke kan avgjøres. Ved hver av endene har det været støpt en liten ophøiet ribbe, som er prydet med smaa tverstreker. Som avbildningen viser, har beslaget i hvert hjørne et rundt naglehul; i disse huller har det været anbragt smaa nitnagler av jern, men den ene mangler nu. Disse nagler er paa baksiden av beslaget klinket fast til to avlange beslagplater av tynd, forgyldt bronse. Beslagets længde er 3,8 cm. Bredde ved endene 2,3 cm. Fandtes i vognrøften syd for masten, altsaa i forskibet.

O. XXXIX a) Nogen smaa *prydstifter* med ophøiede hoder. Den største av disse har paa midten et trekantet felt, begrænset av perlelinjer, og er ved kantene omgit av et baand av tverribber. De øvrige, som er av forskjellig størrelse, har glatt midtparti og er ved kantene prydet med smaa perlelinjer.

Nærmere oplysninger savnes.

BESLAG OG RINGER AV JERN

Nr. 19. Forskjellige smaasaker.

a) *To* smaa fragmentariske *tynde jernbaand* med huller, det ene bøiet i ret vinkel, ca. 5,5 cm langt, det andet ret, ca. 6 cm langt, begge ca. 1,7—1,9 cm brede.

b) *Et* nydelig buet *jernstykke*, mulig et *beslag*. Formen minder om et ildstaal, men stykket har neppe tjent som saadant. Det er oprullet i begge ender, den ene er nu defekt. Endepartiene bestaar av tyndere, tenlignende stykker, mens midtpartiet er bredt og flatt. Længde 6,7 cm. Største bredde 1,4 cm.

c) *Fire* forskjellige *smaa* bøiede *jerntener* eller *beslag*. Det største er helt dannet av en kantet jernten.

d) En liten lukket *jernkrampe*, dannet av en kantet jernten; den ene spidse ende er opbøiet. Krampens længde 2,7 cm.

e) Fire smaa, nydelige *jernnagler* med flatt hode, som er forsølvet (eller fortinnet).

f) *Ring* av *jern* med et litet flatt *beslag* av *jern*. Ringens ytre diameter er 1,7 cm. Av beslaget er bevart 3,3 og 2 cm, men ifølge et notat av PAUL JOHANNESSEN har det oprindelig været 9,5 cm langt.

Fandtes i indbrudslaget fra baaren nedover mot masten.

Nr. 59. a) En liten *jernten*, som er avbrutt i begge ender og svakt buet. Den ene ende er flat og firesidig og glat, det øvrige har rundt tversnit og er ornamentert som om tenen var snodd. Nuværende længde 5,2 cm. Mulig fragment av et jernbor.

b) To fragmenter av et flatt, firesidig *jernbaand*, begge avbrutt i begge ender og begge svakt buet. Nuværende længde henholdsvis 4 og 1,8 cm.

c) Et stykke *jernslagg*, hvortil det er fastrustet rester av en tynd jernplate.

Fandtes i indbrudslaget.

Nr. 74. a) En oval, tyk *jernring*, ca. 6,5 cm lang, hvori det hænger rester av to mindre remendebeslag.

b) En lignende oval *jernring*, litt tyndere og ca. 6 cm lang, hvori det hænger en rund ring, som er 4 cm i diameter, og to remendebeslag, som er noget større end ved a).

Fandtes ved hestene paa styrbords side.

Nr. 95. Et *jernbeslag* av samme form som nr. 74 b. Bestaar av en oval jernring, som er 6,5 cm lang, og en mindre, rund ring i denne, som er 4 cm i diameter, og endvidere to avlange remendebeslag.

Fandtes i forskibet ved hesteskelettene.

Nr. 371 d. En *oval ring* med to *rembeslag* og en liten rund *ring* indheftet paa den ovale ring (sammenlign Rygh 577).

Den ovale ring er dannet av en tynd, rund jernten, som er 6,7 cm lang og 2,1 cm bred. Den lille runde ring er 3 cm i ytre tvermaal. De to rembeslag er 5,1 cm lange og har øverst et øskenformet parti, som er bøiet om den ovale ring. De to plateformede bredsider holdes sammen ved to smaa nitnagler med flate fortinnede hoder. Det ene beslag er ved bredsidens øvre ende prydet med tre horisontale tverlinjer. Bredden er øverst 1,1 cm og nederst 0,9 cm. Paa begge beslagene er litt avslaat i nedre ende.

Fandtes ved undersøkelsen av hestene bakenfor Scheteligs slæde i forskibet.

O. XXXII. a) *Rembeslag* av *jern* av typen Rygh 577. De to smaa rembeslag har hver to nitnagler med store flate hoder. Den store rings længde er 6,7 cm. Den lille rings diameter er 3,7 cm. Rembeslagenes længde 4,4 cm.

b) Endel smaa *naglehoder* av *sølv* og *fragmenter* av et *beslag* av *jern* eller *bronse*, som er saa sterkt oksydert at materialet ikke kan bestemmes.

Fandtes ved hundelænken inde i Scheteligs slæde i forskibet.

Nr. 209 (nu nr. *242 h*). *Tre fragmenter* av en liten *lænke* av *jern*, hvis enkelte led er dannet av en tynd firesidig jernten. Lænkens enkelte led er 3,9 cm lange. Det længste bevarte stykke av lænken har i den ene ende et eiendommelig led, som paa midten sammenholdes ved et firkantet facettert jernstykke, som er snodd om leddet paa midten. I dette er fæstet en rund ring, som er 3 cm i diameter. I ringen er fæstet et litet firesidig *jernbeslag*, som er bøiet om ringen. Beslagets længde er 3,8 cm og dets største bredde 1,8 cm. Lænkens tre bevarte dele har en længde av henholdsvis 15,2, 14,5 og 10 cm.

i) *En* tynd *jernten*, hvis ene ende er ombøiet, og hvis anden ende er flathamret til en liten horisontal plate. Stykket har antagelig været fæstet i den ene ende av en lænke, men har sandsynligvis ikke hørt til den ovenfor beskrevne. Længde 5,4 cm.

k) *En* lang, tynd *jernten*, tilspidset i den ene ende, bøiet og avbrutt i den anden. *Fire* store *spiker*; den største er bøiet i nedre ende og har stort hode. To smaa *klinknagler*, den ene nu uten hode og begge med bevart *klinkplate*. Desuten ligger det ved dette nr. tre ganske smaa *spiker*, fem *fragmenter* av *spiker*, et fragment av en liten *krampe* og ca. *19 nagler* med store fortinnede hoder.

De sidste er av samme form som kjendes fra Scheteligs slædes forstykke og bakbret. Disse saker fandtes liggende i forskibet.

Nr. 372. To smaa *fragmenter* av baandformede *beslag* av *jernblik*. Det ene av disse er utstyrt som et litet hængsel og er 3 cm langt og 1,5 cm bredt. Desuten foreligger det rester av 28 ganske smaa *nitnagler*, som alle har fortinnede hoder.

Ifølge Gustafsons hovedregister blev disse saker „opsamlet" under undersøkelsen av hestene bakenfor Scheteligs slæde. Det er altsaa ikke sikkert at de hører til denne.

O. LXII b. Et 3,2 cm langt *rør* av *jernblik*, som er dannet ved sammensnoning av et 0,6 cm bredt baand av jernblik. Rørets tykkelse 0,7 cm.

O. XLII. En hel mængde smaa *nitnagler* av jern, med runde, flate hoder, som har været fortinnet og er utstyrt med firesidige nitplater ved naglenes anden ende. Længde ca. 1 cm, nogen faa er litt længere. Fandtes „ved hestehode Z" og er da antagelig fundet i forskibet. Sandsynligvis har naglene hørt til *sæletøi*.

O. XLIII. En hel del smaa *nitnagler* av *jern* med flate, runde hoder og firkantede klinkplater og endel smaa stifter med flate, runde hoder og „neiet" stift. Alle hodene har været fortinnet paa oversiden. Naglene er merket: Fra hestehodet „fastklemt ved mastefisken". Det er derfor sandsynlig at de oprindelig har hørt til sæletøi.

ENDEL SMAASAKER

Nr. 19 d. Liten skindrem med knute i den ene ende, ca. 24 cm lang.
Fandtes i indbrudslaget fra baaren nedover mot masten.

O. XXX. 1) Et 3 cm langt og 2,3 cm bredt *stykke* av *lær* med en mængde smaa huller fra bredside til bredside. Stykket har antagelig sittet som mellemlag ved et beslag som har været fastholdt ved en mængde smaa stifter. Nærmere oplysninger savnes.

O. XXXIX. b) En liten *rem* av *lær*, som ved kantene er tilskaaret i tunger. Den smalner jevnt av mot den ene ende, hvor det sees en række huller efter remspændens torn. Den anden ende er avbrutt. Nuværende længde 11,7 cm. Største nuværende bredde 2,2 cm. Nærmere oplysninger savnes.

Nr. 19 h. Et litet stykke av et *bøiet* tykt, solid *hornbaand* med rundt tversnit, dog noget avflatet paa den indadvendende side. Overflaten er brun og glat, og nær den ene ende er spor av *ornamenter*, som er vanskelig at se tydelig, men nærmest ser ut som baandmotiver. Dette brudstykke passer sammen med et fragment som laa under nr. 59, hvorfor det hele er blit sammenlimet.
Fandtes i indbrudslaget fra baaren nedover mot masten.

Nr. 19 g. Et litet *stykke gul flint*, største maal 3,5 cm. Ingen slagbule. Ser dog paa grund av ar i kantene ut til at være benyttet paa en eller anden maate.
Fandtes paa samme sted som foregaaende nr.

Nr. 59 d. Et stykke brun flint, hvis længde er 4,5 cm og bredde 3,7 cm. Fandtes i indbrudslaget.

Nr. 106 q. En liten klump jernslagg.
Fandtes i indbrudslaget over og under gravkammerets takplanker.

KONGSGAARDENS UTSTYR

Det indblik i vikingetidens daglige liv som Osebergfundet gir os, er paa flere maater begrænset. For det første maa vi altid ha for øie at materialet skriver sig fra en *grav*, og ikke mindst fra en *kvindegrav*, saa at vigtige sider av vikingetidens liv, som f. eks. mandens utstyr med vaaben, helt mangler, og endvidere maa, som vi har fremhævet i indledningen, *indbruddets* betydning ikke glemmes; det har for alle tider berøvet os kjendskapet til Osebergdronningens smykker.

For det andet maa vi være opmerksom paa at Osebergfundet paa mange maater viser os høidepunktet i tidens liv; det er livet paa en *kongsgaard* vi lærer at kjende gjennem fundet. Paa de jevne bondegaarder har utstyret ganske sikkert været enklere.

Til trods for alle de reservationer som her er nævnt, kan vi si at Osebergfundet gir os en sjelden anledning til at leve os ind i vikingetidens jevne hverdagsliv, og at det utdyper og klargjør det billede som vore rike vikingegraver gir av dagliglivet dengang. Vi har ovenfor set at fundet fortæller meget om *løsøret* paa gaarden. Vi har tre komplette senger og rester av flere andre, vi har stolen og tre kister. Før Osebergfundet fremkom, kjendte man bare de enkle senger fra Gokstadskibet, og den store seng med dyrehoder ved gavlene blev tat for en stol. Først Osebergfundet har git os sikre oplysninger om hvordan vikingetidens *senger* virkelig saa ut. At de kasseformede *stoler* hadde været i bruk i Norge saa tidlig som i 9. aarhundrede, er ogsaa en ny oplysning som Osebergfundet har git os.

Hvad *kistene* angaar, saa kjendte vi bare beslag og hængsler fra vore gravfund; ogsaa paa dette omraade har fundet utvidet vort kjendskap til vikingetidens kultur.

Dette gjælder dog i endnu høiere grad om kjendskapet til *arbeidslivet*. Av *kjøkkentøi* hadde vi før 1904 paa nogen uvæsentlige undtagelser nær bare det utstyr som var av jern og klæbersten. Her har Osebergfundet git os oplysning om at de trækjørler som endnu

er i bruk paa vore bondegaarder, kan føre sin oprindelse helt tilbake til vikingetiden, og da sandsynligvis endnu længer tilbake. Det samme gjælder om de store tønder; at bøttene var i bruk i Norge alt i romersk jernalder, visste vi før.

De bedste oplysninger har dog Osebergfundet git om det *kvindelige haandarbeide*. Vi har ovenfor set at vi har rester av tre vævstoler, foruten spjeldvæven. Garnvinden og garnhespler kjendtes ikke før fra vikingetiden, heller ikke linklubber, selv om linheklene i vore graver jo viste at linarbeide hadde været drevet paa gaardene. Endelig kan vi minde om at fundet har skaffet os et sikkert kjendskap til vikingetidens tiner og skrin. Av *kvindenes personlige utstyr* er det bare *skoene* som fortjener at nævnes i denne forbindelse. Før Osebergfundet blev gjort, hadde vi i det hele intet kjendskap til vikingetidens sko i Norge utover det som sagaene gir.

Med hensyn til *utstyret til gaardsarbeide*, saa maa vi særlig fremhæve den simple slæde, som viser os et av vikingetidens vigtigste transportmidler, og møkgrepet og grevet, som vi ikke kjendte før. Derimot var spadene velkjendt baade fra Gokstad, Tuneskibet og Sølushaugen.

Av *kjøre-* og *ridetøiet* kjendte vi alt før, undtagen *sadelen*; den sadel som forelaa i Borrefundet, var nemlig for defekt til at gi nogen sikker oplysning om formen. Vi ser av Osebergfundet at det paa kongsgaarden har været et rikelig utstyr med løsøre og et vel utstyrt kjøkken. Det kvindelige haandarbeide har været drevet med flid, som rimelig kan være paa en gaard hvor eieren var en kvinde, men heller ikke gaardsarbeidet har været forsømt. Det sidste blev dog sikkert væsentlig utført av træller (cfr. KÅLUND: Familielivet paa Island. Aarbøger 1870 s. 353), mens haandverksarbeidet var meget anset, og det er derfor intet i veien for at tænke sig at Osebergdronningen selv kan ha deltat i vævningen av de billedtepper vi kjender fra fundet (jfr. KÅLUND s. 353).

Vi har endnu ikke nævnt *haandverket* paa Oseberg fordi vi ikke har bevart nogen av redskapene til dette. Imidlertid viser de ovenfor beskrevne pragtslæder, slædedrag og dyrehodestolper at det paa gaarden har været utfoldet en rastløs virksomhet av adskillige træskjærere. I bind III har HAAKON SCHETELIG paavist at en række mestre har arbeidet paa Oseberg, rimeligvis under dronningens eget tilsyn, og vi vet jo ogsaa fra sagaen at netop træskjærer- og snekkerarbeide og desuten smedarbeide var vel anset i vikingetiden. KÅLUND nævner saaledes at Bjørn Breidvikingekappe var i færd med at lage en slæde da Snorre gode traf ham (*Eyrbyggja saga* kap. 30), og med Osebergfundets slæder i tankene kan vi maaske ha lov til at slutte at det har været en pragtslæde. Det er derfor intet i veien for at tænke sig at flere av Osebergdronningens træskjærere har været fornemme mænd. Ogsaa paa andre omraader gir Osebergfundet os anledning til at skimte

vigtige sider av vikingetidens kultur. Vi kan minde om vognen, som er smykket med sagnfremstillinger, og som rimeligvis har været anvendt ved religiøse ceremonier, kanske endog til at kjøre selve gudebilledet i. Eller vi kan nævne dyrehodestolpene, som efter al sandsynlighet har været brukt ved religiøse optog av den art som billedteppenes processionsfremstillinger viser os. Men alle disse sider av vikingetidens kultur kan dog bare anes — vi faar ikke ordentlig klarhet over dem ved hjælp av dette fund. Billedteppene har rimeligvis, likesom i senere tid, været benyttet som vægdekoration ved festlige anledninger, kanske ikke mindst ved religiøse fester.

Det staar nu tilbake at sammenligne kongsgaardens utstyr med endel andre kongelige begravelser fra vikingetiden og med endel slotsinventarer fra middelalderen.

Vi maa da først nævne Gokstadfundet, som jo er den nærmeste paralel. Vi har set at der i dette fund er rester av flere senger, men av slæder er det bare en, og der har neppe været flere. Kister mangler helt, og selv kjøkkenutstyret, som i dette fund er ganske rikelig, kommer ikke paa nogen maate op mot Osebergfundets.

Det er bare i mindre væsentlige træk at Gokstadfundet har et rikere utstyr end Osebergfundet, f. eks. med hensyn til sæletøibeslag; forøvrig er Oseberggaardens utstyr langt rikere end det fra Gokstad. Det samme gjælder ogsaa om Borrefundet, men da dette fund er fremkommet ved tilfældig gravning, er saa meget gaat tapt at nogen rimelig sammenligning ikke kan foretages. Ved Tuneskibet derimot kan det sies at dets utstyr ikke paa nogen maate kan sammenlignes med Osebergskibets, og det samme gjælder de vestlandske skibsgraver.

Vi kan saa ta for os endel *middelalderske slotsinventarer*.

Det vil da passe at begynde med Båhusinventaret av 5. mai 1340, som er behandlet av A.W. Brøgger i den foran nævnte avhandling s. 12 ff. I dette inventar nævnes en hel del guld- og sølvsaker, og paa dette punkt kan ikke sammenlignes med Osebergfundets inventar, da Oseberggraven jo er plyndret netop for guld og sølv. Klær og sengklær og bøker kan heller ikke tages med i sammenligningen, heller ikke vaaben, da Oseberggraven jo er en kvindegrav.

Sammenligner vi saa det gjenværende utstyr, vil vi se at Oseberg kongsgaard godt kan sidestilles med Båhus slot i 1340. Og stiller vi Osebergfundets rike utstyr ved siden av dronning Blanches fatebur paa Tunsberghus fra 1365, da ser det sidste rent armodslig ut (se Brøgger l. c. s. 15—16). Gaar vi saa videre til Akershusinventaret av 16. januar 1488 (D. N. II 940), vil vi finde at det i dette omtales en hel del sengklær, i alt fire kister, et skrin, endel aaklær, en hel del kjøkkentøi og nogen kjøregreier og endelig endel mat av forskjellig slags. Ser vi paa Akershus's utstyr som helhet, maa vi si at det snarest overgaaes av utstyret fra Oseberg kongsgaard.

Det er først i løpet av det 16de og 17de aarhundrede at utstyret paa vore kongsgaarder blir saa rikt, at vi kommer ut over det forholdsvis primitive stadium som vi møter i vore middelalderske slotsinventarer. Til trods for de primitive træk som Osebergfundet viser, er det dog rikere end det utstyr vi ifølge slotsinventarene har hat paa vore middelalderske slotter. Kongsgaarden paa Oseberg har hverken med hensyn til kunst eller dagliglivets utstyr staat tilbake for disse.

Sammen med Gokstadskibet er Osebergfundet det merkeligste minde vi har fra vor vikingetid — ja fra hele vor oldtid. Det kan bare sidestilles med et eneste mindesmerke fra vor gamle historie — Trondhjems Domkirke.

OSEBERGFUNDETS RUNEINDSKRIFTER

OSEBERGFUNDETS RUNEINDSKRIFTER

I de dage for over 20 aar siden da Osebergskibet med dets skatte blev utgravet, gik lingvister og filologer i spænding for hvad der kunde aapenbare sig av indskrifter som bar direkte bud om sprog og digtning ved midten av 9de aarh. Det haab man i stilhet næret om saadanne fund, gik ikke i opfyldelse. En kort indskrift paa 9 runer var alt som i 1904 blev bekjendt om fund av sprogminder, og dertil kom senere, ved den nøiagtigere gjennemgaaelse av de enkelte gjenstander, en endnu kortere runeindskrift, hvortil Gustafsons optegnelser hadde ledet paa spor. Omtrent tilsvarende forhold viste sig i 1880 ved utgravningen av Gokstadskibet: bare én av gjenstandene i skibet bar en runeindskrift, idet der paa en stor bronsekjel var indridset 4 runer.

Denne fattigdom paa indskrifter i to gravfund tilhørende de høieste samfundslag har dog noget at fortælle os. Runer hører i dette sociale milieu ikke med hverken til det haandgripelige gravutstyr eller til begravelsens ceremoniel. Det er som om runenes vernekraft nu helt kan undværes i de høieste sociale kredser, idet, som man vil være tilbøielig til at tro, den direkte anropelse av guddomsmagter her har gjort runemagi overflødig eller endog forkastelig.

Saavidt vi er istand til at danne os en mening om Osebergrunenes indhold, faar vi denne vor opfatning stadfæstet. De to indskrifter synes ikke at ha noget som helst med grav eller gravskik at gjøre. De synes at tilhøre hverdagslivet, idet de begge findes indridset paa bruksgjenstander fra det daglige liv. Det er da vistnok personer tilhørende folkets jevne masse som har skrevet disse runer.

Men i en anden henseende betegner Osebergfundets indskrifter en kjærkommen forøkelse av vort runemateriale. Saa korte og ubetydelige disse end i og for sig er, gir de dog høist værdifulde bidrag til runeskriftens historie i Norge i et tidsrum, den ældre vikingetid, som i det hele er meget fattig paa runemindesmerker.

I.

Den første indskrift findes paa „en rund stake [av bøk], fint og glat tildannet, 2,42 m lang, men noget ufuldstændig i den ene enden. Største tykkelse er 8,5 cm i 50 cm avstand[1] fra den enden som er hel. Mot begge ender smalner den til en tykkelse av henholdsvis 2,2 og 3 cm". Staken er med disse ord omtalt av SCHETELIG i hans redegjørelse for skibet (bd. I s. 320 f., hvor der ogsaa findes en tegning av den, fig. 120).[2] „Den hører vel efter al sandsynlighet til skibets utstyr."

Runestaken — eller som man like godt kan kalde den, runestangen — er nærmere beskrevet av SIGURD GRIEG i dette bind s. 270, hvor det ogsaa oplyses at der „paa den anden side av stangen i en avstand av ca. 17 cm fra den hele ende er indskaaret et eiendommelig ornament" (se *fig. 169*, efter SCHETELIGS skissebok). Stangen er nu paa flere steder skadet ved tryk av overliggende saker, men ingen av runene har lidt noget derved.

I 18,5 cm avstand fra den uskadte ende er indskaaret en indskrift paa 9 runer. Indskriften løper langs efter stangen og er 5,5 cm lang. Runene, hvis høide naar op til 3 cm, er skaaret skarpt og regelmæssig, og der er ikke paa noget punkt tvil om hvorledes de skal opfattes. De er efter fotografi gjengit her som *fig. 170*. Der staar:

ᛚᛁᛏᛁᛚᚢᛁᛋᛘ

litiluism

Det er runer av den saakaldte „kortkvist-type" („Rök-typen", „svensk-norske runer") som her foreligger, og de kan med sikkerhet transskriberes saaledes som ovenfor er gjort.

Om tydningen av indskriften raader derimot megen usikkerhet, og flere forsøk har allerede været gjort paa at forklare den.

Kort tid efter at indskriften var fundet, holdt SOPHUS BUGGE et foredrag om den i Videnskaps-Akademiet i Oslo:[3] Med lethet utskilles litil som et eget ord, gammelnorsk *litill* „liten". Disse runer litil skal sandsynlig forbindes med uis, gammelnorsk *víss* „vis, vitende" til ett ord, det sammensatte *litilvíss* „litet-vis", „som vet litet" (jfr. *fávíss*). Indskriftens sidste rune m kan opfattes som ordet *maðr* „mand, menneske". Denne runes navn var nemlig *maðr*, og i overensstemmelse dermed finder vi ofte runen ᛘ m i norrøne haandskrifter brukt som forkortelsestegn for dette ord. Den hele indskrift kan

---

1 Skal være: i 15 cm avstand (ikke som i dette bind s. 270 anført 50 cm).

2 Staken blev fundet „under tiljene i forskibet" (bd. I s. 74).

3 Forhandlinger i Videnskabs-Selskabet i Christiania 1904, Oversigt s. 21 (7. oktober). Ved trykfeil staar her *litiluison*, istedenfor *-sm*. — Mere detaljert er der redegjort for den der fremsatte tolkning i Bugge's bok om Rök-stenen, som vil bli citert i det følgende.

da gjengives: *litil-víss* (*er*) *maðr*, d. e. „mennesket vet litet". Verbet *er* er her utelatt, saaledes som ofte er tilfældet, navnlig i ordsprog. Man tør neppe opfatte litiluis som *litilvíss 's* med efterhængt (enklitisk) *es* (= *er*).

Bugge betegnet selv dette tolkningsforsøk som ganske usikkert, og han følte sig i længden ikke tilfredsstillet derved. Hvad der mest har støtt ham ved denne forklaring, har vel været selve den mening som han søkte i indskriften. En almensætning av denne art vilde vistnok komme til at staa ganske isolert indenfor vore skriftlige minder fra vikingetid og tidlig middelalder. I Hávamál dvæles der aldrig ved at mennesket vet litet; naar der røres ved beslegtede emner, heter det at „alle mennesker blev ikke like kloke", eller det indprentes at man bør være „middels-klok" og ikke „altfor klok" (strofe 53—56).

I sin bok „Der Runenstein von Rök in Östergötland, Schweden" (Stockholm 1910) s. 222 f. redegjør SOPHUS BUGGE for to andre tydninger som han finder mulige. Begge gaar ut fra den opfatning, at sidste rune m kan være den enklitiske form av gammelnorsk *em* „jeg er" (jfr. *'s* = *es*, *er*).

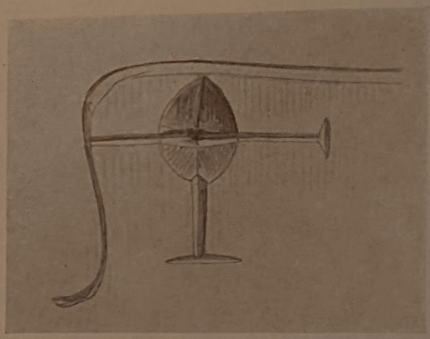


Fig. 169. Ornament paa runestangen.

Efter den første tydning[1] taler gjenstanden hvorpaa runene er indridset, i første person: „Denne gjenstand kalder sig da litil, som enten kan være *litil*, nominativ hunkjøn ental, hvis der skal tænkes paa et hunkjønsord som *stǫng* „stang", eller *lítill*, nom. hankjøn ental, hvis gjenstanden skal opfattes som en *stokkr* eller *stafr*. uis kan være = gl.norsk *vés*, genitiv av *vé* n. „helligdom". Dette ord brukes i danske indskrifter om et indviet gravminde. I Osebergindskriften kan det mulig betegne skibet, som tjener til begravelse og derfor er blit indviet. Indskriften litiluism vilde da bli: *litil* (eller: *litill*) *vés 'm*, d. e. „jeg, (som er) liten, er helligdommens ['gehöre dem geweihten Raume an']". — Men mere tiltalende finder jeg en anden tydning. Hvis sidste rune i litiluism er den enklitiske form av *em* „jeg er", kan det være runeristeren som her taler. litil uis m kan være *litill víss 'm*, d. e. „(skjønt) liten, er jeg vis"."

Ved alle disse tydningsforsøk er spørsmaalet om stangens anvendelse holdt helt utenfor. Kunde det imidlertid bringes paa det rene hvad stangen har været brukt til, var

[1] Den findes offentliggjort allerede i 1907, i et referat (Morgenbladet 1907 nr. 33) av BUGGES foredrag om Rök-indskriften i Videnskaps-Akademiet 18. jan. 1907.

det tænkelig at der derfra kunde falde lys over indskriften. Der er gjort ett forsøk i denne retning, og det fortjener at omtales nærmere.

HJALMAR FALK (Altnordisches Seewesen s. 67) har under sterke forbehold foreslaat at opfatte stangen som en „*sviðvís*“ (fem. eller neutr.), d. v. s. en stake som sættes under læ side av raaseilet under bidevinds seilas for at mindske buken i seilet, en motsvarighet til det som nu paa Island kaldes *undirgyrðing*. Denne formodning støtter sig til runegruppen uis i indskriften, idet nærværende utgiver hadde gjort FALK opmerksom paa at der mulig kunde bestaa en real sammenhæng mellem disse runer og *sviðvís*. Imidlertid tar SCHETELIG (bd. I s. 321) avstand herfra: „Den staken vi her har at gjøre med, forekommer . . . . baade for kort og for smekker til dette bruk paa et skib av størrelse som Osebergskibet.“ Efter at ha drøftet spørsmaalet med ingeniør FR. JOHANNESSEN, vil jeg ogsaa faa fremholde at runestangens form taler imot en saadan anvendelse. Av et rundholt venter man største tykkelse enten i den ene ende eller paa midten; men runestangen har sin største tykkelse i nogen avstand fra en av endene. Ifølge ingeniør JOHANNESSEN ligger det nærmest at tænke sig at gjenstanden har været en aare med avkappet eller avbrukket lom (haandtak) og med avbrukket blad. Efter denne opfatning falder det let at forstaa hvorledes gjenstanden har kunnet bli forsynt med runer. Netop det tykke parti av aaren utenfor lommen maatte friste til indridsning. Rorskaren hadde dette hvilende foran sig i bekvem høide, og i en ledig stund, naar aaren av en eller anden grund holdtes stille, kan han ha faat lyst til at skjære ind runer paa denne gjenstand som av sig selv frembød sig til runekjevle. Vi vet at slik har det ogsaa andensteds gaat for sig. Fra 1660-aarene har vi efterretning om en aare som var drevet i land paa Island og sandsynlig var kommet fra



Fig. 170. Osebergindskriften I. (Efter fotografi.)

---

1 Antiquariske Annaler IV s. 335.

2 BUGGE har forøvrig ogsaa været inde paa den tanke — aldrig fremsat offentlig —, at der ved litil uism, likefrem utlæst, uten nogen forkortelse, skal tænkes paa skibet, og i samme retning gaar OTTO VON FRIESENS antydning i HOOPS's Reallexikon der Germanischen Altertumskunde IV (1918—19) s. 30: „die Inschrift . . . *litiluism*, das vielleicht den Namen des Schiffes angibt“ (avbildet dér Tafel 4, Nr. 17).

Før jeg her forlater de tolkninger som har været bragt i forslag av andre, skal jeg nævne en mulighet som MARIUS HÆGSTAD (privat) har pekt paa: uism(aþr) = *Vestmaðr*, et mandsnavn kjendt fra Islands landnaamstid og senere fra bygder paa vestsiden av Oslofjorden (se E. H. LIND, Norsk-isländska dopnamn sp. 1086 f.). Uten at

Grønlands Østrebygd; paa denne aare var indridset ordene *opt var ek dasaðr er ek dró þik*, „ofte blev jeg træt naar jeg drog dig".[1] Et indhold av en saadan lettere slags vil man gjerne vente at finde paa „runestangen" i Osebergskibet naar denne opfattes som en avbrukket aare.

Ved indskriftens tolkning bør vi stadig ha for øie at indridsningen kan være ufuldendt. Der kan altsaa foreligge ordene *litill* og *víss* (eller *litil-víss*) og dertil et kun paabegyndt ord hvis første rune er m. Det vil dog vel maatte bli gjenstand for den rene gjetning hvorledes dette sidste ord da videre skal utfyldes, og hvorledes indskriften i det hele tat skal tænkes fortsat.

Men kanske endnu nærmere ligger den mulighet, at den omhyggelig indskaarne indskrift er skrevet helt til ende saaledes som den oprindelig var ment. I saa fald maa man vistnok følge Bugge i hans opfatning av m-runen til slut: den er forkortet skrevet for ordet *maðr* „mand".[2] Ut fra denne forutsætning kan man naa til en tydning som lar sig forlike med den betragtning, at det er en rorskarl som har skrevet runene paa sin aare i en ledig stund.



Fig. 171. Osebergindskriften II. (Efter fotografi.)

I den gamle digtning møter vi ikke sjelden en eiendommelig art av omskrivninger („*ofljóst*") som fremkommer derved at ord eller ordled ikke tages i sin vanlige betydning, men ombyttes med andre, homonyme ord eller ordled. Et eksempel vil klargjøre forholdet. Kong Olav Haraldssøn kvæder engang om en kvinde som han kalder *gramr ok brattir hamrar*. Her har vi først ordet *gramr*, som betyr „konge", og saa følger to ord, som betyr „bratte (berg)hamrer". Men ogsaa *ingi* er „konge", og *bjǫrg*, flertal av *bjarg* „berg", er jevngodt med „bratte hamrer". Følgelig blir „*gramr* ok *brattir hamrar*" = „*ingi* ok *bjǫrg*", d. e. kvindenavnet *Ingibjǫrg*. Oftest er det, som her, et personnavn som er „skjult" (*folgit*) paa denne maate mellem ord som har sin likefremme betydning[3]. Den slags gaatespil med dobbelttydige ord kan ogsaa forekomme utenfor digtningen[4]. Det skal tilføies

---

slutte mig til denne forklaring — det forangaaende litil gjør vanskeligheter — vil jeg minde om den irske skrivemaate *osmann* ved siden av *ostmann*, gl.norsk *austmaðr* (Carl Marstrander, Bidrag til det norske sprogs historie i Irland s. 97 f.).

H. Patzigs indfald (Zeitschrift für deutsches Altertum LX, 1923, s. 32 anm. 1) kan man ikke ta alvorlig: „Die . . . runen möcht ich als *litil vés* (*maþr*), etwa gleich 'unterfähnrich' lesen, vgl. das ntr. *vé* 'fahne'."

[3] Eksemplene paa *ofljóst* i den gamle digtning er sammenstillet av R. Meissner, Die Kenningar (Bonn 1921) s. 84 ff. Jfr. Norges Indskrifter med de ældre Runer III s. 147.

[4] Jfr. Vatnsdœla saga kap. 42 (i drømmetydning: *hestr — marr — mannsfylgja*).

der mulig kunde bestaa en real sammenhæng mellem diss



Fig. 170. Osebergindskriften I. (Efter fotografi.)

Schetelig
„Den stake
kommer . .
til dette br
Osebergski
maalet me
jeg ogsaa fa
taler imot
rundholt ve
i den ene e
stangen ha
avstand fra
Johannesse
sig at gjens
avkappet ell
med avbruk

falder det let at forstaa hvorledes gjenstanden har kunnet b

at man ikke sjelden nøier sig med et i betydning nærstaaende uttryk, som naar *Fuglhildr* ved „ofljóst" faar erstatte *Svanhildr*.

Om vi prøver paa at tolke litiluism(aþR) som en saadan omskrivning, aapner der sig en mulighet for at løse indskriftens vanskeligheter. uis m(aþR), *víss maðr* „en vis mand" er det samme som *spakr* („vis"), og litil-*spakr* (**litil-spakr*) „litet-vis" er efter gammelnorsk uttryksmaate — der kan jo her mindes om det gamle sprogs forkjærlighet for litotes — jevngodt med *óspakr* „ikke-vis, u-vis". Men da fremkommer et ord som passer aldeles fortrinlig: mandsnavnet *Óspakr* (som egentlig er et tilnavn med den nævnte betydning). Dette mandsnavn kjendes i adskillige eksempler fra Island og Orknøene fra 10de aarh. av, og senere optræder det ogsaa i endel norske middelalderdiplomer, deriblandt et par fra Telemarken, nabolandskap til Vestfold.

Efter denne tolkning[1] skulde en mand *Óspakr* med runer ha skaaret ind i aaren en omskrivning av sit navn, og det kan meget godt ret og slet være at føre tilbake til et indfald, naar han saaledes har „skjult" og ristet sit navn. Det er følgelig ikke nødvendig at tænke sig at ved indridsningen har ogsaa den overtroiske forestilling været medvirkende, at det paa sjøen var farlig at utlevere sit virkelige navn til de ukjendte overnaturlige magter som raadet der.[2]

II.

Den anden runeindskrift findes paa bøtten (av furu), nr. 302, som er behandlet i det foregaaende s. 152 f. (med avbildning, fig. 94). Den er indridset i mellemrummet mellem andet og tredje baand ovenfra, og begynder helt ute i kanten av den stav som nu findes til høire for den ved restaureringen indsatte smale stav.

Indskriften er meget litet iøinefaldende, idet dens runestaver gjennemgaaende løper paralelt med aarene i træet. Den blev iagttat av Gustafson, fra hvem vi har en tegning av den, ledsaget av nogle løst henkastede blyantnotiser: „Disse linier [ɔ: runetræk] er tydelig ridsede med fin spids [;] intet tilsvarende kunde opdages paa . . . [den] stav [som har været den] tilstøtende til venstre."

Indskriften og dens nærmeste omgivelser er her meddelt efter fotografi (*fig. 171*), og desuten har jeg efter det samme fotografi utført en kalkering av selve runene (*fig. 172*). Herunder har jeg hat god hjælp i Gustafsons tegning, som bare i enkelte betydningsløse detaljer avviker fra min kalkering.

---

1 Det bør kanske antydes at tolkningen taaler en modifikation: litiluis = *Óspakr*, fulgt av første rune (m) i et avbrutt ord eller en avbrutt ordgruppe.

2 Jfr. avsnittet „Fiskernes navne-tabu; sønavne" i Jakob Jakobsen's „Det norrøne sprog på Shetland" (Kjøbenhavn 1897), s. 82—99.

De 7 runer hvorav indskriften bestaar, utgjør en linje av 2,5 cm længde; runenes høide er ca. 1,9 cm. Hvad der for en flygtigere betragtning kan se ut som en runestav efter 7de rune, er uten tvil bare en aare i træet.

Med lethet læses runene nr. 1, 3, 4, 6 og 7 henholdsvis som ᚾ a (kvisten meget svag), ᛁ i, ᚴ k, ᛁ i og ᛁᚱ (den sidste i den for „Rök-typen" eiendommelige form). Man kan være tilbøielig til at læse rune 2 som ᛁ i likesom den følgende rune; men en runeforbindelse i i er ikke synderlig rimelig, og derfor skal man vist lægge vegt paa den omstændighet, at rune 2 ikke naar helt ned til runelinjens basis: rune 2 blir da at opfatte som en ᛁ s av uregelmæssig længde.[1] Hvad endelig rune 5 angaar, synes den eneste mulighet for dens læsning at være at opfatte den som en mislykket ᚱ-rune (r). Et uheld kunde let være ute naar man som her med fine træk skulde indridse en rune hvis buede bistav gjerne vilde gli over i aarer i træet. Ialfald staar intet av den yngre runerækkes 16 tegn denne rune nærmere end ᚱ.

Man vil da kunne gjengi indskriften i transskription saaledes:

asikriʀ

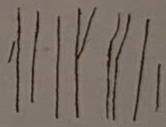


Fig. 172. Oseberg-indskriften II. (Efter kalkering av fotografi.)

Dette turde snarest være at opfatte som de to ord **a sikriʀ**, i vanlig gammelnorsk sprogform *á Sigríðr*, d. e. „Sigrid eier".[2]

Den ordstilling som fremkommer efter denne tolkning, er dog temmelig paafaldende, idet man vanskelig vil tro at „eier" med eftertryk er sat i spidsen („eie [denne bøtte] gjør Sigrid"). Jeg er heller ikke istand til at anføre nogen direkte paralel dertil fra indskrifter som bare indeholder to ord: subjekt og prædikat.[3] Derfor kan der synes grund til at overveie om indskriften skulde være ufuldendt.[4]

Hvis her foreligger det velkjendte kvindenavn *Sigríðr*, skrevet **sikriʀ**, kan som paralel til skrivemaaten -iʀ (for oprindeligere -iþʀ) anføres **miʀ**, d. e. *meðr* „med", (to ganger) i den væsentlig samtidige Rökindskrift (jfr. S. Bugge, Der Runenstein von Rök s. 28 f.). Videre kan det interessere at minde om at i flere yngre svenske runeindskrifter findes kvindenavn paa *-friðr* skrevet -friʀ, uten *-þ-* (se Noreen, Altschwedische Grammatik § 244,4). Det er dette navneled *-friðr* som foreligger i *Sigríðr*, idet et *-f-* her er blit uttrængt mellem konsonanter. Paa samme maate er *Sigfrøðr* blitt til *Sigrøðr*

---

[1] Tilsvarende møter man undertiden i norske runeindskrifter fra senere tid.

[2] Det er utelukket at tolke as- som navneledet *Ás-* (i *Ásgrímr* o. s. v., og i kortnavn som *Ása*). Dette navneled har nasalt *a*, som maatte betegnes med en rune forskjellig fra den almindelige a-rune ᚾ.

[3] Noget forskjellig er forholdet i den længere indskrift paa „Runefjeldet" ved sjøen Framvaren, nær Farsund (rist: ainriþi : | at : ustæn: „Einride ristet [disse runer] efter Øistein"; I. Undset, Aarsberetning 1875, jfr. Norske bygder II, 1, s. 175 ff.).

[4] Naar indskriften er paabegyndt helt ute i kanten av bøttestaven, kan dette mulig tyde paa at det hadde været runeristerens mening at skrive runer tvers over det meste av den 8,8 cm brede stav.

(begge former er overlevert), **Guðfriðr* til *Guðriðr*, o. s. v. Se FINNUR JÓNSSON, Norsk-islandske kultur- og sprogforhold i 9. og 10 årh. (1921) s. 294 ff., og CARL MARSTRANDER, Bidrag til det norske sprogs historie i Irland s. 92, jfr. s. 135. MARSTRANDER uttaler at „tapet av *f* i disse navn er iallefald saa gammelt som aar 1000". FINNUR JÓNSSON sætter det til endnu tidligere tid i gammelnorsk, mens *-f-* synes at ha holdt sig længere i dansk. Der kan, saavidt jeg ser, intet indvendes mot at anta en form *Sigriðr* uten *-f-* allerede saa tidlig som henimot 9de aarh.s midte.

Det har været mig magtpaaliggende at gi et indtryk av at tolkningen av begge vore runeindskrifter langtfra kan betegnes som sikker. Efter sit indhold blir da, ialfald paa forskningens nuværende trin, Osebergindskriftene av ringe værdi. Som allerede antydet, er det dog av vigtighet at de gir vink til klarlæggelse av spørsmaalet om runenes anvendelse indenfor et bestemt socialt og historisk milieu. Og ser man videre paa Osebergrunene som led i runeskriftens almindelige utviklingshistorie, vil man der maatte tilkjende dem fremragende videnskabelig betydning.

I 9de aarh. var man ophørt at bruke den gamle, av 24 tegn bestaaende runerække som hadde været i bruk i Norden like fra 2det aarh. e. Kr. Isteden hadde man faat en runeskrift med færre — bare 16 — tegn og med enklere former (f. eks. ᚾ blit til ᛋ eller ᚾ). Nu spalter den gamle runeskrift sig i to skriftarter, de almindelige „yngre" runer, som i vikingetiden bedst kjendes fra en række danske indskrifter, og de end yderligere forenklede runer som man har kaldt „kortkvist-runer" eller „svensk-norske runer" eller endelig med navnet „Rök-runer", som er laant fra den bekjendte runesten ved Rök kirke i Östergötland. Hittil har det eneste nævneværdige mindesmerke med „Rök-runer" fra 9de aarh. været Rökstenen, hvortil for Norges vedkommende slutter sig den ikke sikkert tydede indskrift — paa 4 runer — paa en bronsekjel fra Gokstadskibet (ca. 900).

---

1 Av karakteristiske „Rökruner" har Osebergindskriften I runene ᛏ t, ᛁ s og ᛚ m og Osebergindskriften II runene ᛁ s og ᛁᚱ tilfælles med Rökindskriften. Nr. II har en a-rune ᛋ som avviker fra Rökstenens (ᚬ), men stemmer overens med den som findes i de yngre runeindskrifter av væsentlig samme type paa Jæren og Man (og andensteds). — Gokstadindskriften har én karakteristisk „Rökrune", ᛏ b (se om denne indskrift S. BUGGE, Der Runenstein von Rök s. 223 f.).

2 Jfr. SOPHUS BUGGE'S avhandling om runeindskriftene paa Man i Aarbøger for nordisk oldkyndighed 1899, og hans to særskilte arbeider „Hønen-Runerne fra Ringerike", Kristiania 1902 (særhefte av Norges Indskrifter med de yngre Runer) og „Der Runenstein von Rök". OTTO VON FRIESEN har sidst behandlet de „svensk-norske runer" i artiklen „Runenschrift" i Hoops's Reallexikon IV (1918—19). — Med rette fremhæver OTTO VON FRIESEN (s. 30): „Meiner Meinung nach repräsentieren die Steine von Jæderen und Man eine direkte Fortsetzung der Runenformen des 9. und 10. Jahrhs. in Norwegen. Ein schwedischer Einfluss auf die Runenschrift der norwegischen Ansiedlungen auf den britischen Inseln und über Man auf die Runen von Jæderen, wie er von Bugge [i skriftet om „Hønen-Runerne"] angenommen wird, ist unwahrscheinlich, seitdem sich durch den Osebergfund herausgestellt hat, daß die schwedisch-norwegischen Runen in Norwegen mindestens 100 Jahre älter sind als auf Man. Auch andere schwerwiegende Gründe sprechen für eine selbständige norwegische Entwicklung; doch vgl. Schetelig in Opuscula archaeol. O. Montelio dicata."

Nu kommer dertil Osebergrunene, kanske de ældste kjendte indskrifter med „Rökruner" — ialfald de ældste sikkert daterbare —, og de avgir sammen med Gokstadindskriften vidnesbyrd om at denne runetype var den herskende i det centrale landskap Vestfold i 9de aarh.[1] Senere, i 10de og ind i 11te aarh., finder vi „Röktypen" vidt utbredt, fra Gotland i øst til Jæren og Man i vest; — „vikingeruner" har man derfor ogsaa kaldt denne runetype.

Der kan ikke være tvil om at den runetype som vi møter i de to Osebergindskrifter, har utbredt sig ad sjøveien, vel snarest fra de svenske Østersjøland, indbefattet Gotland, og vestover, ikke den omvendte vei. Vore to indskrifter viser hvor tidlig og hvor sterkt det kultursamkvem har været som danner forutsætningen for „Rökrunenes" eller „vikingerunenes" utbredelse, og de fører tillike til dypere indblik i runeskriftens historie indenfor de norske land hjemme og paa Vesterhavsøene i 9de og 10de aarh.[2]

LITTERATURFORTEGNELSE

Allen, J. Romilly. Metal Bowl of the Late Celtic and Anglo-Saxon Periods. Archaeologia LVI s. 39.

Almgren, Oscar. Vikingatidens gravskick. Nordiska Studier tillegnade Adolf Noreen. Uppsala 1904.

— Vikingatids grafvar i Sagån vid Sala. Fornvännen 1907.

Ambrosiani, Sune. Slädens användning vid dödsriter. Rig 1918.

Bernhart, Marx. Handbuch zur Münzkunde der Römischen Kaiserzeit. Halle 1926.

Bille Gram. Undersøgelser av archæologisk Materiale, udførte i Prof. Steins Laboratorium. Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie 1891.

Branting, Agnes. Knytning, knypling og sprängning. Fataburen 1907.

Bidrag til kännedom om Göteborgs och Bohusläns fornminnen och historia I. Göteborg 1874—1879.

Bjørn, Anathon. En vestnorsk grav med romerske glasbægre. Bergens Mus. Aarbok 1922—23 Hist.-antikv. række nr. 1.

— Nogen Myrfund fra Trøndelagen. Det kgl. norske vidensk. selsk. skr. 1920 nr. 4. Trondhjem 1920.

— Kvernstene i Gravhauger. „Maal og Minne" 1927.

British Museum. Guide to the exhibition illustrating Greek and Roman Life. London 1920.

— Guide to Anglo-Saxon Antiquities (by *Reginald A. Smith*). London 1923.

Brøgger, A. W. Universitetets Oldsaksamlings tilvækst for aarene 1904—14 (II) samt for 1915. Oldtiden VI.

— Borrefundet og Vestfoldkongernes graver. Vidensk. selsk. Skr. II Hist.-filos. klasse 1916 nr. 1. Kra. 1916.

— Osebergvognens billeder. Forhandlinger i Videnskapsselskapet i Christiania 1918 s. 16.

— Hvad Osebergvognens billeder forestiller. Tidens Tegn 4. mai 1918.

— Farmannshaugen og kong Bjørn, Harald Haarfagres søn. Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie 1921.

— Båhus slott og fæstning. (Göteborgs och Bohusläns Fornminnesförenings Tidskrift 1925).

Bugge, Sophus. Foredrag om Forsøk til Tolkning af den nyfundne korte Runeindskrift i Osebergfundet. Forhandlinger i Videnskapsselskapet i Christiania 1904.

Bøe, Johs., og *Shetelig, Haakon.* Bergens Museums tilvekst av oldsaker 1921. Bergens Museums Aarbok 1921—22. Hist.-antikv. r. nr. 2.

Callander, J. Graham. Notes on a casket of cetacean bone, and A Highland brooch of silver. Proc. of the Soc. of Antiq. of Scotland XII. 1925—26.

Cederblom, Gerda. Några av våra äldsta spånadredskap och deras ättlingar. Fataburen 1909.

— Svenska folklivsbilder.

Coffey, George. Guide to the Celtic Antiquities of the Christian Period preserved in the National Museum. Dublin 1910.

Daremberg et *Saglio.* Dictionnaire des antiquités greques et romaines. Paris 1908 I 2.

Danske Magasin. 4 R. II.

Dahl, J. C. Denkmale einer sehr ausgebildeten Holzbaukunst aus den frühesten Jahrhunderten in den innern Landschaften Norwegens. Dresden 1836.

Dalgård, W. Om linets odling och beredning. Fataburen 1916.
Dedekam, Hans. Et tekstilfund i myr fra romersk jernalder. Stavanger Museums Aarshefte 1921—24.
— To tekstilfund fra folkevandringstiden. Bergens Museums Aarbok 1924—1925, Hist.-antikv. række nr. 3.
Dietrichson, Lorentz. De norske stavkirker. Christiania 1892.
Diplomatarium Norvegicum. Oldbreve til Kundskab om Norges indre og ydre Forhold, Sprog, Slægter, Sæder, Lovgivning og Rettergang i Middelalderen I—XX. Kristiania 1847—1915.
Drummond, James. Sculptured Monuments in Iona and the West Highlands. Edinburgh 1881.
Eckhoff, Emil. Snidad bänk från Kungsåra kyrka i Västmanland. Fornvännen 1907.
Engelhardt, C. Thorsbjerg Mosefund. Kjøbenhavn 1863.
— Vimose-Fundet. Kjøbenhavn 1869.
Erixon, Sigurd. Möbler och heminredning i Svenska bygder. Stockholm 1925.
Eyrbyggja Saga oversat av *Sigurd Angel Wiik.* Oslo 1926.
Falk, Hjalmar. „Litt om sagatidens sko". Maal og Minne. Oslo 1917.
Fett, Harry. Studier over middelalderens norske sigiller. Ab 1903 s. 65 ff.
— Gamle norske hjem. Hus og bohave. Kristiania 1906.
— Bænk og stol i Norge I—II. Kristiania 1907.
— Norges kirker i middelalderen. Kra. 1909.
Foreningen til Norske Fortidsmindesmerkers bevaring. Aarsberetning. Kristiania 1866—1924. (= Ab.)
Forrer, R. Un char de culte, à quatre roues et trône, découvert dans un tumulus Gaulois à Ohnenheim (Alsace). (Cahier d'Archéologie et d'Histoire d'Alsace Nr. 45—48 1921).
— Ein vorrömisches Wagengrab bei Birmenstorf im Aargau (Anzeiger für Schweizerische Altertumskunde Neue Folge Band XXIII Zürich 1921).
Fowke, F. R. The Bayeux Tapestry. London 1875.
Girke, Georg. Die Tracht der Germanen in der vor- und frühgeschichtlichen Zeit. Leipzig 1922.
Gjessing, G. A. Trældom i Norge. Annaler for Nordisk Oldkyndighed og Historie 1862.
Gjessing, Helge. Stavanger Museums tilvækst 1916. Oldtiden VIII.
Granlund, Victor. Om husfliten i forntiden. Svenska Fornminnesföreningens Tidskrift I. Stockholm 1871—72.
Grieg, Sigurd. Merovingisk og Norsk. Eneggede sverd fra 7. og 8. aarhundrede. Vidensk. selsk. Skr. II Hist.-filos. klasse 1922 nr. 9. Kra. 1923.
Grøn, Fredrik. Om kostholdet i Norge indtil aar 1500. Skr. utg. av Det Norske Vidensk.-Ak. i Oslo II Hist.-filos. klasse 1926 nr. 5. Oslo 1927. (Dette arbeide er utkommet efter at manuskriptet var avsluttet.)
Grøndal, B. Om orme i ormegaarde i nordiske oldskrifter. Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie 1869.
Guðmundsson, Valtýr. Privatboligen paa Island i Sagatiden. Kjøbenhavn 1889.
Guhl und *Koner.* Leben der Griechen und Römer. Sechste Auflage herausgegeben von *Richard Engelmann.* Berlin 1893.
Gunn, John. The Orkney-Book. London, Edinburgh and New York 1909.
Gustafson, Gabriel. Norges Oldtid. Kra. 1906.
— Notes on a Decorated Bucket from the Oseberg-Find. Saga-Book of the Viking Club. London 1908.
Hatt, Gudmund. Mokkasiner. Geografisk Tidskrift bd. 22 1914.
Helliesen, Tor. Fortegnelse over oldsager indkomne til Stavanger Museum i 1898. Ab. 1898.
— Fortegnelse over oldsager indkomne til Stavanger Museum 1903. Stavanger Museums Aarshefte 1903.
— Fortegnelse over oldsager indkomne til Stavanger Museum i 1908. Stavanger Museums Aarshefte 1909.
Hildebrand, Hans. Sveriges Medeltid I—III. Stockholm 1884—1898.
Hyltén-Cavallius. Wärend och Wirdarne I—II. Stockholm 1868.
Ingstad, Gunvor. Gamle handelssteder og bondegaarder paa Helgeland. Fortidsforeningens Aarsberetning 1924, s. 115 ff.
Jacobi. Homburg v. d. H. Saalburg-museum. Museographie. Westdeutsche Zeitschrift XXIII. Trier 1904.
Jirlow, Ragnar. Om linberedning och linspinning hos svensk allmoge. Fataburen 1924.
Johnston, P. M. Church Chest of the twelfth and thirteenth centuries in England. The Archaeological Journal Vol. L. (Sec. Ser. Vol. XIV). London 1907.
Kålund, Kr. Familielivet på Island i den første sagaperiode. Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie 1870.

Kjellmark, Knut. Ett graffält från den yngre järnåldern i Ås i Jämtland. Ymer 1905.
Keyland, Niels. Linberedningsverk. Fataburen 1921.
— Seder och bruk vid dödsfall och begravning i västra Värmland. Fataburen 1923.
Kielland, Thor. Norsk guldsmedkunst i middelalderen. Oslo 1927.
Lange, Eyvind de, og Helge Gjessing. Stavanger Museums tilvækst av oldsaker 1916 og 1917. Oldtiden VIII.
Lehmann-Filhés, Margarethe. Über Brettchenweberei. Berlin 1901.
Linnman, Johannes. Några anteckningar om allmogens mjölkhushållning i Dalarna. Fataburen 1914.
Lindquist, Sune. Hednatemplet i Uppsala. Fornvännen 1923.
Lorange, A. Fortegnelse over de i 1884 til Bergens Museum indkomne oldsager, ældre end reformationen. Ab. 1884 s. 90.
— Samlingen av Norske Oldsager i Bergens Museum. Bergen 1876.
Lund, Troels-. Dagligt Liv i Norden. Fjerde udgave. København 1914. Bind I—XIV.
Magnusen, Finn. Underretning om tvende fra Island hidkomne udskaarne Stole. Antiquarisk Tidsskrift 1843—45 (Kjøbenhavn 1845).
Mandelgren, N. M. Om äldre spinnredskaper och spinnsätt. Svenska Fornminnesföreningens Tidskrift I. Stockholm 1871—72.
Meiborg, R. Danske Bøndergaarde I. Kjøbenhavn 1897.
Mestorf, J. Moorleichen-Moorschuhe. 44. Bericht des Schleswig-Holsteinischen Museums vaterländischer Altertümer bei der Universität Kiel. Kiel 1907.
Millar, Eric G. La Miniature Anglaise du X au XIII siècle. Paris et Bruxelles 1926.
Mollerup, W. Nationalmuseets 2. Afdeling 1892—1908. Kjøbenhavn 1908.
Montelius, Oscar. La Civilisation primitive en Italie. Stockholm 1904.
Mowinckel, Rolf. Vor nationale billedkunst i middelalderen. Skrifter utgit av Det norske Videnskaps-Akademi i Oslo. II. Hist.-filos. klasse 1926 nr. 4. Oslo 1926.
Müller, Sophus. Vor Oldtid. Kjøbenhavn 1897.
— „Omdreiende Kverne" i Nye Fund og Iagttagelser. Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie 1907.
Nicolaysen, N. Norske Fornlevninger. Kristiania 1862—1866.
— Udgravninger i 1879. Ab. 1879.
— Kunst og Haandverk fra Norges Fortid. Første række. Kra. 1881. Anden række. Kra. 1904.
— Langskibet fra Gokstad ved Sandefjord. Kra. 1882.
— Udgravninger i 1890. Ab. 1890.
Nordmann, C. A. Nordens äldsta mynt. Finskt Museum 1923.
Norske Regnskaber og Jordebøger udg. av *H. J. Huitfeldt-Kaas.* I—III. Kristiania 1887—1905.
Det kgl. Norske Videnskabers Selskabs Skrifter. Trondhjem 1879—1926 (her cit. Trondh. Vidensk. Skr.).
Oldtiden. Tidsskrift for Norsk Forhistorie. Stavanger og Oslo 1911—1926. I—XI.
Olrik, Axel. Om Ragnarok. Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie. Kjøbenhavn 1902.
Olsen, Bernhard. Peter Heldts Pesel og dens Indbo. Tidsskrift for Kunstindustri 2 R. 1898.
Olsen, Magnus. Eggjumstenen (Norges Indskrifter med de ældre Runer III 2 hefte. Kra. 1919).
— Ættegård og helligdom. Norske stedsnavn sosialt og religionshistorisk belyst. Oslo 1926. (Instituttet for sammenlignende kulturforskning Serie A Forelæsninger IX a.)
Petersen, Henry. Vognfundene i Dejbjerg Præstegaardsmose. Kjøbenhavn 1888.
Petersen, Jan. Paa rangel. Smaa studier i museene. Til Haakon Shetelig paa 40-aars dagen. Kristiania 1917 s. 35 ff.
Petersen, Eugen, Alfred von Domaszewski, Guglielmo Calderini. Die Marcus-Säule auf Piazza Colonna in Rom. München 1896.
Poulsen, Fr. Møbelkunstens Historie. Kjøbenhavn 1918 I–II
Romdahl, Axel L. Roglösadörren och en grupp romanska smiden i de gamla Götalandskapen. Fornvännen 1914.
Rygh, Karl. Oldsager indkomne til det Trondhjemske Videnskabsselskabs Oldsamling i 1873. Ab. 1873.
— Spredte meddelelser fra Oldsagsamlingen. Det kgl. Norske Videnskabers Selskabs Skrifter 1899. Nr. 9. Trondhjem 1900.
Rygh, O. Oversigt over de til Universitetets Samling af Nordiske Oldsager i 1868 indkomne Sager, ældre end Reformationen. Ab. 1868.
— Fortegnelse over de til Universitetets Samling af Nordiske Oldsager i 1872 indkomne Sager, ældre end Reformationen. Ab. 1872.
— Norske Oldsager. Christiania 1885.
Salin, Bernhard. En arkeologisk bagatell. Fornvännen 1916.

Salvén, Erik. Bonaden från Skog. Stockholm 1923.
Sandvig, Anders. De Sandvigske Samlinger i Tekst og Billeder. Lillehammer 1907 s. 93 note 1.
Sehested, F. Fortidsminder og Oldsager fra Egnen om Broholm. Kjøbenhavn 1878.
Schetelig, Haakon. Vestlandske graver fra jernalderen. Bergen 1912. Her citeret som V. J. G.
— Tuneskibet. Norske Oldfund II. Kristiania 1917.
— og *A. W. Brøgger.* Fortegnelse over de til Bergens Museum i 1906 indkomne sager ældre end reformationen. Bergens Museums Aarbog 1906 nr. 14.
Sjöberg, N. Kong Gustaf I:s fatabur på Gripsholm slott. Fataburen 1907.
Skar, Johs. Gamalt or Setesdal I—IV. Kristiania 1903—1909. (Særlig bind IV.)
Stolpe, Hjalmar. Tunafyndet. Ymer 1895.
Stolpe, Hj., och *T. J. Arne.* Gravfältet vid Vendel. Stockholm 1912.
Sylvan, Vivi. Brickbandet som kulturobjekt. Fornvännen 1926.
Säve, Carl. Ålskogstenarne paa Gotland. Annaler for Nordisk Oldkyndighed og Historie. Kjøbenhavn 1852.
Tacitus. Agrikola, Germanien oversat av *H. H. Lefolii.* Kjøbenhavn 1901—02.
Thormann, Elisabeth. Väfnad och bandväfnad i Leksand. Fataburen 1914.
Torp, Alf. Nynorsk Etymologisk Ordbok. Kristiania 1919.
Undset, Ingvald. Mindre bidrag om den yngre jernalder i Norge. Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie 1889.
Vreim, Halvor. Hus og skik i Sunnfjord. „Norge", 1926 (s. 259). Oslo.
Wille, H. J. Utrykte Optegnelser om Thelemarken udg. av *Ludvig Daae.* Norsk Hist. Tidsskr. 2 R III (s. 204). Kristiania 1882.

FIGURFORTEGNELSE

HVOR INTET ANDET ER ANFØRT, ER GJENSTANDENE FRA OSEBERGFUNDET

TEKSTFIGURER

Fig.		Side
Fig.	1. Osebergskibet færdigrestaurert. (Bygdøy 1926)	5
„	2. Vognen set bakfra	7
„	3 a—b. Vognens bakre bukk. Mandehodet til høire	10
„	4 a—b. Vognens bakre bukk. Mandehodet til venstre	11
„	5. Detaljer av vognens drag	23
„	6. Billeder av carpentum paa mynter. (Efter Marx Bernhart, Tafel 53)	24
„	7. Firhjulet vogn, avbildet paa romersk medalje. (Department of Coins, British Museum, London)	24
„	8. Gravrelief fra Vaison i Rhone-egnen. (Museet i Avignon)	25
„	9. Romersk vogn. Fra Marc Aurel-søilen. (Efter Petersen, Domaszewski og Calderini)	26
„	10. Romersk vogn. Fra Marc Aurel-søilen. (Efter Petersen, Domaszewski og Calderini)	27
„	11. Basrelief i katedralen i Trier. (Provinzial-Museum, Trier)	29
„	12. Germansk vogn. Fra Marc Aurel-søilen. (Efter Petersen, Domaszewski og Calderini)	30
„	13. Vogn fra Älfdalen. (Nu paa „Rot Skans" i Älfdalens Hembygdsförenings samlinger)	31
„	14. Vogn fra Herjedalen. (Nordiska Museet, Stockholm)	32
„	15. Gustafsons slæde, uten karm	34
„	16. Gustafsons slæde, med karm	35
„	17. Slædens maling. (Efter farveskisse av fru Sofie Krafft)	37
„	18. Gustafsons slæde. Surringen av karmen. (Efter Gustafsons skissebok)	39
Fig.	19. Scheteligs slæde	43
„	20. Forstykket til Scheteligs slæde	45
„	21. Fjerde slæde	49
„	22. Forstykket til fjerde slæde	53
„	23. Bondeslæde fra nyere tid. (De Sandvigske Samlinger, Maihaugen)	60
„	24. Det fineste slædedrag	62
„	25. Skaak 338. (Efter tegning av fru Sofie Krafft)	63
„	26. Barokmesterens første dyrehodestolpe. (Efter kopien)	66
„	27. Barokmesterens siste dyrehodestolpe. (Efter kopien)	67
„	28. Den karolingiske dyrehodestolpe	68
„	29. Pinde av bøk prydet med dyrehoder	69
„	30. Træspand med messingbeslag	70
„	31. „Buddhabøtten"	71
„	32. Detalj av Buddhabøtten	73
„	33. Detalj av Buddhabøtten. (Efter tegning av fru Sofie Krafft)	74
„	34. Firesidig beslagplate av kobber med emalje. (Efter tegning av fru Sofie Krafft)	74
„	35. Tekstilstykke fra Oseberg. (Efter tegning av fru Sofie Krafft)	74
„	36. Bronsespand fra Hexham, Northumberland. (British Museum)	75
„	37. Beslag til bronsekar fra Løland, Vigmostad, Nord-Audnedal, Vest-Agder. (Universitetets Oldsaksamling)	76
„	38. Bronsekar fra Myklebostad, Eid, Sogn og Fjordane. (Bergens Museum)	77
„	39. Beslag til bronsekarret fig. 38. (Bergens Museum)	78
„	40. Kopi av den store seng	83
„	41. Hode til det høire sengetile. (Efter tegning av C. Nielsen)	85

Side

Fig. 42. Kopi av seng 192 89
„ 43. Kopi av seng 234 91
„ 44. Hode til sengetile 154. (Efter tegning av fru Sofie Krafft) 92
„ 45. Hode til sengetile 164. (Efter tegning av fru Sofie Krafft) 93
„ 46. Sengetiler fra Gokstad. (Efter Nicolaysen) 96
„ 47. Hode til et sengetile fra Gokstad. 98
„ 48. Seng fra Bayeuxtapetet. (Efter foto) 99
„ 49. Plate av hvalben fra Grytøy, Trondenes, Troms. (Bergens Museum). 100
„ 50 a—b. Sengetiler fra Kjønn, Tuddal i Hjartdal, Telemark. (Efter tegning av Johan Meyer i Oslo Kunstindustrimuseums bibliotek) 100
„ 51. Seng fra Gokstad 103
„ 52. Seng fra Västerbotten. (Efter Sigurd Erixon) 105
„ 53. Kopi av stolen 107
„ 54. Stol fra Bayeuxtapetet. (Efter foto) 109
„ 55. Stol fra Bayeuxtapetet. (Efter foto) 110
„ 56. Stol fra Blaker i Lom, Gudbrandsdalen. (Universitetets Oldsaksamling) 111
„ 57. Stol fra Gaara kirke, Bø, Telemark. (Figdorsamlingen, Wien) 112
„ 58. Stol fra Gaara kirke, Bø, Telemark. (Figdorsamlingen, Wien) 113
„ 59. 60. Stol fra Torpe, Hallingdal. (Nordiska Museet, Stockholm) 114
„ 61. Stol fra Grund kirke paa Island. (Nationalmuseet, København) . . . 115
„ 62. Stol fra Grund kirke paa Island. (Nationalmuseet, København) . . . 116
„ 63. Stol fra Renne, Vang, Valdres. (Norsk Folkemuseum, Bygdøy) . . 117
„ 64. Stue fra Mølster, Vossevangen. Efter tegning av A. Tidemand 1855. (Nasjonalgalleriets kobberstiksamling, Oslo) 119
„ 65. Kiste 149 121
„ 66. Kiste 156, set bakfra 122
„ 67. Kiste 156, set forfra 123
„ 68. Kiste 178 125
„ 69. Kiste fra Salisbury katedral, Wiltshire, England 127
„ 70. Engelsk kiste fra en tidlig del av det 16. aarhundrede. (Victoria and Albert Museum, London) 129
„ 71. Voxtorpkisten. (Statens historiska Museum, Stockholm) 130
„ 72. Kiste fra Vadstena kloster. (Statens historiska Museum, Stockholm) . . 131
„ 73. Kiste fra egnen mellem Flensborg og Læk. (Flensborgs Museum) . . 132
„ 74. Gravsten fra Kiells, Argyleshire, Skotland. (Efter Drummond) 133

Fig. 75. Skjerding av jern . . . . . Side
„ 76. Jernkjel med stativ 136
„ 77. Litet traug av bøk 137
„ 78. Litet traug av bøk 140
„ 79. Litet traug av furu (?) 140
„ 80. Litet traug av træ, fra Nannestad, Akershus. (Norsk Folkemuseum) . 141
„ 81. Øse av træ 141
„ 82. Skaft av træ til øse 136 143
„ 83. Øløse av træ fra nyere tid fra Valle i Setesdal. (Norsk Folkemuseum) . 143
„ 84. Øse av træ 143
„ 85. Øse av træ 144
„ 86. Øse av træ 144
„ 87. Øse av træ fra Voll, Overhalla. (Trondhjems Museum) 144
„ 88. Fat av træ 144
„ 89. Træfat 316 145
„ 90. Ølskaal fra Valle i Setesdal, Aust-Agder. (Norsk Folkemuseum) . . 146
„ 91. Treskaal 147
„ 92. „Silstok" av træ 148
„ 93. Bøtte av træ 149
„ 94. Bøtte av furu 151
„ 95. Bøtte av barlind med baand av messing 152
„ 96. Lok av eketræ 153
„ 97. Bøtte av træ fra Gokstad 155
„ 98. Bøtte av ek fra Gokstad 156
„ 99. Tønde av ek fra Gokstad 157
„ 100 a—b. Økser av jern med skafter av træ 159
„ 101. Kniv av jern med træskaft . . . 162
„ 102. Kvernsten 163
„ 103. Haandkvern fra Ørknøene. (Efter John Gunn) 165
„ 104. Kjøkkenkrakk av træ 166
„ 105. Lampe av jern (nr. 151 a) 167
„ 106. Baandvæv fra nyere tid. (Norsk Folkemuseum) 168
„ 107. Sprangramme fra Meldal. (Distriktslæge J. M. E. I. Størens samling, Meldal) 175
„ 108. Haandtenen 177
„ 109—110. Spinderedskaper av træ . . 181
„ 111—112. Linklubber av træ 182
„ 113. Linklubbe fra Djurås, Gagnef sogn, Dalarne. (Nordiska Museet) . . . 183
„ 114. De malte ornamenter paa linklubben. (Efter tegning av fru Sofie Krafft) 183
„ 115. Redskap av bøk, „strykejern" . . 184
„ 116 a—b. Naaler av træ 185
„ 117. Banketræ 185
„ 118. Saks av jern 185
„ 119. Kopi av garnvinden 188
„ 120. Garnvinde fra nyere tid. (Norsk Folkemuseum) 189

Side

Fig. 121. Garnhespel av bøk 190
„ 122. Garnhespel av bøk 191
„ 123. Ukjendt redskap av træ (til kvindearbeide?) 192
„ 124. Benpren 192
„ 125. Tine av træ (nr. 82) 193
„ 126 a—f. Endel av indholdet i tinen fig. 125 194
„ 127. Liten trækop fundet i tinen fig. 125. 195
„ 128. Liten ødelagt trækop, som laa i tinen fig. 125 195
„ 129. Tine av træ (Nr. 85) 196
„ 130. Liten kop av træ, fundet i tinen fig. 129 197
„ 131. Fragment av en skrinhaspe av jern 198
„ 132. Ryg og lok til et litet skrin . . . 199
„ 133. Pinde av træ 200
„ 134. Æske av bøk 201
„ 135. Ubestemmelig gjenstand av horn eller hvalben 202
„ 136. Langkam av ben 206
„ 137. Langkam av ben 206
„ 138. Stor langkam av ben 207
„ 139. Sko av lær (nr. 304) 209
„ 140. Kopi av den simple slæde 216
„ 141. Møkslæde fra Nordmør. (Landbruksmuseet, Bygdøy) 220
„ 142. Spader fra Bayeuxtapetet. (Efter Fowke) 224
„ 143. Møkgrep fra Voss. (Landbruksmuseet, Bygdøy) 226
„ 144. Grev av træ 227
„ 145. Saagrev fra Sogn. (Landbruksmuseet, Bygdøy) 227
„ 146. Træskaft til syl 228
„ 147. Syl av jern med træskaft 228
„ 148. Baare 290. (Efter tegning i Gustafsons skissebok) 229
„ 140. Rangle og krok av jern, prydet med baand av forgyldt bronse 234
„ 150. Rangle og krok av jern 235
„ 151. Rangle og krok av jern 236
„ 152. Tre smaa bronsebeslag. (Efter tegning av fru Sofie Krafft) 238
„ 153. Skjoldbuleformet knap av bronse . 240
„ 154. Beslagplate av bronseblik 240
„ 155. To smaa hestebrodder av jern . . 241
„ 156. Hestebrodder av jern 241
„ 157. Sadel av træ 247

Side

Fig. 158 a—c. Hundelænker av jern . . . 248
„ 159. Skisse av det store telt med angivelse av de enkelte deles nummer 251
„ 160. Vindskihode nr. 346 255
„ 161. Vindskihode nr. 348. (Efter tegning av fru Sofie Krafft) 255
„ 162. Skisse av det lille telt med angivelse av de enkelte deles nummer 259
„ 163. Vindskier fra Bayeuxtapetet. (Efter Fowke) 261
„ 164. Skisse av rammeverket, med angivelse av de enkelte deles nummer 265
„ 165. „Røret“ av træ 271
„ 166. „Pilen“ av træ 272
„ 167. Træstykke nr. 240 273
„ 168. „Slipset“. (Efter tegning i Scheteligs skissebok) 274

RUNEINDSKRIFTER

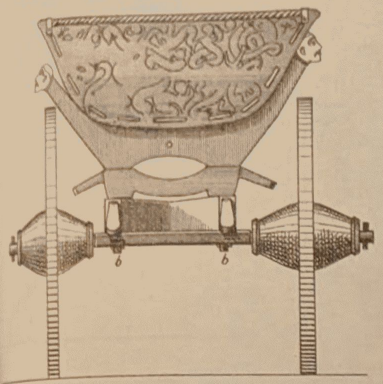
Fig. 169. Ornament paa runestangen 291
„ 170. Osebergindskriften I. (Efter fotografi) 292
„ 171. Osebergindskriften II. (Efter fotografi) 293
„ 172. Osebergindskriften II. (Efter kalkering av fotografi) 295

PLANCHER

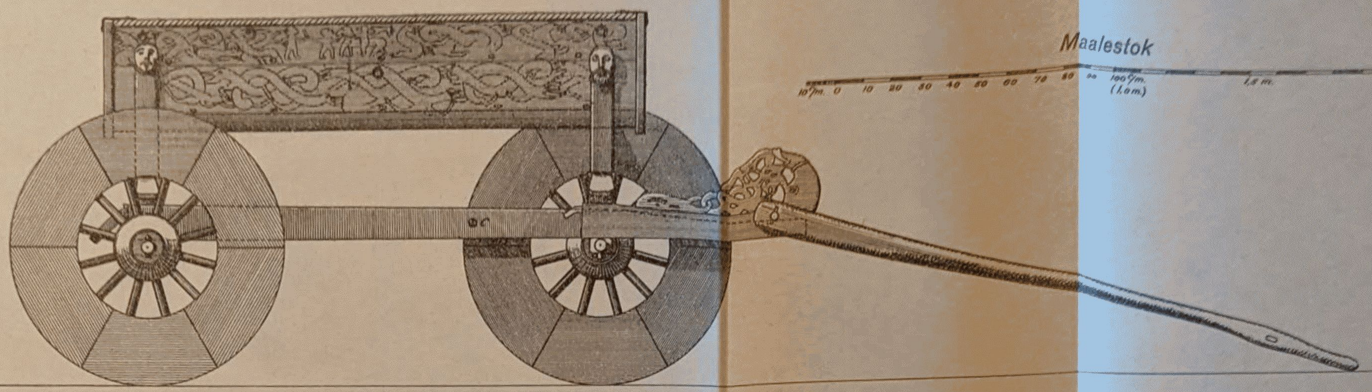
I. Vognen.
II. Gustafsons slæde.
III. Scheteligs slæde.
IV. Fjerde slæde.
V. Rekonstruktion av Gokstadfundets slæde.
VI. Træspand med bronsebeslag.
VII. Rekonstruktion av den store seng fra Osebergfundet.
VIII. Seng 192 og seng 238.
IX. Stolen.
X. Kiste 149.
XI. Seng, traug, tine. Seng fra Goro sæter i Kaupanger, Sogndal, Sogn (de Heibergske samlinger, Amble). Det store traug. Tine 82.
XII. Bøtte 146 og tøndene.
XIII. Baandvæv.
XIV. Sprangvævstol 176.
XV. Den simple slæde.
XVI. Den simple slæde med karm.
XVII. Spadene og møkgrepet.
XVIII. Sadelen.
XIX. Teltvindskiene.

VOGNEN

Set bakfra



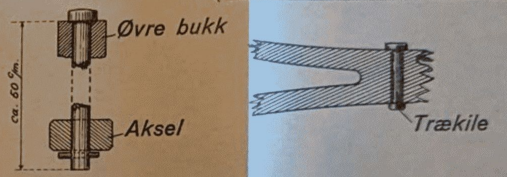
Set fra siden høire forhjul avtat



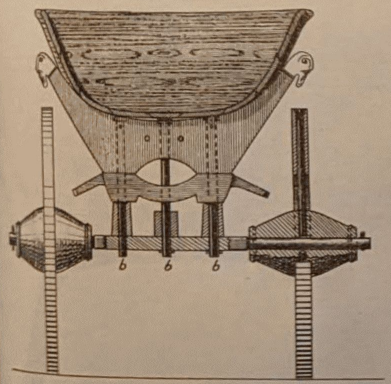
Maalestok

Samlingsbolt b (av ek)

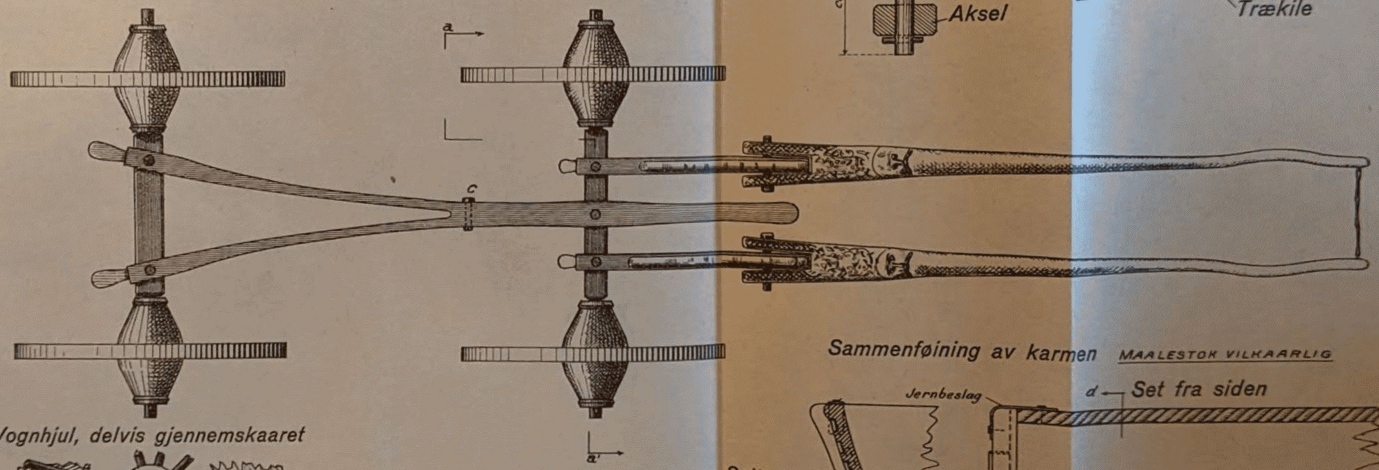
Trænagle c
(MOT SPRÆKNING AV DEN KLØFTEDE VOGNSTANG)



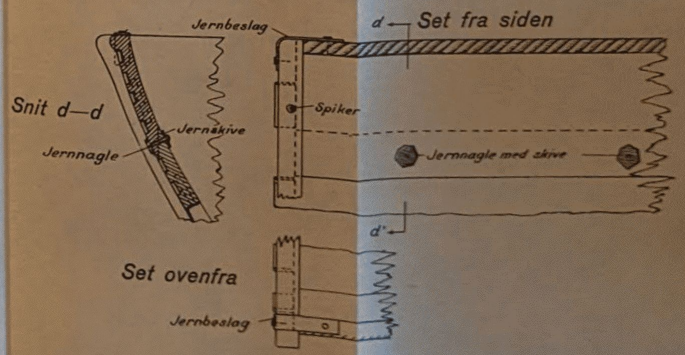
Tversnit a—a



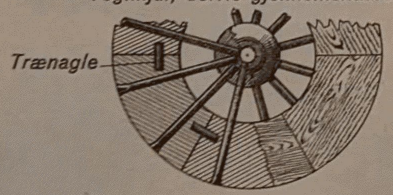
Set ovenfra Karmen borttat



Sammenføining av karmen MAALESTOK VILKAARLIG

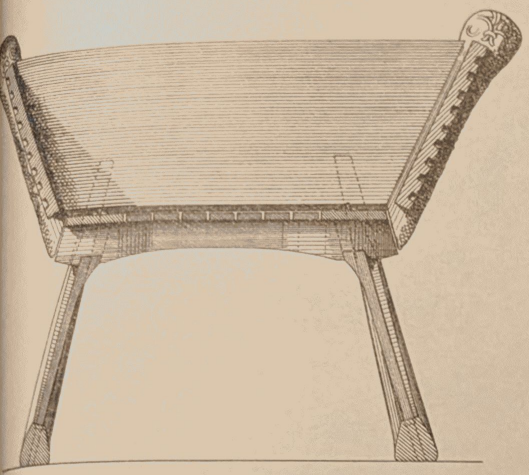


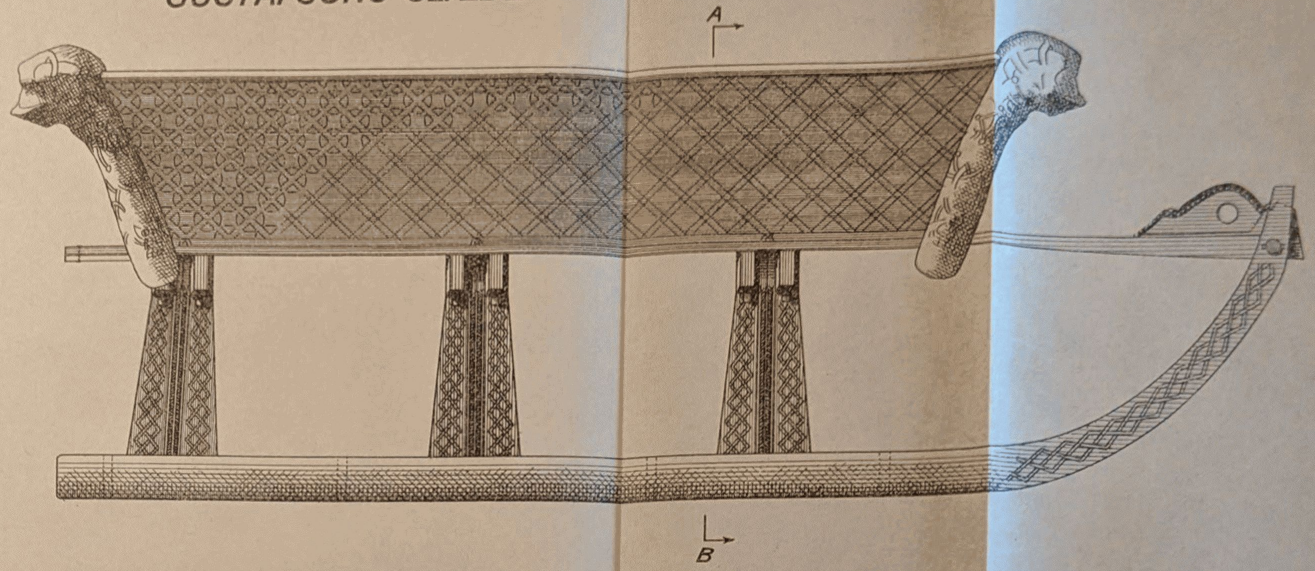
Vognhjul, delvis gjennemskaaret



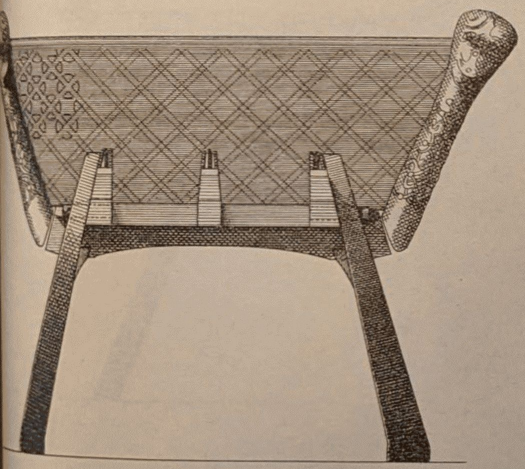
GUSTAFSONS SLÆDE

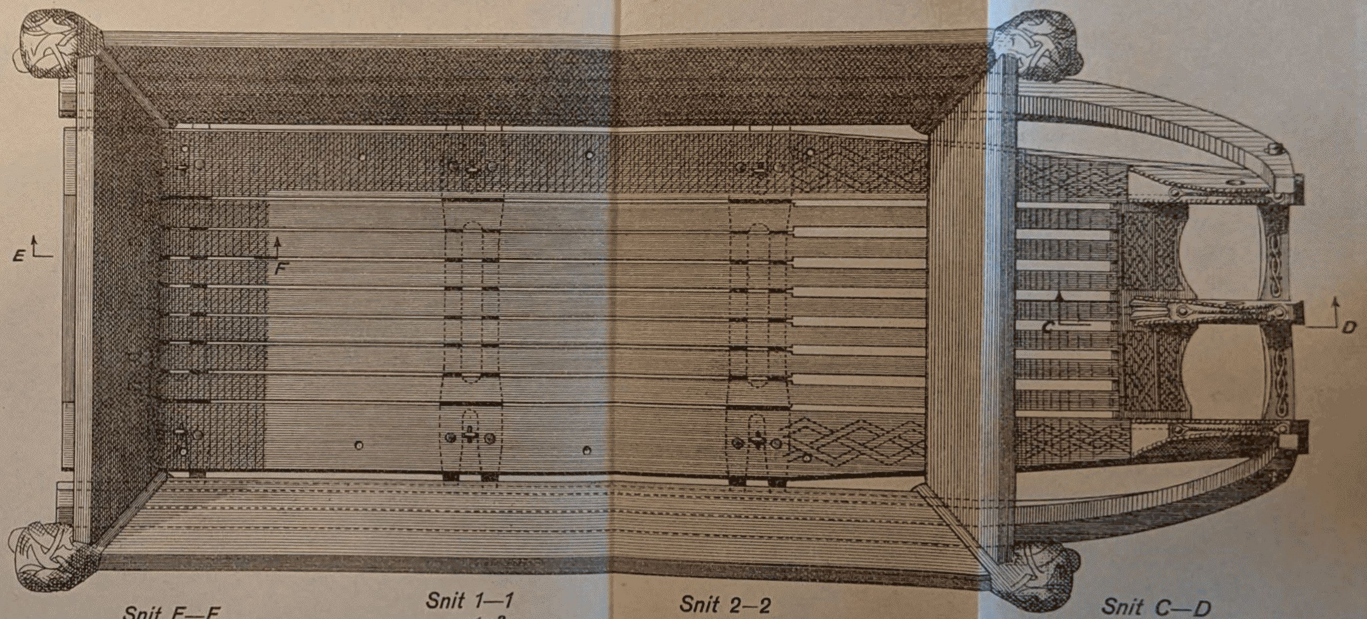
Snit A—B



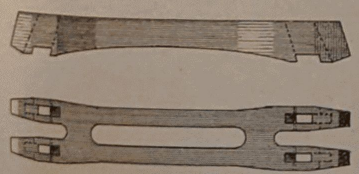


Set forfra

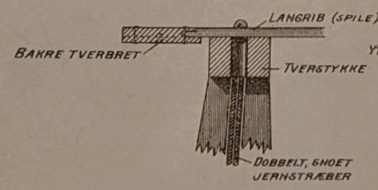




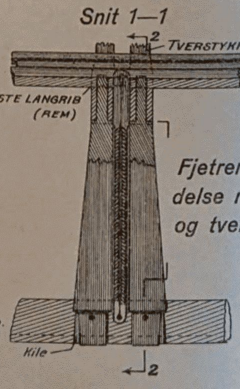
De tre bakre tverstykker



Snit E—F

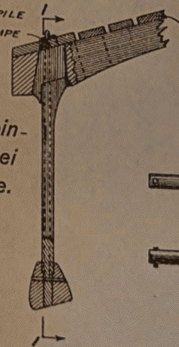


Snit 1—1

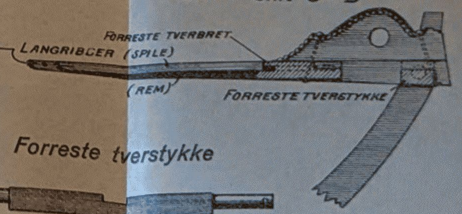


Fjetrens forbindelse med mei og tverstykke.

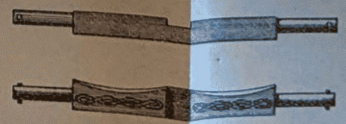
Snit 2—2



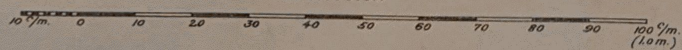
Snit C—D



Forreste tverstykke

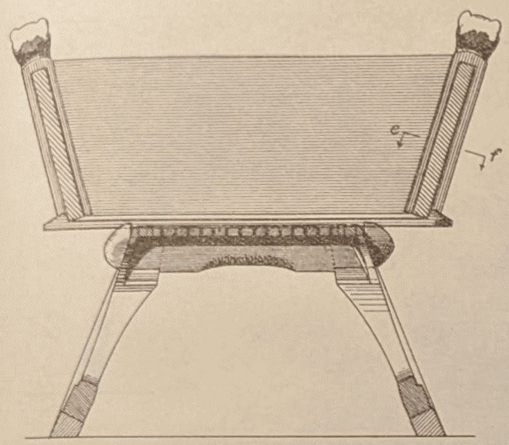


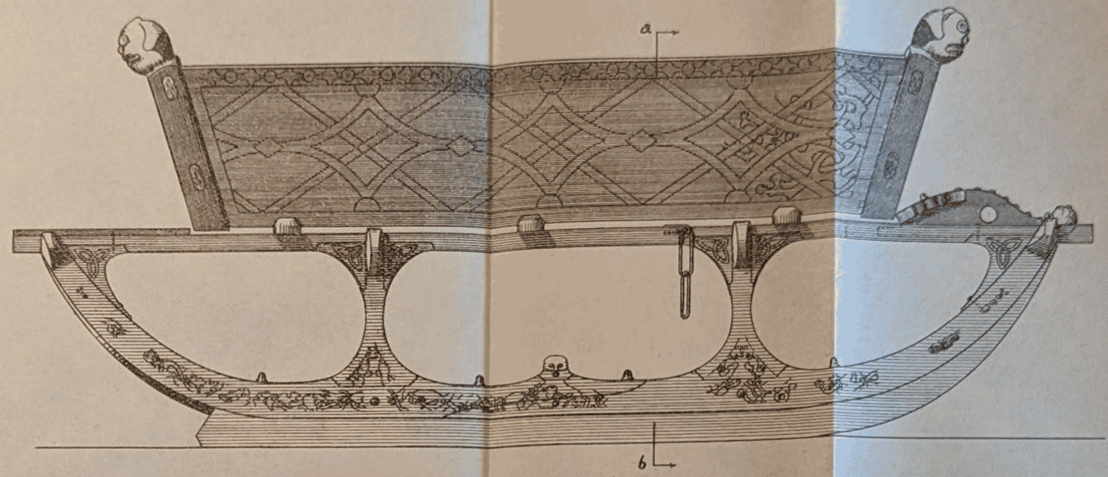
Maalestok



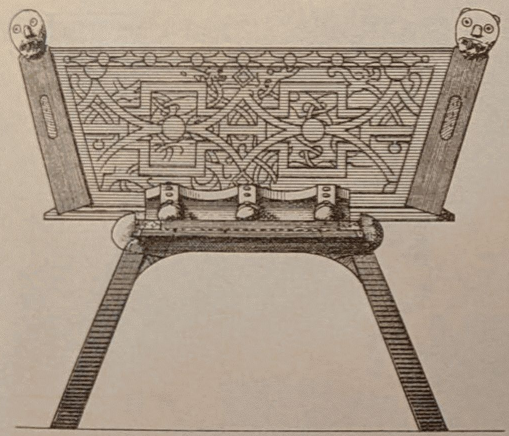
SCHETELIGS SLÆDE

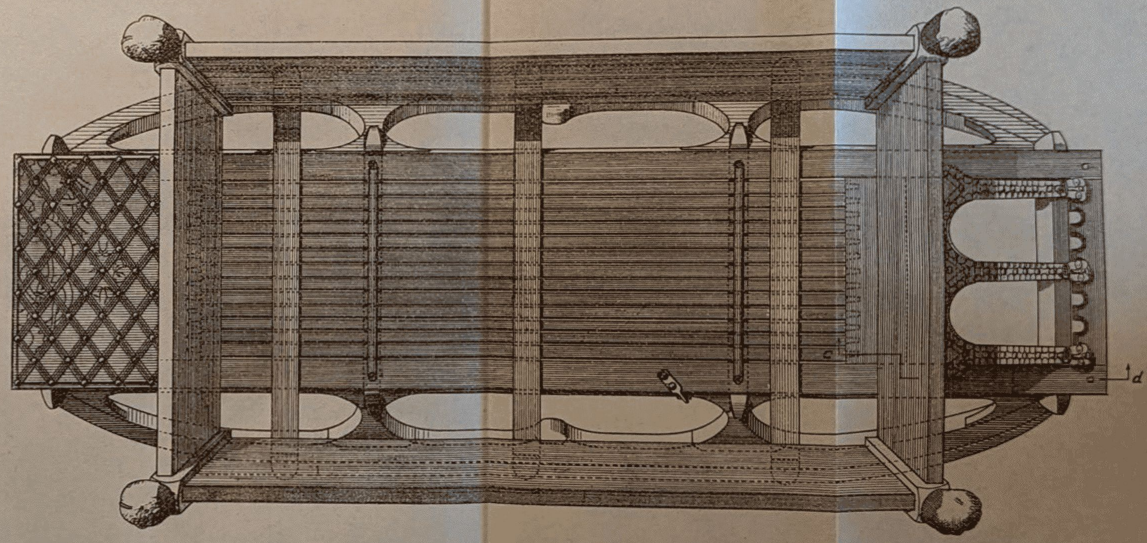
Snit a—b



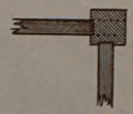


Set forfra

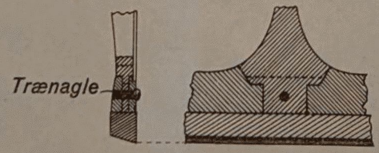




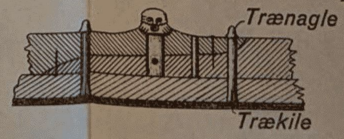
Snit e—f



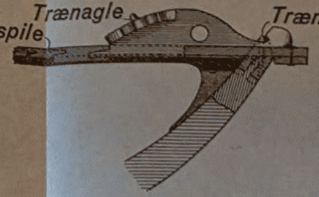
Fjetrens fæste i meien



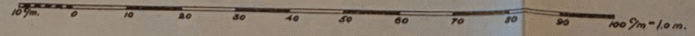
Skjøt av slæde- og fæste av slitmei



Snit c—d

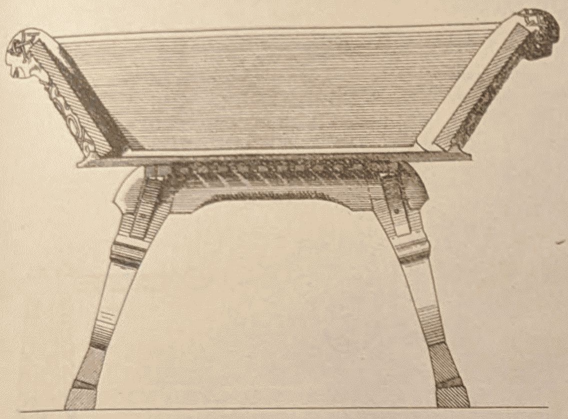


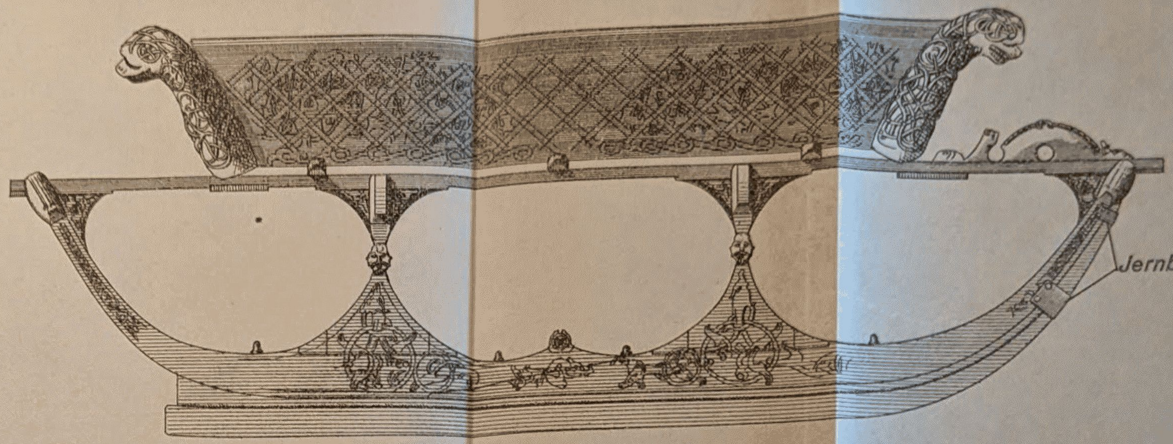
Maalestok



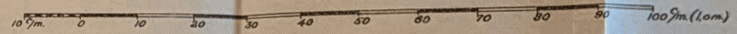
FJERDE SLÆDE

Snit a—a

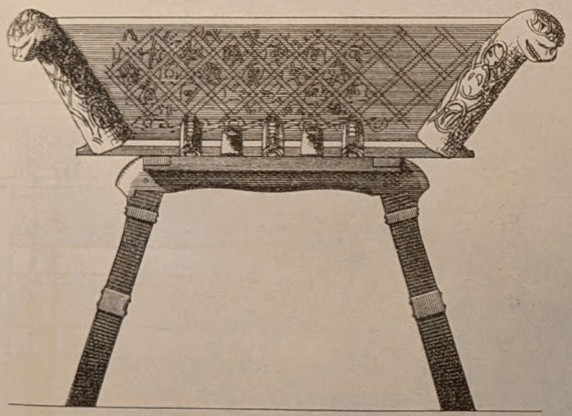


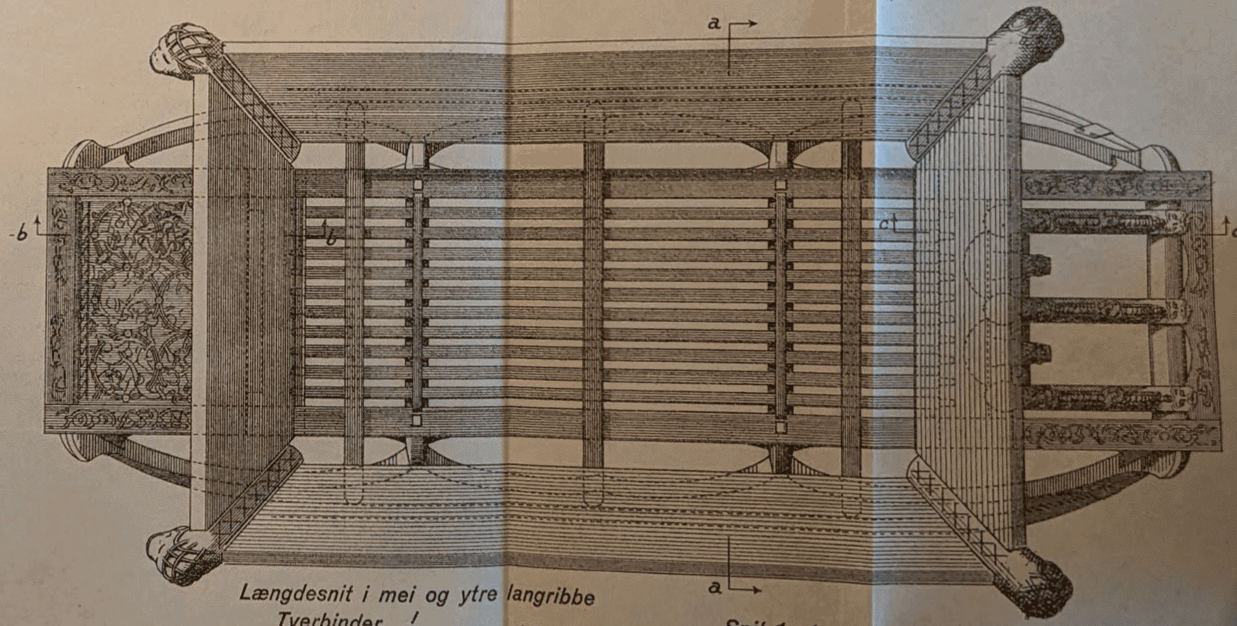


Maalestok



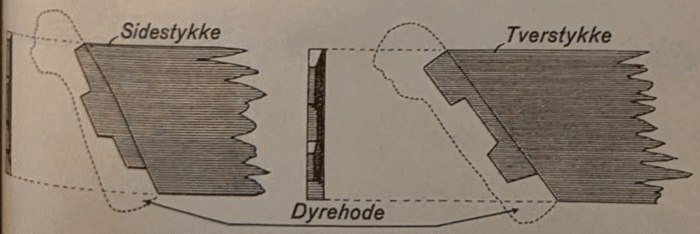
Set forfra

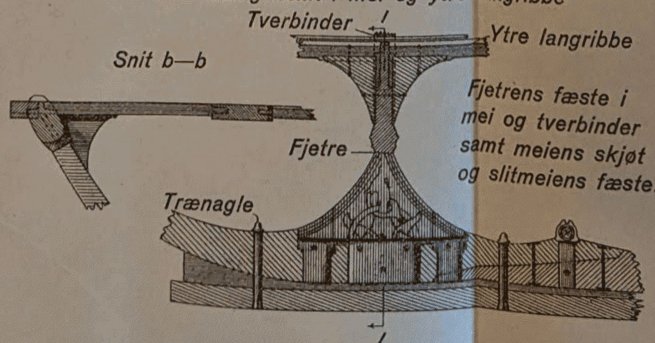




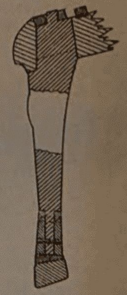
Længdesnit i mei og ytre langribbe

Karmens sammenføining

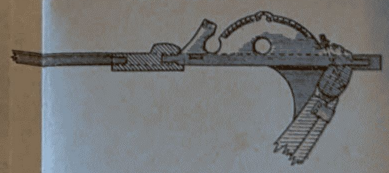




Snit 1—1

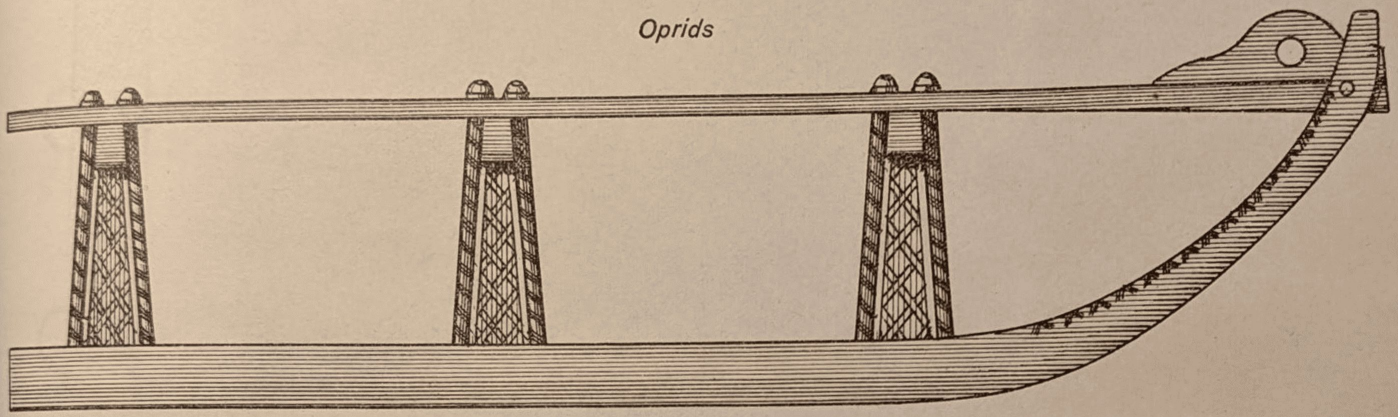


Snit c—c



REKONSTRUKTION AV GOKSTADFUNDETS SLÆDE

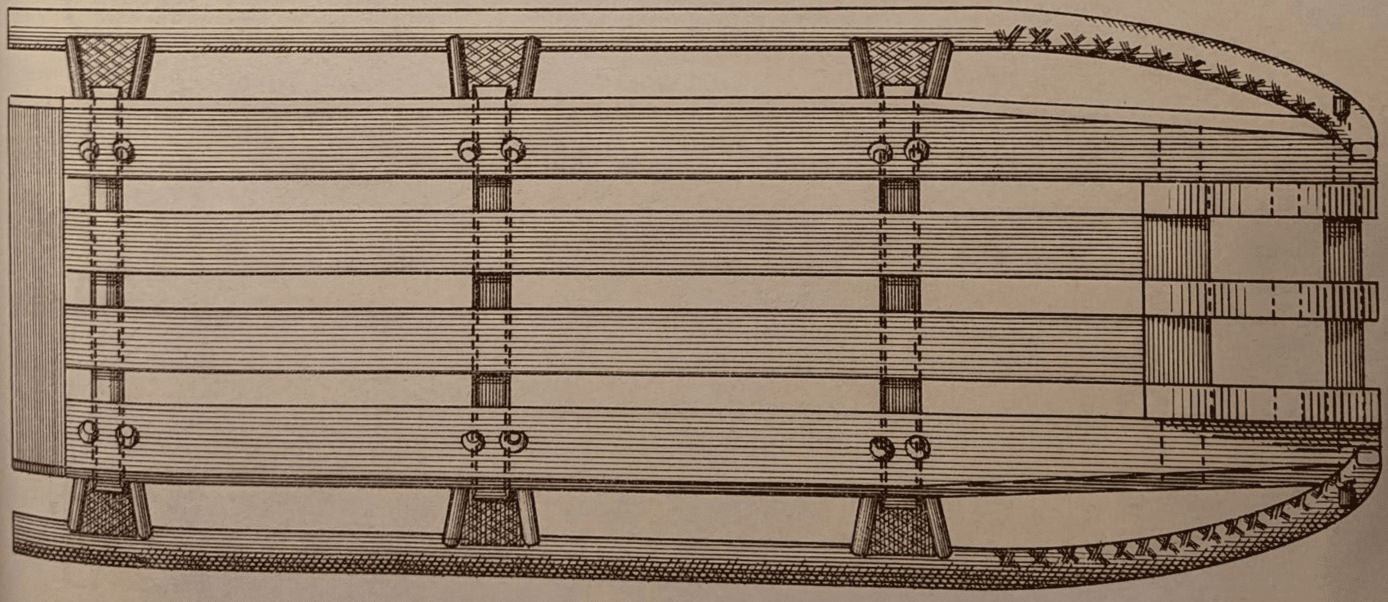
Oprids



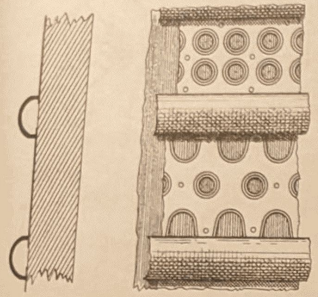
Maalestok

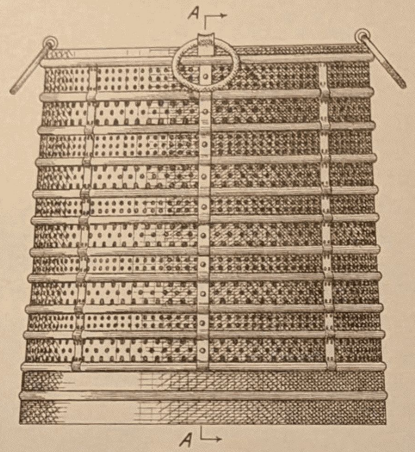
10 c/m. 0 50 c/m 100 c/m. 150 c/m.

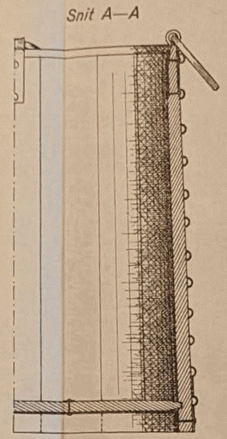
Set ovenfra

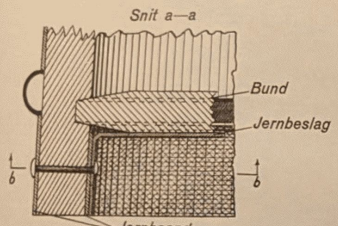


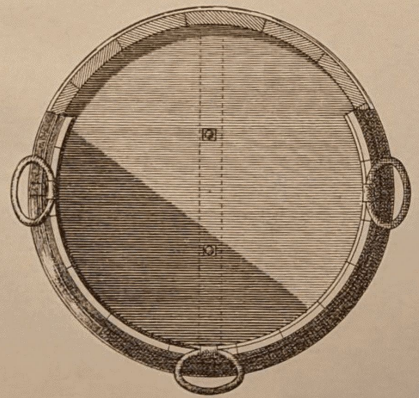
TRÆSPAND MED BRONSEBESLAG

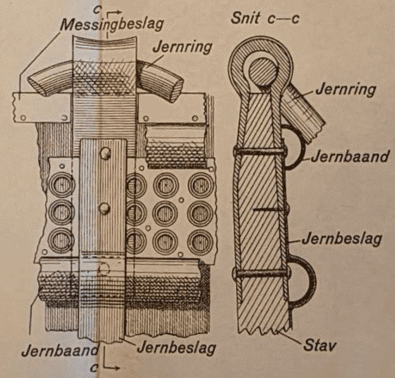








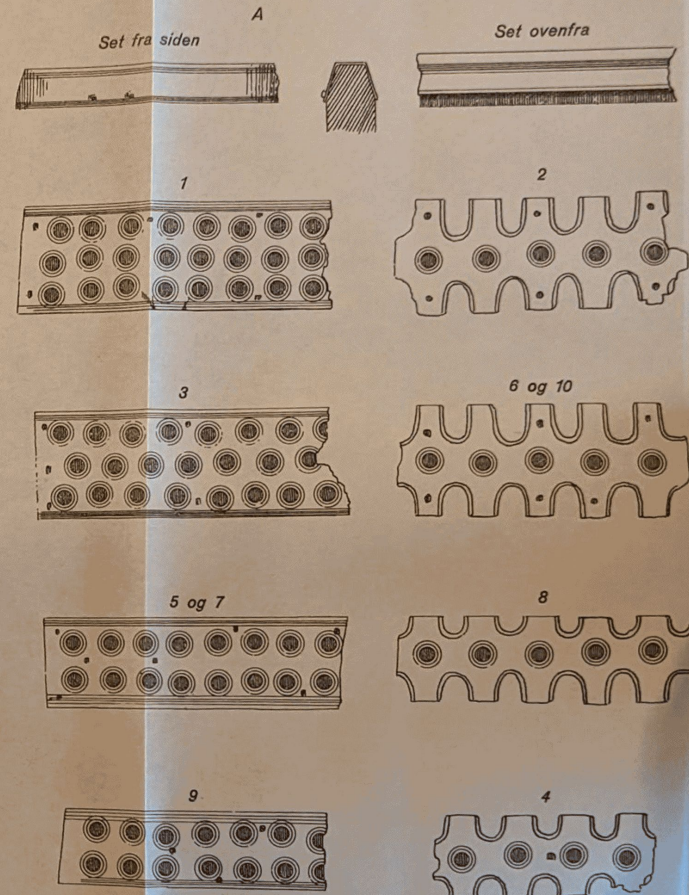




Detalj ved bæreringene

Maalestok

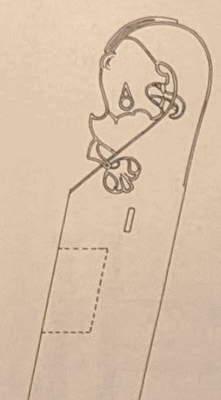
(For detaljer)



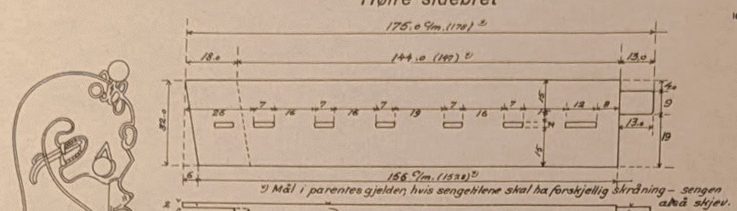
REKONSTRUKTION AV DEN STORE SENG FRA OSEBERGFUNDET

Maalestok 1 : 10 — Paaskrevne maal i cm

Høire sengetile

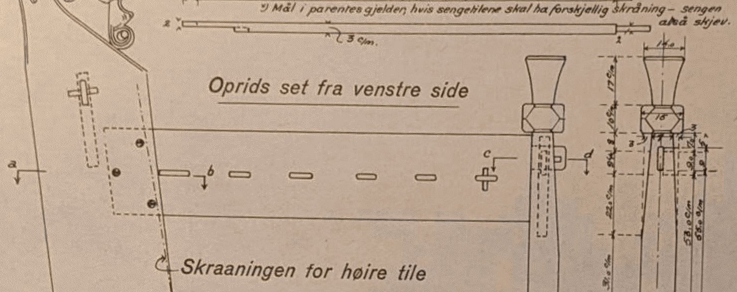


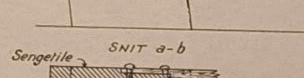
Høire sidebret



1) Mål i parentes gjelder, hvis sengetilene skal ha forskjellig skråning – sengen altså skjev.

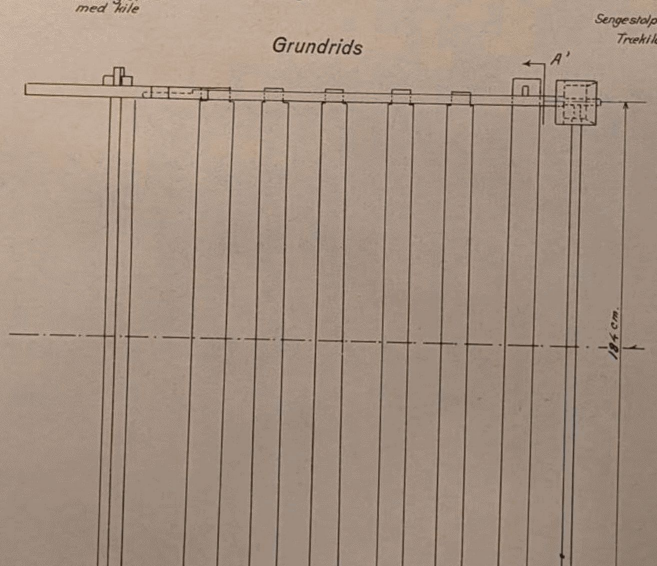
Oprids set fra venstre side







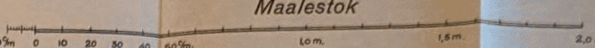
Grundrids



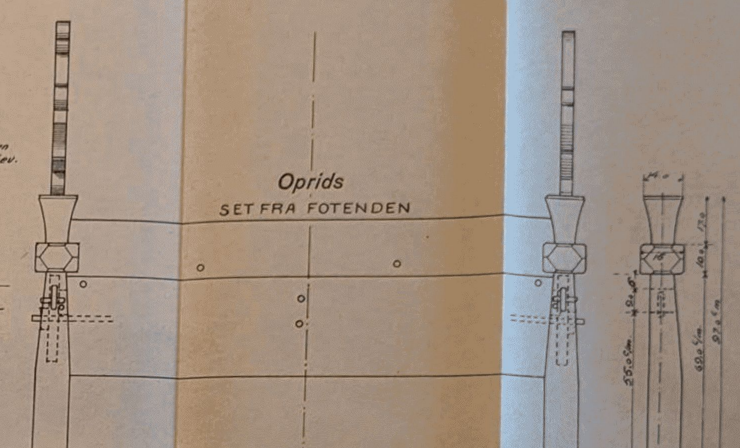
Venstre sidebret

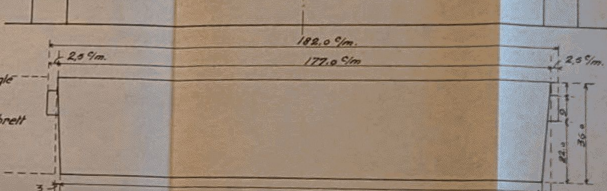


Maalestok



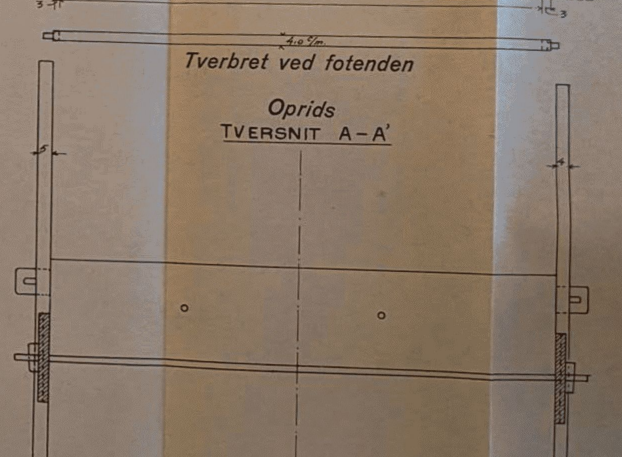
Oprids
SET FRA FOTENDEN

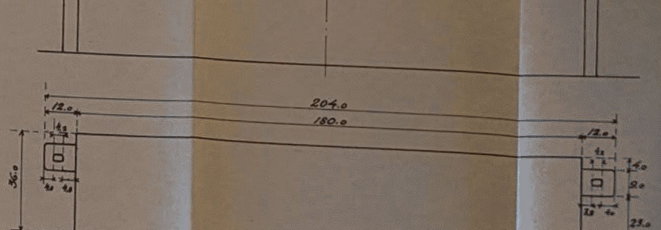




Tverbret ved fotenden

Oprids
TVERSNIT A–A'

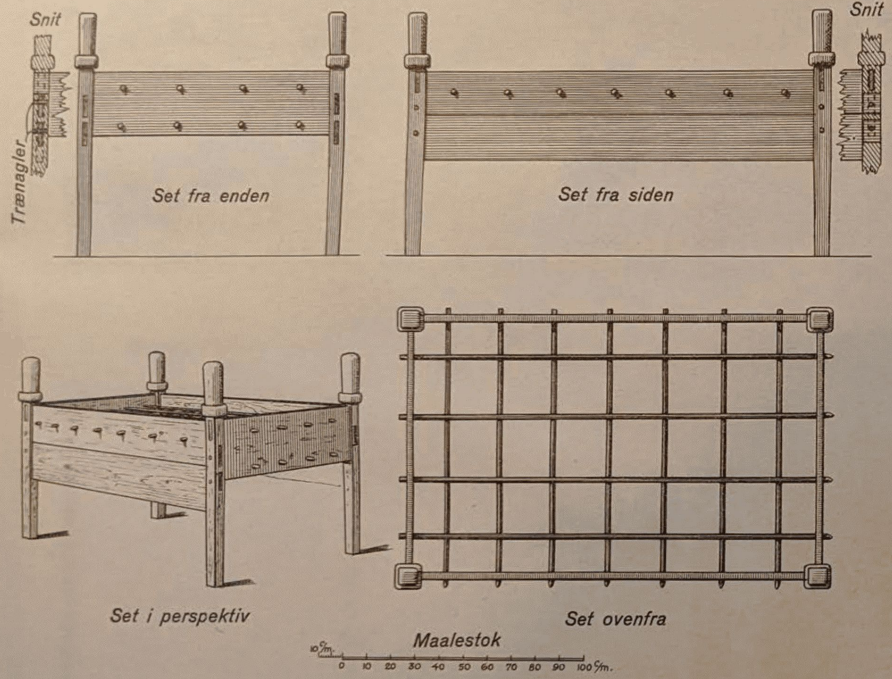




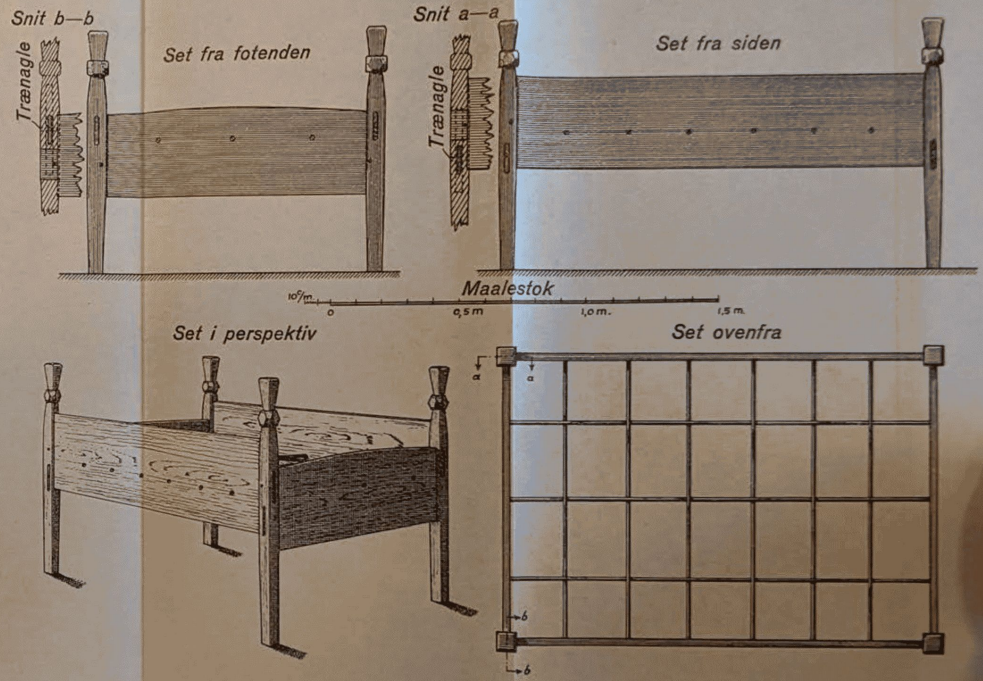
Tverbret ved øvre ende

SENG 192 OG SENG 238

Seng 192

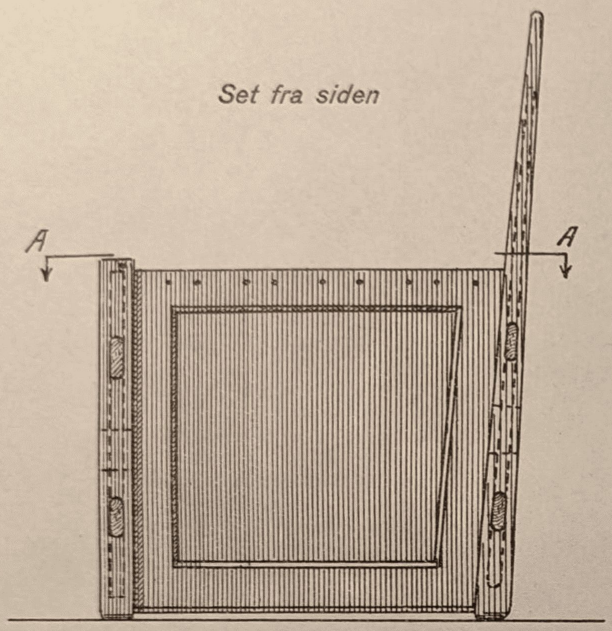


Seng 238

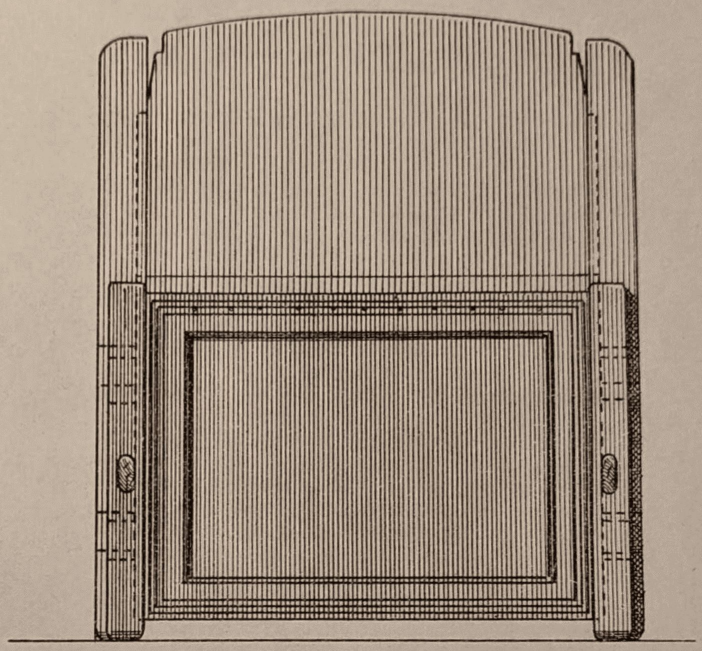


STOLEN

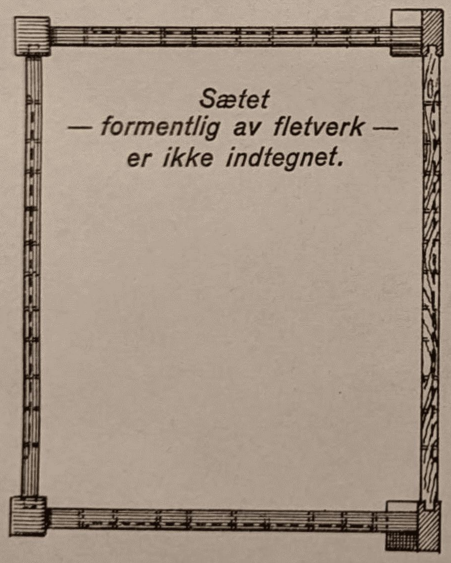
Set fra siden



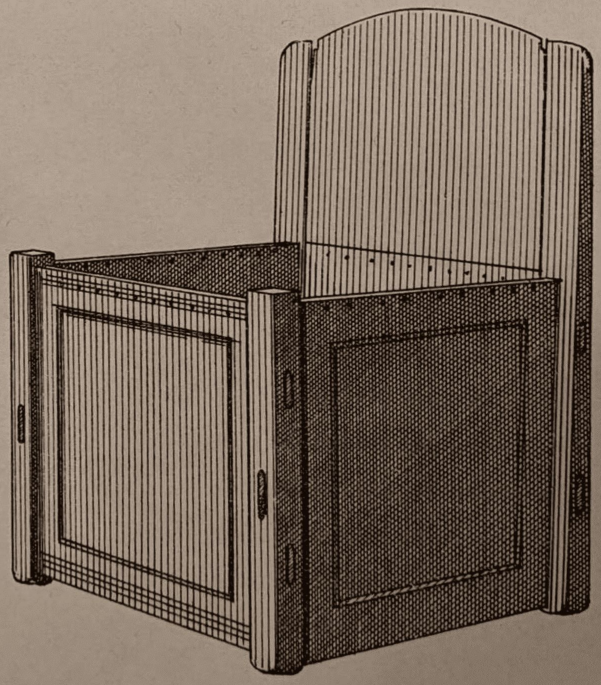
Set forfra



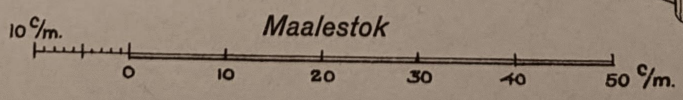
Grundrids snit A—A



Set i perspektiv

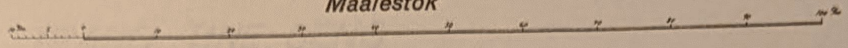


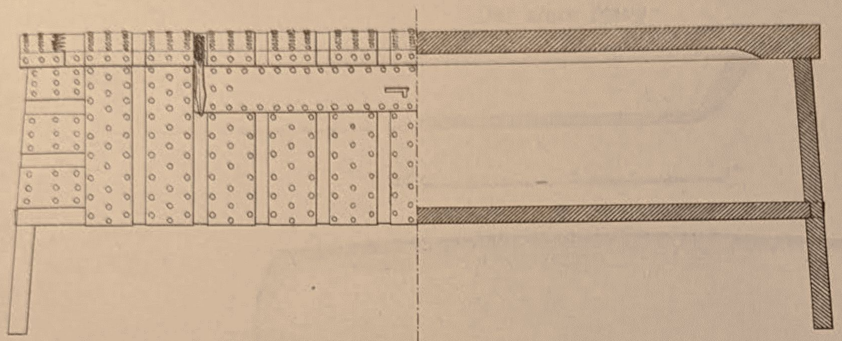
Maalestok

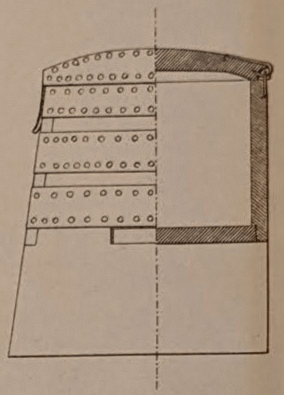


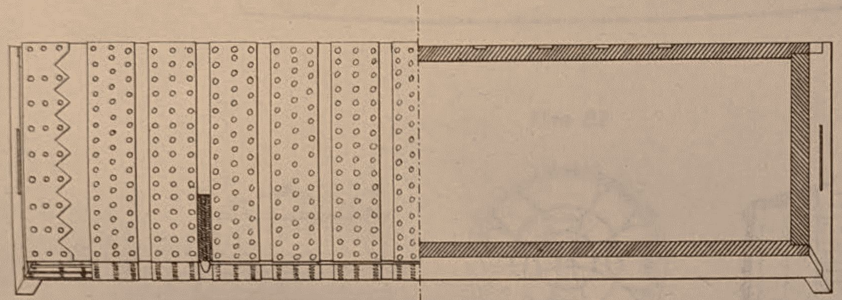
Kiste 149

Maalestok







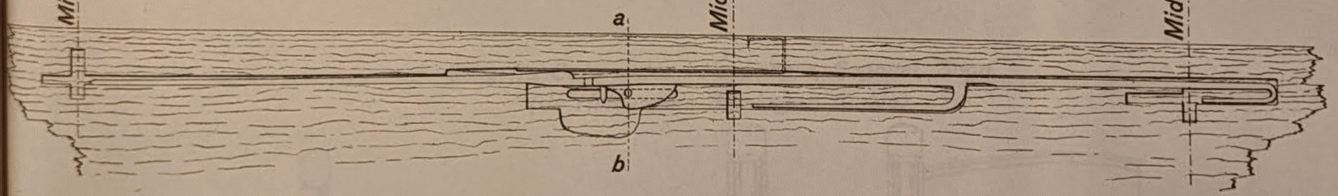


Midte av hempe

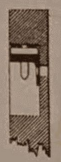
Midte av hempe

Midte av hempe

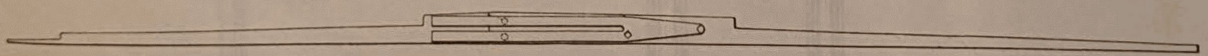
Laas i aapen tilstand
Maalestok $^3/_5$



Snit a—b

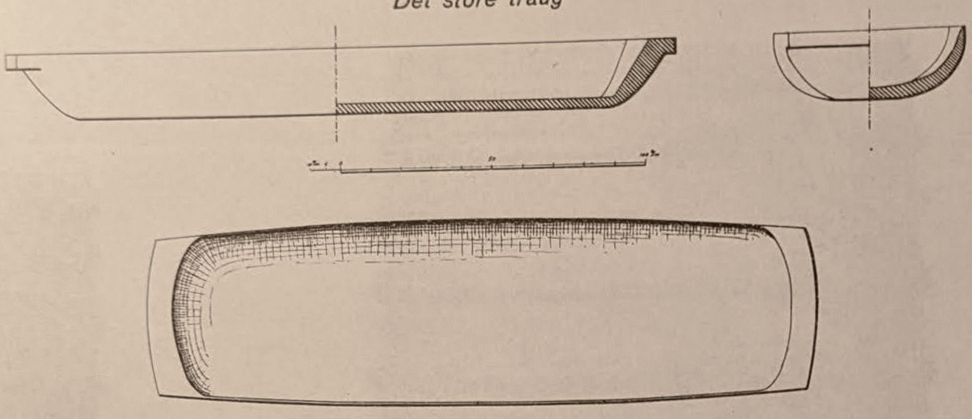


Laasstang med fjær, set ovenfra.

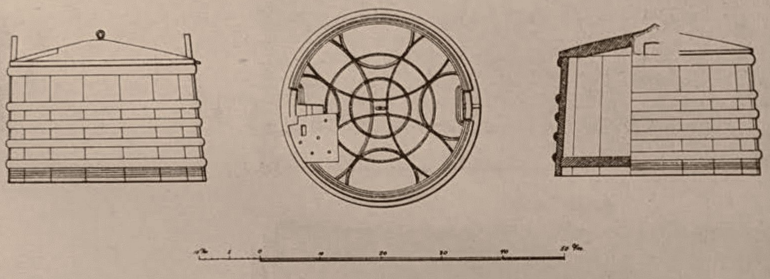


TRAUG, TINE, SENG

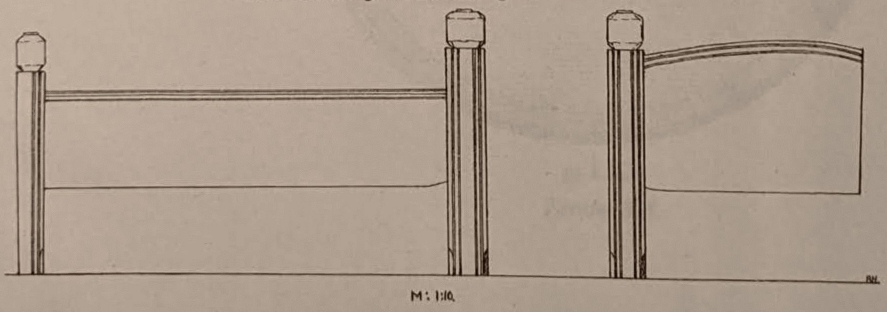
Det store traug



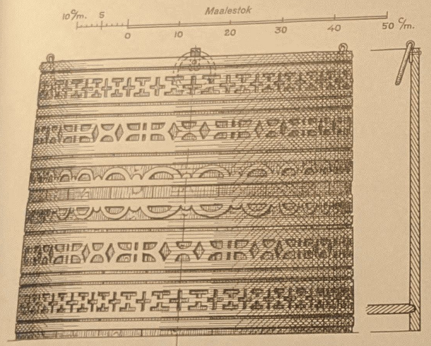
Tine 82



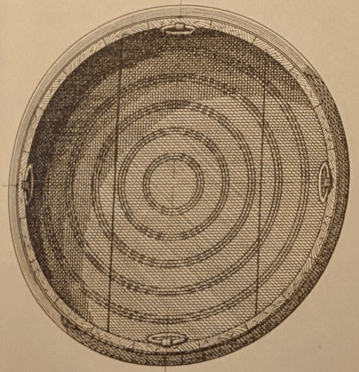
Seng fra Goro sæter i Kaupanger, Sogndal, Sogn
(de Heibergske Samlinger, Amble)



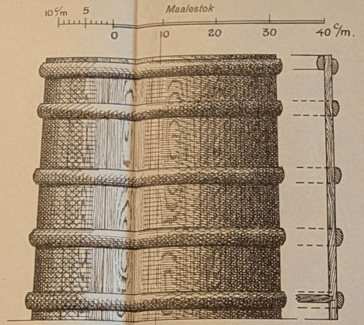
BØTTE 146 OG TØNDENE



Rumindhold ca. 126 liter

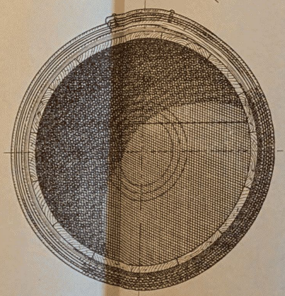


Bøtte 146.

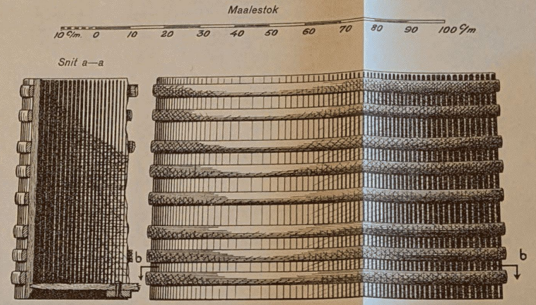


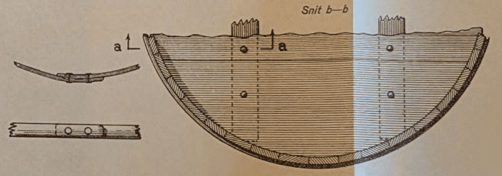
Rumindhold ca. 63 liter



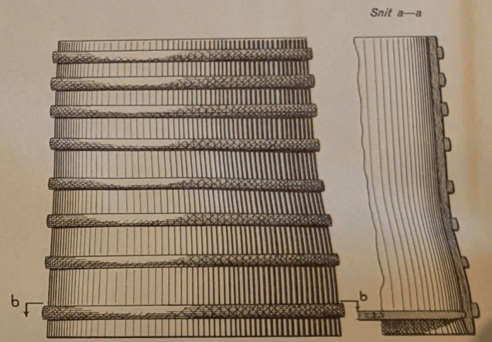


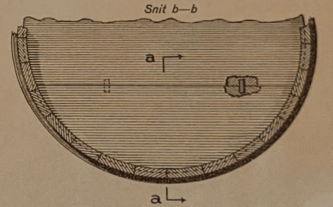
Tønde 1903 no. 18 b.





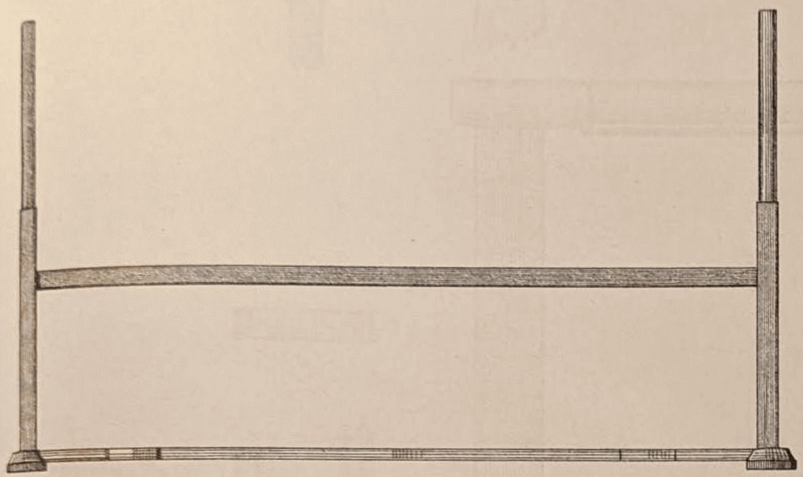
Tønde 298.

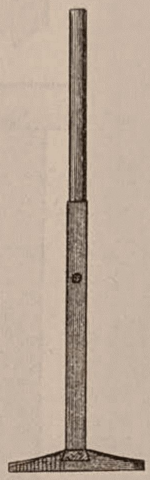




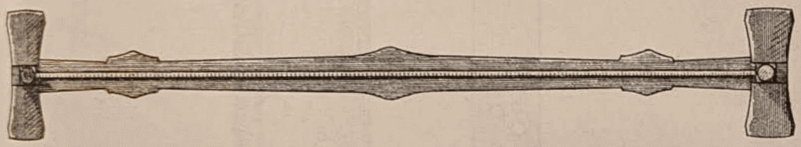
Tønde 301.

BAANDVÆV

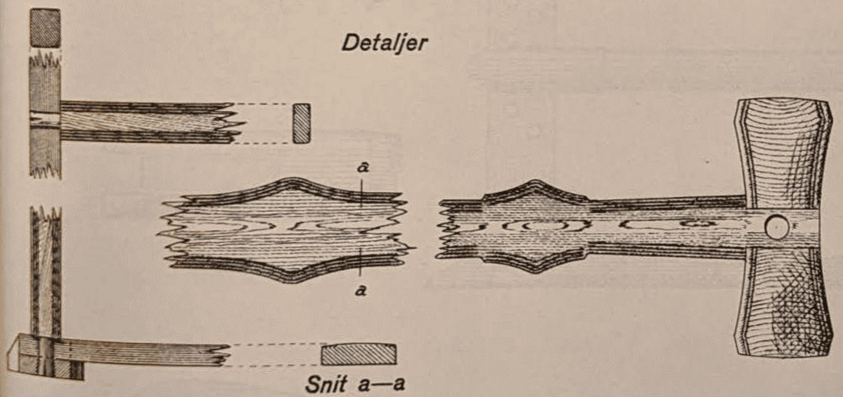




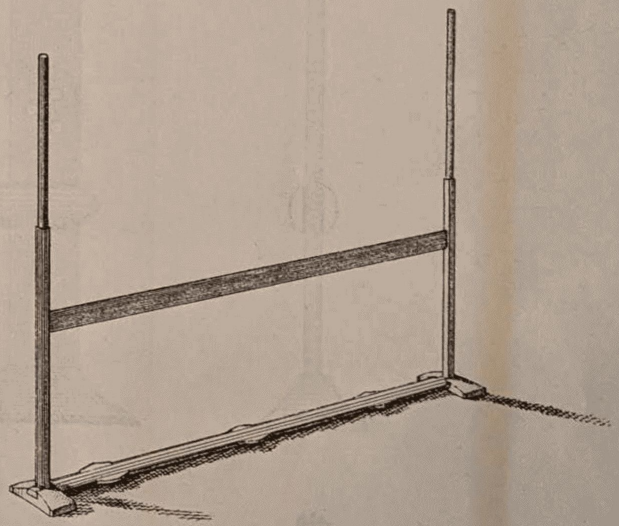
Maalestok



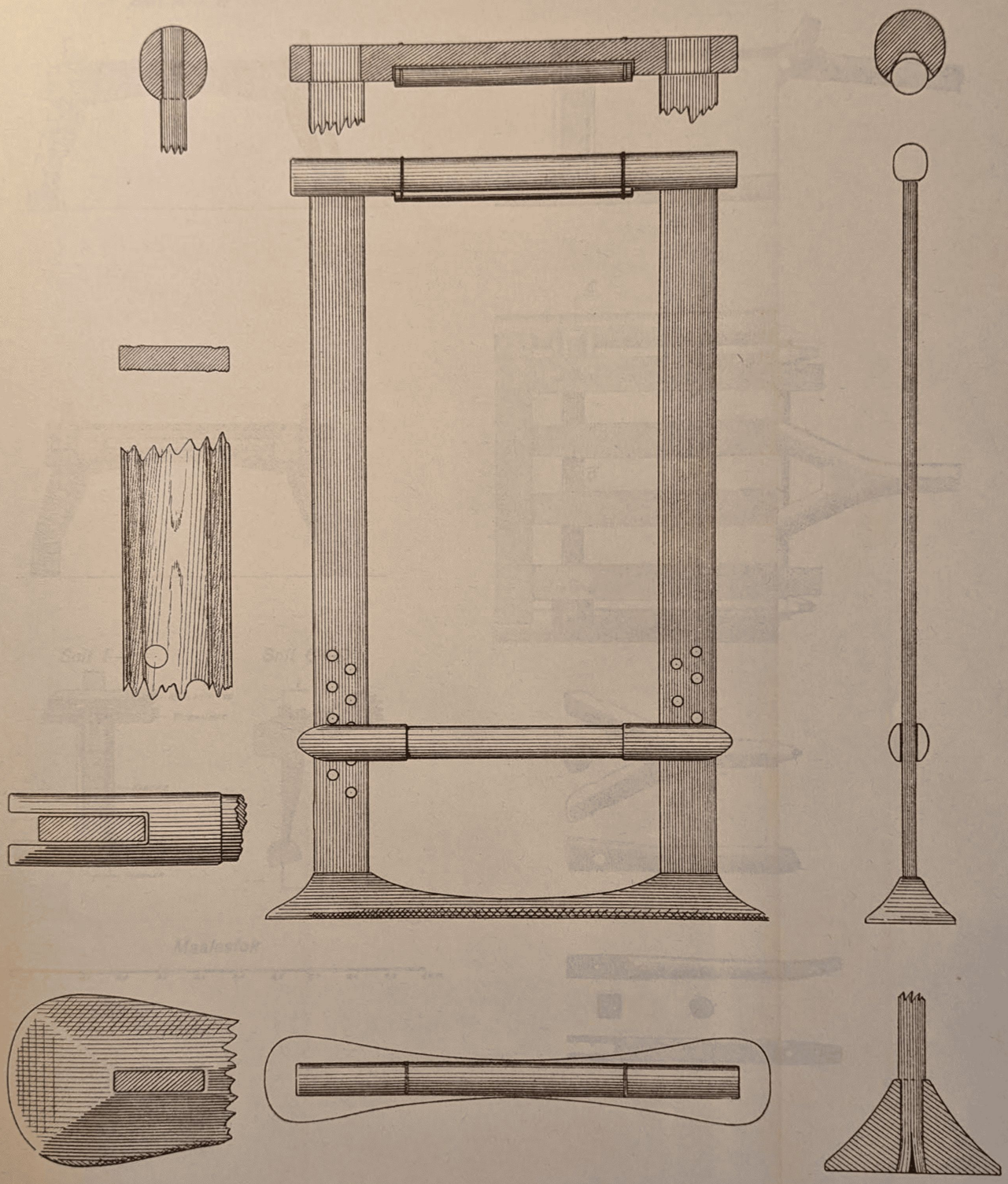
Detaljer



Snit a—a

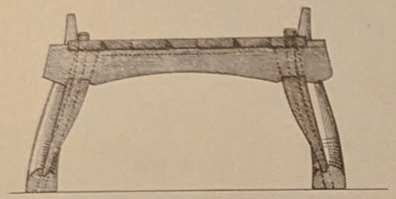


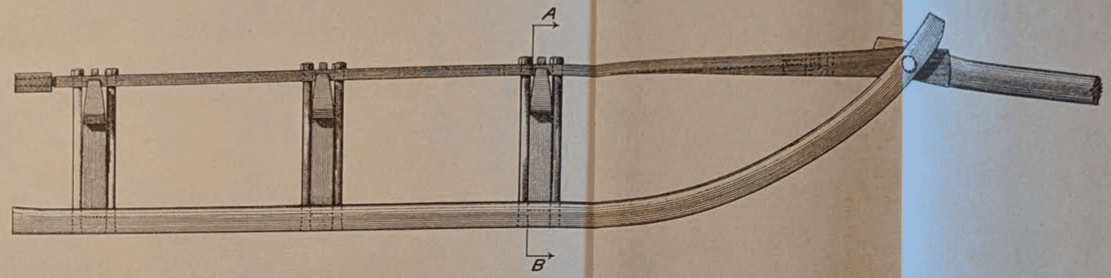
SPRANGVÆVSTOL 176



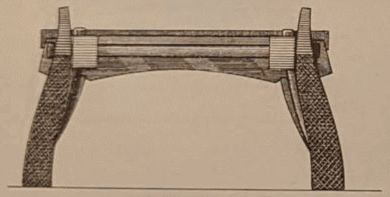
DEN SIMPLE SLÆDE

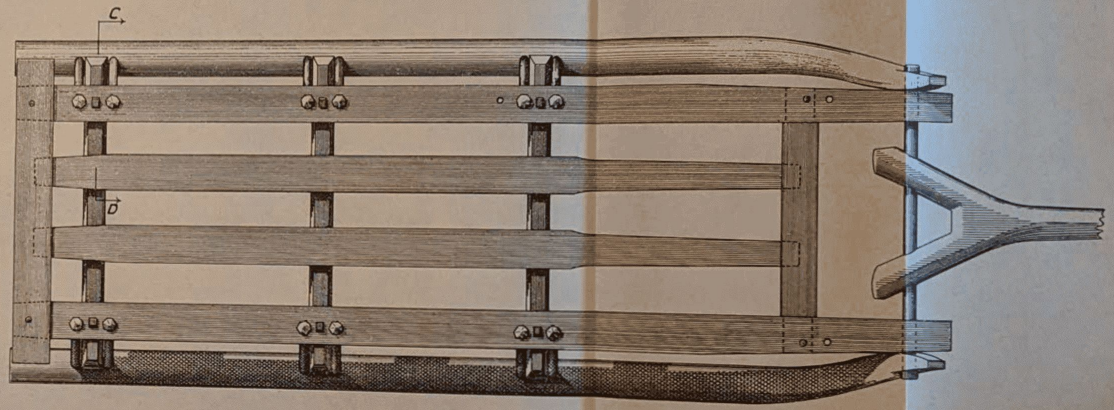
Snit A — B



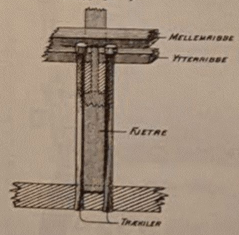


Set forfra

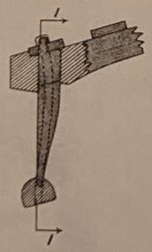


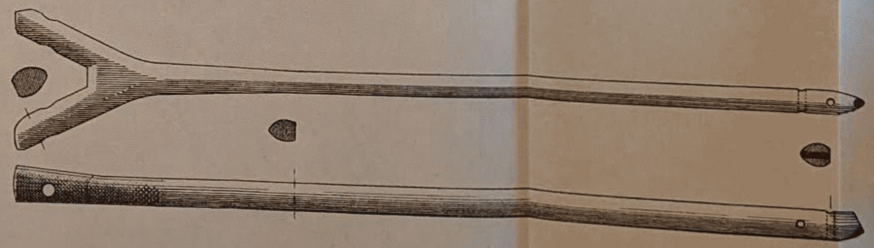


Snit 1—1

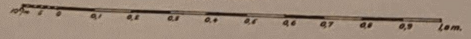


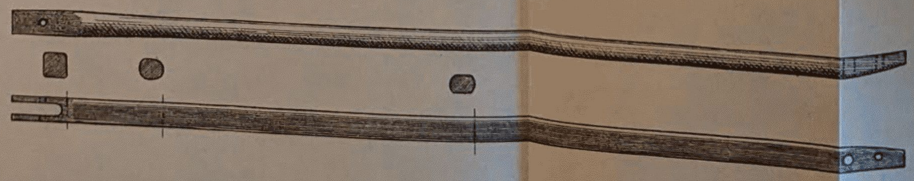
Snit C—D



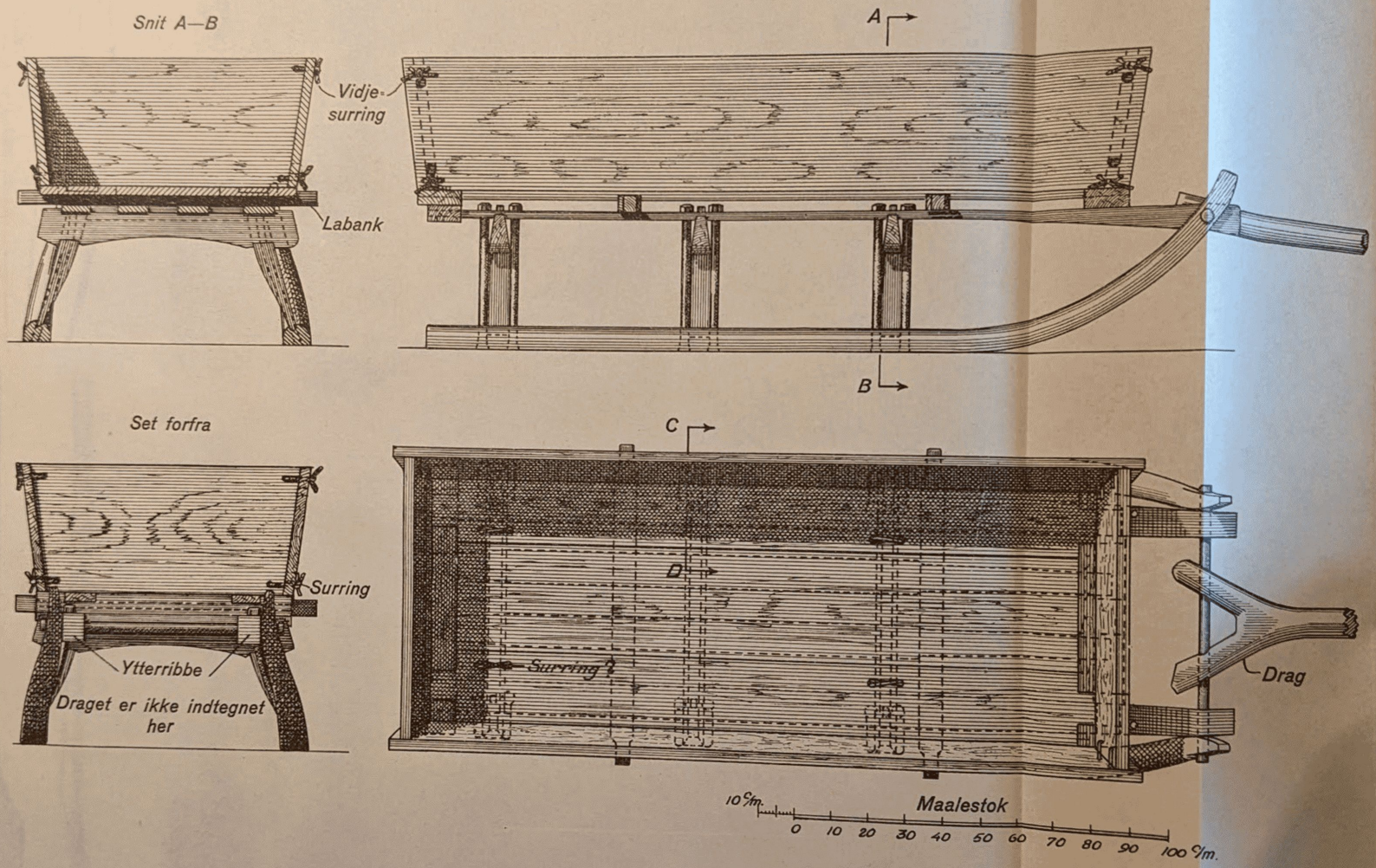


Maalestok

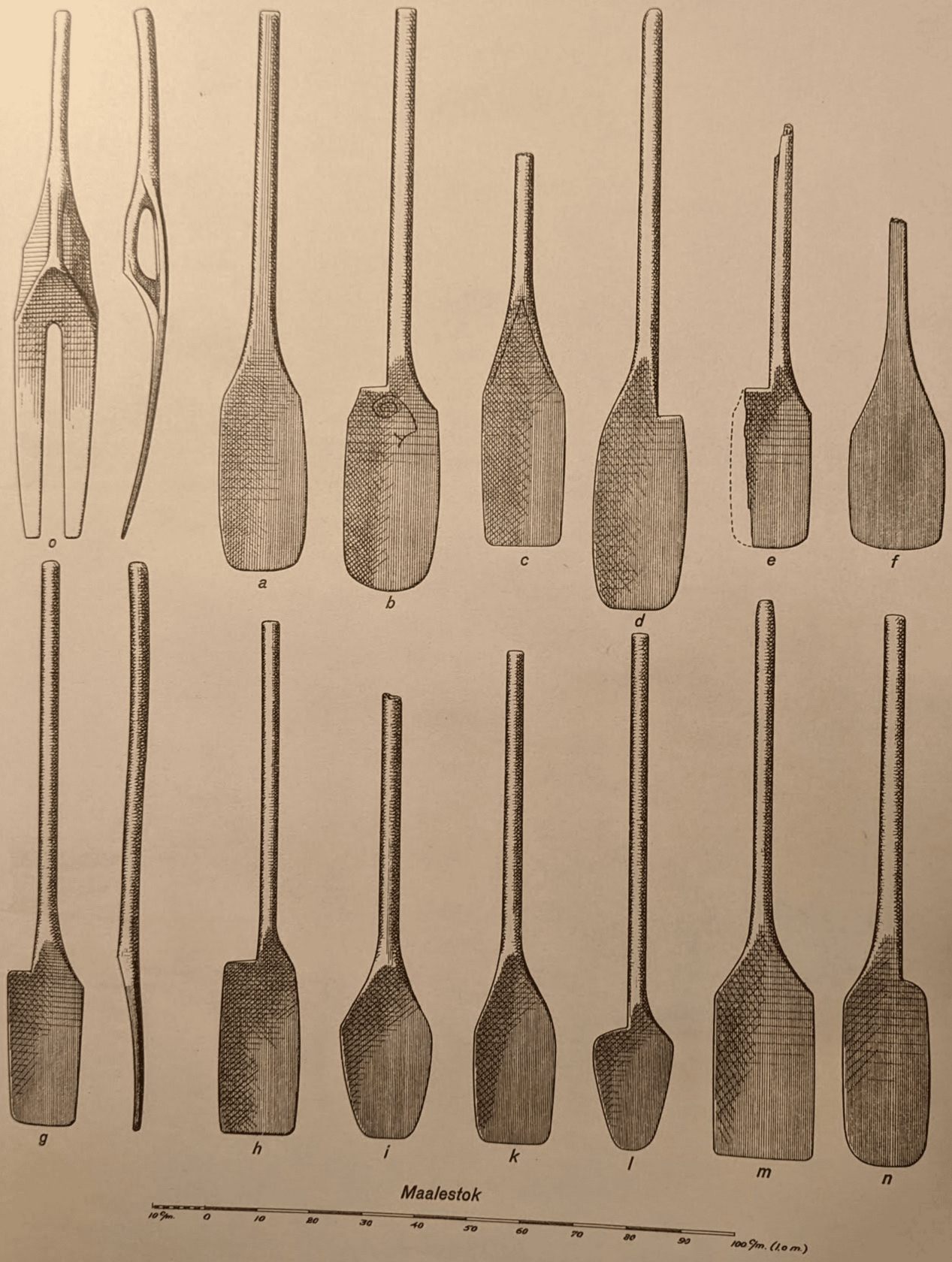




DEN SIMPLE SLÆDE MED KARM

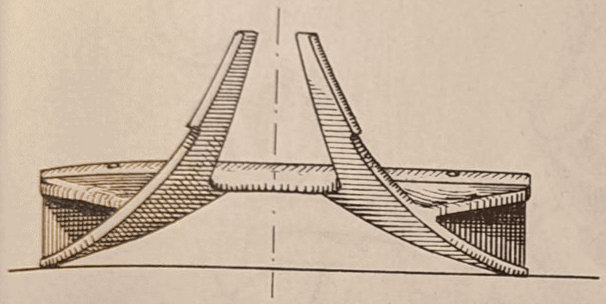


SPADENE OG MØKGREPET

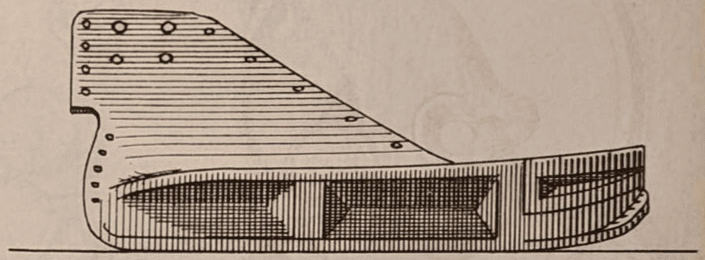


SADELEN

Set forfra



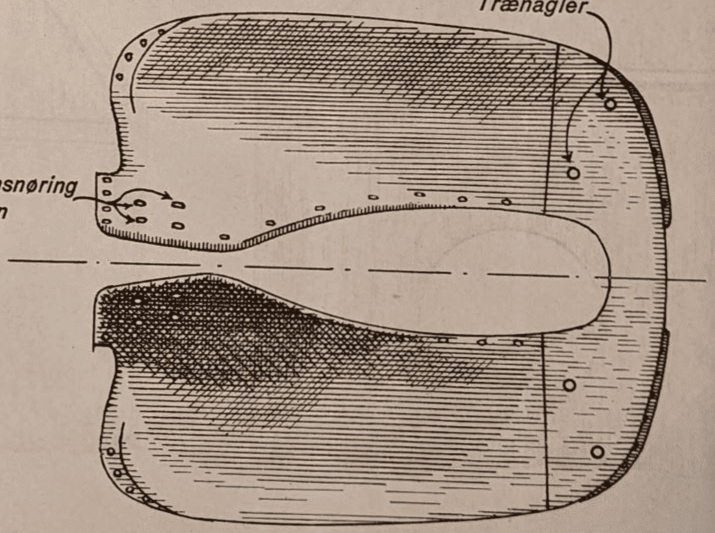
Set fra siden



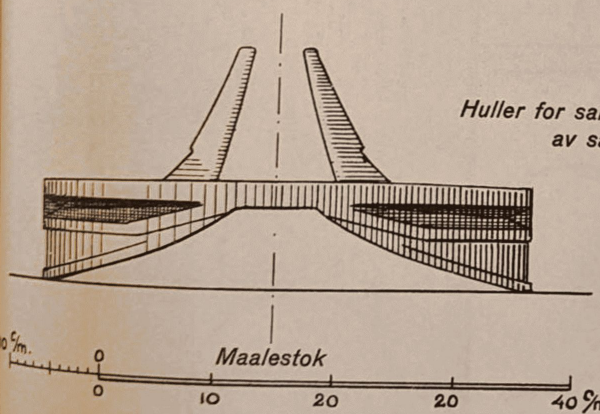
Set ovenfra

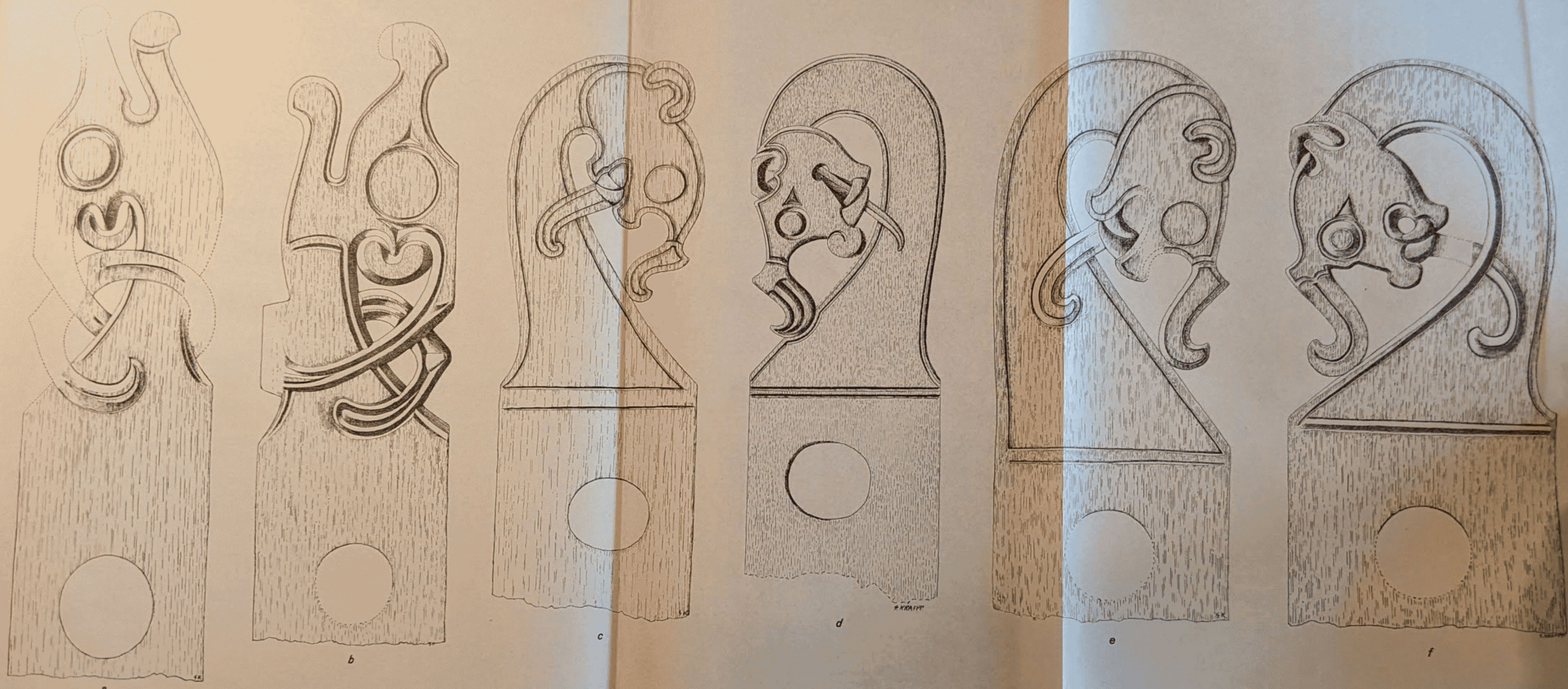
Trænagler

Huller for sammensnøring av sadelen



Set bakfra





a

b

c

d

e

f